

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВЛАДІМІРОВА НАТАЛІЯ ПЕТРІВНА

УДК [657.633:657.3] +336.7(043.5)

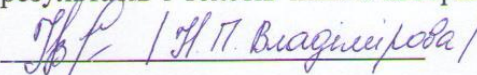
ДИСЕРТАЦІЯ

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В
КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит
Економічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник
Дікань Лариса Василівна
кандидат економічних наук,
професор

*Дисертація є ідентичною
іншим примірникам дисертації
Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради Д 64.055.02
к. е. н., доцент Н.С. Маркова*

Харків – 2017 №02071211

АНОТАЦІЯ

Владімірова Н.П. Реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» (08 – економічні науки). – Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, 2017.

Дисертаційна робота присвячена розвитку теоретичних положень, розробленню методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

У роботі розвинуто понятійно- категоріальний апарат реформування ДФК: визначено поняття «державний фінансовий контроль» як систему безупинних контрольних дій з боку органів загального державного управління (переважно, законодавчої та виконавчої гілок влади) за функціонуванням всіх суб'єктів фінансових відносин, з метою забезпечення законності, доцільності та ефективності формування, розпорядження і використання державних фінансових ресурсів. Встановлено взаємозв'язок між категоріями «фінанси», «державний фінансовий контроль» та «фінансова безпека суб'єктів господарювання» на основі побудови логічного ланцюга понять: «фінанси» – «фінанси держави» – «фінансова система держави» – «фінансові ресурси держави» – «фінансовий контроль в державі» – «державний фінансовий контроль» – «фінансова безпека держави» – «фінансова безпека суб'єктів господарювання».

Доведено, що між поняттями «державний фінансовий контроль» та «фінансова безпека суб'єктів господарювання» існує тісний взаємозв'язок, що використано як підґрунтя задля уточнення поняття фінансова безпека суб'єктів господарювання, яке враховує її ключові сутнісні ознаки щодо сфери фінансових відносин, а також визначає спрямованість фінансової безпеки на забезпечення

захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз, з одного боку, та на формування передумов для сталого розвитку суб'єктів господарювання, з іншого.

У дисертаційній роботі уточнено класифікаційні ознаки фінансової безпеки суб'єктів господарювання за рахунок додаткових ознак «функціональна здатність ДФК діагностувати ФБ СГ» та «прогнозування рівнів очікуваних з боку ДФК результатів», що дозволяє розкрити її зміст з урахуванням взаємозв'язку між державним фінансовим контролем та фінансовою безпекою суб'єктів господарювання та сприяє своєчасному виявленню загроз зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єктів господарювання, попередженню фінансово-бюджетних порушень, здійсненню ранньої діагностики фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що є вирішальним в підвищенні ефективності використання державних фінансів.

Сформовано концептуальні положення реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання з урахуванням усунення існуючих недоліків, що притаманні державному фінансовому контролю України на сучасному етапі його розвитку, систематизації організаційних засад побудови європейської моделі функціонування державного фінансового контролю, до якої адаптується в процесі реформування вітчизняна модель функціонування системи державного фінансового контролю, та результатів аналізу законодавчо-нормативного забезпечення внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту суб'єктів державного сектору (що підлягають реформуванню згідно існуючої в Україні Концепції розвитку ДВФК), враховуючи потребу в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Це дозволяє визначити напрями системного вдосконалення реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

У дисертації проаналізовано стан реформування державного фінансового контролю в Україні за період з 2011 р. по 2015 р.. Визначено, що обсяги виявлених та усунутих фінансових правопорушень, а також відшкодування втрат фінансових та матеріальних цінностей поступово зменшувалися. Ці тенденції підтверджуються

експоненціальним трендом. Це пов'язано з впровадження в діяльність Державної аудиторської служби України держаного фінансового аудиту та державного внутрішнього фінансового контролю в частині внутрішнього контролю й внутрішнього аудиту та гармонізації.

Проаналізовано стан внутрішнього контролю суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Виявлено наявність фінансових правопорушень на кожному з досліджуваних суб'єктів господарювання, що свідчить про необхідність вдосконалення їх внутрішнього аудиту та підвищення рівня фінансової безпеки. За допомогою експертного ранжування факторів зовнішнього та внутрішнього середовища виявлено найвпливовіші фактори на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання. До них належать фактори ризику у сфері діяльності суб'єктів господарювання, системі бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю (внутрішнього аудиту) суб'єктів господарювання. Їх необхідно враховувати при обґрунтуванні рекомендацій щодо вдосконалення державного фінансового контролю суб'єктів господарювання.

У роботі удосконалено методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, який, на відміну від існуючих, передбачає: розрахунок комплексного індикатора методом нечіткої логіки; побудову інтегрального індикатора методом аналізу ієрархій; кластерізацію та інтерпретацію отриманих результатів. Застосування розробленого методичного підходу довело, що у досліджуваних комерційних суб'єктів господарювання державного сектору економіки здебільшого спостерігається низький рівень фінансової безпеки, що свідчить про низький стан фінансової дисципліни та потребує впровадження дієвих інструментів державний фінансовий контроль в діяльність суб'єктів господарювання.

Розроблено науково-методичні положення з впровадження внутрішнього аудиту в систему відносин учасників державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, використання яких розширює межі забезпечення фінансової безпеки та сприяє

захисту фінансових інтересів власників комерційних суб'єктів господарювання державного сектору, система управління на яких є переважно корпоративною.

У дисертаційній роботі обґрунтовано науковий підхід щодо впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Його використання дозволяє поетапно впроваджувати внутрішній аудит в діяльність суб'єктів господарювання, обґрунтовувати напрями упорядкування внутрішнього аудиту в діяльність суб'єкта господарювання, оцінювати елементи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання в процесі діагностики його фінансової безпеки, виявляти найбільш ризиковані операції, що загрожують фінансовій безпеці суб'єкта господарювання з урахуванням рівня їх фінансової суттєвості, визначити загрози суб'єкта господарювання з відповідним використанням процедур аналітичного та детального контролю, SWOT – аналізу, оцінки ефективності внутрішнього контролю в частині забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання та оцінки ефективності впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єкта господарювання з урахуванням їх сильних та слабких сторін. Це дозволяє виявити шляхи підвищення ефективності державного фінансового контролю в процесі його реформування та оптимізувати фінансові потоки суб'єкта господарювання.

Практичне значення результатів роботи полягає в доведенні до рівня практичних рекомендацій обґрунтованих теоретичних положень та розроблених науково-методичних підходів і положень щодо реформування ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ. Наукові результати дисертаційної роботи, що мають прикладний характер, знайшли практичне застосування в діяльності: АК «Харківобленерго» (довідка № 01-6653 від 07.09.2016 р.), де впроваджено методичний підхід до оцінки рівня ФБ СГ, який поєднує методи кількісного та якісного аналізу та дозволяє співставити рівень ФБ СГ і стан їх фінансової дисципліни; Держфінінспекції в Харківській області (довідка № 20-09-25-14/6273 від 13.09.2016 р.), де застосовано методичні рекомендації щодо впровадження інструментів ДФК в діяльність СГ з урахуванням їх рівня ФБ, що дає можливість виявити шляхи підвищення ефективності ДФК та

оптимізувати фінансові потоки СГ; КПТМ «Криворіжтепломережа» (довідка № 2475/01 від 15.09.2016 р.), у якому застосовано науково-методичний підхід до впровадження ВА (як одного з інструментівДФК) в діяльність СГ задля забезпечення ФБ останніх, який враховує складові забезпечення ФБ СГ, що дозволяє своєчасно діагностувати загрози ФБ СГ та сприяє економному, ефективному та результативному управлінню державними фінансами. Викладені в дисертації розробки використовуються в навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні навчальних дисциплін «Державний фінансовий контроль» під час підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр» напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит», «Державний аудит» при підготовці фахівців освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 8.03050901 «Облік і аудит» (довідка № 16/86-04Д-295/1 від 05.09.2016 р.).

Ключові слова: державний фінансовий контроль, реформування, фінансова безпека суб'єктів господарювання, класифікація фінансової безпеки, концептуальні положення реформування, забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, фінансова дисципліна, внутрішній аудит, оцінка рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

SUMMARY

Vladimirova N. P. Reformation of state financial control in the context of providing of financial safety of economic entities. – As The manuscript.

This thesis for the scientific degree of a candidate of science in Economics in specialty 08.00.08 – money, finance and credit (08 – Economic Sciences). – Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2017.

The thesis is devoted to the development of theoretical positions, development of methodical approaches and practical recommendations aimed at improving the reform of the state financial control in the context of financial safety entities.

The work defines the concept of «state financial control» as a system of continuous control actions by the bodies of general government (mainly of the legislative and

executive branches of power) in the operation of all subjects of financial relations, in order to ensure the legality, expediency and effectiveness of the formation, management and Use of state financial resources. The relationship between the categories «finance», «state financial control» and «financial safety of economic entities» is established on the basis of constructing a logical chain of concepts: «finance» - «state finances» - «financial system of the state» - «financial resources of the state» - «financial control in the state» - «state financial control» - «financial safety of the state» - «financial safety of economic entities».

It is proved that there is a close relationship between the concepts of «state financial control» and «financial safety of economic entities», which is used as a basis for clarification of the notion of financial safety of economic entities, which takes into account its key intrinsic features regarding the sphere of financial relations, As well as defines the direction of financial safety to provide protection against external and internal threats, on the one hand, and the formation of prerequisites for the sustainable development of economic entities, on the other.

In the dissertation work the classification features of financial safety of economic entities are clarified, which allows to reveal its content taking into account the relationship between state financial control and financial safety of economic entities and promotes timely detection of threats to the external and internal environment of economic entities, financial prevention - budgetary violations, implementation of an early diagnosis of financial safety of economic entities, which is crucial in increasing the efficiency of the use of public finance.

The conceptual provisions of the reform of the state financial control in the context of ensuring financial safety of economic entities are formed taking into account the existing deficiencies inherent in the state financial control of Ukraine at the present stage of its development, systematization of organizational principles for the construction of a European model of functioning of the state financial control, which is adapted in the process The domestic model of the functioning of the system of state financial control, and the results of ana Legislative and internal control of the state and municipal sectors (to be reformed in accordance with the existing Concept of Development of State Internal Financial Control in Ukraine), taking into account the need to ensure financial safety of

economic entities. This allows to determine the directions of system improvement of the reform of the state financial control in the context of ensuring financial safety of economic entities.

In dissertation work the state of reform of the state financial control in Ukraine is analyzed. It was determined that the amount of detected and eliminated financial violations, as well as the compensation of losses of financial and material values, gradually decreased. These trends are confirmed by an exponential trend. This is due to the implementation of the State Audit Office of Ukraine's state financial audit and state internal financial control in the area of internal control and internal audit and harmonization.

The state of internal control of business entities of the state sector of the economy is analyzed. The existence of financial violations on each of the investigated business entities was revealed, which testifies to the need to improve their internal audit and increase the level of financial safety. By means of expert ranking of external and internal factors, the most influential factors on the state financial control of business entities were identified. These include risk factors in the field of activity of business entities, the system of accounting and internal control (internal audit) of business entities. They need to be taken into account when substantiating the recommendations on improving the state financial control of economic entities.

The methodical approach to assessing the level of financial safety of economic entities, which, in contrast to existing ones, includes: calculation of complex indicator by fuzzy logic method; Construction of an integral indicator by the method of analysis of hierarchies; Clustering and interpretation of the results. The application of the developed methodological approach has shown that in the investigated commercial entities of the state sector of the economy, for the most part, there is a low level of financial safety, which indicates the low level of financial discipline and requires the introduction of effective instruments of state financial control in the activities of economic entities.

The tools of state financial control in the context of ensuring financial safety of economic entities have been improved due to the development of scientific and methodological provisions on the implementation of internal audit in the system of

relations of participants in the state financial control. The proposed provisions allow to expand the limits of securing financial safety and to protect the financial interests of owners of commercial entities of the public sector (the management system is mainly corporate).

In the dissertation the scientific approach concerning introduction of internal audit in the activity of business entities of the state sector of the economy is substantiated. It allows for the phased implementation of internal audit in the activities of business entities, taking into account the need for such an introduction, the choice of the way of streamlining the internal audit in the entity's business, assessing the elements of internal control of the entity in the diagnosis of its financial safety, the selection of the most risky operations, that Threatening the financial safety of an entity, taking into account the level of financial soundness thereof, identifying the threats of the entity with the korystannyam analytical procedures and detailed controls and SWOT - analysis, evaluation of the effectiveness of internal control to ensure the financial safety of the entity and of assessing the effectiveness of implementation of internal audit activities of the entity subject strengths and weaknesses. This allows us to identify ways to increase the efficiency of public financial control and optimize the financial flows of the entity.

The practical significance of the results of work is to bring to a level of practical recommendations the substantiated theoretical positions and the developed scientific methodical approaches and provisions on the reformation of the DFK in the context of the provision of FB SG. Scientific results of the thesis with applied nature, found practical application in the work: AK "Kharkivoblenergo" (reference No. 01-6653 dated 09.07.2016.), Which introduced a methodical approach to assessing the level of SG FB, combining quantitative and qualitative methods analysis and allows comparing the level of FB SG and the state of their financial discipline; Derzhfininspektsiyi in the Kharkiv region (reference No. 20-09-25-14 / 6273 dated 09.13.2016.), Where applicable guidelines for implementation tools DFK activities in SG based on their level of FB, which makes it possible to identify ways to improve and DFK optimize financial flows of SG; KPTM "Kryvorizhtplomerezha" (reference No. 2475/01 dated 15.09.2016), which applied a scientific and methodical approach to the implementation of VA (as one of the DFC

instruments) in the activity of SG for the provision of the latter FB, which takes into account the components of the provision of FB SG, which allows to timely diagnose the threats of FB SG and promotes cost-effective, efficient and effective management of public finances. Stated in thesis design used in the learning process Kharkiv National University of Economics in teaching discipline "State financial control" during training specialists educational degree "Bachelor" training direction 6.030509 "Accounting and Auditing", "State Audit" for specialist education the degree of "Master" in the specialty 8.03050901 "Accounting and Audit" (reference No. 16 / 86-04Д-295/1 dated 09.05.2016).

Keywords: state financial control, reformation, financial safety of economic entities, classification of financial safety, conceptual provisions of reforming, providing of financial safety of economic entities, financial discipline, internal audit, assessment of the level of financial safety of economic entities.

Список публікацій здобувача:

1. Владімірова Н. П. Оцінка факторів впливу на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Реформування фінансового контролю в Україні: проблемні питання та напрями їх вирішення : монографія / Л. В. Дікань, О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова та ін. ; за заг. ред. канд. екон. наук, професора Л. В. Дікань. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – С. 26-36.
2. Контроль в бюджетних установах: теорія та практика : монографія / Л. В. Дікань, О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова та ін. ; за заг. ред. канд. екон. наук, професора Л. В. Дікань. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 360 с.
3. Дікань Л. В. Теоретичні засади фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 10. – Ч. 3. – С. 140-144. – (Серія «Економічні науки»).
4. Кривцова Т. О. Сутність державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / Т. О. Кривцова, Н. П. Владімірова // Ефективна економіка. – 2015. – № 2. – Режим доступу до журналу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3837>.
5. Владімірова Н. П. Концептуальні основи діагностики фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Бізнес Інформ. – 2015. – № 10. – С. 383-388 (*RePEc, Index Copernicus, PИИЦ, SIS, Ulrichsweb*)
6. Кожушко О. В. Макроекономічне підґрунття забезпечення фінансової безпеки держави / О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова // Проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 114-119 (*RePEc, Index Copernicus, PИИЦ, EBSCOhost, Ulrichsweb, DOAJ*).
7. Владімірова Н. П. Напрями реформування державного фінансового контролю задля забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 17. – С. 46-52.

8. Владімірова Н. П. Аналіз тенденцій реформування державного фінансового контролю в Україні / Н. П. Владімірова // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 8. – С. 182-186.

9. Владімірова Н. П. Науково-методичний підхід до впровадження внутрішнього аудиту в систему забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Бізнес Інформ. – 2016. – № 9. – С. 191-197 (*RePEc, Index Copernicus, PИИЦ, SIS, Ulrichsweb*).

10. Дікань Л. В. Оцінка рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Проблеми економіки. – 2016. – № 3. – С. 159-164 (*RePEc, Index Copernicus, PИИЦ, EBSCOhost, Ulrichsweb, DOAJ*).

11. Владимірова Н. П. Роль фінансової безпеки в сучасних умовах / Н. П. Владимірова // Актуальні проблеми інноваційного розвитку економіки : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції професорсько-преподавального складу і аспірантів (м. Белгород, 8 – 10 квітня 2014 р.). – Белгород : Видавництво БУКЭП, 2014. – С. 57-59.

12. Дікань Л. В. Теоретичні засади визначення поняття «фінансова безпека суб'єктів господарювання» / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Science and Education in Australia, America and Eurasia: Fundamental and Applied Science : Proceedings of the 1st International Academic Conference (Australia, Melbourne, 23 June 2014). – Melbourne : Melbourne IADCES Press, 2014. – Vol. 1. – P. 379-382.

13. Владимірова Н. П. Фінансова безпека підприємства: теоретичні аспекти питання / Н. П. Владимірова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 – 26 вересня 2014 р.). – Х. : НБУ, 2014. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Мб RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP; Adobe Acrobat Reader. – Назва з контейнера.

14. Владімірова Н. П. Сутність державного фінансового контролю / Н. П. Владімірова // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 40-44.

15. Владімірова Н. П. Сутність дефініції «контроль» / Н. П. Владімірова // Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (м. Харків, 24 квітня 2015 р.). – Х. : Издательство «НТМТ», 2015. – С. 714-718.

16. Владімірова Н. П. Сутність дефініції «фінансова безпека» / Н. П. Владімірова // Сучасні проблеми управління підприємствами в умовах глобалізації та інтернаціоналізації: теорія, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27 – 28 березня 2015 р.). – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2015. – С. 160-163.

17. Владімірова Н. П. Діагностика рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Соціально-економічний розвиток держави: досвід, проблеми, перспективи : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 – 24 жовтня 2015 р.). У 2-х частинах – К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Ч. 2. – С. 47-50.

18. Владімірова Н. П. Аналіз факторів впливу на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 23 – 24 жовтня 2015 р.). – Львів : ЛЕФ, 2015. – С. 97-99.

19. Кожушко О. В. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання / О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої видатному вченому-економісту О. Г. Ліберману (м. Харків, 18 –19 листопада 2015 р.). – Х. :

ФОП Лібуркіна Л. М., 2015. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP; Adobe Acrobat Reader. – Назва з контейнера.

20. Кривцова Т. О. Розвиток державного фінансового контролю: європейський досвід / Т. О. Кривцова, Н. П. Владімірова // Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця : матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 26 –28 травня 2016 р.). – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М., 2016. – С. 138-142.

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	25
1.1. Сутність державного фінансового контролю та його взаємозв'язок із фінансовою безпекою суб'єктів господарювання	25
1.2. Сутність та економічний зміст фінансової безпеки суб'єктів господарювання та її забезпечення	45
1.3. Концептуальні положення реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання	65
Висновки до розділу 1	87
РОЗДІЛ 2. СТАН РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	90
2.1. Аналіз стану реформування державного фінансового контролю в Україні	90
2.2. Макроекономічне підґрунтя забезпечення фінансової безпеки держави	114
2.3. Аналіз стану фінансово-бюджетної дисципліни окремих суб'єктів господарювання державного сектору економіки як критерію забезпечення їх фінансової безпеки	140
Висновки до розділу 2	149
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ	151

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
3.1. Діагностування рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання	151
3.2. Інструментарій державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання	182
3.3. Методичні рекомендації щодо вдосконалення державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання	206
Висновки до розділу 3	225
ВИСНОВКИ	227
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	230
ДОДАТКИ	255

ВСТУП

Актуальність теми. Особливістю сучасного етапу розвитку економіки України є її інтегрованість у світовий економічний простір, який знаходиться у складних умовах подолання фінансово-економічної кризи. Остання впливає на зростання загроз як фінансовій безпеці держави в цілому, так і фінансовій безпеці суб'єктів господарювання (ФБ СГ) зокрема.

З метою мінімізації загроз фінансовій безпеці (ФБ) в країні (як на мікрорівні – на рівні суб'єктів господарювання (СГ), так і на макрорівні – на рівні держави) одним із пріоритетних завдань фінансової політики держави є реформування державного фінансового контролю (ДФК). Оскільки саме дієвий та ефективний ДФК має забезпечити належний рівень ФБ, з одного боку, через діагностичні властивості щодо визначення відхилень від норм та здатності визначати законність, доцільність та ефективність формування, розподілу й використання державних фінансових ресурсів, а з іншого – через створення прозорої та результативної системи управління державними фінансами, спрямованої на підвищення добробуту.

Укладення Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також прийняття законодавчо-нормативних документів щодо її реалізації, підтверджують прагнення України до набуття статусу кандидата до вступу в ЄС. Це, окрім виконання інших умов, потребує реформування ДФК, передбачаючи приведення діючої вітчизняної моделі функціонування ДФК до її європейського аналога, насамперед, через зміну форм контролю та переважність розвитку такої прогресивної форми ДФК як аудит державних фінансів. Реформування такої базової складової ДФК як державний внутрішній фінансовий контроль (ДФК), яке передбачає впровадження та розвиток внутрішнього контролю (ВК) та внутрішнього аудиту (ВА) суб'єктами державного сектору економіки, гармонізація ВК та ВА із стандартами ЄС з метою підвищення ефективності використання державних

фінансів, має вирішальне значення задля забезпечення ФБ держави, визначальною складовою якої є ФБ СГ.

Невідкладного вирішення потребують питання, пов'язані із реформуваннямДФК в контексті забезпечення ФБ СГ. Оскільки саме такі суб'єкти економіки, які за правовим статусом належать до СГ, функціонують у сфері суспільного виробництва, де створюється валовий внутрішній продукт (ВВП), зростання якого забезпечує фінансову незалежність будь-якої держави, а отже й високий рівень ФБ, що в сучасних умовах подолання фінансово-економічної кризи в країні є вкрай важливим.

Теоретико-методологічні засади реформуванняДФК в контексті забезпечення ФБ СГ розглядаються в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як: Р. Адамс, А. Аренс, О. Барановський, І. Басанцов, А. Виссер, Л. Дікань, О. Дишкант, Г. Дмитренко, І. Іванова, Л. Івашова, Р. де Конінг, С. Кульпінський, А. Любенко, Й. Мозер, Є. Мних, В. Піхоцький, В. Симоненко, Ю. Слободяник, І. Стефанюк, Н. Шевченко, А. Хмельков, І. Чумакова, О. Шевчук та ін.

У роботах цих авторів розкрито необхідність реформуванняДФК в контексті забезпечення ФБ різних суб'єктів господарських відносин. Проте питання, пов'язані з реформуваннямДФК для забезпечення ФБ суб'єктів комерційного господарювання державного сектору економіки, впровадженням і розвитком ВК та ВА, залишаються недостатньо розробленими як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Актуальність зазначених питань обумовила вибір теми дисертації, визначила об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження.

Дисертаційна робота відповідає основним напрямам наукових досліджень Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за науково-дослідними темами: «Організація системи фінансового контролю для забезпечення фінансової безпеки підприємства» (номер державної реєстрації 0114U006547), за якою здобувачем розроблено підрозділи «Сутність та економічний зміст фінансової безпеки суб'єктів господарювання», «Оцінка стану

організації внутрішнього контролю ТОВ ФІРМА «АНТАРЕС-ЮВ», «Концептуальна модель організації внутрішнього контролю як складової системи фінансового контролю підприємства», «Методичний підхід щодо оцінки ефективності організації внутрішнього контролю промислового підприємства»; «Аналіз та оцінка організації внутрішнього контролю суб'єктів господарювання» (номер державної реєстрації 0116U005218), за якою здобувачем розроблено підрозділ «Оцінка рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання».

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у розвитку теоретичних положень, розробленні методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Відповідно до визначеної мети в роботі поставлено такі завдання:

розвинути понятійно-категоріальний апарат реформування ДФК та визначити взаємозв'язок ДФК із ФБ СГ;

визначити фінансово-економічний зміст ФБ СГ та уточнити її класифікацію;

сформувати концептуальні положення реформування ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ;

визначити стан реформування ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ;

розробити методичний підхід до оцінки рівня ФБ СГ;

розробити науково-методичні положення з впровадження ВА як інструменту ДФК в систему відносин його учасників в контексті забезпечення ФБ СГ;

обґрунтувати науковий підхід до впровадження ВА в діяльність СГ в контексті забезпечення їх ФБ.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети і вирішення поставлених у роботі завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: формальної логіки (узагальнення, аналіз (в т.ч. морфологічний аналіз), індукція) та діалектичної логіки (конкретизація),

порівняння, описовий метод – для узагальнення теоретичних моделей, розкриття сутнісних і типологічних характеристик ДФК та ФБ СГ; графоаналітичний і порівняльний методи – для дослідження стану реформування ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ; системний підхід – для обґрунтування сутності ДФК та ФБ СГ; кластерного аналізу – для виокремлення статистично однорідних груп суб'єктів господарювання при визначенні рівнів їх ФБ; нечіткої логіки – для побудови комплексного індикатора оцінки рівня ФБ; експоненціальні трендові моделі – для побудови прогнозних моделей рівня ФБ СГ; аналізу ієрархій – для побудови інтегрального індикатора оцінки рівня ФБ СГ; графічний – для наочного зображення результатів дослідження і схематичної побудови теоретичних та практичних положень дисертації.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених та фахівців з питань ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи з питань ДФК взагалі та ВА зокрема, дані Державної служби статистики України, науково-дослідних центрів, статистична звітність окремих СГ.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в розробленні й обґрунтуванні теоретико-методичного забезпечення та практичних пропозицій щодо подальшого реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Основні результати, що містять елементи наукової новизни, полягають у такому:

удосконалено:

методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, який, на відміну від існуючих, полягає у: поєднанні методів кількісного нечіткого та якісного аналізу шляхом побудови відповідно комплексного та інтегрального індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання з урахуванням при побудові останнього показників, що характеризують стан державного фінансового контролю суб'єктів господарювання; виокремленні рівнів фінансової безпеки суб'єктів

господарювання (високий, середній низький), виходячи з таких лінгвістичних характеристик її стану як «нормальний», «задовільний» та «критичний», що дозволяє в умовах реформування державного фінансового контролю визначити не тільки фінансову стабільність суб'єктів господарювання, а й раціоналізувати напрями використання державних фінансових ресурсів;

науково-методичні положення з впровадження внутрішнього аудиту в систему відносин учасників державного фінансового контролю, відмінність яких полягає у застосуванні внутрішнього аудиту задля своєчасного виявлення загроз на основі результатів-маркерів (кількісних та якісних показників) діагностики рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що сприятиме дотриманню законності, цільовому та ефективному використанню державних фінансових ресурсів в процесі реформування ДФК;

науковий підхід до впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного сектору економіки, відмінністю якого є: впорядкування внутрішнього аудиту діяльності суб'єктів господарювання, яке полягає у залученні до їх внутрішнього аудиту державних аудиторів; врахуванні критерію фінансової суттєвості операцій при визначенні стратегічних і тактичних ризиків фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що дає можливість виявити шляхи підвищення ефективності ДФК за рахунок фінансових резервів результативності внутрішнього аудиту суб'єктів господарювання в частині запобігання або відшкодування сум фінансових порушень, виявлених внутрішніми аудиторами;

дістало подальшого розвитку:

понятійно-категоріальний апарат реформування державного фінансового контролю через встановлення логічного взаємозв'язку між базовими категоріями і поняттями, зокрема: «фінанси», «державний фінансовий контроль» та «фінансова безпека суб'єкта господарювання», відмінністю якого є врахування сутнісних ознак останніх (а саме - впливу на сферу фінансових відносин), що дозволяє розширити класифікаційні ознаки фінансової безпеки суб'єктів господарювання;

класифікаційні ознаки фінансової безпеки суб'єкта господарювання через введення нових теоретично обґрунтованих і практично значущих ознак: «функціональна здатність ДФК діагностувати ФБ СГ» та «прогнозування рівнів очікуваних з боку ДФК результатів», що забезпечує розвиток інструментарію державного фінансового контролю в процесі його реформування щодо зміни параметрів потоків державних фінансових ресурсів;

концептуальні положення реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, які, на відміну від існуючих, враховують: усунення узагальнених недоліків, що притаманні державному фінансовому контролю; систематизовані організаційні засади адаптації вітчизняної моделі функціонування системи державного фінансового контролю до європейської моделі його функціонування; законодавчо-нормативне забезпечення розвитку внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту суб'єктів державного сектору (що підлягають реформуванню згідно існуючої в Україні Концепції розвитку Державного внутрішнього фінансового контролю); потребу суб'єктів комерційного господарювання державного сектору у забезпеченні фінансової безпеки, що дозволяє визначити напрями системного реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Практичне значення результатів роботи полягає в доведенні до рівня практичних рекомендацій обґрунтованих теоретичних положень та розроблених науково-методичних підходів і положень щодо реформування ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ. Наукові результати дисертаційної роботи, що мають прикладний характер, знайшли практичне застосування в діяльності: АК «Харківобленерго» (довідка № 01-6653 від 07.09.2016 р.), де впроваджено методичний підхід до оцінки рівня ФБ СГ, який поєднує методи кількісного та якісного аналізу та дозволяє співставити рівень ФБ СГ і стан їх фінансової дисципліни; Держфінінспекції в Харківській області (довідка № 20-09-25-14/6273

від 13.09.2016 р.), де застосовано методичні рекомендації щодо впровадження інструментів ДФК в діяльність СГ з урахуванням їх рівня ФБ, що дає можливість виявити шляхи підвищення ефективності ДФК та оптимізувати фінансові потоки СГ; КПТМ «Криворіжтепломережа» (довідка № 2475/01 від 15.09.2016 р.), у якому застосовано науково-методичний підхід до впровадження ВА (як одного з інструментів ДФК) в діяльність СГ задля забезпечення ФБ останніх, який враховує складові забезпечення ФБ СГ, що дозволяє своєчасно діагностувати загрози ФБ СГ та сприяє економному, ефективному та результативному управлінню державними фінансами. Викладені в дисертації розробки використовуються в навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні навчальних дисциплін «Державний фінансовий контроль» під час підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр» напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит», «Державний аудит» при підготовці фахівців освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 8.03050901 «Облік і аудит» (довідка № 16/86-04Д-295/1 від 05.09.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науково-дослідною роботою, всі результати якої одержані безпосередньо автором і знайшли відображення в наукових публікаціях. Особистий внесок здобувача в роботах, які виконано у співавторстві, наведено у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки, викладені в дисертації, доповідалися на 10 науково-практичних конференціях, зокрема: Международной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава и аспирантов «Актуальные проблемы инновационного развития экономики» (Росія, м. Белгород, 2014 р.); The 1st International Academic Conference «Science and Education in Australia, America and Eurasia» (Австралія, м. Мельбурн, 2014 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» (м. Харків, 2014 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні проблеми фінансового моніторингу» (м. Харків, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній

конференції молодих учених та студентів «Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти» (м. Харків, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління підприємствами в умовах глобалізації та інтернаціоналізації: теорія, практика» (м. Одеса, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічний розвиток держави: досвід, проблеми, перспективи» (м. Київ, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни» (м. Львів, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції, присвяченій видатному вченому-економісту О. Г. Ліберману «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця» (м. Харків, 2016 р.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків загальним обсягом 303 сторінки (12,62 авт. арк). Текст дисертації включає 22 таблиці (з них 6 займають 9 повних сторінок), 46 рисунків (з яких 12 розміщено на 12 повних сторінках), 12 додатків, що займають 70 сторінок, список використаних джерел налічує 226 найменувань і подано на 25 сторінках. Основний текст дисертації становить 208 сторінок (8,67 авт. арк.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Сутність державного фінансового контролю та його взаємозв'язок із фінансовою безпекою суб'єктів господарювання

Для ринкової економіки державний фінансовий контроль (далі – ДФК) є особливою сферою діяльності, в якій на практиці відбувається природна, органічна взаємодія матеріальних і фінансових відносин в рамках єдиного товарно-грошового комплексу.

Забезпечення ефективності ДФК є пріоритетним завданням у даній економічній ситуації в країні, бо саме він спрямований на забезпечення ефективного та законного використання державних фінансових ресурсів. При цьому застосування різних форм державного впливу на економіку не означає, що ринкові відносини замінюються адміністративними, оскільки держава здійснює контрольні повноваження лише в рамках матеріальних і фінансових ресурсів, що знаходяться в її розпорядженні. Удосконалення ДФК є важливою гарантією збереження соціальної спрямованості економічної, а також фінансової політики держави в процесі здійснення нею фінансової діяльності.

Тобто особлива роль і функції держави в нових соціально-економічних (ринкових) умовах, що характеризують її дії у фінансово-економічному полі, стає однією з характерних змістовних складових сутності ДФК. А розроблена юридично обґрунтована концепція реформування ДФК покликана сприяти ефективному і сталому розвитку держави з високими темпами економічного зростання.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що вчені-економісти в усьому світі приділяють значну увагу контролю, але

розглядають його кожен зі своєї, суб'єктивної точки зору. Тому в теорії та на практиці ще не склалося одностайного підходу до визначення сутності цієї категорії.

Проведений автором аналіз понять контролю різними авторами-дослідниками дає можливість виділити три основні підходи до його трактування: процесний, системний та функціональний (рис.1.1). Це, можна пояснити тим, що контроль є багатогранною та багатофункціональною економічною категорією. Крім того, варто звернути увагу, що у наведених підходах до визначення сутності контролю можна виділити чотири напрями. Так, перший з них визначає контроль як сферу діяльності органів державного та фінансового управління. Ним захоплюються юристи, соціологи та економісти, які досліджують як метод або форму управлінської (виконавчо-розпорядчої) діяльності.

Однак, як зазначають В.К. Симоненко, О.І. Барановський та П.С. Петренко, «контроль не може бути зведений до методу або форми управлінської діяльності. Він є самостійною функцією управління, отже особливим видом діяльності, який характеризується цільовою спрямованістю, однорідністю змісту й однотипністю способів його існування» [7, с. 7].

Другий напрям дозволяє виокремити три стадії управлінської діяльності:

- 1) проектування та постановку цілей;
- 2) організацію заходів щодо виконання прийнятого рішення;
- 3) контроль за виконанням.

Отже, контроль тлумачиться як специфічна стадія управлінського циклу. Автор згоден з думкою О.І. Барановського, що такий підхід є доцільним, оскільки «він дозволяє розглядати контроль з позиції перевірки виконання кожного конкретного управлінського рішення, а не як цілеспрямований і відносно відокремлений вид управлінської діяльності» [8, с.7].

Третій напрям представлений дослідниками, які схиляються до кібернетичних установок.

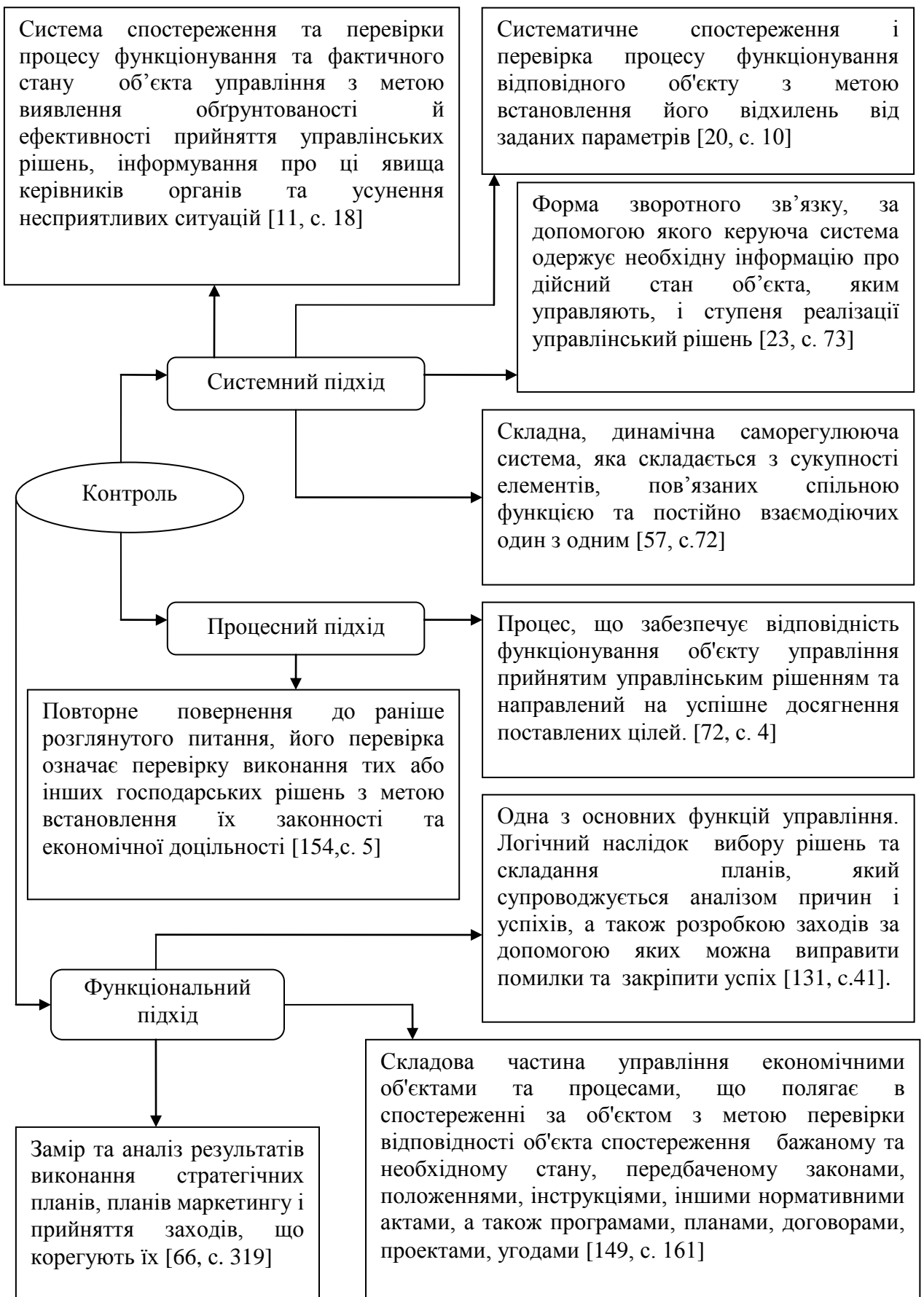

Рис. 1.1. Систематизація поглядів учених-економістів на сутність категорії «контроль» (узагальнено автором)

Вони трактують контроль «як форму зворотнього зв'язку, за допомогою якого керована система отримує необхідну інформацію про дійсний стан керованого об'єкта та виконання управлінських рішень». Автор підтримує позицію В.К. Симоненка, О.І. Барановського та П.С. Петренка, про те, що зазначений підхід «спрямований на своєрідний «інформаційний ухил» у розумінні сутності контролю [8, с.7]. Так, з точки зору інформаційних аспектів процесу управління контроль є формою зворотного зв'язку, але за такого розуміння контроль штучно відривається від процесу прийняття управлінських рішень, не розглядається найважливіша риса контролю – можливість та необхідність активного впливу на господарські процеси, що відбуваються». Однак, саме цей підхід дозволяє побудувати систему контролю з урахуванням таких її складових як: вхід (інформаційне забезпечення контрольної діяльності), вихід (продукт функціонування системи ДФК), та механізм, котрий перетворює вхід системи в її вихід та розкривається у здійсненні контрольних процедур, згідно з цілями, задачами і формами контролю (обробка інформації, еталон для порівняння).

Варто звернути увагу, що у літературі широко висвітлено й четвертий напрям щодо визначення сутності контролю, для якого притаманна думка, що сутність контролю полягає в «регулярній перевірці дотримання господарського та фінансового законодавства, виявленні відповідних порушень» [8, с.8]. Така позиція протирічить правовій концепції сутності контролю, оскільки зводить його лише до способу забезпечення законності, до перевірки дотримання правових норм. З таким вузьким трактуванням важко погодитися. За всієї важливості дотримання законів, підзаконних актів не можна сутність контролю зводити лише до цього. Адже існують зворотні зв'язки, що полягають в активному впливі контролю на більш раціональне використання ресурсів, усуненні перепон на шляху оптимального функціонування різних ланок управління.

Крім того, як справедливо зазначає Іванова І., сучасна міжнародна теорія і практика вже інакше трактує поняття контролю. Оскільки у процесі

контрольних дій контролюючим органам чи особам потрібно не просто виявити факт відхилення від норми, а й проаналізувати природу порушень та з'ясувати залежність між контрольними відхиленнями в окремих частинах системи і загалом [77, с.17]. За результатами перевірки обов'язково роблять висновок про причини порушення та його наслідки для задоволення інтересів державного та приватного сектору економіки.

З урахуванням вищезазначеного, автор згоден з думкою О.І. Барановського про те, що контроль, «як одна зі складових управління, представляє собою систему моніторингу процесу функціонування керованого об'єкта з метою оцінки аргументованості й ефективності прийнятих управлінських рішень, виявлення відхилення від цих рішень і здійснення відповідного коригування дій» [8, с.8].

Тобто, контроль не обмежується лише констатацією припущених відхилень від прийнятих управлінських рішень. Його дані використовуються для підтримки динамічного спокою всієї системи управління, прийняття більш обґрунтованих та збалансованих рішень.

До того ж, необхідно зазначити, що сьогодні серед вчених і практиків відсутня єдність щодо вибору критеріїв й ознак класифікації різновидів контролю. Так, за М. Студеникіною, з огляду на організаційний взаємозв'язок контролюючого і підконтрольного об'єктів, контроль поділяється на внутрішній (внутрівідомчий) і зовнішній (надвідомчий). При цьому автор вважає, що внутрішній контроль здійснюється стосовно органів однієї системи, а зовнішній – організаційно непідпорядкованих об'єктів [211, с.47]. Уточнюючи подібну класифікацію, Є. Тонков і С. Масалитіна у внутрішньому виокремлюють відомчий і внутрівідомчий, а зовнішньому - позавідомчий, надвідомчий і міжвідомчий різновиди контролю [211, с.48].

За суб'єктами Є. Тонков і С. Масалитіна виділяють такі основні види контролю, як державний і громадський, які належать до різновидів соціального контролю (в широкому його трактуванні) [211, с.49]. В свою чергу, державний контроль залежно від владних ознак суб'єкта контролю

може диференціюватися як контроль, що здійснюється відповідно органами законодавчої (представницької), виконавчої і судової влади. Залежно від особливостей суб'єкта, в більш розгорнутому розумінні, контроль можна поділити на такі види: державний, муніципальний, громадський (громадянський, публічний), контроль недержавних (приватних) структур - ринковий.

Форми громадського, ринкового і державного контролю слід класифікувати за різними критеріями. Залежно від рівня охоплення економіки слід виділити:

громадський, ринковий і державний контроль на макрорівні чи контроль над розвитком економіки загалом, коли представлені загальні цільові установки економічної політики і загальнодержавні заходи з їх реалізації;

громадський, ринковий і державний контроль на мезорівні – це контроль над розвитком певної території чи певного економічного простору; контроль на мікрорівні – це контроль над підприємствами, де деталізуються конкретні шляхи їх розвитку.

За В. Шевчуком, контроль у сфері економіки поділяється на економічний (господарський), фінансовий і фінансово-економічний (фінансово-господарський) [211, с.52].

Варто зауважити, що для даного дослідження інтерес представляє саме ДФК, сутність якого доцільно розглянути більш детально.

Так, аналіз викладених в економічній і спеціальній юридичній літературі думок вчених, дозволяє виокремити декілька підходів до визначення сутності ДФК. При цьому Ю. Пивовар класифікує відповідні наукові підходи з виділенням чотирьох їх основних груп: перша група науковців розглядає ДФК як функцію державного управління; друга – вважає недоцільним звужувати контроль лише до способу забезпечення законності і фінансової дисципліни, передбачаючи наявність зворотного зв'язку, вираженого у впливі контролю на більш раціональне використання фінансових ресурсів; третя – оцінює його як діяльність з нагляду та перевірки; четверта група вчених – вважають, що ДФК виступає засобом оцінки досягнення мети [125, с.32].

Подальше дослідження робіт цих та інших авторів з питань формування понятійного апарату ДФК дозволяє зробити висновок про доцільність

групування визначень його сутності, для більш глибокого розуміння, за такими базовими категоріями як сукупність, система, форма, результат та ін. (табл. 1.1). Для цього автором був використаний метод морфологічного аналізу, який являє собою поєднання метода класифікації та метода узагальнення.

Таблиця 1.1

**Узагальнення підходів до визначення сутності державного
фінансового контролю (узагальнено автором)**

Автор	Базова категорія чи поняття													
	Економічні відносини	Сукупність економічних і	Системоформуюча субстанція	Діяльність людини	Сукупність дій і операцій	Вид діяльності	Система	Форми і способи впливу	Етап бюджетного процесу	Функція держави	Результат	Діяльність державних органів	Перевірка	Форма державної влади
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Воронин Ю.М.[52]	+													
Табушнікова Т.Ф. [192]		+												
Дікань Л.В.[61]					+		+				+			
Дейнеко Є.В.										+		+		
Калінкін Д.В.							+			+		+		
Дмитренко Г.В. [63]			+											
Олексіч Ж.А. [130]				+										
Рябухін С.Н. [173]					+									
Басанцов І.В. [11]						+								
Бурцев В.Б. [21]							+							
Данильяна О.Г. [211]								+						
Суконников Є.С. [190]									+					
Телепнева А.В. [193]										+				

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Іванова І. [77]											+			
Піхоцький В. [139]	+						+					+		
Мельник М., Пантелеев О, Звездін А. [108]													+	
Степашин С.В., Столяров Н.С. [184]										+				+
Родіонова В.М. [171]							+							
Шохін С.. Вороніна Л. [215]														

Як видно з табл. 1.1, ДФК дійсно має надзвичайно складну сутність та багатовекторність прояву. Тому подана в табл. 1.1 сукупність морфологічних одиниць, які визначають сутність ДФК, є значною мірою неоднорідною і потребує подальшого порівняння. Таке порівняння можливо за допомогою декомпозиції наведених визначень на основні складові, до яких слід віднести сутнісну складову поняття, забезпечення ДФК та його призначення, суб'єктів, які його здійснюють, та часові границі здійснення (рис. 1.2).

Підсумовуючи всі загальні визначення поняття ДФК та узагальнюючи проведений аналіз, автором пропонується під ДФК розуміти систему безупинних контрольних дій з боку органів загального державного управління (переважно, законодавчої та виконавчої гілок влади) за функціонуванням всіх суб'єктів фінансових відносин в державі, з метою забезпечення законності, доцільності та ефективності формування, розпорядження і використання державних фінансових ресурсів.

Наведене автором визначення обумовлене тим, що сутність та зміст контролю не можуть бути ґрунтовно розкриті у відриві від сфери діяльності, яку він обслуговує, - сфери фінансових відносин між всіма суб'єктами економіки (державою, суб'єктами господарювання, домогосподарствами). При цьому автор згоден з думкою О.А. Шевчука, про те, що «наведені

погляди неповною мірою відбивають сутність ДФК [211, с. 45]. Для чіткого розуміння сутності, його слід розглядати комплексно в системі координат: мета - спосіб (засіб) – результат.

Рис. 1.2. Морфологічна декомпозиція визначення сутності державного фінансового контролю

Проте слід зауважити, що застосування системного підходу, як основи розвитку методології сучасної науки ДФК, потребує значної уваги до формалізації системного дослідження, тобто виокремлення та подальшого функціонування не ДФК як системи, а системи ДФК. Це, на думку автора, дасть можливість вивчати системні побудови інших сфер фінансового управління, орієнтуючись на вимоги та обмеження загальної теорії систем.

Як показали дослідження літературних джерел, присвячені визначенню сутності та виокремленню основних елементів системи ДФК, автори по-різному підходять до визначення поняття системи ДФК, підкреслюючи окремі характерні риси та ознаки, але при цьому залишається поза увагою виділення елементів такої системи. В діючому законодавстві це взагалі не закріплено.

Отже, в цьому сенсі, доцільно звернути увагу, що розглядаючи ДФК як відкриту систему, основними характеристиками якої є елементи (суб'єкт,

об'єкт і предмет), зв'язки, межі та середовище, а підсистемами - контролююча і контрольована (підконтрольна), С. Клімова робить висновок, що сукупність елементів ДФК може стати системою у випадку, коли вона отримує здатність до організації, саморегулювання, адекватного реагування на зміни в середовищі, де перебуває. При чому така система розглядається як статистичне та динамічне явище.

В той же час В. Плєскач і К. Жадько дещо розширюють ряд елементів системи ДФК, та відносять до неї: суб'єкти, об'єкт, предмет, принципи, методи, форми, види контролю, етапи процесу контролю, прийняття управлінських рішень за результатами контролю.

Автор, розглядаючи елементи ДФК, підтримує думку О.А.Шевчука, про необхідність виокремлення засобів контролю, до яких і будуть належати форми, методи, техніка, технологія, способи, принципи, види та інше. Тому, на думку автора, під системою ДФК слід розуміти сукупність елементів функціонування та забезпечення дієвості контролю, яка і включає в себе наведені засоби контролю. Крім того, до системи ДФК потрібно відносити й його забезпечення, а саме: методологічне забезпечення, науково-дослідне і кадрове забезпечення, нормативно-правове і методичне забезпечення, матеріально-технічне і фінансове забезпечення.

З огляду на це, структурна побудова системи ДФК має вигляд, наведений на рис.1.3. Доцільно зауважити, що представлена на рис. 1.3 структурна побудова системи ДФК містить в собі такі елементи будь-якої функціонуючої системи як: вхід (інформаційне забезпечення контрольної діяльності), вихід (продукт функціонування системи ДФК), та механізм, котрий перетворює вхід системи в її вихід та розкривається у здійсненні контрольних процедур, згідно з цілями, задачами і формами контролю (обробка інформації, еталон для порівняння) [211, с. 124].

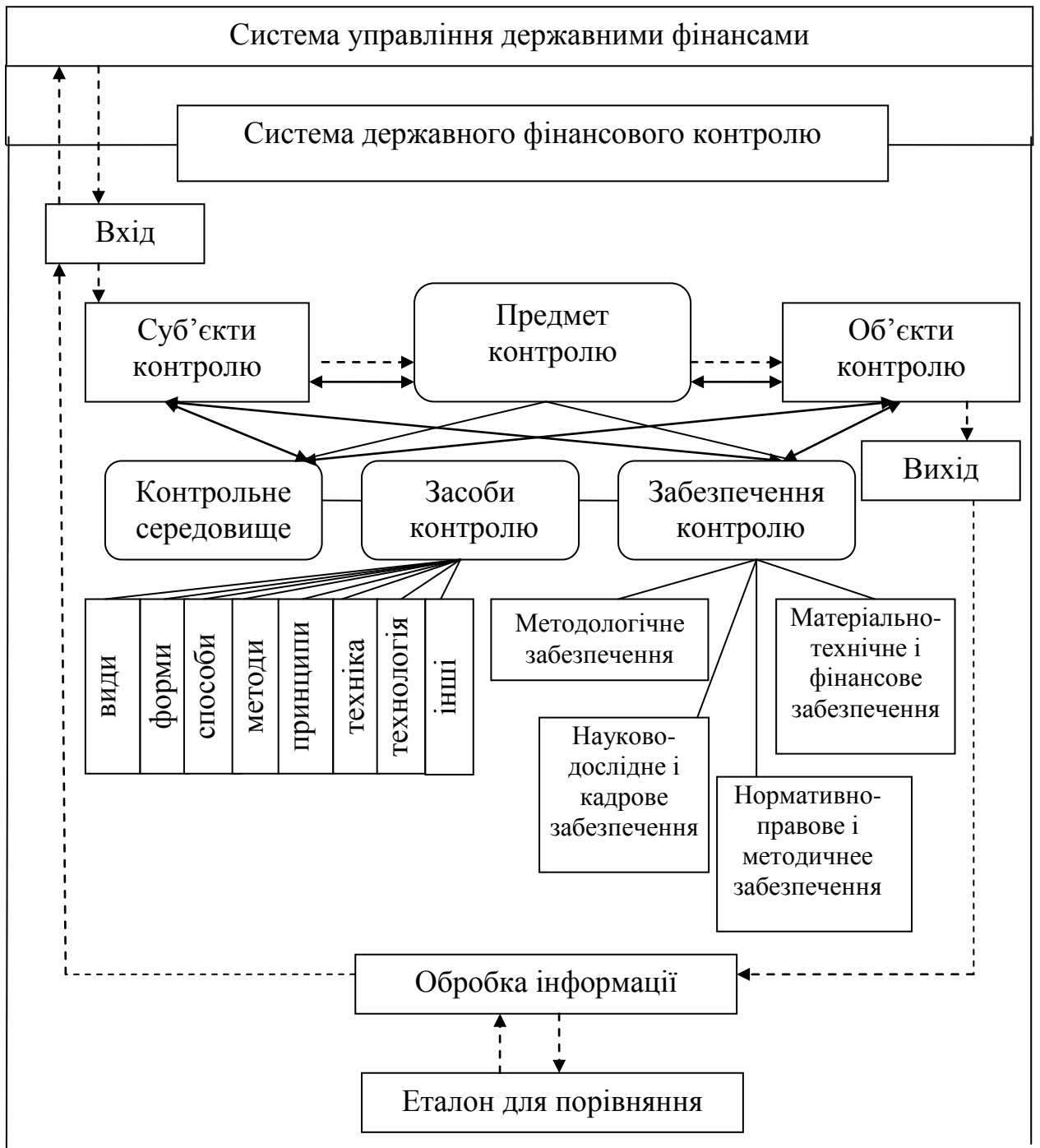

Рис. 1.3. Структурна побудова системи ДФК

Як видно з рис. 1.3, система ДФК є частиною системи управління державними фінансами, однак вона нею не управляє, тобто ефективність її функціонування буде залежати від притаманних їй властивостей та наявного потенціалу [211, с. 57].

Крім того, слід враховувати, що ДФК має справу безпосередньо з фінансовими відносинами в державі (що підкреслює домінування фінансової складової досліджуваного поняття над управлінською (адміністративною)), використанням державних фінансових ресурсів та отриманням результатів (ефективним використанням державних фінансових ресурсів).

Така обігова наповненість надає яскравій динамічності сутності ДФК, висвітлює його значення в управлінні фінансовими ресурсами держави.

Наведена структурна побудова на рис.1.3. найбільш повно відображає усі елементи системи ДФК. Доцільно зауважити, що дана схема взагалі, як і зміст окремих її елементів, є практично незмінною в сучасних умовах. Багато в чому це спричинено незмінним практичним підходом до формування системи ДФК та недоусвідомленням необхідності перегляду її парадигми з урахуванням вимог сучасності, а саме – переорієнтації ДФК на виконання соціальних завдань. Оскільки діяльність держави має бути спрямована на забезпечення інтересів людини і суспільства черезпосередництво економічних, політичних,соціальних важелів, то ДФК як один із елементів державного управління (адміністрування) має підкорятися цій загальній меті.

В той же час, варто враховувати й той факт, що ДФК є невід'ємною складовою частиною системи управління державними фінансами та поряд із управлінською (адміністративною) складовою включає фінансову складову, яка є домінуючою в контексті нової фінансової парадигми, якій в сучасних умовах розвитку повинен відповідати ДФК. До того ж ДФК є формою практичної реалізації контрольної функції фінансів [80].

Контрольна функція фінансів, як і розподільча, є сутнісною функцією як фінансів в цілому, так і державних фінансів зокрема. Останнє є одним з найважливіших елементів механізму державотворення.

Теоретичні основи функціонування ДФК природно обумовлені самою сутністю категорії фінансів як реалізації однієї з їх функцій на практиці. Тобто виконання фінансами своєї контрольної функції передбачає розбудову системи ДФК. Таким чином, система ДФК, якісна ознака якої – цілісність, є системою у складі загальної фінансової системи, ефективність функціонування якої розкривається через забезпечення фінансової безпеки держави як в цілому, так і фінансової безпеки суб'єктів господарювання зокрема (далі – ФБ СГ).

Отже, має сенс визначити взаємозв'язок між категоріями «фінанси», «ДФК» та «фінансова безпека суб'єктів господарювання» на основі побудови логічного ланцюга понять: «фінанси» – «фінанси держави» – «фінансова система держави» – «фінансові ресурси держави» – «фінансовий контроль в державі» – «державний фінансовий контроль» – «фінансова безпека держави» – «фінансова безпека суб'єктів господарювання».

Наочне відображення логічного ланцюга взаємозв'язку категорії «фінанси» та понять: «державний фінансовий контроль» і «фінансова безпека суб'єктів господарювання» наведено на рис. 1.4. Щодо відображеного взаємозв'язку між категорією «фінанси» та досліджуваними в роботі поняттями: «державний фінансовий контроль» і «фінансова безпека суб'єктів господарювання», необхідно відзначити наступне.

По-перше, щодо сутності фінансів, то слід зазначити, що вони є об'єктивною економічною категорією; відображають грошові розподільчі відносини з приводу формування і використання фінансових ресурсів з метою вирішення соціально-економічних завдань [7, 8, 27, 77, 80].

В той же час за змістом фінанси відображають кінцеву мету розподільних і перерозподільних процесів – формування фінансових ресурсів в державі як політичній формі організації життя суспільства. Отже, фінансові ресурси (як у фондовій, так і нефондовій формі, але переважно – у вигляді грошових фондів) є матеріальним носієм фінансових відносин.

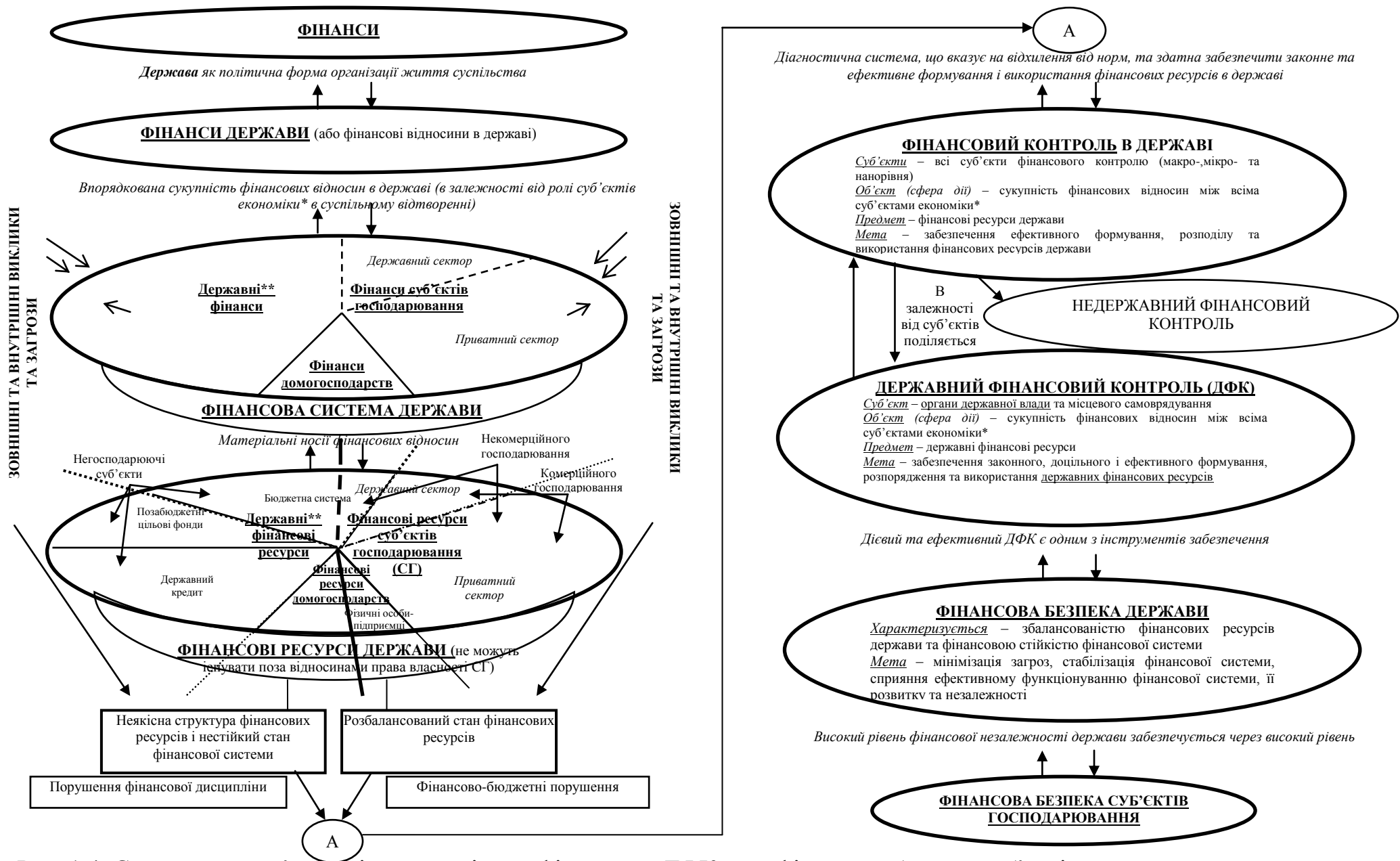

Рис. 1.4. Схема взаємозв'язку між категоріями «фінанси», «ДФК» та «фінансова безпека суб'єктів господарювання»

* поділ суб'єктів економіки на даній схемі на такі, як держава (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування), суб'єкти господарювання (СГ) та домогосподарства, виконано з метою наближення теоретичних положень до діючої практики організації фінансових відносин в Україні

** поняття «держава» на даній схемі використовується, з одного боку, як політична форма організації суспільства (як суспільний інститут) та, з іншого боку, поняття «держава» (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування) використовується як суб'єкт економіки (економічних (господарських) відносин), що має право власності (яке делеговане суспільством) на відповідні фінансові ресурси

Отже, по-друге, на основі визначень більшості дослідників, в межах даного диисертаційного дослідження слід визначати поняття «фінанси держави» (та не ототожнювати це поняття із «державними фінансами») як сукупність фінансових відносин, що існують в державі між всіма суб'єктами економіки в залежності від їх ролі в суспільному відтворенні: державою (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування), суб'єктами господарювання та домогосподарствами. До речі, Енциклопедія «Британніка» виокремлює аналогічних економічних суб'єктів, між якими існують фінансові відносини, а саме: «public finance», «business finance» and «owned finance» [216]. До того ж, слід зазначити що поняття «фінанси держави» розглядається як складова економічних відносин в державі, яка являє собою грошові розподільчі відносини з приводу формування і використання фінансових ресурсів домогосподарств, суб'єктів господарювання та держави (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування) з метою вирішення соціально-економічних завдань [2, 28, 64, 68, 74, 79, 80, 86, 102, 119, 131, 142, 147, 176, 181, 191, 203, 212].

По-третє, щодо наступного елементу логічного ланцюгу понять – «фінансової системи», то слід зазначити, що вивчення закономірностей функціонування фінансових відносин дозволяє зробити висновок про те, що різноманітні фінансові відносини існують не відокремлено, а знаходяться в тісній взаємодії і створюють саме систему [66, 106, 136, 167, 185, 210]. Остання відображає ефективність організації фінансів та реалізацію фінансових відносин у державі. У загальному вигляді визначення фінансової системи дав О. Василик: «Фінансова система - це сукупність різноманітних видів фондів фінансових ресурсів, сконцентрованих у розпорядженні держави, нефінансового сектора економіки (господарських суб'єктів), окремих фінансових інститутів (банків, страхових компаній) і населення (домогосподарств) для виконання покладених на них функцій, а також для задоволення економічних та соціальних потреб» [27, с. 20].

Окрім цього, у фінансовій системі держави виокремлюється ще й

система органів державного управління фінансами, зокрема контролюючих органів, до складу яких слід віднести Державну податкову службу України, Рахункову палату України, Державну казначейську службу України, Державну аудиторську службу України (раніше – Державна фінансова інспекція України) та інших.

Однак, повертаючись до поділу фінансової системи на сфери в залежності від ролі економічних суб'єктів в суспільному відтворенні, слід зазначити, що впорядковану сукупність фінансових відносин в державі пропонується розглядати (як вище згадувалося) між наступними суб'єктами економіки: державою (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування (враховуючи державний устрій)), суб'єктами господарювання (враховуючи специфіку вітчизняного законодавства [55, 57, 69, 85, 204, 205]) та домогосподарствами. У зв'язку із чим доцільним вважається в якості сфер фінансової системи держави виокремлювати наступні: «державні фінанси», «фінанси суб'єктів господарювання» (в залежності від власника – державного та приватного сектору) та «фінанси домогосподарств». Поділ фінансової системи держави на перелічені сфери визначає певну специфіку у способах організації фінансів, наявність, порядок утворення і використання фінансових ресурсів і фінансових фондів. Саме у відповідності до виконуваної ролі в суспільному відтворенні у суб'єктів фінансових відносин є відмінності в потребах щодо необхідних їм фінансових ресурсів і відповідних фінансових фондів.

Отже, по-четверте, якщо говорити про фінансові ресурси держави як матеріальні носії фінансових відносин в державі, то слід відзначити неможливість існування цього поняття поза відносинами права власності на фінансові ресурси. У зв'язку із чим, як стверджує більшість дослідників, слід розрізняти, перш за все, наступні поняття: «фінансові ресурси держави» та «державні фінансові ресурси» [30, 87, 129, 145].

Неохідно зауважити, що основним джерелом фінансових ресурсів держави є валовий внутрішній продукт, який створюється, перш за все,

суб'єктами господарювання. Але завдяки розподільчій функції фінансів формуються фінансові ресурси, на які кожен з учасників господарських відносин має право власності та якими може користуватися, тобто: у держави (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування) – державні фінансові ресурси, у суб'єктів господарювання – фінансові ресурси суб'єктів господарювання, і у домогосподарств - фінансові ресурси домогосподарств.

Однак, в межах вирішення поставленого в роботі завдання, найбільшу увагу привертає поняття «державні фінансові ресурси», які зосереджені у таких ланках фінансової системи, як бюджетна система, позабюджетні цільові фонди, державний кредит та фінанси суб'єктів господарювання державного сектору. Тобто в даному дисертаційному дослідженні державні фінансові ресурси розглядаються як практичне втілення відносин державних фінансів. До того ж, як зазначає О.Василик, «роль державних фінансів в економіці країни визначається тим, яку величину фінансових ресурсів держава мобілізує у своє розпорядження та на які цілі і як ефективно їх використовує» [27, с. 25]. Тобто під державними фінансовими ресурсами слід розуміти тільки ті фінансові ресурси, на які держава має право власності та якими може користуватися.

В цілому, завдяки реалізації контрольної функції фінансів та практичної її реалізації через існування ефективного та дієвого ДФК фінансові ресурси в державі повинні бути раціонально розподілені між всіма економічними суб'єктами з точки зору їх збалансованості та якісної структури (оптимального співвідношення власних джерел фінансових ресурсів та позикових), що визначає рівень фінансової стійкості фінансової системи держави як в цілому (на макрорівні), так і на рівні економічних суб'єктів (на мікрорівні), сприяє стабільному функціонуванню фінансової системи держави та формує потенціал для розвитку фінансових відносин.

Однак в сучасних умовах глобалізації світового господарства середовище реалізації національних інтересів України характеризується низкою викликів і загроз, передусім у фінансовій сфері, стан якої залишається складним та нестійким, характеризується розбалансованістю фінансових ресурсів як в державі в цілому, так і у суб'єктів економіки

зокрема [7, 13, 14, 29].

На цьому шляху, як відзначає Шмеленко В.Т., Бінько І.Ф. та Шкарлет С.М. в якості діагностичної системи, що вказує на відхилення від норм, та здатна забезпечити законне та ефективне формування та використання фінансових ресурсів в державі, є фінансовий контроль в державі [213, 214].

Отже, по-п'яте, переходячи до такої ланки досліджуваного в роботі логічного ланцюга понять як «фінансовий контроль в державі» необхідно відразу зауважити на тому, що не слід ототожнювати такі поняття, як «фінансовий контроль в державі» та «державний фінансовий контроль». Ці поняття різні і за суттю, і за змістом, однак сфера дії (об'єкт) досліджуваних понять, як визначає більшість дослідників, в них одна й та сама – це сукупність фінансових відносин між всіма економічними суб'єктами [58, 69, 96, 141, 201, 209].

Щодо ж до суб'єктів, предмету та мети досліджуваних понять, то вони принципово відрізняються одне від іншого. Так, як зазначають дослідники, під фінансовим контролем в державі слід розуміти сукупність дій та операцій, здійснюваних спеціально уповноваженими органами з перевірки діяльності всіх суб'єктів фінансових відносин у процесі формування та використання фінансових ресурсів з метою своєчасного отримання повної і достовірної інформації про реалізацію прийнятих управлінських рішень» [56, 112, 139, 200, 205].

Державний фінансовий контроль, який в логічному ланцюгу понять є наступним (див. рис. 1.4), є різновидом фінансового контролю в залежності від суб'єкту, що його здійснює - держави, та в межах даного дисертаційного дослідження являє підвищений інтерес. Отже, виходячи із авторського визначення, наданого вище в роботі, слід з'ясувати ті елементи, що відрізняють даний вид фінансового контролю від недержавного фінансового контролю (аудиторського, контролю власника та суспільного контролю).

По-шосте, маємо перейти до наступної ланки логічного ланцюга

дослідження – державний фінансовий контроль. Державний фінансовий контроль як цілісне явище - окремий інститут у складі фінансової системи держави, що мусить забезпечити й гарантувати дотримання фінансово-господарського та бюджетного законодавства, доцільності державних витрат, економічної ефективності фінансово-господарських операцій державних підприємств і установ, фінансову безпеку в державі. Здатність державного фінансового контролю здійснювати контрольні заходи щодо усього обсягу фінансових ресурсів держави з метою встановлення законного, доцільного та ефективного формування, розпорядження та використання саме державних фінансових ресурсів є науково-практичним виміром якості та стратегічним орієнтиром розвитку останнього. Отже, основні відмінності державного фінансового контролю від фінансового контролю в державі (на чому наголошують такі дослідники, як Дікань Л.В., Калінкін Д.В.), спостерігаються в частині визначення суб'єктів державного фінансового контролю, якими є органи державної влади та місцевого самоврядування, в частині предмету – державних фінансових ресурсів та мети функціонування державного фінансового контролю, яку вказано вище (див. рис. 1.4). У зв'язку із чим, можна стверджувати, що дієвий та ефективний державний фінансовий контроль є одним із інструментів забезпечення фінансової безпеки держави як в цілому, так і на рівні суб'єктів господарювання (оскільки сферою дії останнього є фінансові відносини між всіма економічними суб'єктами, серед яких суб'єкти господарювання є ключовими), а отже є вектором щодо практичного застосування теоретичних засад дослідження функціонування державний фінансовий контроль [61, 80].

По-сьоме, передостанньою ланкою логічного ланцюга понять, що досліджується, є «фінансова безпека держави». Слід зазначити, що вона є провідною складовою економічної безпеки держави, віддзеркалює систему взаємовідносин та взаємозалежності між всіма суб'єктами економіки у фінансовій системі. Так, Сухоруков А.І., Ладюк О.Д. визначають фінансову безпеку держави як захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або

такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси держави для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування фінансових зобов'язань [180, с 32]. Вітчизняні науковці В.Т. Шмеленко та І. Ф. Бінько визначають фінансову безпеку держави як такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави, проводити незалежну фінансову політику. Особливість їхнього розуміння полягає у виокремленні фінансової незалежності держави як окремого елемента в структурі національної безпеки країни [214, с. 27]. Варто зазначити, що в наведеному визначенні поняття державної фінансової безпеки домінує фінансова складова, яка віддзеркалює стан грошових розподільчих відносин в державі. Щодо другої складової досліджуваного поняття «фінансова безпека держави», що стосується «безпеки держави», а отже – стану захищеності фінансових інтересів держави в процесі функціонування та розвитку фінансової системи держави з метою забезпечення фінансової незалежності, то ця складова досліджуваного поняття, безумовно, враховується, але в межах даного дисертаційного дослідження їй відводиться другорядна роль. До того ж, основними критеріями фінансової безпеки держави є достатність фінансових ресурсів держави, їх збалансованість та ліквідність, які уможливають мінімізацію загроз, стабілізацію фінансової системи, сприяють ефективному функціонуванню фінансової системи, її розвитку та незалежності. В цьому сенсі саме суб'єкти господарювання є визначальними суб'єктами економічного життя держави через їх ключову роль у формуванні валового внутрішнього продукту – основного джерела власних фінансових ресурсів в державі, які забезпечуть фінансову незалежність останньої, а отже й високий рівень фінансової безпеки.

Отже, по-восьме, останньою ланкою логічного ланцюга досліджуваних понять є фінансова безпека суб'єктів господарювання (далі – ФБ СГ), яка за

сферою розповсюджується не на всю фінансову систему держави, а лише на таку сферу фінансової системи, як фінанси суб'єктів господарювання. До того ж визначення прямого та зворотнього зв'язку між категорією «фінанси» та поняттями «державний фінансовий контроль» та «фінансова безпека суб'єктів господарювання» дає підстави стверджувати, що в досліджуваних поняттях в межах поставленого в роботі завдання підкреслено фінансову складову останніх та доведено, що в таких складних умовах розвитку вітчизняної економіки на фоні фінансової кризи варто наголошувати на домінуванні саме фінансової складової досліджуваних понять та не принижувати ролі останньої. Варто зазначити, що державний фінансовий контроль виступає, з одного боку, важелем, який створює міцне підґрунтя для забезпечення фінансової безпеки всіх суб'єктів економіки, які цього потребують, і, перш за все, для забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, а з іншого – державний фінансовий контроль є тією діагностичною системою, яка вказує на відхилення від норм та здатна забезпечити законне та ефективне формування і використання фінансових ресурсів в державі як в цілому, так і на рівні суб'єктів господарювання зокрема.

Однак, на думку автора, на дефініціях «фінансова безпека суб'єктів господарювання» та «забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання» слід зупинитися більш детально.

1.2. Сутність та економічний зміст фінансової безпеки суб'єктів господарювання та її забезпечення

Характерною рисою суспільного розвитку є стрімке зростання фінансового сектору економіки та його впливу на різні сторони суспільного буття. Кризи, що відбуваються останнім часом на валютних і фінансових ринках, безпосередньо позначаються на економічній, політичній та навіть ідеологічній ситуації в державі. Це особливо відчутно для нашої країни, яка

функціонує в умовах гострого дефіциту фінансових та матеріальних ресурсів, а також дефіциту часу, відведеного на проведення різного роду реформ. До того ж, на теперішній час відмічається стрімке зменшення спаду суспільного виробництва, гальмується науково-технічний розвиток, істотно знижується рівень життя населення, поглиблюються негативні процеси в інвестиційній сфері, має місце посилення безробіття [146, с.7].

Фінансові кризи, що ускладнюють виробничі процеси, спричиняють погіршення життєвого рівня населення та зростання соціальної нестабільності у суспільстві. Тобто, сьогодні можна стверджувати, що проблеми фінансового сектору є однією з причин уповільнення економічного розвитку країни.

Так, за висновками вчених, 1 гривня одного несвоєчасного платежу породжує біля десятку неплатежів у загальному ланцюгу економічних відносин. Про реальність такої ситуації свідчить сучасний господарський стан в Україні, який характеризується кризою неплатежів. До того ж, для успішного виконання державою своїх основних функцій, особливо в умовах проведення на сході країни антитерористичної операції, необхідні значні обсяги фінансових ресурсів.

Вразливість економіки з боку фінансового сектору значно посилилась з розвитком таких атрибутів ринкового сектору, як кредитування та розгалуження мережі банків. Так, банкрутство деяких банків через втрату ліквідності, зокрема і в разі нерозважливої кредитної політики, має дуже тяжкі наслідки для економіки в цілому. Відтак справедливим є твердження, що економічне зростання країни неможливе без формування відповідної новим завданням ринкової економіки, фінансово-кредитної сфери. До того ж світовий досвід показує, що умовам ефективної економіки відповідає, як правило, самий безпечний стан фінансово-кредитної сфери [146, с.232].

В останні десятиліття нестійкість фінансового сектору ринкової світової економіки значно посилилась за рахунок таких факторів, як:

зростаюча глобалізація господарських процесів;

дефіцитність державних бюджетів і зростання заборгованості більшості

країн;

політизація кредитної сфери;

поширення практики фінансових пірамід тощо.

Тому увага, що приділяється фінансовій безпеці, не випадкова. Адже і без забезпечення фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне завдання, що стоять перед Україною.

Окрім цього, слід відмітити, що ще одним фактором економічного занепаду є такі грошові феномени, як інфляція та падіння курсу національної валюти.

В цих умовах для сучасних суб'єктів господарювання (далі - СГ) значної актуальності набули питання забезпечення їх максимальної захищеності від різних загроз та адаптації його діяльності до умов зовнішнього середовища.

Необхідно зазначити, що поняття «суб'єкти господарювання» у вітчизняній економічній науці слід розглядати з урахуванням правових засад, що регулюють господарські відносини в державі. Останні виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання (громадянами, органами державної влади та місцевого самоврядування). Тобто поняття «суб'єкти господарювання» використовується, перш за все, в юриспруденції з метою класифікації та ідентифікації суб'єктів права, а також визначення правового статусу СГ в залежності від виду діяльності (в даному випадку – виду господарської (так би мовити - економічної) діяльності). Отже, спираючись на ст.55 Господарського Кодексу України (далі - ГК), СГ визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Ця стаття визначає також, що СГ є: а) господарські організації - юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України (далі - ЦК), державні,

комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; б) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [55; 164]. Отже, серед СГ найбільш розповсюдженими за організаційною формою є юридичні особи - підприємства (рідше – установи (перш за все, це бюджетні установи – суб'єкти некомерційного господарювання, що фінансуються з бюджету. Слід зазначити, що органи державної влади та місцевого самоврядування (які теж мають правовий статус бюджетних установ) відносяться до негосподарюючих суб'єктів, що здійснюють господарське забезпечення (ст. 3, ст. 8 ГК). До того ж їх діяльність регулюється іншим законодавством), інші організації – політичні, громадські, благодійні, релігійні та ін.). Тому дослідники-економісти часто ототожнюють поняття «суб'єкти господарювання» та «підприємства» з точки зору економічних відносин та процесів, що їм притаманні. Однак це є не зовсім коректним з точки зору права, а саме - визначення правового статусу СГ, а отже – законодавчих актів, що регулюють господарську діяльність досліджуваних суб'єктів.

Однак, в продовження вирішення наукового завдання щодо визначення сутності та економічного змісту фінансової безпеки СГ та її забезпечення, слід зазначити, що головну увагу на сьогоднішній день доцільно приділяти формуванню цілісного забезпечення саме фінансової складової економічної безпеки, як найбільш провідної та вирішальної у гарантуванні економічної безпеки СГ в цілому. Адже стабільність та ефективність діяльності СГ забезпечується внаслідок вдалого управління фінансовими ресурсами та оптимізації їх використання.

Справедливим є твердження, що рівень ефективності діяльності СГ напряму залежить від рівня забезпеченості фінансової безпеки.

Основними показниками забезпечення фінансової безпеки СГ, а отже – збалансованості фінансових ресурсів та стійкого їх фінансового стану є:

достатність фінансових ресурсів для збалансованого розвитку виробництва;

своєчасне і повне виконання зобов'язань перед власниками (акціонерами), персоналом, бюджетом, партнерами і кредиторами;

забезпечення фінансових можливостей майбутньої діяльності СГ [73, с.7-8].

Однак, діяльність сучасних СГ характеризується наявністю серйозних проблем в забезпеченні їх розвитку, що полягають в високій питомій вазі збиткових підприємств, підвищеному фінансовому ризику функціонування, дефіциті власних оборотних коштів, високому рівні зносу активної частини основних фондів і низькій інноваційній активності.

Тому проблема забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання (далі – ФБ СГ) потребує нагального вирішення.

ФБ СГ тісно пов'язана з фінансовою безпекою держави, оскільки саме підприємства створюють додану вартість, яка на державному рівні формує валовий внутрішній продукт. Крім того, підприємства є основними платниками податків, від яких залежить формування доходної частини державного та місцевого бюджетів.

До того ж концепція ФБ СГ (як комплексна система поглядів на ключові інтереси у фінансовій сфері, принципи і засоби їх реалізації та захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз) базується на концептуальних засадах фінансової безпеки держави (системи поглядів на те, яким має бути стан фінансової захищеності та якими засобами його можна забезпечити). В свою чергу проблеми фінансової системи України, а також шляхи їх розв'язання у різних сферах фінансової системи відображені в Концепції національної безпеки у фінансовій сфері [92], схваленій Розпорядженням КМУ № 569-р від 15 серпня 2012 року.

Від рівня ФБ СГ залежить можливість держави виконувати покладені на неї функції, забезпечувати розвиток економіки та підвищення соціальних стандартів.

Враховуючи зазначене,ДФК повинен мати суттєвий вплив не лише на підвищення рівня забезпечення фінансової безпеки держави, а й на здатність

СГ до попередження та захисту від негативного впливу загроз, особливо в сфері фінансів.

Поняття фінансової безпеки є досить складною та широкою категорією, як утім, і визначення фінансів як системи економічних відносин, що виникають у процесі формування та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. А фінанси, як відомо, є таким механізмом, що пронизує всю економічну систему та дозволяє створювати передумови для майбутнього її функціонування та розвитку. Тому і сама фінансова безпека є складною багаторівневою системою, до складу якої входить багато підсистем, кожна з яких має власні ознаки та особливу структуру. Відтак існують різні підходи до визначення сутності та змісту фінансової безпеки.

Слід зазначити, що більшість дослідників визначаючи сутність ФБ СГ, ототожнюючи її з фінансовою безпекою держави та екстраполюючи таке визначення на мікрорівень. Однак така точка зору не є коректною, адже фінансова безпека держави, регіону забезпечується станом безпеки агентів системи фінансових відносин мікрорівня, а ФБ СГ – її станом на мезо- та макрорівні [198, с.29]. Тобто СГ має задовільний стан фінансової безпеки (далі - ФБ) за умови, якщо його фінансові інтереси узгоджені з інтересами зовнішнього середовища: споживачів, постачальників, конкурентів, інвесторів, держави, що забезпечує порівневу нейтралізацію джерел виникнення загроз. Особливо відчутним такий вплив є з боку держави на рівень фінансової безпеки для підприємств державного та комунального секторів економіки, оскільки завдяки їм держава є найбільшим власником активів у вітчизняній економіці [187; 114].

Застосування поняття «фінансова безпека» на теренах України відбувається з моменту набуття її незалежності, але найбільшої значущості це поняття набуло в період виходу із світової фінансово-економічної кризи, тобто після 2008-2009 років. Сутність фінансової безпеки вчені часто трактують системно, пов'язуючи її з окремими країнами, регіонами, господарюючими суб'єктами, економікою, фінансами тощо, і визначають як стан фінансової, грошово-кредитної, валютної,

банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [14, с.129].

Поряд з цим метою підвищення фінансової безпеки суб'єктів господарювання є безперервне підтримання такого стану фінансово-кредитної сфери, параметри якої мають забезпечувати внутрішню та зовнішню збалансованість. Їх значення повинні бути достатніми для забезпечення ефективного функціонування економіки, а механізми, що використовуватимуться при цьому, - здатними забезпечувати належну стійкість до дії загроз [13, с.121].

Теоретичні та практичні аспекти формування фінансової безпеки суб'єкта господарювання з різним ступенем повноти розглядалися в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів та юристів. Серед зарубіжних науковців варто виділити А. Берле, О. Вільямсона, М. Дженсена, Р. Коуза, В. Меклінга, К. Мерфі, Г. Мінза, Г. Шиназі [220, 225]. Здобутки вітчизняної науки представлені у працях О. Ареф'єва, О. Барановського, Д. Баюра, І. Бланка, О. Бурбело, М. Бутко, О. Василика, К. Горячевої, Л. Грицина, І. Д'яконової, М. Єрмошенко, І. Івасіва, О. Костюка, Т. Кузенко, А. Кузнєцової, Д. Леонова, Т. Момот, В. Москаленко, В. Мунтіяна, М. Мурашко, О. Пластун, Т. Пожуєвої, Н. Сабліної та ін. [8, 11, 73].

Кожна з робіт зазначених авторів має велику науково-практичну цінність. Проте на сьогодні у роботах вітчизняних вчених-економістів усталене поняття навіть категорії «фінансова безпека» поки відсутнє. Тому доцільно порівняти думки вчених, що у подальшому дозволить уникнути непорозумінь щодо суті фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

У табл. 1.2 наведено узагальнення підходів до визначення фінансової безпеки суб'єктів господарювання на підставі вивчення сутності такого поняття та результатів проведеного аналізу у сучасній науковій літературі його тлумачень.

**Систематизація поглядів дослідників на трактування поняття
«фінансова безпека суб'єкта господарювання»**

Підхід	Визначення	Автор
Ресурсно-функціональний підхід	стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, відображеного в оптимальних значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості управління використання основних та обігових фондів підприємства, структури його капіталу, норм дивідендних виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку [121, с.69]	В. І. Мунтіян
	найбільш ефективне використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, які знаходяться в межах своїх граничних значень [95, с.28]	Т. Б. Кузенко, В.В. Прохорова, Н.В. Сабліна
	сукупність робіт із забезпечення максимально високого рівня платоспроможності підприємства та ліквідності його оборотних коштів; стан ефективного використання ресурсів підприємства, проявляється в показниках прибутковості та рентабельності, а також управління основними і оборотними засобами; процес запобігання збитків від негативних внутрішніх і зовнішніх впливів на економічну безпеку підприємства [29]	Г.С. Вечканов
	фінансова безпека суб'єкта підприємництва відображає стан його захищеності, виражений через показник рівня його фінансового стану [72, с. 22]	Ф. О. Журавка
	фінансова безпека підприємства, як складова економічної безпеки підприємства, яка являє собою такий стан підприємства, що: забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства; дозволяє самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію; дозволяють ідентифікувати небезпеки і загрози стану підприємства і розробляти заходи для їх своєчасного усунення; має бути оцінена якісними і кількісними показниками, які мають граничні значення [144]	М. Ю. Погосова, В. С. Лебедева

Продовження таблиці 1.2

Підхід	Визначення	Автор
Конкурентний підхід	стан найбільш ефективного використання економічних ресурсів підприємства, забезпечення фінансової стійкості, ліквідності та прибутковості діяльності, а також досягнення максимальних обсягів збуту продукції підприємства внаслідок ефективного просування, стимулювання продажу та врахування потреб споживачів [194, с. 25]	Т. Ткачук
	<p>здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію, в умовах невідомого і конкурентного середовища. Фінансова безпека являє собою такий стан підприємства, який:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) дозволяє забезпечити фінансову рівновагу, стабільність, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді; 2) задовольняє потребу підприємства у фінансових ресурсах для сталого розширеного відтворення підприємства; 3) забезпечує достатню фінансову незалежність підприємства; 4) здатне протистояти існуючим і виникаючим небезпекам, які прагнуть завдати фінансових збитків підприємству або змінити всупереч бажанню структуру капітал, або примусово ліквідувати підприємство; 5) забезпечує достатню гнучкість при прийнятті фінансових рішень; 6) захищає фінансові інтереси власників підприємств [53] 	Л.П. Гончаренко
Стійкісний підхід	такий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупних фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; по-четверте, здатністю забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [83, с.24]	О.А. Кириченко
	складова системи економічної безпеки підприємства, яка полягає в існуванні такого фінансового положення, яке характеризується: збалансованістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз; здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; а також спрямованістю на сталий розвиток підприємства [100, с.127]	Ю. В. Лаврова

Продовження таблиці 1.2

Підхід	Визначення	Автор
Стійкісний підхід	стан, який характеризується фінансовою рівновагою, стабільністю, платоспроможністю і ліквідністю підприємства, який досягається шляхом застосування окремих заходів, важелів, інструментів, що дає змогу вчасно ідентифікувати зовнішні і внутрішні загрози діяльності підприємства та своєчасно на них відреагувати [15, с. 38]	І. І. Біломістна
	фінансова безпека підприємства проявляється при фінансовому стані, який характеризується збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії та завдань достатнім обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективно і сталий розвиток цієї фінансової системи [54]	К. С. Горячева
Захисний підхід	фінансовою безпекою підприємства є захищеність його від негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовищ, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов для стабільного функціонування та динамічного розвитку [107, с.45]	Л.С. Мартюшевої, Т.Е. Петровської, Н.І. Трихліб
	кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, який забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на підставі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періодах [18, с. 24]	І. А. Бланк
	сукупність динамічних кількісних та якісних характеристик рівня фінансового стану підприємства, при якому забезпечена збалансованість і захист його пріоритетних фінансових інтересів від загроз різного характеру, а також фінансова підтримка сталого розвитку підприємства в поточному і перспективному періодах [73, с. 14]	О. А. Бурбело
	фінансова безпека визначає певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам [138]	Р. С. Папехін
стан захищеності його економічних інтересів (прибутковості, платоспроможності, тощо) від внутрішніх і зовнішніх загроз, що не приводить до погіршення результативності (ефективності) його роботи або до неможливості його подальшого функціонування і розвитку як суб'єкта фінансових відносин, тобто до банкрутства [113, с. 73]	Н. Я. Михаліцька	

Групування підходів до тлумачення поняття «фінансова безпека суб'єкта господарювання» здійснено відповідно до постулатів теорії розвитку, в рамках якої безпека розглядається з двох позицій – як форма розвитку суб'єкта та як форма протистояння суб'єкта загрозам [194, с.25].

Як видно з табл. 1.2, ФБ СГ дійсно має надзвичайно складну сутність та багатовекторність прояву. Однак наведені вище формування та тлумачення поняття «фінансова безпека суб'єкта господарювання», як правило, відображають лише окремі аспекти цієї категорії і не можуть претендувати на її всеосяжне й однозначне трактування. В той же час складність самого явища фінансової безпеки робить можливим надавати розширене визначення цієї категорії з виділенням найважливіших елементів її системи.

Наведена в табл. 1.2 систематизація поглядів дала можливість виділити підходи до поняття «фінансова безпека суб'єкта господарювання» за різними ознаками. Сутність ресурсно-функціонального підходу полягає у забезпеченні належного стану використання ресурсів СГ за функціональними сферами; конкурентний підхід передбачає наявність у СГ конкурентних переваг; стійкісний підхід полягає у здатності підприємства як соціально-економічної системи зберігати такі головні властивості, як рівновага і стійкість; сутністю захисного підходу є попередження та захист СГ від негативного впливу загроз.

З метою отримання ґрунтовних висновків дослідження поняття «фінансова безпека суб'єкта господарювання» доцільно проаналізувати критерії сутності зазначеного поняття в рамках окреслених підходів. Так, на рис. 1.5 наведено аналіз критеріїв сутності поняття «фінансова безпека суб'єкта господарювання».

Отже, за даними рис. 1.5, можна зробити висновок, що більшість вчених у своїх визначеннях фінансову безпеку розглядають як захист від можливих загроз. Втім, варто зазначити, що захист від різноманітних загроз є однією із функцій фінансової безпеки або одним з першочергових завдань.

Рис. 1.5. Аналіз критеріїв сутності поняття «фінансова безпека суб'єкта господарювання» (зроблено на основі [15; 18; 29; 53; 54; 72; 73; 83, 100; 107; 113; 121; 138; 144; 194])

Якщо проаналізувати погляд, згідно якому ФБ СГ розглядається як фінансова сталість, то можна зробити висновок про те, що такий підхід звужує сутність поняття «фінансова безпека суб'єкту господарювання». Таке зауваження ґрунтується на тому, що фінансова сталість є лише однією з характеристик бажаного стану фінансової безпеки.

Схожим за змістовністю є й погляд, згідно якому фінансова безпека суб'єкта господарювання – це здатність підприємства до самостійної реалізації стратегії, бо така здатність виступає також однією із характеристик.

Погляд, який передбачає розгляд фінансової безпеки суб'єктів господарювання як сукупності робіт або комплексу заходів, також дещо звужує поняття фінансової безпеки суб'єктів господарювання через те, що комплекс заходів - це скоріш засіб досягнення мети.

На думку автора, найбільш доцільними є два підходи:

фінансова безпека суб'єкта господарювання як складова економічної безпеки, адже в загальному розумінні фінансова безпека є невід'ємною частиною економічної системи, що сприяє сталому соціальному та

економічному розвитку, забезпечує фінансовими ресурсами національне господарство, підприємства, організації та установи регіонів, галузей та секторів економіки;

фінансова безпека суб'єкта господарювання як такий фінансовий стан СГ, що характеризується збалансованістю фінансових ресурсів та стійкістю до зовнішніх та внутрішніх загроз з метою забезпечення фінансової стабільності на кожному з етапів життєвого циклу суб'єкта господарювання.

Отже, в результаті проведеного аналізу, можна зробити висновок, що фінансова безпека суб'єкта господарювання розглядається під різними кутами, зокрема:

1) з позиції ресурсно-функціонального підходу, фінансова безпека - захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість СГ фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання відповідних зобов'язань;

2) з точки зору статички, фінансова безпека - такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання;

3) в контексті нормативно-правового регламентування, фінансова безпека передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, при яких, по-перше, фактично відсутня можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами.

Окреслені підходи є вірними та доцільними, але найбільшого результату можна отримати у разі їх поєднання. При цьому необхідно доповнити, що окрім збалансованості, певними ознаками повинен бути окреслений і фінансовий стан.

Однак, перш, ніж дати власне визначення сутності фінансової безпеки суб'єктів господарювання, необхідно визначитися, з рівнем її забезпечення, враховуючи тісний взаємозв'язок досліджуваного поняття з фінансовою безпекою держави. При цьому варто зауважити, що сьогодні проблеми фінансової безпеки вже виходять за національні кордони. Тому фінансова безпека держави має, безумовно, внутрішній і зовнішній аспекти. І на зовнішньому рівні вона передусім характеризується фінансовим суверенітетом та фінансовою незалежністю країни.

Внутрішня система фінансової безпеки держави, на нашу думку, складається з чотирьох рівнів (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Рівні фінансової безпеки

Макрорівень	Національна безпека
Мезорівень	Регіональна та галузева безпека
Мікрорівень	Безпека суб'єктів господарювання
Нанорівень	Безпека індивідуума (сім'ї)

Взагалі національна безпека – це ієрархічне поняття, що відображає взаємозв'язок усіх представлених у табл. 1.3 рівнів. Основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів (в тому числі, економічних інтересів взагалі та фінансових зокрема) і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності визначає Закон України «Про основи національної безпеки України» [75].

Слід зазначити, що реалізується політика фінансової безпеки в нашій державі в тісному зв'язку з політикою соціального захисту населення, оскільки основні принципи політики фінансової безпеки в демократичному суспільстві передбачають пріоритет фінансової безпеки людини, верховенство

права в її реалізації, адекватність заходів забезпечення безпеки від існуючих та потенційних загроз. Але ключовим питанням забезпечення фінансової безпеки України на думку багатьох фахівців і науковців, є узгодження всіх рівнів фінансової безпеки – безпеки індивідуума, регіональної та галузевої безпеки, безпеки суб'єктів господарювання та національної безпеки.

Для даного дослідження інтерес представляє саме рівень суб'єктів господарювання, який має вийти на перше місце як основа економічної безпеки держави. Необхідно мінімізувати загрози діяльності підприємств як з боку кримінальних елементів і тіньових структур, так і, хоч як це не парадоксально, з боку державних і регіональних органів влади. З огляду на це, найактуальнішою є проблема встановлення оптимального співвідношення фінансової безпеки індивідуума, суб'єкта господарювання, регіону та держави.

Враховуючи зазначене, на думку автора, фінансова безпека суб'єкта господарювання – це складова економічної безпеки суб'єкта господарювання, яка визначає фінансовий стан суб'єкта господарювання з приводу його збалансованості та стійкості (на основі системи оцінювання відповідних показників) з метою своєчасного виявлення і протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам фінансовим інтересам власників, а також формування потенціалу задля забезпечення сталого розвитку суб'єкта господарювання та досягнення основної мети його діяльності.

Запропоноване визначення відрізняється від існуючих комплексністю врахування існуючих сутнісних критеріальних ознак фінансової безпеки, підкресленням підпорядкованості економічній безпеці суб'єкта господарювання та врахуванням ключових ознак бажаного фінансового стану суб'єкта господарювання.

Для обґрунтування економічного змісту фінансової безпеки суб'єкта господарювання необхідно визначитися з класифікацією видів фінансової безпеки суб'єкта господарювання, а також з критеріальними характеристиками останньої (рис. 1.6)..

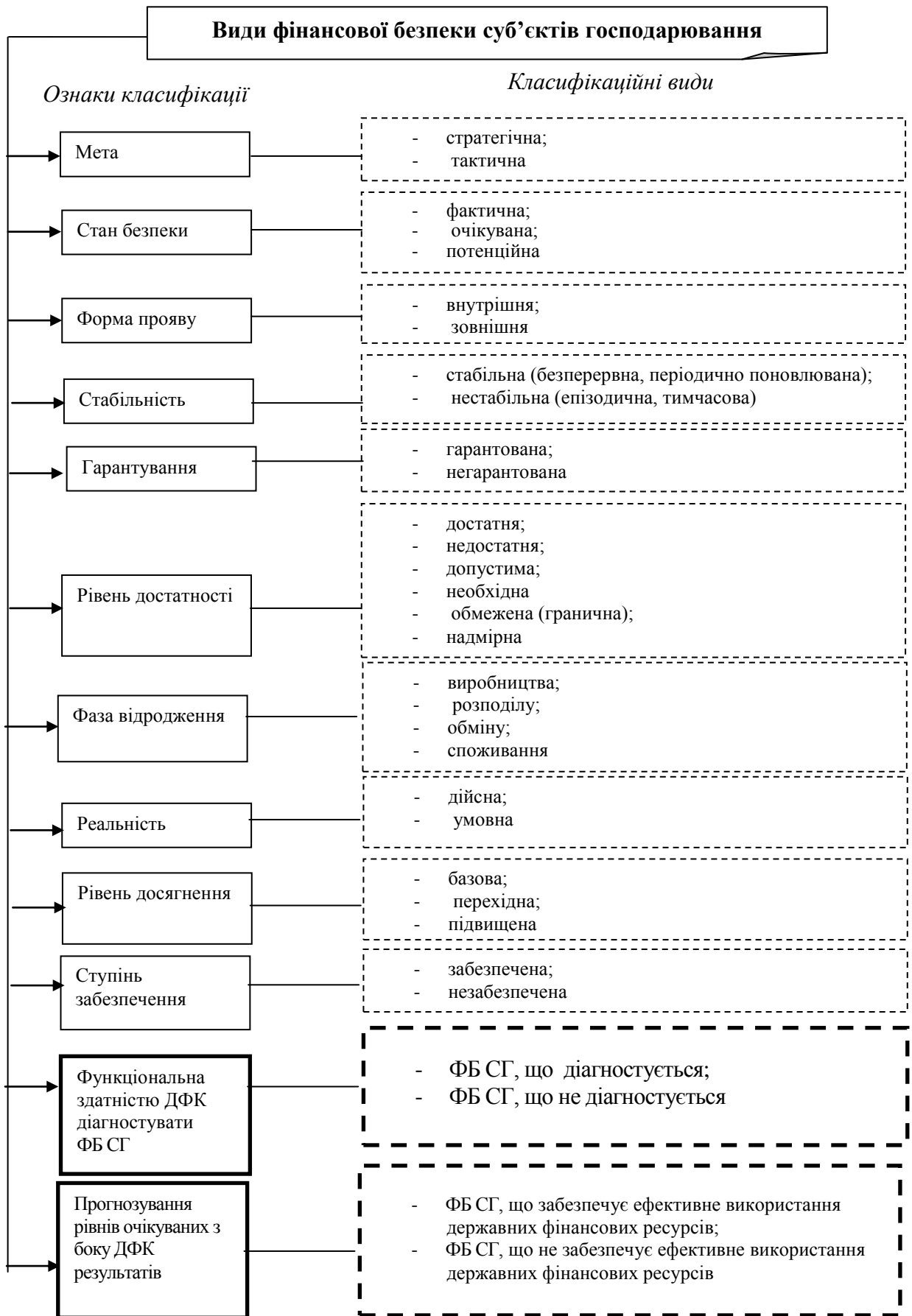

Рис. 1.6. Узагальнена класифікація видів фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Визначаючи класифікаційні ознаки, доцільно погодитися з думкою О.І. Барановського, який пропонує класифікувати фінансову безпеку на мікроекономічному рівні, тобто фінансову безпеку суб'єктів господарювання, за такими ознаками: метою, станом безпеки, формою прояву, стабільністю, гарантуванням, рівнем достатності, фазою відродження, реальністю, рівнем досягнення та ступенем забезпечення [8, с.51].

Слід зазначити, що необхідність диференціації видів фінансової безпеки полягає в тому, що наявність або наближення до кожного з них (з точки зору його специфічних особливостей) вимагає особливої стратегії дій з боку керівництва підприємства, тобто реформування в сфері корпоративного управління, що на сьогоднішній день є вкрай актуальним (особливо серед державних підприємств та інших суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки) [144; 187].

Варто зауважити, що класифікацію видів фінансової безпеки суб'єктів господарювання розширено автором через додавання двох класифікаційних ознак на основі визначення взаємозв'язку понять «фінанси», «ДФК» та «ФБ СГ» (див. п.п.1.1. дисертаційної роботи). У зв'язку із чим, на думку автора, доцільно додати до узагальненої автором системи класифікаційних ознак (див. рис. 1.6) наступні класифікаційні ознаки: першу - «з точки зору здатності ДФК діагностувати ФБ СГ», за якою пропонується виокремити наступні види ФБ СГ: ФБ СГ, що діагностується та ФБ СГ, що не діагностується, та - другу - «з точки зору прогнозованих рівнів очікуваних результатів», яка передбачає наступні, запропоновані автором види: ФБ СГ, що забезпечує ефективне використання державних фінансових ресурсів, та ФБ СГ, що не забезпечує ефективне використання державних фінансових ресурсів.

Таким чином, можна стверджувати, що узагальнена класифікація видів фінансової безпеки суб'єктів господарювання (рис.1.6) сприяє забезпеченню порівняності окремих блоків та визначає їх взаємозв'язок, а в підсумку – як створенню системи фінансової безпеки, так і системи забезпечення останньої.

Безперечно, фінансова безпека відіграє важливу роль в успішній

діяльності суб'єктів господарювання, однак, як вже зазначалося, належного рівня ефективності діяльності суб'єкт господарювання може досягти лише за умови достатнього рівня забезпеченості фінансової безпеки. Відтак доцільно розглянути сутність поняття «забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання».

Аналіз наукових досліджень дозволив установити, що існують різні тлумачення поняття «забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання (підприємства)». Переважна більшість науковців під забезпеченням фінансової безпеки підприємства розуміють процес, що по-суті є справедливим. Адже в академічному тлумачному словнику української мови відмічено, що «забезпечення» є дією за значенням слова «забезпечити», що означає по-перше, постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; по-друге, створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; по-третє, захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [179]. В тлумачному словнику російської мови Ожегов С.І. [128] також визначає іменник «забезпечення» як похідну від дієслова «забезпечити», що означає зробити цілком можливим, дійсним, реально здійсненим.

Поряд з цим мета забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання як процесу в працях науковців визначається по-різному.

Так, Сенчагов В. [175] та Гончаренко Л.П. [53] визначають, що забезпечення фінансової безпеки СГ є процесом, що здійснюється з метою попередження чи запобігання можливим збиткам і, на думку Гончаренко Л.П., досягнення максимального рівня фінансової безпеки як сьогодні, так і в майбутньому.

В роботі Шкарлет С.М. [213] визначено, що забезпечення фінансової безпеки – це системний процес, в якому поєднуються три компоненти: по-перше, діагностика та оцінка фінансово-господарської діяльності підприємства для завчасної ідентифікації джерел виникнення небезпечних їй проявів; по-друге – своєчасне застосування релевантних антикризових (стабілізаційних) заходів щодо нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз фінансово-господарської діяльності підприємства; по-третє – формування рекомендацій та

заходів щодо забезпечення конкурентних переваг і фінансового розвитку підприємства за всіма етапами його життєвого та операційного циклів.

Зважаючи на представлені визначення, метою забезпечення фінансової безпеки в цілому є досягнення високого рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання, тобто максимальної збалансованості та стійкості його фінансового стану.

Отже, під забезпеченням фінансової безпеки суб'єкта господарювання, на наш погляд, доцільно розуміти системний процес спрямований на досягнення максимальної збалансованості та стійкості фінансового стану суб'єкта господарювання на основі використання фінансових інструментів, методів та форм аналізу, оцінки інформації про зовнішні та внутрішні загрози та контролю (аудиту), за допомогою координації управлінських дій та узгодження з основною метою діяльності суб'єкта господарювання.

Таким чином, на підставі узагальнення класифікації видів фінансової безпеки (рис. 1.6), а також розкриття сутності забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання, можна зробити висновок про те, що систему забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання слід розуміти як комплекс взаємоузгоджених елементів.

В продовження обґрунтування економічного змісту фінансової безпеки суб'єкта господарювання необхідно також окреслити її взаємозв'язок з економічною безпекою суб'єктів господарювання. В цьому сенсі варто зазначити, що економіка і фінанси на рівні суб'єктів господарювання - це дві взаємозалежні категорії, але мають різний рівень впливу. Так, економіка суб'єктів господарювання - це більш широке поняття, ніж фінанси підприємства, оскільки в своєму складі мають і фінансову складову. Якщо ж говорити про економічну і фінансову безпеку підприємства, то слід виділити в їх складі домінуючі елементи.

У складі економічної безпеки домінуючим елементом є персонал, матеріальні та нематеріальні цінності, наукові розробки, технології і т.п. Роль фінансів у складі економічної безпеки не може бути ведучою, так як в економіці домінують такі фактори виробництва як робоча сила, засоби та

предмети праці, технології та інформація, підприємницькі здібності і лише в останню чергу – фінансові ресурси.

Виходячи з наведеного вище, слід зазначити, що фінансова безпека суб'єкта господарювання має об'єктивно-суб'єктивний прояв. При цьому об'єктивна сторона фінансової безпеки підприємства пов'язана з формуванням і використанням фінансових ресурсів. Суб'єктивна сторона фінансової безпеки обумовлена прийнятими рішеннями власників, керівників і якістю виконання цих рішень з боку персоналу.

У зв'язку з цим кожен суб'єкт господарювання відповідно до законів економіки повинен забезпечувати свій належний рівень фінансової безпеки.

Але в умовах жорсткої конкуренції і невизначеності перспектив розвитку, необґрунтованих або несвоєчасних управлінських рішень ФБ СГ знижується, зростає загроза фінансової кризи, а можливо і банкрутства. Втрата ФБ СГ є наслідком суб'єктивних рішень і дій людей, від яких залежить стійкість фінансового стану суб'єкта господарювання.

У підсумку слід зазначити, що фінансова безпека суб'єкта господарювання є універсальною категорією, яка відображає стан його захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність швидко реагувати на загрози, ліквідувати останні або протидіяти їм, забезпечуючи при цьому стабільну захищеність пріоритетних фінансових інтересів, стабілізацію діяльності і динамічний розвиток суб'єкта господарювання. Безпечного стану може бути досягнуто тільки за умови реалізації певної сукупності дій, результатом яких є формування спроможності СГ захищати свої інтереси. Тобто підприємство або СГ іншої організаційно-правової форми є в безпеці не стільки за умови відсутності загроз, скільки за умови спроможності вчасно діагностувати їх та протистояти їм, тобто захищатися. Одним із інструментів досягнення такої мети є дієвий державний фінансовий контроль в державі як в цілому, так і ефективно функціонуючі системи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у сфері використання державних фінансових ресурсів (зокрема, суб'єктів господарювання державного та комунального секторів).

1.3. Концептуальні положення реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Особливістю сучасного етапу розвитку економіки України є її інтегрованість у світовий економіко-правовий простір, який зараз знаходиться у складних умовах подолання фінансово-економічної кризи. У зв'язку з чим подальший розвиток економіки країни проходитиме, очевидно, в умовах достатньо жорсткого обмеження державних фінансових ресурсів. Останнє впливає на зростання загроз як фінансовій безпеці держави в цілому, так і фінансовій безпеці суб'єктів господарювання зокрема.

З метою мінімізації загроз забезпечення інтересів фінансової безпеки в країні (як на мікрорівні – на рівні суб'єктів господарювання, так і на макрорівні – на рівні держави) одним із пріоритетних завдань фінансової політики держави є розвиток державного фінансового контролю (далі - ДФК). Як зазначено в останніх законодавчих документах щодо подолання кризового стану та боротьби з корупційними явищами, саме дієвий та ефективний ДФК має забезпечити належний рівень фінансової безпеки через, з одного боку, законне, доцільне та ефективне формування, розподіл й використання державних фінансових ресурсів (перш за все, тих, що зосереджені в бюджетній системі), а з іншого боку – створення прозорої та результативної системи державного управління фінансовими ресурсами, спрямованої на підвищення добробуту українських громадян [94,152].

До того ж, слід зазначити, що Україна прагне набути статусу кандидата до вступу в ЄС і дотримується курсу на всебічне входження у політичний, правовий та економічний простір європейської спільноти. Це підтверджує укладення Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році, а також розроблена Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [189; 195].

Окрім виконання інших умов, це потребує реформування ДФК як в цілому, так і, перш за все, такої базової його складової як державний

внутрішній фінансовий контроль (далі - ДВФК) через його гармонізацію із стандартами ЄС в сфері ДФК, а також посилення, в зв'язку з цим, інституціональної ролі Міністерства фінансів України як головного органу, що формує як фінансову політику в цілому, так і політику у сфері ДФК зокрема з метою, перш за все, забезпечення належного рівня фінансової безпеки всіх суб'єктів економіки (держави, суб'єктів господарювання - організацій та домогосподарств).

Особливо актуальними процеси реформування ДФК на сьогоднішній день є в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання (далі – ФБ СГ). Оскільки саме суб'єкти господарювання (далі -СГ) функціонують у сфері суспільного виробництва, де створюється валовий внутрішній продукт (далі - ВВП), зростання якого забезпечує фінансову незалежність будь-якої держави, а отже й високий рівень фінансової безпеки. Останнє в сучасних умовах подолання фінансово-економічної кризи в країні є вкрай важливим[8].

Отже, проведення реформ в сфері ДФК задля ФБ СГ потребує розробки, перш за все, концептуальних засад останнього.

Однак, перш, ніж визначитися із основними положеннями стосовно реформування ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ, доцільно зрозуміти масштаб існуючої на сьогодні проблеми в досліджуваній сфері. А отже - визначитися із тим, які перешкоди існують на сучасному етапі розвитку ДФК в Україні. Так, у спеціалізованій літературі існує ряд думок щодо визначення недоліків, притаманних ДФК на сучасному етапі його розвитку, однак єдиної точки зору з цього приводу не існує [10, 60, 61, 63; 116; 202; 211].

В табл. 1.5 подано узагальнення недоліків, що притаманні ДФК України на сучасному етапі його розвитку.

Отже, як видно з табл. 1.5, найгостріші проблеми в сфері ДФК України пов'язані із недосконалістю законодавства та потребують розуміння цілісності системи ДФК через взаємозалежність цих двох проблем.

Слід відзначити, що необхідною умовою системності ДФК є дієва

законодавча база, яка забезпечувала б його легітимність і цілісність, чітко визначала взаємозв'язки всіх елементів його системи.

Таблиця 1.5

Недоліки, що притаманні державному фінансовому контролю України на сучасному етапі його розвитку (узагальнено автором)

Недоліки	Автор						
	Дмитренко Г. В. [57]	Хмельков А. В. [163]	Дишкант О. [54]	Басанцов І. [9]	Шевчук О. А. [168]	Мних Є. [95]	Дікань Л. В. [55]
1. Недосконалість законодавчої бази	+	+	+	+	+	+	+
2. Недосконалість системи ДФК	+	+	+	+	+	+	+
3. Слабкість попереднього та поточного контролю		+		+	+	+	+
4. Відсутність єдиної інформаційної бази контролю		+	+	+	+	+	
5. Недосконалість методів та форм контролю	+	+	+	+	+	+	
6. Неналежне матеріальне стимулювання працівників контролюючих органів	+						
7. Надмірне перевантаження контролерів	+						
8. Підвищений рівень плинності кадрів	+						
9. Занадто затратний		+					
10. Закритий для громадськості		+				+	
11. Не завжди охоплює всі об'єкти контролю		+					
12. Низький рівень якості внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту		+		+	+	+	+
13. Відсутність гарантій незалежності				+	+		
14. Недосконалість системи відповідальності розпорядників бюджетних коштів				+			+
15. Неналежний рівень взаємодії з правоохоронними та судовими органами				+			
16. Недосконалість системи підготовки кадрів				+	+		

Більшість дослідників зазначає, що в Україні діюча нормативно-правова

база у сфері ДФК характеризується недосконалістю, розрізненістю у підходах і принципах, протиріччями в законодавчих актах. Часта зміна законодавства, що відбувається в Україні, не наближає, а навпаки, віддаляє від формування правової цілісної системи ДФК і стратегії її розвитку[178].

Як слушно зауважує Іванова І.І., запровадження в перші роки незалежності України низки нових законодавчих і нормативно-правових актів значною мірою послабило державну контрольну функцію щодо діяльності таких суб'єктів господарювання, як державні і комунальні організації та підприємства, а також бюджетні установи, що призвело до ослаблення суцільного контролю з боку держави в економічній сфері.

Поступово держава втрачала координуючу і спрямовуючу роль у формуванні ефективної політики стосовно контролю за державними фінансовими ресурсами та майном [77].

У законодавстві України навіть не закріплено єдиного визначення понять: «державний фінансовий контроль» та «система державного фінансового контролю» [93; 94; 159; 188].

Невизначеність із сутністю наведених вище ключових понять гальмує як розвиток ДФК в цілому, так і процеси реформування, які розпочались в досліджуваній сфері з моменту набуття Україною статусу незалежності та набули особливої значущості в період подолання світової фінансово-економічної кризи. У зв'язку з цим процеси реформування, що відбуваються в досліджуваній сфері в Україні слід спрямовувати, перш за все, в напрямі і забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Отже, існуючі прогалини у вітчизняному законодавстві стосовно досліджуваного питання тривалий час існували через не стільки нерозуміння сутності самого процесу реформування ДФК, скільки через невизначеність вектору розвитку економіки країни.

Однак укладення Україною в 2014 році Угоди про асоціацію чітко визначило євроінтеграційний вектор розвитку країни. А отже – і чіткий напрям в реформуванні ДФК, а саме – гармонізацію системи ДФК із

міжнародними стандартами та стандартами ЄС. Згідно останніх в основу реформування ДФК покладено реформування такої базової її складової, як ДВФК – контролю, зосередженого у виконавчій гілці влади. Оскільки саме від ефективності функціонування ДВФК залежить те, наскільки ефективно, результативно та економно витрачаються державні фінансові ресурси (переважна частина яких зосереджена у бюджетній сфері) від нижчого розпорядника бюджетних коштів до вищого, а також тими суб'єктами господарювання, які використовують державні фінансові ресурси.

З цією метою Європейською комісією наприкінці 1990-х років була розроблена концепція ДВФК, і зараз використовується для керівництва і підтримки країн, які прагнуть розвинути сучасні системи ДФК. Унікальність цієї концепції полягає у використанні аббревіатури ДВФК (яку вперше було запропоновано Робертом де Конінгом (De Koning, Robert. (1999)) у статті, опублікованій у листопаді 1999 року на форумі SIGMA з питань управління) та у визначенні складових системи ДВФК - ВК, ВА та їх гармонізації з міжнародними стандартами на центральному рівні [218].

Таким чином, реформування системи ДФК в Україні у зв'язку з обраним курсом останньої на євроінтеграцію та на набуття статусу країни-кандидату до вступу в ЄС, полягає в адаптуванні вітчизняної моделі функціонування, перш за все, системи ДВФК до європейського аналога, визначеного у Главі 32 Концепції *acquiscommunitaire* (доробок спільноти) системи правових норм ЄС, де ключова роль відводиться внутрішньому контролю (ВК), внутрішньому аудиту (ВА) та їх гармонізації з міжнародними стандартами з метою запобігання фінансово-бюджетним порушенням та підтримання належного рівня фінансової безпеки в країні як в цілому, так і суб'єктів господарювання зокрема.

Отже, наступним завданням на шляху визначення концептуальних засад реформування ДФК в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання є вивчення досвіду побудови систем ДФК у розвинутих країнах світу із схожим з Україною державним устроєм, а також визначення основ побудови європейської моделі функціонування як ДФК в цілому, так і ДВФК як

основи реформування систем ДФК в країнах-претендентах до вступу в ЄС.

Як зазначає більшість дослідників, з погляду доцільності застосування позитивного досвіду країн ЄС у процесі розвитку системи ДФК України, можна так систематизувати основні підходи, положення і механізми функціонування сучасних європейських моделей ДФК [33; 88; 120].

По-перше, це наявність зовнішнього незалежного контролю. У зв'язку з чим слід відзначити, що у 1953 р. створено Міжнародну організацію вищих органів фінансового контролю (аудиту) (ВОФК) - INTOSAI. До її складу входять 192 учасника – ВОФК стран, що є членами Організації Об'єднаних Націй чи її спеціалізованих агенцій. INTOSAI відіграє значну роль у контролюванні (аудиті) державних фінансів і державної управлінської діяльності, сприяє удосконаленню фінансового управління та посиленню відповідальності на всіх рівнях державного управління. INTOSAI визнано як одну з найважливіших організацій у сфері контролю державних фінансів, яка видає міжнародні директиви у галузі фінансового управління, розробляє методологічні підходи стосовно ДФК, здійснює навчальні заходи і сприяє обміну інформацією між своїми учасниками [33]. Україну з 1998 року репрезентує в INTOSAI Рахункова палата як повноправний її член – постійно діючий орган контролю, який організований та функціонує при Верховній Раді України (парламенті) та є підзвітним йому, але статусу ВОФК згідно існуючої в країні Конституції він ще не набув [10].

Отже, в європейській моделі функціонування ДФК, окрім наявності органу зовнішнього незалежного контролю, який є головним суб'єктом підсистеми державного зовнішнього фінансового контролю (далі - ДЗФК)), не менш важливим є наявність другої вагової складової – підсистеми державного внутрішнього фінансового контролю (далі - ДВФК). Ця складова ДФК в розвинутих країнах світу може бути організована централізованим і децентралізованим порядком[78].

При централізованому способі організації внутрішнього фінансового контролю державних фінансів у системі уряду створюється орган, що здійснює функції ВК і ВА міністерств та відомств, установ і організацій. Такий орган

створюється в рамках міністерства фінансів (до того ж, контроль, що здійснюється останнім, як правило, має назву «централізований ВК», а його складова – ВА в такому випадку визначається як «централізований внутрішній аудит»). Такий підхід поширений лише у деяких країнах Європейського Союзу[78; 98].

Децентралізований спосіб організації ДВФК передбачає створення підрозділів ВА в міністерствах, відомствах, установах, що використовують державні кошти або володіють державним майном. Такий підхід, окрім більшості європейських країн, поширений також у США, Канаді та Великобританії [19; 20].

Узагальнюючи праці авторів за досліджуваням напрямом, а також концептуальні засади ДВФК, запропоновані Європейською комісією, які зараз використовуються для керівництва та підтримки країн, що прагнуть набути статусу країни-кандидату до вступу до ЄС, а також розробки Концепцій розвитку їх національних систем ДВФК, основні складові системи ДВФК, що функціонують в країнах ЄС, можна представити таким чином: фінансове управління та контроль (але згідно Концепції розвитку ДВФК, що існує в Україні, - це внутрішній контроль); внутрішній аудит та гармонізація ВК та ВА на центральному рівні [103; 117; 177; 207; 208; 211].

Так, згідно європейської моделі, ВК - це контроль, що організований та здійснюється, перш за все, на рівні розпорядника бюджетних коштів та тісно пов'язаний із системою управління ризиками, як у державному органі (установі, організації), так і підпорядкованій йому установі, організації, включаючи найчастіше і суб'єктів господарювання державного сектору. Це базовий рівень побудови сучасних європейських систем. Здійснення ВК — одна з основних функцій керівників, які відповідають за витрачання бюджетних ресурсів. У державному секторі чітко визначено відповідальність керівника у своїй та підвідомчих установах, а також перед зовнішнім органом фінансового контролю, переважно з питань витрачання бюджетних коштів і досягнутого результату діяльності. У демократичних системах державного управління важливим елементом системи ВК є загальна відповідальність, перш за все, міністрів перед парламентом і громадськістю.

Щодо ВА – другого елементу системи ДВФК, то слід зазначити, що окрім ретельно організованого ВК (першої складової моделі системи ДВФК європейського зразка), в усіх міністерствах (установах, організаціях, що підпорядковуються міністерствам, до яких найчастіше належать і суб'єктів господарювання державного сектору) більшості країн ЄС створюють підрозділи ВА, які перевіряють діяльність безпосередньо апарату міністерств і підзвітних їм організацій. Тобто діяльність служб ВА націлена, перш за все, на підвищення ефективності ВК, якості складання управлінської звітності та на надання рекомендацій щодо підвищення результативності діяльності бюджетної установи або іншої господарської організації державного сектору. Підрозділи ВА звітують про результати перевірок відповідному міністру. Також усі внутрішні аудиторські служби звітують перед органами зовнішнього контролю (аудиту) [189].

Гармонізація ВК та ВА органів державного та комунального секторів (як третя складова моделі системи ДВФК європейського зразка) являє собою діяльність спеціального підрозділу (як правило, при Міністерстві фінансів) – центрального підрозділу гармонізації (далі – ЦПГ) з нагляду і координації ВК і ВА шляхом методологічного забезпечення, проведення аналізу та моніторингу процесів їх організації, функціонування та розвитку. Основною метою гармонізації слід вважати забезпечення ефективного та прозорого функціонування систем ВК та ВА в органах державного і комунального секторів економіки.

Отже, підсумовуючи все, зазначене вище, можна узагальнити основи побудови європейської моделі функціонування ДФК, до якої слід адаптувати в процесі реформування вітчизняну модель функціонування ДФК (рис.1.7).

Таким чином, можна зробити висновок, що реформування ДФК в Україні має відбуватися за двома напрямками. По-перше, у напрямі розвитку ДВФК шляхом його гармонізації з міжнародно визнаними стандартами (ІА, INTOSAI) й методологіями, а також найкращою практикою ЄС щодо ВК органів державного і комунального секторів економіки. По-друге, у напрямі розвитку зовнішнього

фінансового контролю (з боку Рахункової палати України), метою якого є підвищення ефективності зовнішнього контролю та аудиту державних фінансів шляхом імплементації стандартів Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI) і кращих міжнародних методик .

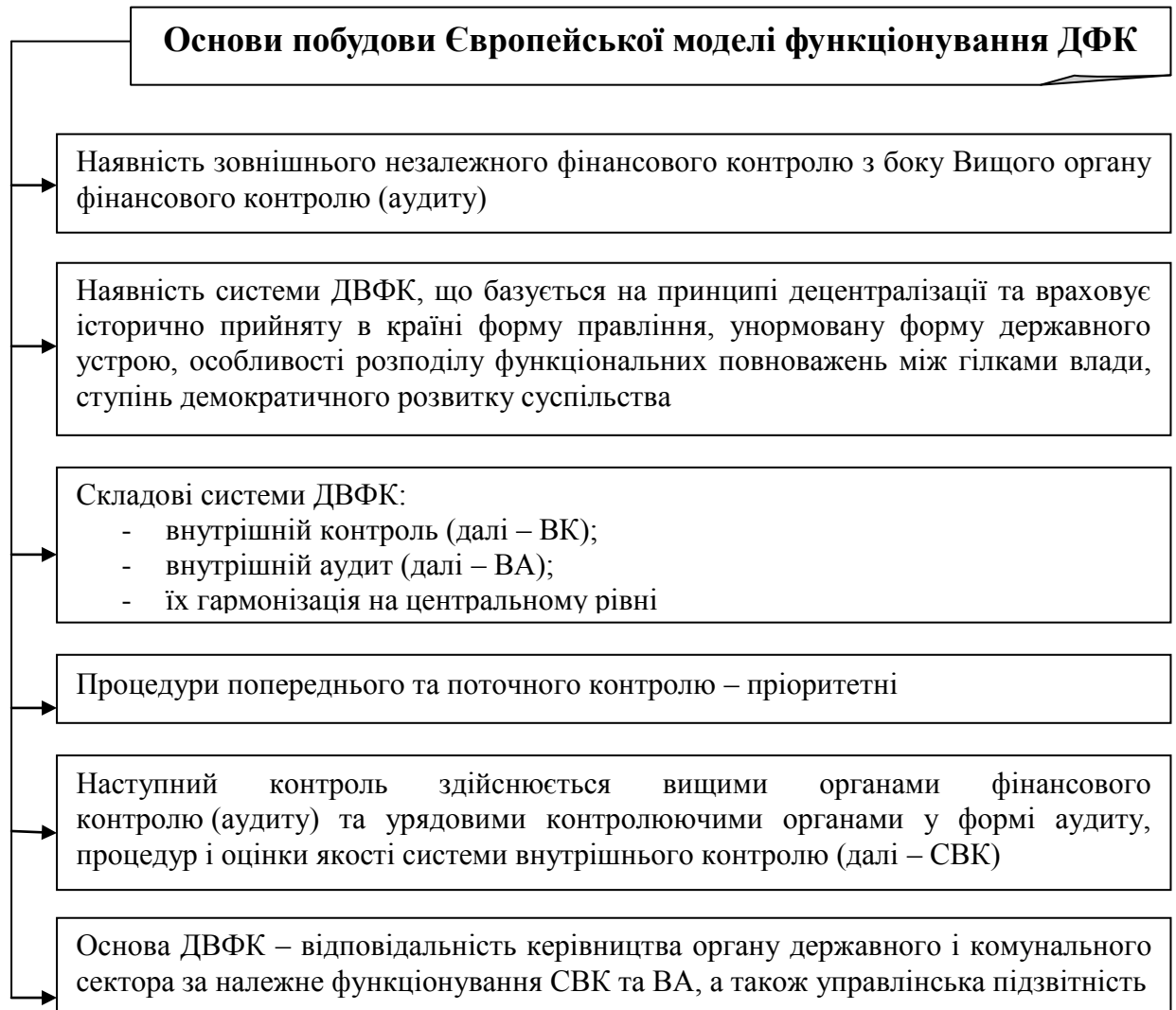

Рис. 1.7. Основи побудови Європейської моделі функціонування ДФК (є пріоритетними при побудові дієвих та ефективних систем ДФК для усіх країн – членів ЄС і країн-кандидатів до вступу в ЄС) (узагальнено автором)

Отже, базуючись на європейському підході, запропоновано діючу модель ДФК в Україні, яку приведено у відповідність до Європейської моделі функціонування ДФК з урахуванням результатів процесу реформування ДФК (в частині впровадження та розвитку аудиту державних фінансів як нової

прогресивної форми ДФК) та діючої практики правового регулювання господарських відносин в контексті забезпечення ФБ СГ) (рис. 1.8), найвищим рівнем в якій є зовнішній контроль, який здійснюється від імені парламенту (державний зовнішній фінансовий контроль (далі - ДЗФК) - (законодавча гілка влади)).

Зовнішній парламентський контроль проводиться Рахунковою палатою України у вигляді фінансового аудиту, аудиту ефективності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів - постійно діючим органом контролю, який організований і функціонує при Верховній Раді України і є підзвітним йому. Правовий статус Рахункової палати закріплений ст. 98 Конституції України та Законом України «Про Рахункову палату»[161]. Проте в Конституції України не передбачається, що Рахункова палата є вищим контролюючим органом [89].

Як вищий орган парламентського контролю в Україні Рахункова палата здійснює свою діяльність самостійно і незалежно від яких-небудь державних органів. Керуючись (окрім перелічених законодавчих документів) положеннями Бюджетного кодексу України, інших законодавчих і нормативно-правових актів, Рахункова палата здійснює нагляд і контроль своєчасності і законності виконання дохідної та видаткової частини державного бюджету [26].

Основними формами і напрямками такого контролю є: оперативний контроль використання коштів державного бюджету за звітний період; комплексні тематичні перевірки за окремими розділами і статтями державного бюджету, бюджетів державних цільових фондів; аудит ефективності використання коштів державного бюджету.

Останнім часом, крім здійснення звичайного нагляду за правомірністю і цільовим використанням коштів Державного бюджету, відбувається посилення функцій Рахункової палати у її аналітичній діяльності, необхідній для обґрунтування бюджетної політики на перспективний період [25].

Що ж стосується державного внутрішнього фінансового контролю (ДФК) в Україні (див.рис.1.8), то слід зазначити, що це той контроль, що організовано та здійснюється в Україні в межах виконавчої гілки влади.

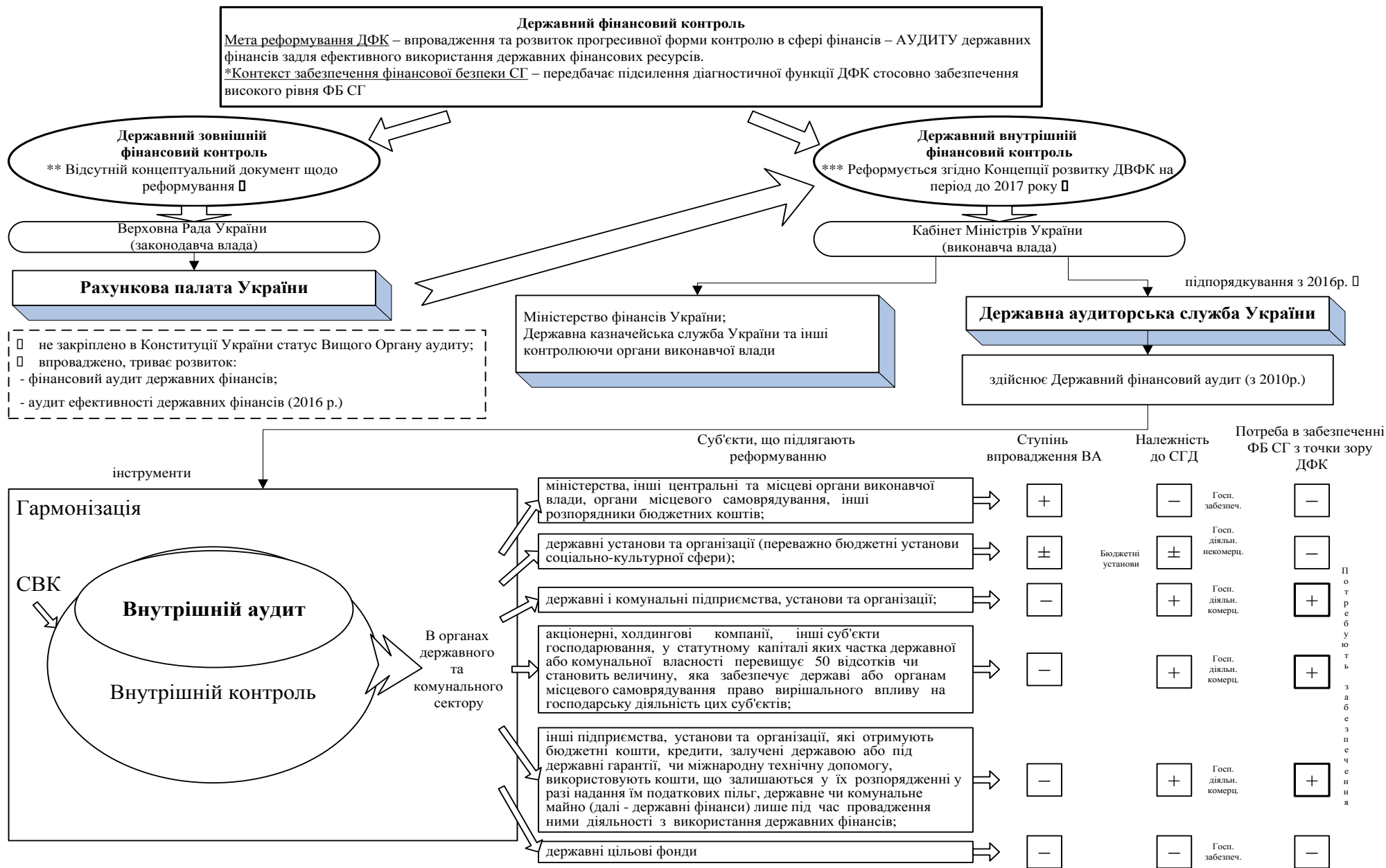

Рис. 1.8. Діюча модель ДФК в Україні (приведено у відповідність до Європейської моделі функціонування ДФК з урахуванням результатів процесу реформування ДФК (в частині впровадження та розвитку аудиту державних фінансів як нової прогресивної форми ЛФК) та діючої практики правового регулювання господарських відносин в контексті забезпечення ФБ СГ)

До того ж, тривалий час контрольно-аналітична діяльність Рахункової палати України (яка безпосередньо підпорядкована Верховній Раді України) була зосереджена лише у сфері фінансів державного сектора і то переважно у сфері центральних органів державного управління як законодавчої, так і виконавчої влади. Лише останнім часом розгорнуто мережу регіональних служб Рахункової палати.

До того ж, слід зазначити, що побудова ефективної системи ДВФК в Україні протягом вже більш, ніж двадцяти, років формувалась під впливом здобутків у цій сфері зарубіжних країн з урахуванням вітчизняної практики шляхом трансформації централізованої авторитарної системи контролю за державними фінансовими ресурсами на тлі поступового процесу децентралізації та посилення управлінської відповідальності як розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, так і уповноважених органів виконавчої влади, що забезпечують як бюджетний процес зокрема, так і якісне управління державними фінансами в цілому (включаючи всі ланки сфери державних фінансів – бюджети всіх рівнів; централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення; фінанси підприємств і організацій державної та комунальної власності; державний кредит).

Отже, Україна рухається у напрямі запровадження децентралізованого способу організації державного внутрішнього фінансового контролю, який притаманний більшості країн Європи та визначений європейською моделлю ДВФК.

Фактично останні два рівні наведеної діючої моделі ДФК (див. рис.1.8) – внутрішній контроль і внутрішній аудит (так званий (згідно Концепції розвитку ДВФК) – децентралізований ВА), ґрунтуючись на відповідальності і підзвітності керівника організації, являють собою той базис системи ДВФК європейського зразка, що прийнятий в Україні в якості основи для реформування. Саме така адаптація вітчизняної системи ДВФК відповідно до правил ЄС є однією з умов вступу України в ЄС, згідно з вимогами переговорної глави 32 Плану дій «Україна – ЄС» та підписання Угоди про

асоціацію з ЄС.

Централізований урядовий контроль, на відміну від ВК, в більшості своїй є фіскальним, координується в Україні Міністерством фінансів України (далі – МФУ), а здійснюється Державною аудиторською службою України (далі - ДАСУ; раніше (з 23.11.2011 р. до 03.02.2016 р.)- Державною фінансовою інспекцією України – (з 26.01.1993 р.) – Державною контрольно-ревізійною службою України), а також Державною казначейською службою України (ДКСУ) і іншими контролюючими органами в системі органів виконавчої влади [133].

Щодо Державної аудиторської служби України (ДАС України), то слід відмітити, що вона є другим інституційним органом ДФК в Україні, який існує автономно від Рахункової палати України, утворений на основі Контрольно-ревізійного управління та підпорядкований Кабінету Міністрів України. ДАС України основну увагу зосереджує на контролі ефективності використання бюджетних ресурсів на місцях шляхом здійснення певних контрольних заходів. По-перше, шляхом здійснення державного фінансового аудиту (так званого (згідно Концепції розвитку ДВФК) – централізованого ВА)) за наступними напрямками: виконання бюджетних програм (аудиту ефективності); виконання місцевих бюджетів; окремих господарських операцій суб'єктів господарювання (операційного аудиту); діяльності суб'єктів господарювання. По-друге, ДАСУ здійснює контрольні заходи шляхом проведення інспектування (у формі ревізій). По-третє – ДАСУ контролює діяльність органів державного та комунального сектору шляхом здійснення перевірок державних закупівель.

Окрім цього, слід зазначити, що оскільки уряд відповідає перед парламентом за управління, впровадження і контроль фінансової політики (перш за все, в частині управління державними фінансами), на урядовому рівні повинна функціонувати система контролю, що супроводжує процеси бюджетування, процедури обліку, заходи ВК і інспектування для запобігання випадкам шахрайства і корупції. Для реалізації цих заходів централізований

зовнішній урядовий контроль в Україні здійснюється у формах попереднього і поточного контролю (з боку органів ДКСУ та МФУ), а також наступного контролю (органами ДАСУ і іншими контролюючими органами в системі органів виконавчої влади)[168].

Реформування системи ДВФК (як в цілому, так і тим більше - в контексті забезпечення ФБ СГ) відповідно до стандартів ЄС покликане підвищити рівень прозорості діяльності органів державного і комунального сектору, зміцнити їх інституціональну здатність і поліпшити функціональну ефективність. Об'єктивна потреба у формуванні такої системи, як одного з інноваційних механізмів стратегії управління державними фінансами в контексті забезпечення ФБ СГ, отримала офіційне підтвердження після прийняття в 2005 р. Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 р (далі – Концепція розвитку ДВФК) [78].

Згідно Концепції розвитку ДВФК до учасників відносин у сфері господарювання, на яких вона розповсюджується, віднесено так звані «органи державного і комунального сектору», до яких належать: міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, інші розпорядники бюджетних коштів; державні і комунальні підприємства, установи та організації; акціонерні, холдингові компанії, інші суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі або органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів; державні цільові фонди; інші підприємства, установи та організації, які отримують бюджетні кошти, кредити, залучені державою або під державні гарантії, чи міжнародну технічну допомогу, використовують кошти, що залишаються у їх розпорядженні у разі надання їм податкових пільг, державне чи комунальне майно (далі - державні фінанси) лише під час провадження ними діяльності з використання державних фінансів [78].

Отже, наведених вище учасників відносин у сфері господарювання, що підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК (та які згідно термінологічного апарату Концепції розвитку ДВФК мають назву «органи державного і комунального сектору») в межах даного дослідження, на думку автора, має сенс сгрупувати з точки зору їх правового статусу. У зв'язку з чим пропонується виокремити наступні дві групи, що визначають суб'єктний склад досліджуваних учасників господарсько-правових відносин: перша – бюджетні установи (до яких належать (згідно ст.3, ст.8. ГК) як негосподарюючі суб'єкти, що здійснюють господарське забезпечення (це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також інші бюджетні установи, що не здійснюють господарської діяльності та повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету), так і суб'єкти некомерційного господарювання ((згідно ст.52-54 ГК) – бюджетні установи, що здійснюють господарську діяльність, але метою їх основної діяльності не є отримання прибутку (заклади освіти, лікувально-профілактичні заклади тощо. Всі ці суб'єкти є розпорядниками бюджетних коштів); друга група - суб'єкти господарювання державного та комунального секторів та інші одержувачі бюджетних коштів [52].

Отже, до першої групи учасників відносин у сфері господарювання, що підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК – до бюджетних установ - слід віднести міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, інші розпорядники бюджетних коштів та державні цільові фонди. До другої групи – до суб'єктів господарювання державного та комунального секторів та інших одержувачів бюджетних коштів - слід віднести державні і комунальні підприємства, установи та організації; акціонерні, холдингові компанії, інші суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі або органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів; інші

підприємства, установи та організації, які отримують бюджетні кошти, кредити, залучені державою або під державні гарантії, чи міжнародну технічну допомогу, використовують кошти, що залишаються у їх розпорядженні у разі надання їм податкових пільг, державне чи комунальне майно (далі - державні фінанси) лише під час провадження ними діяльності з використання державних фінансів (далі – СГ державного і комунального сектору та інші одержувачі бюджетних коштів).

Отже, оскільки як вся система ДФК, так і така важлива її підсистема, як ДВФК, згідно європейської моделі націлена, перш за все, на бюджетний процес через те, що головною метою ДФК є ефективне управління державними фінансовими ресурсами задля забезпечення фінансової безпеки, то першочергові заходи в процесі реформування системи ДВФК торкнулися саме першої групи учасників відносин у сфері господарювання, що підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК – бюджетних установ – установ невиробничої сфери, в розпорядженні яких знаходяться значні обсяги державних фінансових ресурсів, а саме – в розпорядженні міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади та бюджетних установ, що їм підпорядковуються (далі – ЦОВВ та обласні державні адміністрації (далі – ОДА)).

Отже, не дивлячись на те, що ЦОВВ та ОДА є негосподарюючими суб'єктами, що здійснюють господарське забезпечення, реалізуючи свою господарську компетенцію, процеси реформування сьогодні найбільш активно здійснюються саме в цій групі. Отже, в межах даного дисертаційного дослідження, на думку автора, доцільним є розгляд процесів реформування в цій групі досліджуваних суб'єктів.

Так, з впровадженням 01.01.2011 р. нової редакції Бюджетного кодексу, відповідно до якої було закріплено нове бачення бюджетної системи, питання обов'язковості побудови в державних органах базових компонентів європейської моделі ДВФК – ВК і ВА - знайшли чіткіше відображення в законодавстві України.

Відповідно до Бюджетного кодексу, персональна відповідальність за

впровадження та ефективне функціонування цих компонентів покладена на керівників усіх рівнів - від головного розпорядника (міністра, керівника органу виконавчої влади і тому подібне) до розпорядників нижчого рівня і керівників окремих підрозділів в бюджетній установі.

Отже, наступним завданням на шляху визначення концептуальних засад реформування ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ є аналіз законодавчо-нормативного та методологічного забезпечення ВК та ВА першої групи господарюючих суб'єктів - ЦОВВ та ОДА.

Так, законодавчо-нормативне забезпечення ВК в ЦОВВ та ОДА представлено в додатку А табл. А.1.

Як видно з додатку А табл. А.1, сьогодні у вітчизняному законодавстві вже є певний перелік нормативно-правових актів, що забезпечують питання організації та методології у сфері ВК в ЦОВВ та ОДА, які відповідають міжнародним визнаним стандартам та методологіям, а також найкращим практикам ЄС:

Що ж до законодавчо-нормативного забезпечення ВА в ЦОВВ та ОДА, то слід зазначити, що в Україні на законодавчому рівні відсутнє визначення поняття «внутрішній аудит». Виключення складає Бюджетний кодекс, новою редакцією якого в ст.26 надано наступне визначення внутрішньому аудиту: «діяльність підрозділу ВА в бюджетній установі, спрямована на вдосконалення системи управління, запобігання фактам незаконного, неефективного і нерезультативного використання бюджетних коштів, виникнення помилок або інших недоліків в діяльності бюджетної установи і підвідомчих йому бюджетних організацій, поліпшення системи ВК (далі – СВК)» [25].

До того ж, Бюджетний кодекс, ст. 26 якого визначає сутність ВА, встановлює обов'язковість його запровадження усіма розпорядниками бюджетних коштів, а також відповідальність керівника установи за організацію та здійснення діяльності з ВА у своєму закладі та у підвідомчих установах.

Однак для того, щоб зрозуміти, якими темпами відбувається процес

імплементатії вітчизняного законодавства в сфері децентралізованого ВА в ЦОВВ та ОДА, представлено аналіз його законодавчо-нормативного забезпечення в Додатку А табл. А.2. Як видно з Додатку А табл. А.2, станом на сьогодні на законодавчому рівні вже врегульовано основні питання щодо утворення й функціонування підрозділів ВА в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, поведінки державних внутрішніх аудиторів, їх місця у побудові системи ВК у відповідності зі стандартами ЄС та контролю якості останнього [94; 107]. До того ж, необхідно підкреслити, що прийняті законодавчо-нормативні документи повністю відповідають європейській моделі фінансового контролю, визначеній у Главі 32 *acquis communautaire*, а також повністю узгоджуються з Концепцією ДВФК, запропонованою Європейською Комісією для країн – кандидатів до вступу в ЄС у так званому посібнику «Orange book». Однак слід пам'ятати, що Україна робить лише перші кроки на шляху застосування цієї функції, тому питання методології і організації проведення ВА в ЦОВВ та ОДА за такими його видами, як: фінансовий аудит, аудиту відповідності і аудит ефективності (згідно Стандартів ВА), в нормативно-правовій базі мають бути більш деталізованими. В той же час, ці питання лише рамково прописані в Стандартах ВА [148]. Ці стандарти регламентують єдині підходи до організації і проведення ВА в державних органах, правила підготовки аудиторських звітів, висновків та рекомендацій внутрішнього аудитора для керівництва ЦОВВ або бюджетної установи, оцінки якості такого аудиту. Проте, незважаючи на позитивні риси (сучасність, чіткість, комплексність), прийняті стандарти ВА у ряді місць вимагають деталізації положень і розробки додаткових методичних рекомендацій, посібників та ін.

Однак, не дивлячись на таку забезпеченість з боку законодавства децентралізованого ВА на рівні бюджетних установ – розпорядників бюджетних коштів, представлених в основному органами державної влади та органами місцевого самоврядування (як цього вимагає європейська модель функціонування ДВФК) як учасників відносин у сфері господарювання, що

підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК, вона все ж таки ще дуже далека від досконалості.

Тому, станом на сьогодні, бюджетні установи підпадають під пильний контроль з боку ДАСУ, яка поки що здійснює так званий децентралізований внутрішній аудит – державний фінансовий аудит (далі - ДФА) вже багато років поспіль в процесі реформування ДФК.

А отже законодавчо-нормативне забезпечення ДФА за діяльністю бюджетних установ (як учасників відносин у сфері господарювання, що підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК) представлено в Додатку Б.

Як видно з Додатку Б, ДФА за діяльністю бюджетних установ здійснюється у вигляді аудиту виконання бюджетних програм (аудиту ефективності) та аудиту виконання місцевих бюджетів. Але за цими видами аудитів розроблено лише Порядки їх проведення. Методичних рекомендацій ще не розроблено, а отже – потребує вдосконалення.

Не менш забезпеченим з боку законодавства є здійснення ДАСУ ДФА за діяльністю другої групи учасників відносин у сфері господарювання, що підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК - це СГ, що здійснюють комерційну діяльність - СГ державного і комунального сектору та інші одержувачі бюджетних коштів (але найбільший інтерес в межах даного дослідження являють саме СГ державного та комунального секторів економіки) (табл.1.6).

Як видно з табл.1.6, ДФА за діяльністю СГ державного і комунального сектору здійснюється у вигляді аудиту окремих господарських операцій (операційного аудиту).

Цей вид аудиту є дуже важливим для забезпечення фінансової безпеки досліджуваних суб'єктів господарювання, оскільки саме завдяки йому попереджаються бюджетно-фінансові правопорушення у СГ, серед власників яких є держава.

Таблиця 1.6

Законодавчо-нормативне забезпечення державного фінансового аудиту (ДФА) за діяльністю суб'єктів господарювання державного і комунального сектору

Нормативно-правовий акт	Витяг з нормативно-правового акту стосовно визначення державного фінансового аудиту
1. Порядок проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання від 25.03.2006 р. №361	«...Порядок визначає механізм проведення Держфінінспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту, що полягає у перевірці та аналізі діяльності, фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю суб'єктів господарювання державного сектору економіки, а також інших суб'єктів господарювання, що отримують (отримували в період, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують (використовували у період, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі - аудит).»[123].
2. Порядок проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту окремих господарських операцій від 25.06.2014 р. № 214	«...Порядок визначає механізм проведення Держфінінспекцією, її територіальними органами (далі - контролюючий орган) державного фінансового аудиту окремих господарських операцій, що здійснюються суб'єктами господарювання (далі - операційний аудит).» «Основним завданням операційного аудиту є сприяння забезпеченню суб'єктами господарювання законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів та/або майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку, складення достовірної фінансової звітності.»[121].
3. Методика проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання від 26.06.2014 № 728	«Ця Методика застосовується для організації та проведення Державною фінансовою інспекцією України та її територіальними органами (далі - орган Держфінінспекції) державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання.» «...державний фінансовий аудит діяльності суб'єктів господарювання (далі - аудит діяльності) - це різновид державного фінансового контролю, який полягає у перевірці та аналізі фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю;...»[90].

Другим видом ДФА, що здійснює ДАСУ у відношенні досліджуваних суб'єктів господарювання є аудиту діяльності суб'єктів господарювання, який забезпечений як Порядком щодо його проведення, так і Методикою, що свідчить про належний рівень його нормативно-правового забезпечення. Останнє ж, в свою чергу, забезпечує ефективну протидію реальним загрозам у сфері управління державними фінансами.

Однак, не дивлячись на належну законодавчо-нормативну забезпеченість ДФА, що здійснюється ДАСУ, зовсім протилежна ситуація станом на сьогодні існує по другій групі суб'єктів господарювання, що підлягають реформуванню ((згідно Концепції розвитку ДВФК) – СГ державного і комунального сектору, що не є бюджетними установами)) в частині законодавчого забезпечення їх систем ВК та ВА.

Тобто жодного законодавчо-нормативного акту стосовно організації, обов'язковості впровадження і тим більше – методичного забезпечення таких сучасних підсистем управління для ефективного управління державними фінансовими ресурсами, як ВК та ВА, а отже й забезпечення фінансової безпеки таких суб'єктів господарювання, не існує.

Однак, ці СГ державного і комунального сектору (що не відносяться до бюджетних установ) є дуже важливими для держави в частині контролю за державними фінансовими ресурсами. Саме вони сьогодні є наріжним каменем правил гри в Україні, оскільки держава є найбільшим власником активів в українській економіці [151]. Отже потребують негайного впровадження сучасних та ефективних елементів системи управління (тим більше за використанням державних фінансових ресурсів) - систем ВК та ВА.

Таким чином, узагальнюючи все викладене вище, пропонується до концептуальних положень реформування ДФК в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання віднести наступні:

По-перше, формування теоретичної бази в сфері ДФК, особливо в частині визначення понять: «державний фінансовий контроль» та «система

державного фінансового контролю», а також в частині визначення мети, завдань, об'єкта, предмета, суб'єктів, функцій, принципів, видів, форм, методів, технології, інформації, системи комунікацій та забезпечення ДФК. По-друге, удосконалення законодавчо-нормативно бази в сфері ДФК за напрямом імплементації останнього до міжнародних та європейських стандартів та норм (зокрема, прийняття Концепції та Стратегії розвитку ДФК, а також Закону України «Про державний фінансовий контроль», в якому необхідно надати чітке визначення таким ключовим поняттям, як «державний фінансовий контроль» та «система державного фінансового контролю»). По-третє, розробка вітчизняних стандартів в сфері ДФК та приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів (INTOSAI; ІІА) в сфері фінансового контролю та вимог ЄС. По-четверте, законодавче розмежування повноважень державних контролюючих органів щодо проведення контрольних заходів у фінансовій сфері (перш за все, Рахункової палати України та Державної аудиторської служби України). По-п'яте, удосконалення інформаційно-комунікаційного, фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення розвитку ДФК. По-шосте, посилення профілактичної функції ДФК, тобто його переорієнтація на попередження та припинення фінансово-бюджетних порушень учасниками відносин у сфері господарювання, що підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК, і перш за все - суб'єктами господарювання державного і комунального секторів. По-сьоме, удосконалення організаційного та методичного забезпечення відносно нових форм контролю, які використовують в своїй діяльності суб'єкти ДФК (перш за все, Рахункова палата України та Державна аудиторська служба України (зокрема, фінансового аудиту, аудиту ефективності та аудиту відповідності) при перевірці суб'єктів господарювання (перш за все тих, що належать до пріоритетних для держави сфер економіки, національної безпеки і оборони, соціальної та гуманітарної сфери, а також найбільших суб'єктів господарювання державного сектору) особливо в частині аналітичного інструментарію щодо оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання.

По-восьме, удосконалення організаційного та методичного забезпечення ВК та ВА бюджетних установ, особливо в напрямі підвищення рівня системного аналізу як запоруки ефективного, економного та результативного використання державних фінансових ресурсів, а отже і фінансової безпеки останніх. По-дев'яте, сприяння реформам в сфері корпоративного управління, особливо в частині удосконалення організаційно-методичного забезпечення ВК та в частині впровадження ВА на державних, комунальних підприємствах та інших суб'єктах державного та комунального секторів економіки (система управління на яких переважно - корпоративна).

У зв'язку з чим доречним є аналіз стану реформування ДФК в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання та визначення тенденцій розвитку останнього.

Висновки до розділу 1

Досліджено та узагальнено теоретичні засади реформування ДФК в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, а саме:

1. Вивчення наукових дискусій з приводу існуючих визначень понять «контроль» та «ДФК» дозволило надати власне уточнене визначення поняття «державний фінансовий контроль», під яким пропонується розуміти систему безупинних контрольних дій з боку органів загального державного управління (переважно, законодавчої та виконавчої гілок влади) за функціонуванням всіх суб'єктів фінансових відносин в державі, з метою забезпечення законності, доцільності та ефективності формування, розпорядження і використання державних фінансових ресурсів. Наведене автором визначення обумовлене тим, що сутність та зміст контролю не можуть бути ґрунтовно розкриті у відриві від сфери діяльності, яку він обслуговує.

На основі побудови логічного ланцюга понять: «фінанси» – «фінанси держави» – «фінансова система держави» – «фінансові ресурси держави» –

«фінансовий контроль в державі» – «ДФК» – «ФБ держави» – «ФБ СГ» визначено взаємозв'язок між категорією «фінанси» та поняттями: «ДФК» та «фінансова безпека суб'єктів господарювання».

2. Узагальнення різноманітних визначень понять: «фінансова безпека суб'єкта господарювання» та «забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання», а також визначення ознак діяльності суб'єкта господарювання як об'єкта правового регулювання сприяло розкриттю сутності та економічного змісту фінансової безпеки суб'єкта господарювання та її забезпечення.

З урахуванням проведеного дослідження надано наступне уточнене визначення поняття «фінансова безпека суб'єкта господарювання» у такий спосіб: фінансова безпека суб'єкта господарювання - це складова економічної безпеки СГ, яка визначає фінансовий стан СГ з приводу його збалансованості та стійкості (на основі системи оцінювання відповідних показників) з метою своєчасного виявлення і протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам фінансовим інтересам власників, а також формування потенціалу задля забезпечення сталого розвитку СГ та досягнення основної мети його діяльності.

Для обґрунтування економічного змісту фінансової безпеки суб'єкта господарювання визначено узагальнено класифікацію видів фінансової безпеки через додавання двох класифікаційних ознак «з точки зору здатності ДФК діагностувати ФБ СГ» та «з точки зору прогнозованих рівнів очікуваних результатів».

Доведено, що належного рівня ефективності діяльності суб'єкт господарювання може досягти лише за умови достатнього рівня забезпеченості фінансової безпеки.

На основі аналізу визначень поняття «забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання» вітчизняними та зарубіжними авторами-дослідниками уточнено сутність забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання наступним чином: забезпечення фінансової безпеки суб'єкта

господарювання - це системний процес, спрямований на досягнення максимальної збалансованості та стійкості фінансового стану суб'єкта господарювання на основі використання фінансових інструментів, методів та форм аналізу, оцінки інформації про зовнішні та внутрішні загрози та контролю (аудиту), за допомогою координації управлінських дій та узгодження з основною метою діяльності суб'єкта господарювання.

3. На основі узагальнення недоліків, що притаманні ДФК України на сучасному етапі його розвитку, визначення основ побудови європейської моделі функціонування ДФК, до якої адаптується в процесі реформування вітчизняна модель функціонування системи ДФК, та аналізу законодавчо-нормативного забезпечення внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту учасників відносин у сфері господарювання (що підлягають реформуванню згідно існуючої в Україні Концепції розвитку ДВФК) з урахуванням потреби в забезпеченні ФБ СГ , удосконалено концептуальні положення реформування ДФК в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Основні наукові результати розділу відображено у публікаціях[31, 32, 40, 42-48].

РОЗДІЛ 2

СТАН РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

2.1. Аналіз стану реформування державного фінансового контролю в Україні

В сучасних умовах розвитку економіки цілеспрямований державний фінансовий контроль дозволяє постійно стежити за рухом фінансових ресурсів держави і правильно оцінювати результативність їх руху. Разом з тим функції державного контролю не вичерпуються лише його інспекційної спрямованістю. Він є ще й важливим інструментом управління фінансами, оскільки об'єктивно обумовлений необхідністю визначати результативність використання фінансових ресурсів відповідно до цілей, поставлених перед розпорядниками державних коштів та інформувати державу про реальне їх фінансове становище. Державний фінансовий контроль необхідний також для прийняття грамотних управлінських рішень, тимчасового коригування запланованих пропорцій в розподілі фінансових ресурсів.

В той же час своєчасно вжиті заходи щодо усунення фінансових порушень дозволяють успішно управляти реальними фінансовими потоками, що надходять до бюджетних установ, ефективно використовувати їх матеріальні і грошові ресурси. Саме державний фінансовий контроль є необхідною умовою і обов'язковою передумовою здійснення фінансового регулювання, завдяки якому змінюються обсяги і пропорції розподілу і використання фінансових ресурсів відповідно до реальної фінансової ситуації.

Враховуючи зазначене, доцільно дослідити сучасний стан державного фінансового контролю в Україні. При цьому особливу увагу слід приділити аналізу державного внутрішнього фінансового контролю як основного напрямку реформування в системі управління державними фінансами.

Для цього, перш за все, доцільно простежити обсяг охоплених контролем фінансових та матеріальних ресурсів у 2011-2015 рр. (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Обсяг охоплених контролем фінансових та матеріальних ресурсів у 2011-2015 рр. [164]

Варто зауважити, що проведені Держфінінспекцією контрольні заходи засвідчили, що і надалі залишається розповсюдженою негативна практика незаконного використання державних ресурсів. Такі порушення фінансово-господарської дисципліни у 2011-2013 роках виявлено у майже у кожному з перевірених об'єктів контролю.

При цьому контролем були охоплені особливо важливі для суспільства сфери: такі як освіта, охорона здоров'я і соціальний захист населення, наука і культура, житлово-комунальне господарство, паливно-енергетичний та агропромисловий комплекси, транспорт, оборона тощо. Контрольні заходи протягом року здійснювалися відповідно до квартальних планів роботи.

Водночас, слід наголосити, що попри зменшення кількості проведених контрольних заходів, інтенсивність та ефективність роботи фінансових інспекторів не зменшилась, а правильне визначення пріоритетів у діяльності

обумовило концентрацію уваги на значних фінансових потоках та найбільш ризикових сферах.

Так, якщо у 2011 – 2012 роках органами Держфінінспекції щороку охоплювалось контролем близько 481 млрд.грн. фінансових та матеріальних ресурсів, то у 2013 році перевірено використання понад 672 млрд.грн., у 2014 році - 1053,2 млрд. грн. або майже вдвічі більше, у 2015 році перевірено використання понад 754,3 млрд грн. В розрахунку ж на 1 перевірений об'єкт відповідний показник зріс майже у 5 разів – з 38,6 млн.грн. у 2011 році до 208,8 млн. грн. у 2015 році[164].

Також постійно зростає й кількість виявлених незаконних і нецільових втрат, недостач грошових коштів і матеріальних цінностей (рис. 2.2).

Так, загалом протягом 2011 року виявлено порушень, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, на загальну суму понад 5,4 млрд. гривень, у 2012 та у 2013 роках ця сума становила близько 3,7 млрд. грн., у 2014 році склала майже 7,6 млрд. грн. та у 2015 році майже 3,9 млрд. гривень [164].

Орієнтування фінансового контролю на охоплення найбільш ризикових сфер та фінансових потоків дозволило підвищити результативність контрольних заходів й тим самим посилити важелі заезпезчення фінансової безпеки держави в цілому та суб'єктів господарювання зокрема.

Проте, забезпечуючи державний контроль за використанням бюджетних коштів, станом збереження державного і комунального майна органи Держфінінспекції повинні враховувати загальні тенденції збільшення фінансових правопорушень та прогнозувати їх та своєчасно вживати заходи для їх запобігання.

Для цього автором пропонується побудувати прогнозні моделі, які дозволять простежити суми виявлених та усунутих фінансових порушень, що призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, а також суми відшкодованих і поновлених витрат фінансових і матеріальних ресурсів у 2016 та 2017 рр.

Вихідні дані для побудови таких моделей наведені в додатку В табл.В.1.

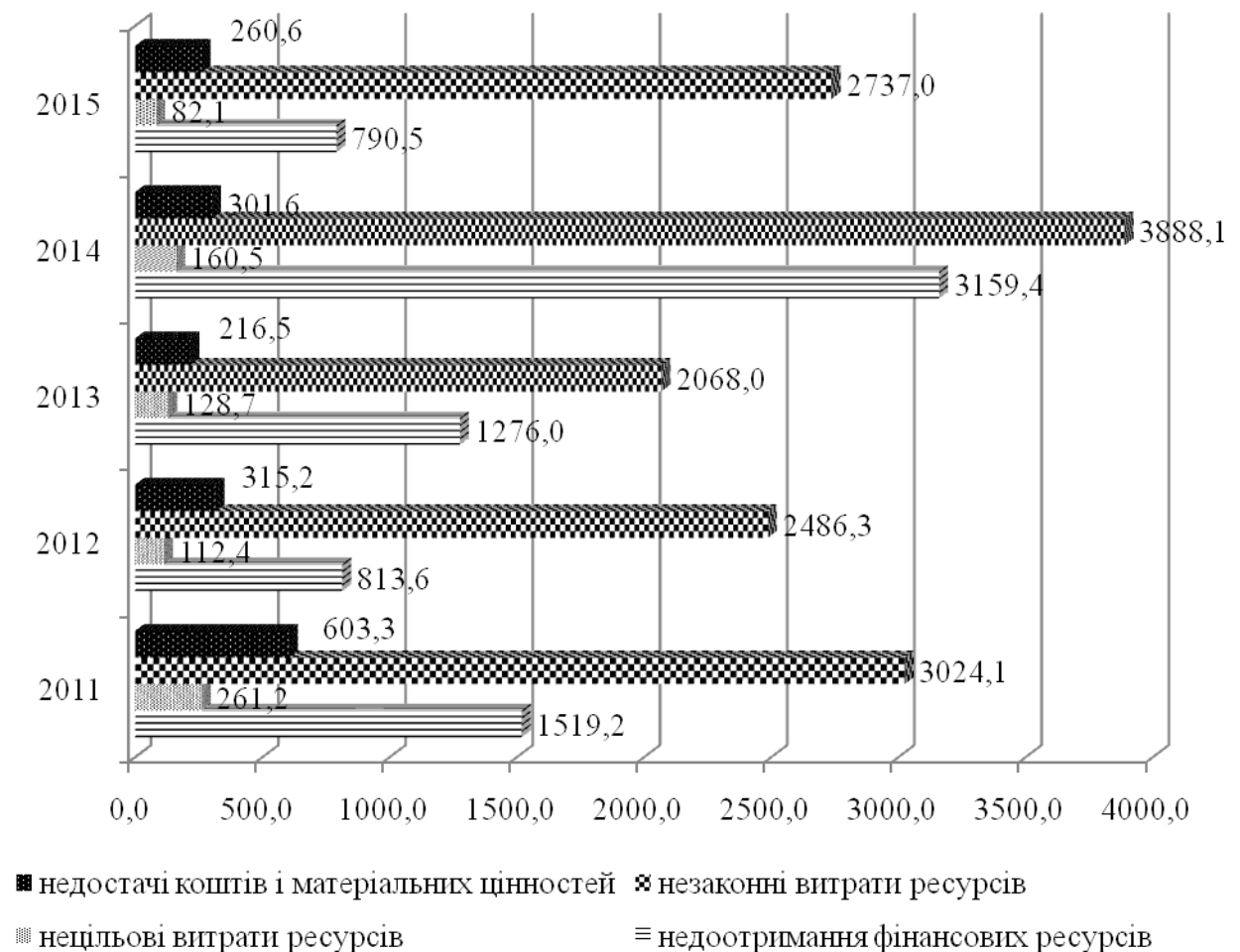

Рис. 2.2. Динаміка фінансових порушень, що призвели до втрат ресурсів, виявлених органами Держфінінспекції протягом 2013-2015 рр., млрд.грн.[164]

Побудова прогнозних моделей проводилася в пакеті Excel за допомогою надбудови «Аналіз даних».

В результаті побудови прогнозної моделі були обчислені альтернативні моделі за основними кривими росту за рейтингом значень коефіцієнтів детермінації для моделювання тенденцій змінення показника виявлених фінансових порушень, тис. грн. (y), що наведено в табл. 2.1.

Досліджуючи табл. 2.1 необхідно зауважити, що найбільше значення коефіцієнта детермінації (R^2) притаманне експоненціальній лінії тренду. Побудована таким чином прогнозна модель є адекватною (коефіцієнт детермінації – $R^2 = 0,8931$). Це означає, що наведена залежність на 89,31% описує зміни сум виявлених фінансових порушень.

Таблиця 2.1

Альтернативні моделі за основними кривими росту за рейтингом значень коефіцієнтів детермінації для моделювання тенденцій змінення показника виявлених фінансових порушень, тис. грн (y)

$Y = 3453,04x^2 - 66647,48x + 1418248,97$	$R^2 = 0,6227$
$Y = 1313147,38x^{-0,117}$	$R^2 = 0,6746$
$Y = 1087736,45e^{-0,01x}$	$R^2 = 0,7931$
$Y = 5866,41x + 1152364,73$	$R^2 = 0,5222$
$Y = -45131\ln(x) + 1309495,18$	$R^2 = 0,5425$

Результати побудови прогнозу суми виявлених фінансових порушень, що призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів зображені на рис. 2.3.

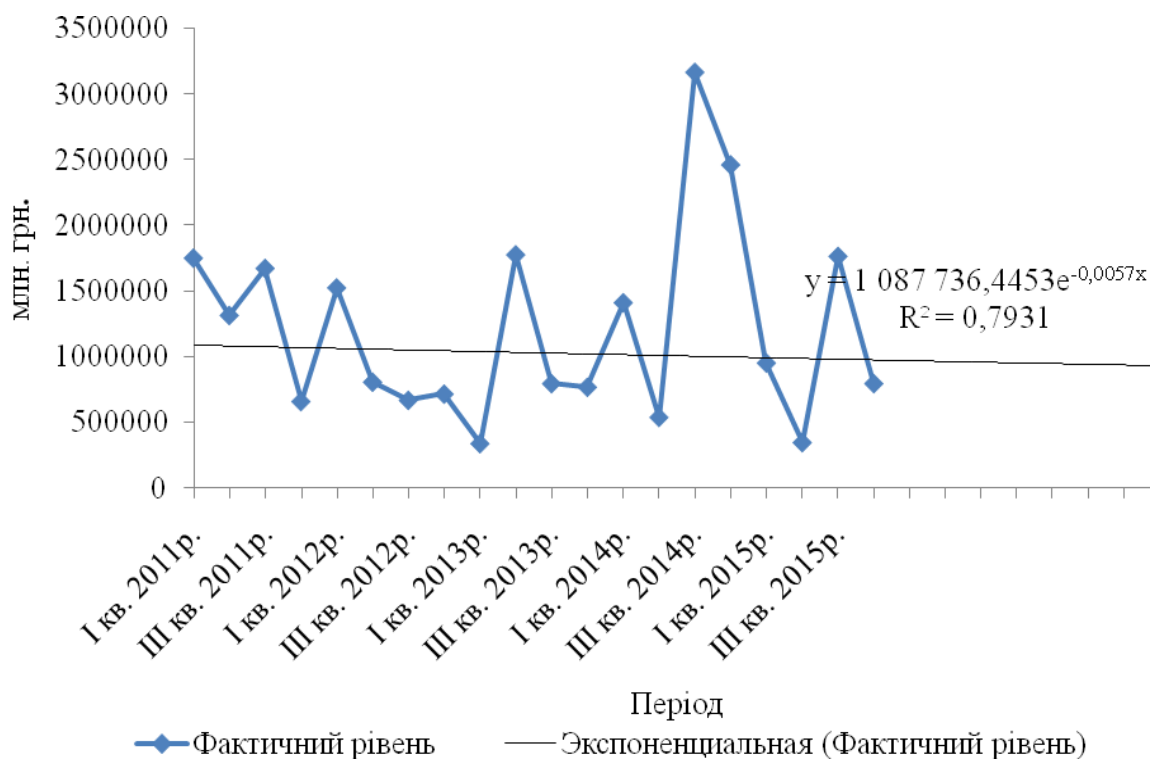

Рис. 2.3. Експоненціальний тренд суми виявлених фінансових порушень, що призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів

Аналізуючи рис.2.3 доцільно зауважити, що прогноз сум виявлених фінансових порушень, що призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів на 2016-2017 рр. демонструє тенденцію до їх зниження.

Аналогічним чином побудовані прогнозні моделі сум усунутих фінансових порушень та відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів.

Альтернативні моделі за основними кривими росту за рейтингом значень коефіцієнтів детермінації для моделювання тенденцій змінення показника усунутих фінансових порушень, тис. грн.(y) наведені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Альтернативні моделі за основними кривими росту за рейтингом значень коефіцієнтів детермінації для моделювання тенденцій змінення показника усунутих фінансових порушень, тис. грн (y)

$Y = 14027,86x^2 - 388300,68x + 2619338,09$	$R^2 = 0,4706$
$Y = 1560307,39x^{-0,876}$	$R^2 = 0,4991$
$Y = 795645,21e^{-0,111x}$	$R^2 = 0,8307$
$Y = -93715,67x + 1539193,06$	$R^2 = 0,1700$
$Y = -818839,35\ln(x) + 2288491,93$	$R^2 = 0,2450$

Досліджуючи табл. 2.2 необхідно зауважити, що найбільше значення коефіцієнта детермінації (R^2), як й у попередньому випадку, притаманне експоненціальній лінії тренду, який фактичні дані апроксимує набагато краще ніж інші. Побудована таким чином прогнозна модель є адекватною (коефіцієнт детермінації – $R^2 = 0,8307$). Це означає, що наведена залежність на 83,07% описує зміни сум усунутих фінансових порушень.

Результати побудови прогнозу суми усунутих фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів зображені на рис. 2.4.

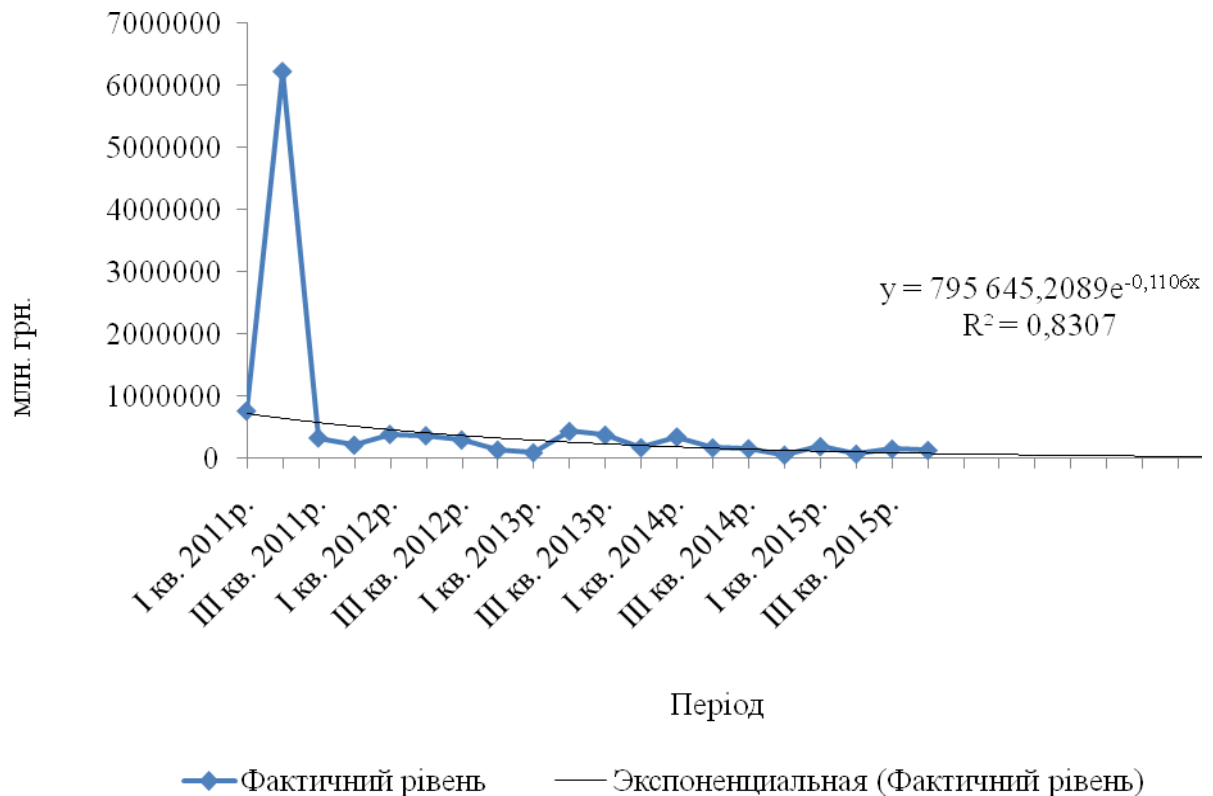

Рис. 2.4. Експоненціальний тренд суми усунутих фінансових порушень, що призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів

Аналізуючи рис. 2.4, слід звернути увагу, що прогноз сум усунутих фінансових порушень, що призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів у 2016-2017 рр. також має тенденцію до зниження.

Що стосується сум відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів, то альтернативні моделі за основними кривими росту за рейтингом значень коефіцієнтів детермінації для моделювання тенденцій змінення показника цього показника у тис. грн.(y) наведені в табл. 2.3.

Досліджуючи табл. 2.3 необхідно зауважити, що найбільше значення коефіцієнта детермінації (R^2) також притаманне експоненціальній лінії тренду. Побудована таким чином прогнозна модель є адекватною (коефіцієнт детермінації – $R^2 = 0,8945$).

Це означає, що наведена залежність на 89,45% описує зміни сум відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів.

Альтернативні моделі за основними кривими росту за рейтингом значень коефіцієнтів детермінації для моделювання тенденцій змінення показника відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів, тис. грн. (y)

$Y = 14047x^2 - 397206x + 3000000$	$R^2 = 0,4004$
$Y = 2141900,34x^{-0,85}$	$R^2 = 0,4995$
$Y = 148156,45e^{-0,111x}$	$R^2 = 0,8945$
$Y = -102226,18x + 1740147,93$	$R^2 = 0,0205$
$Y = -881141,77\ln(x) + 2531957,09$	$R^2 = 0,2811$

Результати побудови прогнозу суми усунутих фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів зображені на рис. 2.5.

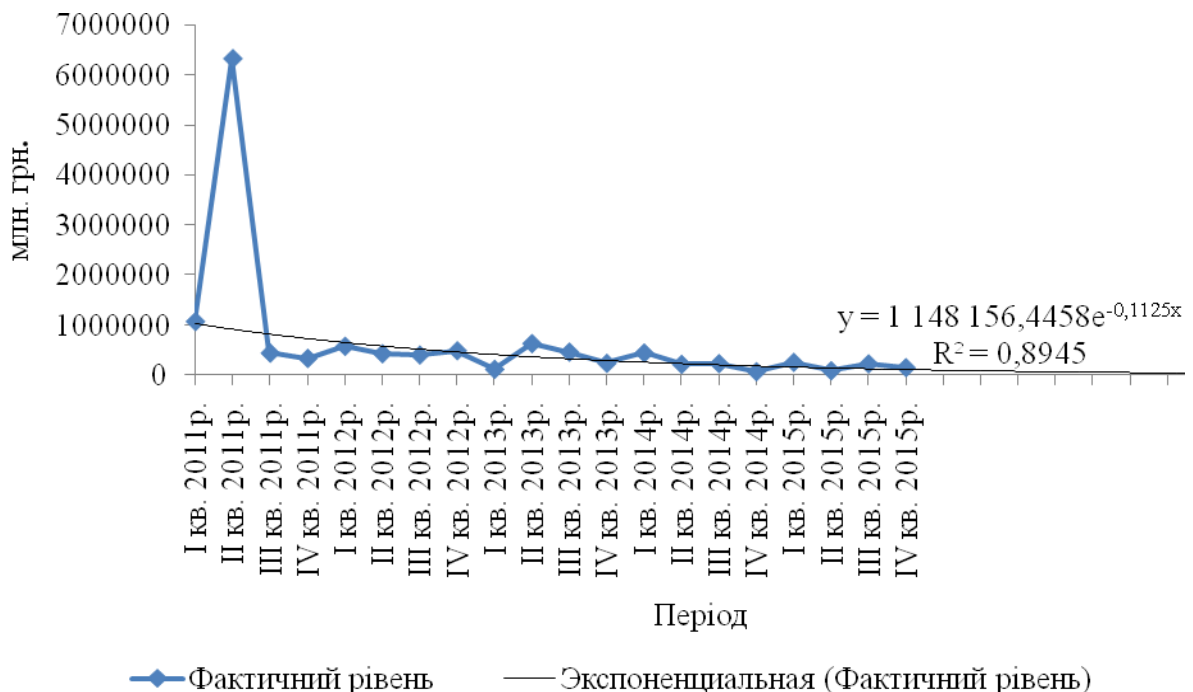

Рис. 2.5. Експоненціальний тренд суми відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів

Досліджуючи рис. 2.4, можна також констатувати поступове зниження у

2016 -2017 рр. суми відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів.

Розраховані прогнозні значення сум виявлених та усунутих фінансових порушень, а також відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Прогнозні значення сум виявлених та усунутих фінансових порушень, а також відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів, тис. грн.

Показник	Прогнозний період	Сума, тис. грн.
Виявлені фінансові порушення, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів	I кв. 2016р.	964119,9815
	II кв. 2016р.	958615,7537
	III кв. 2016р.	953082,9831
	IV кв. 2016р.	947582,1456
	I кв. 2017р.	942231,6137
	II кв. 2017р.	936852,3481
	III кв. 2017р.	931445,1877
	IV кв. 2017р.	926069,2354
Усунуті фінансові порушення, що призвели до втрат фінансових та матеріальних ресурсів	I кв. 2016р.	108023,8072
	II кв. 2016р.	96560,9508
	III кв. 2016р.	86208,13016
	IV кв. 2016р.	76965,29129
	I кв. 2017р.	68883,04443
	II кв. 2017р.	61573,57751
	III кв. 2017р.	54971,94198
	IV кв. 2017р.	49078,10341
Відшкодовані і поновлені витрати фінансових і матеріальних ресурсів	I кв. 2016р.	86968,34223
	II кв. 2016р.	79425,37164
	III кв. 2016р.	72561,74323
	IV кв. 2016р.	66248,16162
	I кв. 2017р.	60503,41585
	II кв. 2017р.	55379,83965
	III кв. 2017р.	50652,41255
	IV кв. 2017р.	46294,63077

Отже, аналізуючи табл. 2.4, необхідно звернути увагу, що суми

виявлених та усунутих фінансових порушень, а також відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів поступово знижуються, що підвищує можливість більш збалансованого поділу фінансових ресурсів та їх раціональнішого використання. Безумовно, такі тенденції повинні позитивно вплинути на фінансову безпеку як держави в цілому так і суб'єктів господарювання зокрема. А це, на думку автора, можливо за рахунок певних процесів реформування, які реалізуються в сфері державного фінансового контролю, а саме:

впровадження в діяльність Держфінінспекції (зараз – Держаудитслужби) державного фінансового аудиту;

розвиток внутрішнього державного фінансового контролю в частині внутрішнього контролю й внутрішнього аудиту та їх гармонізація.

Варто зауважити, що починаючи з 2005 року, коли був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання фінансовим порушенням, забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, державного і комунального майна» від 15.12.2005 р. № 3202-IV, в якому вперше визначено, що державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю, органи Держфінінспекції почали впроваджувати його в практику.

І хоча й досі питома вага державних аудитів в діяльності Держфінінспекції, порівняно з іншими контрольними заходами невелика (рис. 2.6), така прогресивна форма фінансового контролю потребує постійної уваги та заходів з вдосконалення умов її реалізації.

Так, органами Держфінінспекції за досліджуваний період встановлено, внаслідок неправомірних дій окремих керівників, реалізації товарів, робіт, послуг за заниженими цінами, безоплатного надання в оренду природних і матеріальних ресурсів тощо бюджетами усіх рівнів, бюджетними установами та організаціями, підприємствами втрачена можливість отримати належні їм доходи в сумі понад 790,5 млн. грн., у тому числі бюджетами – більше 547,0 млн гривень [164].

Крім того, упродовж 2015 року за результатами державних фінансових

аудитів бюджетних програм, місцевих бюджетів та діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки загальні обсяги надходжень коштів внаслідок впровадження (врахування) пропозицій та рекомендацій державних аудиторів склали понад 18,9 млн. грн., з яких 1,4 млн. грн. надійшло до державного бюджету; 15,7 млн. грн. – до місцевих бюджетів усіх рівнів та майже 1,8 млн. грн. – безпосередньо суб'єктам господарювання [164].

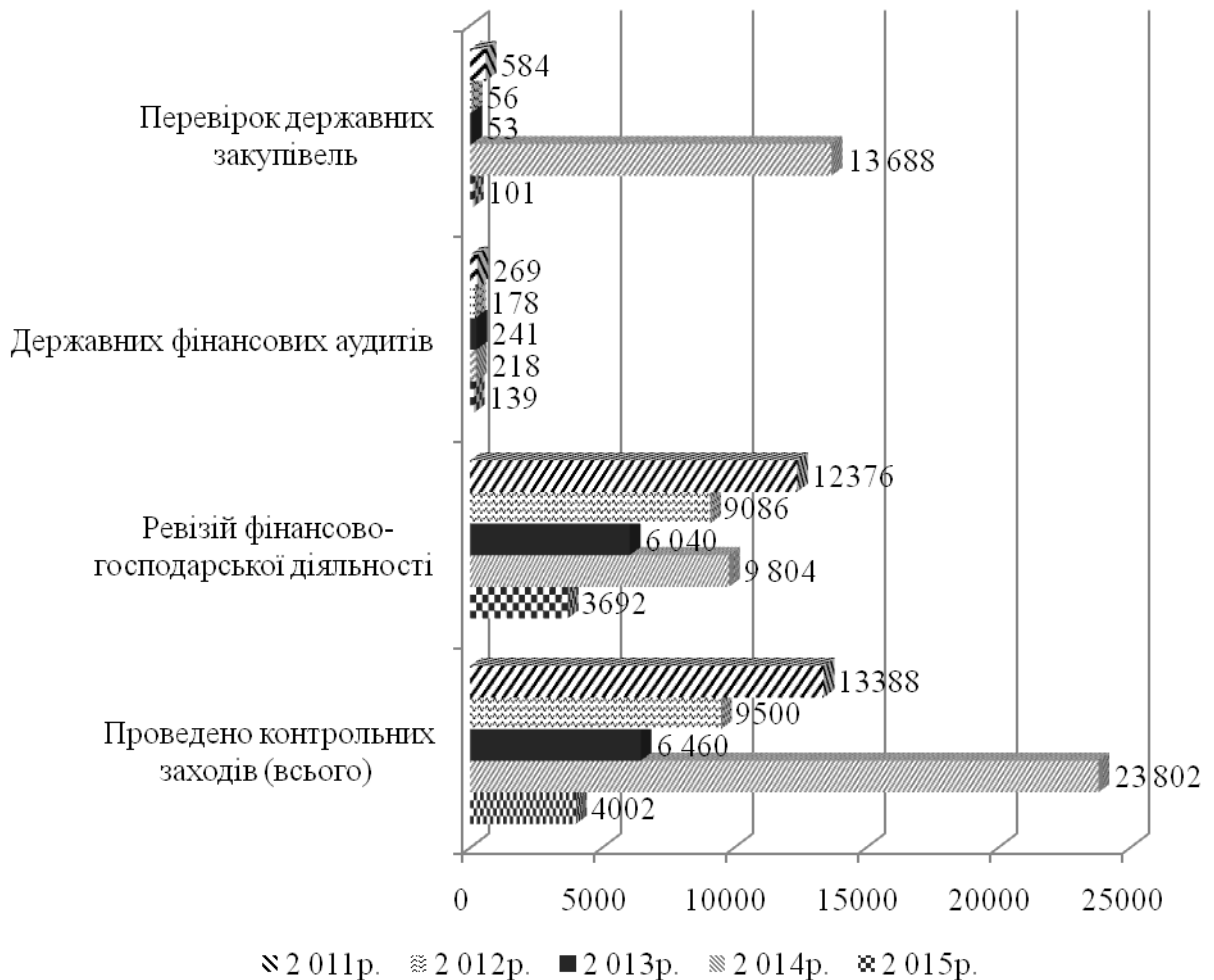

Рис. 2.6. Кількість проведених контрольних заходів (в тому числі державних фінансових аудитів) органами Держфінінспекції протягом 2011 – 2015 рр. (побудовано на підставі даних [164])

Щорічно за результатами проведених аудитів органами Держфінінспекції надається близько 2 тисячі пропозицій, з яких більше 1,5

тисячі враховуються (або майже 74,5 відсотка) та приймаються управлінських рішення [164]. Це говорить про можливість більш раціонального розподілу державних фінансових ресурсів, а, отже, й про збільшення фінансової безпеки держави взагалі та суб'єктів господарювання зокрема.

Необхідно звернути увагу, що для даного дослідження інтерес представляють процеси реформування державного фінансового контролю, пов'язані зі створенням та розвитком таких елементів внутрішнього державного фінансового контролю як внутрішній контроль та внутрішній аудит, які, як зазначалося у першому розділі дисертаційної роботи, згідно з Концепцією розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року від 24.05.2005 р. № 158-р. поширюється на органи державного і комунального сектору, а саме:

міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, інші розпорядники бюджетних коштів; державні і комунальні підприємства, установи та організації;

акціонерні, холдингові компанії, інші суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі або органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів;

державні цільові фонди;

інші підприємства, установи та організації, які отримують бюджетні кошти, кредити, залучені державою або під державні гарантії, чи міжнародну технічну допомогу, використовують кошти, що залишаються у їх розпорядженні у разі надання їм податкових пільг, державне чи комунальне майно лише під час провадження ними діяльності з використання державних фінансів.

Досліджуючи стан реформування внутрішнього контролю доцільно проаналізувати його елементи, до яких належать: внутрішнє середовище, управління ризиками, заходи контролю, моніторинг, інформація і комунікації.

Аналіз стану внутрішнього контролю в Міністерствах та відомствах, центральних органах виконавчої влади, обласних державних адміністраціях та бюджетних установах за 2012-2015 рр. наведений в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз стану внутрішнього контролю в Міністерствах та відомствах, центральних органах виконавчої влади, обласних державних адміністраціях та бюджетних установах за 2012-2015 рр.

Кількість органів державної влади та бюджетних установ, що повідомили про стан елементів внутрішнього контролю	Характеристика існуючого стану елементу внутрішнього контролю
Внутрішнє середовище	
76%	1) затверджено організаційну структуру органу (розподіл функціональних обов'язків та відповідальності між керівником і його заступниками, положення про структурні підрозділи, посадові інструкції працівників, перелік функцій та їх виконавців і співвиконавців, здійснення процесів та операцій з питань бухгалтерського обліку, інвентаризації, оплати праці, діловодства, кадрової роботи); 2) визначено внутрішніми розпорядчими документами питання етичних цінностей працівників, принципів і правил управління людськими ресурсами та компетентністю персоналу відділу
Управління ризиками	
75%	1) розпочато роботу зі створення системи управління ризиками (у Міноборони розроблено план заходів щодо управління ризиками на 2015 рік, проводиться ідентифікація ризиків у Мінфіні, Мін'юсті, Держліагенстві, Держенергоефективності, Чернівецькій ОДА, частково запроваджено систему управління ризиками у сфері внутрішнього аудиту та технічного захисту інформації в

Продовження таблиці 2.5

Кількість органів державної влади та бюджетних установ, що повідомили про стан елементів внутрішнього контролю	Характеристика існуючого стану елементу внутрішнього контролю
	Адміністрації Держспецзв'язку, розроблено відповідні порядки щодо здійснення діяльності з управління ризиками у Держслужбі з надзвичайних ситуацій, Держагенстві з управління зоною відчуження, Держекоінспекції
Заходи контролю	
70%	1) застосовано такі заходи контролю, як авторизація та підтвердження фінансових операцій через процедуру візування, розподіл обов'язків та повноважень; закріплення відповідальності за збереженням і використанням ресурсів; звірка облікових даних з фактичними
Моніторинг	
71%	1) запроваджено постійний моніторинг та періодичні оцінки виконання окремих функцій, процесів і операцій, наприклад щодо здійснення процедур закупівлі товарів, робіт, послуг за державні та/або власні кошти, використання державного майна, стану виконання заходів, передбачених планами діяльності установ, державними програмами . Проте у більшості органів відсутній перелік розроблених внутрішніх розпорядчих документів
Інформація і комунікація	
75%	1) запроваджено систему інформаційного обміну у частині надання та опрацювання інформації, порядків надання інформації зовнішнім користувачам, розміщення інформації на веб-сайтах та у ЗМІ

В той же час, як впливає зі Звіту про стан внутрішнього фінансового контролю в Україні за 2015 рік, оприлюдненому на офіційному сайті Держаудитслужби існують певні недоліки в організації системи внутрішнього контролю.

До таких недоліків слід віднести:

відсутність внутрішніх документів з виконання окремих процесів та операцій;

невідповідність вимог внутрішніх регламентів законодавству;

формальний підхід відповідальних осіб до виконання вимог чинних документів;

нечітке визначення повноважень та відповідальності у посадових інституціях працівників;

низький рівень компетентності персоналу;

недостатність контролю з боку керівництва щодо виконання підлеглими своїх функціональних обов'язків;

наявність фактів порушення прийнятих норм етики.

Зазначені недоліки, на думку автора, можуть негативно вплинути на забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, та привести до зменшення її рівня, підвищення загроз розбалансованого використання державних коштів.

Що стосується внутрішнього аудиту як найбільш вагомому елементу в реформуванні державного фінансового контролю, суб'єктом проведення якого є Держаудитслужба, то варто зауважити, що на суб'єктах господарювання державного та комунального сектору економіки такий елемент державного фінансового контролю тільки починає впроваджуватися. Тому доцільно простежити процеси реформування, які вже мали місце в усіх міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади та їх територіальних органах, дезапровадження діяльності з внутрішнього аудиту було розпочато ще у 2012 році.

Так, у 2012 році загальна штатна чисельність внутрішніх аудиторів центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ) становить 1756 осіб, фактична ж чисельність – 1447 осіб. У 2013 році штатна чисельність внутрішніх аудиторів за рахунок реорганізації деяких ЦОВВ дещо зменшилася та становила 1751 особу, фактична збільшилась, та стала складати 1456 осіб [165]. В той же

час в 2015 році простежується негативна тенденція зменшення штатної та фактичної чисельності внутрішніх аудиторів, порівняно з попередніми періодами. Порівняно з 2014 роком штатна чисельність внутрішніх аудиторів зменшилася на 6%, а фактична – на 12% [165].

Варто зауважити, що враховуючи вимогу постанови № 1001 щодо утворення підрозділів внутрішнього аудиту в ЦОВВ шляхом реорганізації контрольно–ревізійних підрозділів показники чисельності підрозділів внутрішнього аудиту станом на кінець 2012-2015 років можна порівняти із чисельністю контрольно–ревізійних підрозділів станом на кінець 2011 року, що наведено на рис. 2.7.

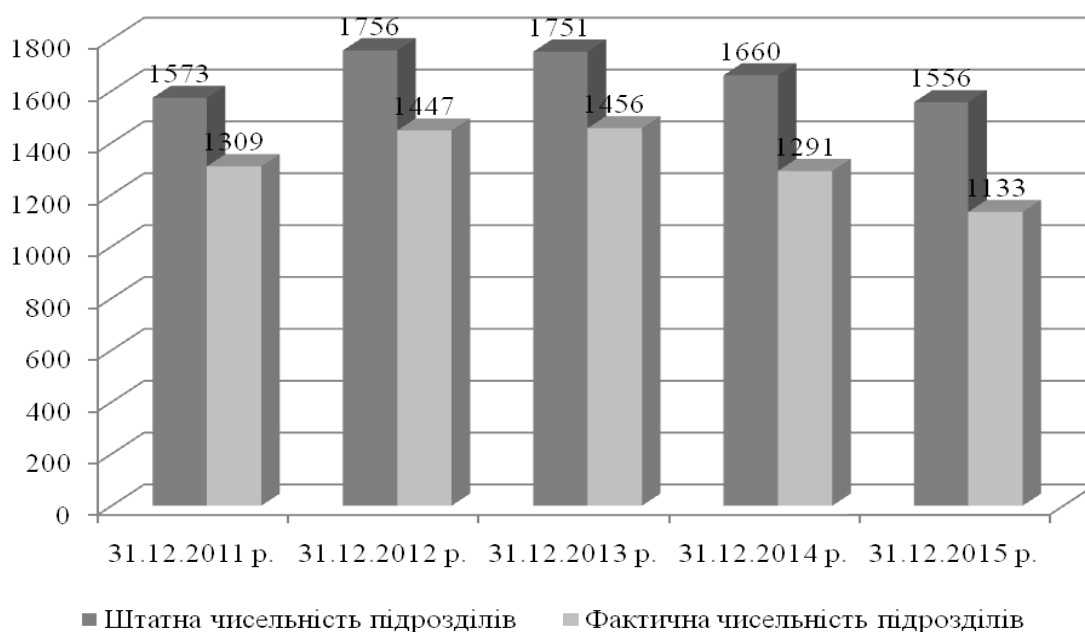

Рис. 2.7. Співвідношення чисельності контрольно–ревізійних підрозділів станом на 31.12.2011 р. та підрозділів внутрішнього аудиту в системі ЦОВВ станом на 31.12.2012 р. - 31.12.2015 р. (побудовано на підставі даних [165])

Досліджуючи рис. 2.7, необхідно зазначити, що результати співвідношення наведених даних дозволяють констатувати, що впродовж звітнього періоду в цілому по системі ЦОВВ спостерігається тенденція до незначного збільшення посад внутрішніх аудиторів по відношенню до ревізорських посад [165].

Відповідно до моніторингу стану впровадження внутрішнього аудиту станом на 01.01.2016 року у 56 із 64 ЦОВВ (або 88%) на виконання вимог постанови № 1001 утворені підрозділи внутрішнього аудиту або введені відповідні посади, а у трьох з 64 ЦОВВ (Державіаслужба, Держфінінспекція навчальних закладів, Держслужба АРК та міста Севастополя) обов'язки зі здійснення внутрішнього аудиту покладено на посадових осіб, які не є внутрішніми аудиторами й перебувають у штаті інших структурних підрозділів ЦОВВЮ, що є порушення вимог постанови № 1001.

В той же час станом на 20.01.2016 р. відзвітували перед Держаудитслужбою в установленій законом термін 57 ЦОВВ. Не подано Звітності 7 ЦОВВ – Держслужбою контролю за наркотиками, Держлікслужбою, Укртрансбезпекою, Держфінмоніторингом, Держкіно, Нацполіцією, Українським інститутом національної пам'яті.

Необхідно звернути увагу, що починаючи з 2013 року внутрішній аудит починає впроваджуватися в обласних державних адміністраціях. Динаміка чисельності підрозділів внутрішнього аудиту (відповідних посад) в ОДА за 2013-2015 роки наведена на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Динаміка чисельності підрозділів внутрішнього аудиту (відповідних посад) в ОДА за 2013-2015 роки(побудовано на підставі даних [165])

Аналізуючи рис.2.7, слід зазначити, що станом на 01.01.2016 р. в ОДА штатна чисельність становить 227 чол., фактична – 170 чол., що відповідно на 18% та 17% менше, ніж на кінець попереднього звітного періоду.

В той же час із 25 ОДА (без урахування Ради міністрів ВРК і Севастопольської МДА) станом на 01.01.2016 р. підрозділи внутрішнього аудиту утворені у 24 ОДА, або 96%. Не забезпечено виконання вимог постанови № 1001 Кіровоградською ОДА [165].

Варто звернути увагу, що сьогодні діяльність внутрішніх аудиторів фактично обмежується проведенням аудитів фінансових та аудитів відповідності, а такі дієві інструменти як аудит ефективності та комплексний аудит поки що майже не використовується. Так, співвідношення напрямів проведених внутрішніх аудитів упродовж 2012–2015 рр. наведено на рис.2.9.

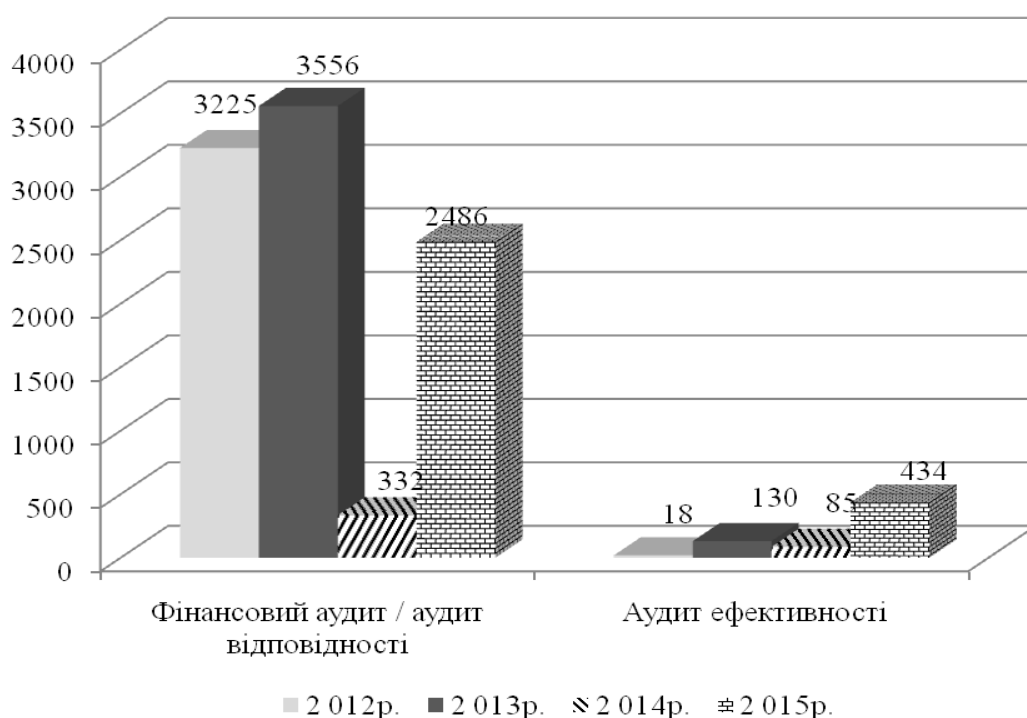

Рис. 2.9. Співвідношення проведених внутрішніх аудитів в системі ЦОВВ у 2012-2015 рр. (побудовано на підставі даних [165])

Аналіз результатів діяльності підрозділів внутрішнього аудиту ЦОВВ, наведений на рис. 2.9, засвідчив, що в 2013 році загалом по системі ЦОВВ було проведено 3892 аудиторських досліджень, що майже на 20 % більше, ніж у 2012

році. Найбільша частка проведених ЦОВВ внутрішніх аудитів й у 2012 р., й у 2013 р. припадала на фінансові аудити та/або аудити відповідності. У свою чергу, відповідно до поданих звітних даних по всій системі ЦОВВ у 2012 р. було проведено лише 18 аудитів ефективності та 20 комплексних аудитів, що загалом ледве перевищує 1 % проведених усіма ЦОВВ аудитів [165].

В той же час вже у 2013 р. кількість проведених аудитів ефективності та комплексного аудиту майже у 10 разів перевищувала кількість відповідних видів аудиту у 2012 році та складала 130 та 206 аудитів відповідно. При цьому в 2013 році спостерігалось збільшення проведених ЦОВВ внутрішніх аудитів ефективності. Водночас їх частка у загальній кількості проведених внутрішніх аудитів залишається вкрай незначною – лише 3 % [165]. У 2015 році проведено 434 аудити ефективності, 2486 фінансові аудити й аудити відповідності, що перевищують показник 2014 року на 7%, проте є на 25% меншим ніж у 2013 році.

В свою чергу частка аудитів ефективності в загальній кількості внутрішніх аудитів, проведених ЦОВВ, у 2015 році збільшилась порівняно з 2013-2014 рр. з 9% 12% відповідно до 15% [165].

Що стосується ОДА, то кількість проведених у 2015 році внутрішніх аудитів становить 452, в тому числі: аудитів ефективності - 91, фінансових аудитів та аудитів відповідності – 361 [165] (рис.2.10).

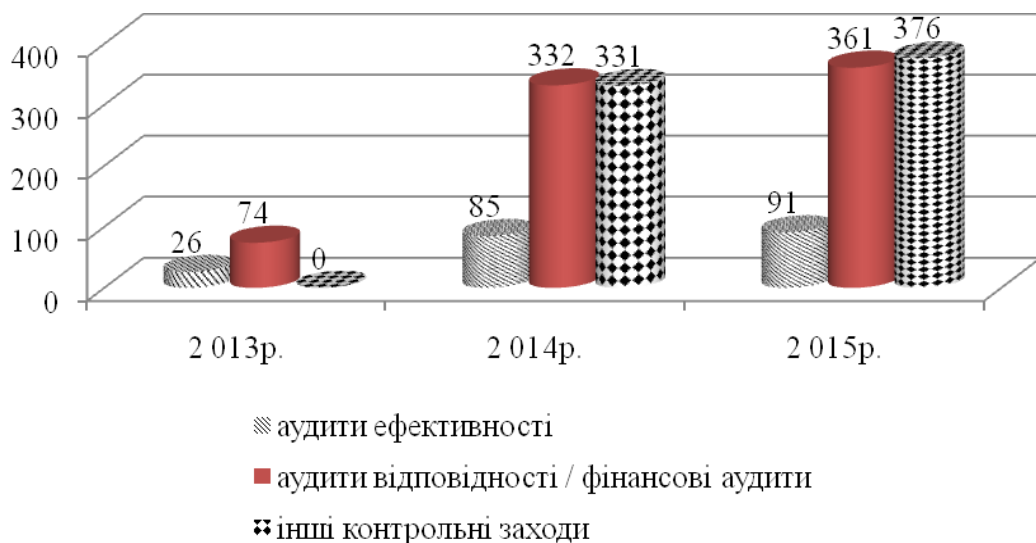

Рис.2.10. Співвідношення проведених внутрішніх аудитів та інших контрольних заходів у ОДА за 2013-2015 рр.(побудовано на підставі даних [165])

Аналізуючи рис. 2.10, слід зауважити, що порівняно з 2013-2014 рр. за загальна кількість внутрішніх аудитів збільшилася на 338 (майже у 4 рази) та 35 (8%) відповідно, що пояснюється збільшенням чисельності внутрішніх аудиторів в ОДА порівняно з 2013 роком.

Слід також зауважити, що окрім внутрішніх аудитів, внутрішні аудитори ЦОВВ та ОДА у 2015 році брали участь й у інших контрольних заходах. Так, внутрішні аудитори ЦОВВ брали участь у 2488 інших контрольних заходах (комісійні перевірки, службові розслідування тощо), що становить 46% від загальної кількості проведених у 2015 році контрольних заходів, а внутрішні аудитори ОДА – у 376 таких заходах. При цьому у 2014 році внутрішні аудитори ЦОВВ брали участь у 3008 інших контрольних заходах, ОДА – у 331, що в загальній кількості всіх проведених у 2014 році контрольних заходів становить 52% й 44% відповідно. Таки показники свідчать про зменшення завантаження внутрішніх аудиторів завданнями, не пов'язаними з внутрішнім аудитом[165].

Крім того, варто звернути увагу, що збільшилася й результативність та ефективність внутрішніх аудитів, що пояснюється поступовим зміщенням фокусу реалізації функцій внутрішнього аудиту від малоефективних аудитів відповідності / фінансових аудитів до комплексних, консолідованих аудитів, втому числі аудитів ефективності.

При подальшому дослідженні стану ВА доцільно простежити динаміку виявлених фінансових порушень у системі ЦОВВ, що призвели до втрат матеріальних та фінансових ресурсів у 2012-2015 рр., яка наведена на рис. 2.11.

Аналізуючи рис. 2.11, необхідно зазначити, що у 2012 році за результатами проведених ЦОВВ у звітному періоді фінансових аудитів та аудитів відповідності, якими загально охоплено понад 3,1 тис. підприємств, установ і організацій, виявлено факти недоотримання фінансових і матеріальних ресурсів, витрат, проведених з порушенням законодавства, нецільових витрат та недостач коштів і майна на загальну суму 357,9 млн. грн., в т.ч. недоотримано ресурсів – на 78,8 млн. грн., проведено витрат з порушенням законодавства – на 234,9 млн. грн., нецільових витрат – на 5 млн.

грн.. та допущено недостач – на 39,2 млн. грн. Крім того, у 2012 році було виявлено порушень, що не призвели до втрат ресурсів на загальну суму понад 2 млрд. гривень [165].

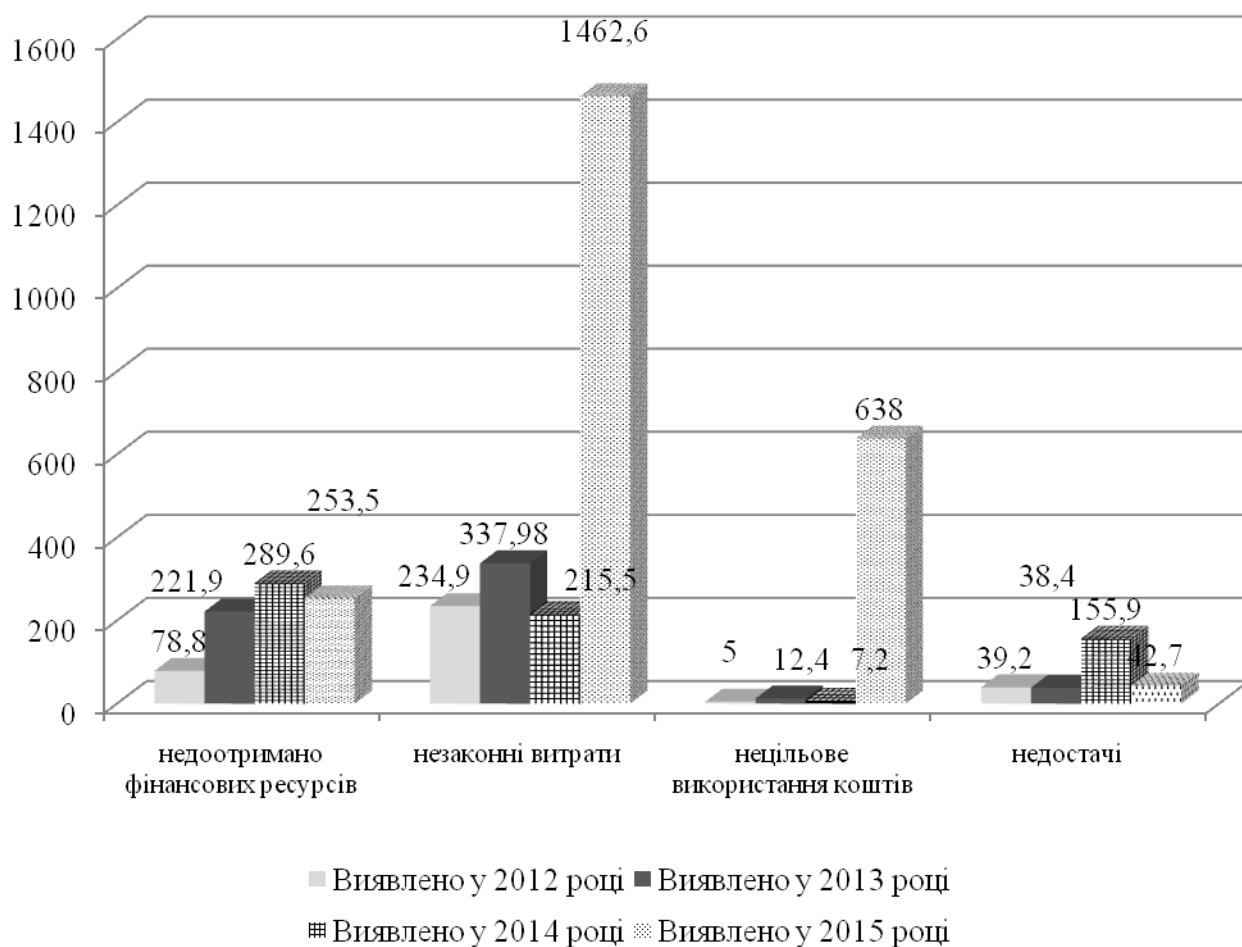

Рис. 2.11. Динаміка фінансових порушень, що призвели до втрат матеріальних та фінансових ресурсів у 2012-2015 рр., млн. грн.(побудовано на підставі даних [165])

У 2014 році у структурі порушень, що призвели до втрат (збитків) фінансових і матеріальних ресурсів, найбільша питома вага припадає на недоотримання фінансових ресурсів, яке складає 289,6 млн. грн.. або 43 % від загальної суми порушень, що призвели до втрат (збитків) фінансових і матеріальних ресурсів, та незаконні витрати на суму 215,5 млн. грн . або 32 %, також були виявлені недостачі на суму 155,9 млн. грн.. або 23 % та нецільове використання коштів на суму 7,2 млн. грн. або 1 % [165].

У порівнянні із 2013 роком сума виявлених підрозділами внутрішнього

аудиту ЦОВВ порушень, що призвели до втрат (збитків) фінансових і матеріальних ресурсів, збільшилася на 57,5 млн. грн. або 9 % [165].

У 2015 році в структурі виявлених порушень, найбільша питома вага припадає на незаконні витрати, яких виявлено на суму 1462,6 млн. грн. (60%), і недоотримання фінансових ресурсів – 638,0 млн. грн. (27%) [165].

Що стосується виявлених фінансових порушень в ОДА, то у 2015 році за результатами внутрішніх аудитів виявлено 726,3 млн. грн. порушень, в тому числі 303,3 млн. грн. таких, що призвели до втрат (збитків) фінансових і матеріальних ресурсів.

Окремо, на думку автора, слід звернути увагу на вкрай низький рівень відшкодування фінансових порушень, що призвели до втрат (збитків) фінансових й матеріальних ресурсів, який у середньому по системі ЦОВВ становить 6,6%, в ОДА – 1,3%, а також на негативну тенденцію його щорічного зниження [165] (рис.2.12 й 2.13).

Рис. 2.12. Співвідношення виявлених й відшкодованих фінансових порушень, що призвели до втрат (збитків) фінансових й матеріальних ресурсів, в системі ЦОВВ, млн. грн. (побудовано на підставі даних [165])

В той же час, як зауважують у Держаудитслужбі головним результатом діяльності підрозділів внутрішнього аудиту є отримання «додаткової цінності» або економічного ефекту від результатів впровадження аудиторських рекомендацій, який варто застосовувати як основний критерій для оцінки результативності діяльності державних внутрішніх аудиторів.

Рис. 2.13. Співвідношення виявлених й відшкодованих фінансових порушень, що призвели до втрат (збитків) фінансових й матеріальних ресурсів, в системі ЦОВВ, млн. грн.(побудовано на підставі даних [165])

Так, відповідно до звітності, поданої центральними органами виконавчої влади до Держфінінспекції, кількість виконаних рекомендацій, щодо яких досягнуто результативність (економічний ефект), у 2015 році становить 1547, що майже вдвічі більше за попередні роки [165].

Необхідно зауважити, що зазначені тенденції впровадження ВА як елементу ДФК в діяльність органів центральної влади та місцевого самоврядування, на думку автора, повинні позитивно вплинути на ФБ держави, оскільки за рахунок отриманого економічного ефекту вони

дозволяють говорити про більш ефективне використання державних фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл та збереження

Проте, в результаті проведеного аналізу стану реформування державного фінансового контролю в Україні в частині розвитку внутрішнього аудиту міністерств, відомств, ЦОБВ., бюджетних установ необхідно виокремити наступні недоліки:

1) проведений Держаудитслужбою аналіз співвідношення фактичної чисельності внутрішніх аудитів до кількості об'єктів внутрішнього аудиту засвідчив, що в окремих випадках таке співвідношення не в змозі забезпечити ефективності реалізації функцій внутрішнього аудиту та вплинути на стан фінансово-бюджетної дисципліни у відповідній галузі та фінансової безпеки цих суб'єктів господарювання;

2) в окремих випадках на підрозділи внутрішнього аудиту покладаються непридатні для внутрішніх аудиторів функції, а саме: контрольно-наглядові функції на рівні центрального апарату; кадрова робота, ведення бухгалтерського обліку, здійснення заходів запобігання та протидії корупції. Це відбувається через ототожнення керівництвом ЦОБВ діяльності внутрішніх аудиторів з контрольно-ревізійною роботою;

3) наявність в окремих ЦОБВ та ОДА безрезультативних фінансових аудитів через невідповідність освітньо-кваліфікаційного рівня внутрішніх аудиторів законодавчо визначеним вимогам та часті кадрові зміни та звільнення осіб, які мають досвід та знання у сфері внутрішнього контролю та аудиту

4) низький рівень відшкодування виявлених внутрішніми аудиторами фінансових порушень, що призвели до втрат (збитків) фінансових і матеріальних ресурсів, що викликано бездієвістю керівників та внутрішніх аудиторів таких ЦОБВ та ОДА;

5) в окремих ЦОБВ та ОДА спостерігається незабезпечення організаційної та/або функціональної незалежності підрозділів внутрішнього аудиту;

6) наявність недосконалої внутрішньої методологічної бази з питань внутрішнього аудиту;

7) недоліки у плануванні діяльності з внутрішнього аудиту, пов'язані з неохопленням проблемних питань як у галузі загалом, так і в діяльності підконтрольних об'єктів та здійсненні численних позапланових доручень, як наслідок, системного невиконання пану%

8) відсутність повноти аудиторських дій, якості документування проведених внутрішніх аудитів та обґрунтованості висновків за їх результатами;

9) неналежне здійснення заходів із забезпечення та підвищення якості внутрішнього аудиту;

10) відсутність нормативно-правового забезпечення, яке б регламентувало проведення внутрішнього контролю та аудиту державних і комунальних підприємств, установи та організації, акціонерних, холдингових компанії, інші СГ, у статутному капіталі яких частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі або органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів.

Останній недолік, на думку автора, оказує найбільш негативний вплив на фінансову безпеку зазначених суб'єктів господарювання та потребує негайного вирішення. Це, в свою чергу, потребує ґрунтового дослідження, яке повинно охоплювати макросередовище, яке, з одного боку, створює умови для функціонування неведених суб'єктів господарювання, а з іншого - за рахунок синергетичного ефекту, є результатом такого функціонування.

2.2. Макроекономічне підґрунтя забезпечення фінансової безпеки держави

Фінансова безпека держави є надійним підґрунтям і найважливішою складовою економічної безпеки країни. Вона залежить від достатності обсягів

фінансових ресурсів держави, необхідно для виконання її управлінських, економічних та соціальних функцій. Рівень фінансової безпеки визначається можливістю держави нейтралізувати вплив наявних загроз на її спроможність виконувати належні внутрішні та зовнішні зобов'язання своєчасно й в повному обсязі. Тому одним з найважливіших елементів державного фінансового контролю в Україні є моніторинг і прогнозування факторів, що визначають ризики та загрози фінансовій безпеці держави.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що під ризиками у фінансовій сфері розуміють вірогідність відхилення обсягів доходів, витрат за запозичень від очікуваних (планових) значень протягом певних періодів часу. У разі прояви ризиків у сфері фінансів, пов'язаних з недотриманням певних доходів або перевищенням запланованих витрат (при неможливості покриття таких розривів за рахунок запозичень на зовнішньому та внутрішньому фінансових ринках), держава буде не в змозі виконувати свої зобов'язання перед суспільством та кредиторами. В таких випадках, як правило, пріоритетом держави є погашення зовнішніх зобов'язань із одночасним нарощенням заборгованості перед суспільством із фінансування відповідних функцій та виконання соціальних програм. У разі ж невиконання державою своїх договірних зобов'язань з погашення та обслуговування боргів, які виникли у попередні періоди у зв'язку із запозиченням фінансових організацій, у країні може бути зафіксовано дефект.

Тому завданням контролю у сфері фінансів є завчасна оцінка вірогідності та обсягів можливих відхилень державних доходів, витрат та запозичень від їхніх очікуваних (планових) значень. При цьому, важливо чітко розмежувати ризик недоотримання доходів, ризик понад планових витрат та ризик недоступності запозичень, проявом якою є, зокрема, неможливість рефінансувати борги.

Поняття «загрози у фінансовій сфері» є ширшим за поняття «ризик». Загрозами фінансовій безпеці України є негативні зміни як у зовнішньому так і у внутрішньому політичному, економічному або природному середовищі, а

також ситуації, що складаються в результаті цих змін, які змушують країну, йти на додаткові зусилля, вимагають додаткових витрат, мобілізацію ресурсів з метою забезпечення виконання державою своїх зобов'язань перед громадянами, суспільством та зовнішніми кредиторами. Загрози фінансовій безпеці держави можуть бути як універсальними (тобто одночасно створювати ризики як в частині зниження доходів, так і завищення витрат, так і специфічними. До універсальних затрат можна віднести тривалий економічних кризи у країнах, торгівельних партнерах України. Типізація економіки держави, високий рівень корупції у власних структурах, прояви зовнішньої агресії тощо. Специфічними загрозами є негативні процеси, які погіршують, а подекуди унеможлиблюють залучення державних фінансових ресурсів для використання нею своїх зобов'язань, наприклад, падіння рівня довіри суспільства, зарубіжних країн та міжнародних фінансових організацій до держави як суб'єкта фінансових відносин. Цей рівень довіри формується залежно від достовірності та об'єктивності економічних прогнозів, на основі яких розробляється бюджет; фінансової політики та дисципліни, рівнів дефіциту бюджету і боргу; очікування розмірів майбутніх зобов'язань.

Ринкова економіка за своєю природою є двосекторною, і складається із реального і фінансових секторів. Звісно, що реальний сектор є первісним і базовим, необхідним для забезпечення основ людського існування. І лише поява грошей започаткували формування фінансового сектору, і власно ринкової економіки. Тобто в системі економічних відносин за походженням фінансових сектор є вторинним. Але започаткований запитами виробництва від швидко розвивається і формує складні фінансові структури. Сьогодні створився своєрідний поділ праці між цими секторами економіки : реальний сектор забезпечує життєдіяльність населення, а фінансовий - створює необхідні сприятливі умови для обслуговування розвитку реального сектора у вигляді грошей цінних паперів, різноманітних фінансових інституцій.

Але первісно створений для обслуговування виробництва, фінансовий сектор почав розвиватися за своїми власними законами. І в умовах розвитку

ринкових відносин в нашій країні фактично формується паралельна економіка зі складною системою зв'язків з її реальним сектором. При чому, розвиток фінансового сектору не завжди відбувається на користь виробництва. І в багатьох випадках фінансовий сектор економіки є одним з факторів що негативно впливає на економічну безпеку держави.

Фактично фінансова сфера все більше відривається від реальної економіки, самоізолюється і замикається на здійсненні чисто фінансових операцій. Тому фахівці з країн із розвинутою ринковою економікою відмічають, що в сучасних умовах біля 90 % фінансових угод не служать виконанню економічних функцій. Складається така ситуація, коли гроші роблять тільки гроші майже виключно у сфері фінансових трансакцій і майже без оглядки на реальний сектор економіки.

Таким чином, фінансова безпека є дуже мінливою категорією, на яку впливають такі фактори, іноді на думку багатьох не сумісні та непов'язані між собою, як економічна нестабільність, рівень уваженості, психологія громадян та інші, тобто на думку психологів, безпека – це передусім схильність розуму, настроїв а не стан. Ось чому, багато іноземних вчених вважають, що усунення загроз фінансовій безпеці потребує не лише високопрофесійних і ефективних заходів у сфері державного фінансового контролю та економічного менеджменту, а й ціле направлених дій у напрямку змін соціально психологічних установок, домінуючих у суспільстві.

Варто зазначити, що існує безліч загроз фінансовій безпеці держави, які можна поділити за такими ознаками: по відношенню до об'єкта (суб'єкта); їх реальність; тривалістю та терміном дії; характером впливу; ступеням небезпеки, значущістю та масштабами впливу: характером спрямування, повторюваність та іншим. Але єдиної знакової класифікації ризиків та загроз фінансовій безпеці країни поки що не існує.

Однак більшість вітчизняних вчених та фахівців основу такої класифікації покладають принцип розподілу загроз по відношенню до об'єкта безпеки, тобто поділяють їх на зовнішні та внутрішні.

Сучасний процес інтеграції України в європейське співтовариство,

нажаль, супроводжується такими негативними процесами як неконтрольоване зростання зовнішньої заборгованості, обмеження присутності нашої країни на зарубіжних фінансових ринках, вивезення за кордон валютних запасів, послаблення фінансової самостійності у вирішенні начальних питань соціально-економічного розвитку країни та іншими.

На думку автора, основні зовнішні фактори, що впливають на фінансову безпеку України наведені на рис. 2.14.

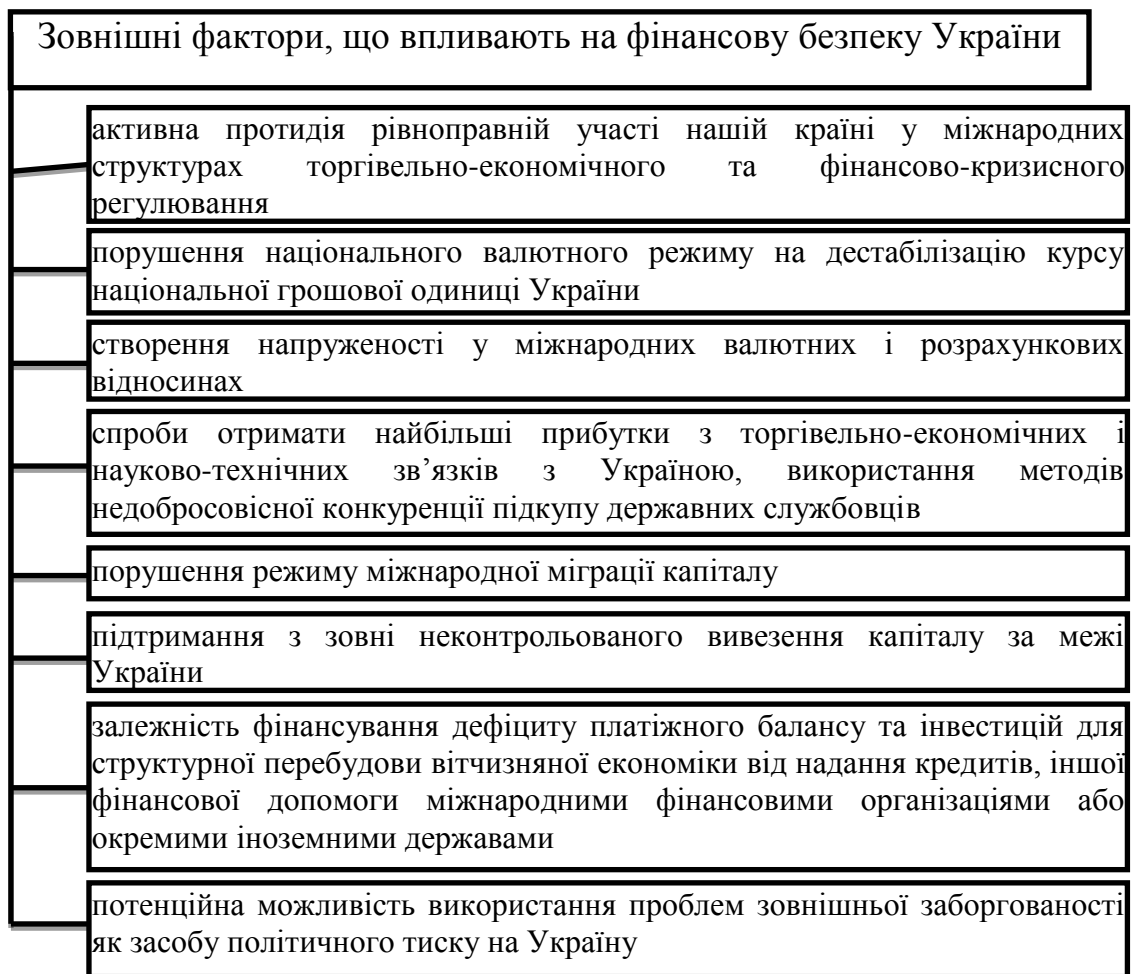

Рис. 2.14. Зовнішні фактори, що впливають на фінансову безпеку України (викремлено автором)

Але більшість вітчизняних фахівців [118, 99, 70, 121, 151,214] вважає, що найбільшою загрозою для фінансової безпеки України є внутрішні фактори, які наведені на рис. 2.15.

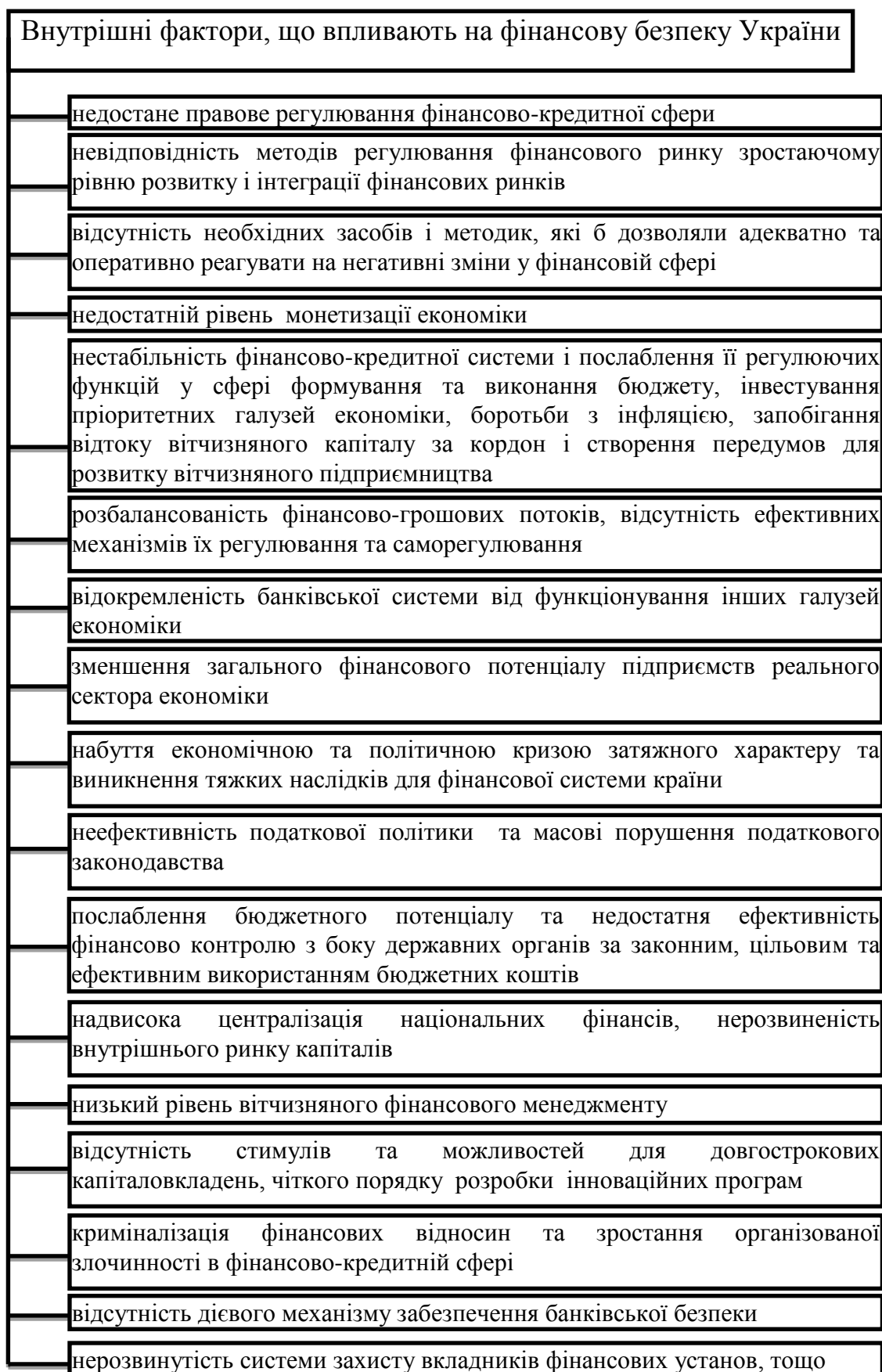

Рис. 2.15. Внутрішні загрози фінансовій безпеці України (виокремлено автором)

Аналізуючи, наведені на рис. 2.15 внутрішні загрози фінансовій безпеці України, особливу увагу слід приділити загрозам, які можуть бути створені під впливом процесів реформування державного фінансового контролю, чи таким, які викликані його недоліками. До них, передусім, належать: розбалансованість фінансово-грошових потоків, відсутність ефективних механізмів їх регулювання та саморегулювання; неефективність податкової політики та масові порушення податкового законодавства; послаблення бюджетного потенціалу та недостатня ефективність фінансового контролю з боку державних органів за законним, цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів

До того ж, слід мати на увазі, що внутрішні загрози фінансовій безпеці держави можуть посилюватися під впливом зовнішніх чинників. Крім того, сучасна вітчизняна наукова думка, ще не розробила чіткого підходу до визначення джерел потенційних загроз фінансовій безпеці.

І один і той же фактор по різному сприймається як окремими особистостями, так і представниками різних контролюючих органів, посадовими особами фінансових установ, керівниками держави та представниками різних політичних сил.

Узагальненими показниками, що пропонуються для визначення фінансової безпеки, як правило, є: показники реального і національного ВВП, бюджетного сектору, інфляції, валютного ринку, банківської системи та державного боргу. Зазначені показники дійсно впливають на фінансову безпеку держави, але вони є занадто узагальненими та за їх значеннями вкрай важко оцінити фактичний рівень безпеки державних фінансів без відповідних аналітичних процедур.

Наприклад, рівень боргової залежності держави разом з умовами, що склалися на внутрішньому та зовнішніх фінансових ринках, є ключовим фактором, безпеки державних фінансів.

Величина боргової залежності держави зазвичай характеризується такими показниками як відношенням загальної суми державного боргу до ВВП та рівнем зовнішньої заборгованості на одну особу (дол. США).

Варто зауважити, що в Україні граничне значення рівня державного боргу визначено законодавчо лише за одним показником – відношенням державного боргу у відсотках до ВВП. При цьому у ст. 18 Бюджетного кодексу України зазначено, загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 % річного номінального обсягу ВВП України [26].

З цього приводу автори згодні з думкою В. І. Гаркавенко, про те, що при встановленні граничного значення рівня державного боргу не були враховані такі фактори [168, с. 46]:

1) ступінь вразливості до впливу зовнішніх шоків для країн з ринками, що формуються, є вищим, ніж для розвинутих країн. Це зумовлено тим, що їхні економіки менш диверсифіковані, рівень заощаджень є нижчим, а національні фінансові системи - менш розвинуті. Країни, в яких зовнішні зобов'язання становлять суттєву частку державного боргу, або значною є частка державного боргу, деномінована в іноземній валюті, а до таких країн належить і Україна, більшою мірою підпадають під дію «ефектів зараження» пов'язаних із нестабільністю міжнародних потоків капіталу;

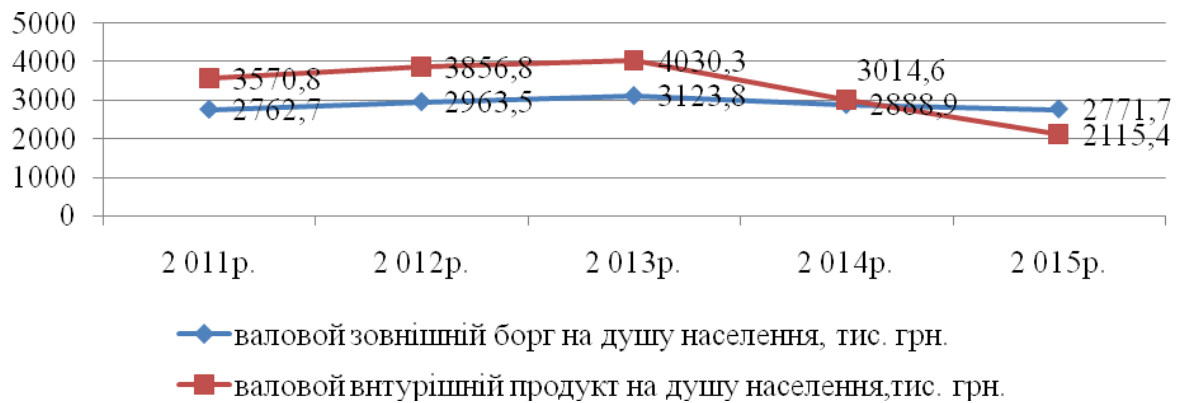
2) спроможність держави виконувати боргові зобов'язання в іноземній валюті, яка пов'язана із валовим зовнішнім боргом і безпосередньо залежить від сальдо поточного рахунку та рівня міжнародних резервів;

3) навантаження на державний бюджет з погашення та обслуговування державного боргу.

Динаміка валового зовнішнього боргу та валового національного продукту в Україні за 2011-2015 рр. взагалі та в розрахунку на душу населення наведена на рис. 2.16 (а) та (б) відповідно.

Реальний ВВП за 2014 рік знизився на 6,8 в. п. (у постійних цінах 2010 року, до відповідного періоду 2013 року).

При цьому у країнах Європейського Союзу (ЄС – 28), відбулося зростання реального ВВП на 1,3 %, у країнах Єврозони – на 0,9 %.

(а)

(б)

Рис. 2.16. Динаміка валового зовнішнього боргу та валового національного продукту в Україні у 2011-2015 рр (побудовано на підставі даних[133])

Зростання реального ВВП становило: Угорщина –3,6 %, Мальта – 3,5 %, Польща –3,3 %, Литва та Румунія –2,9 %, Словенія та Велика Британія – по 2,6 %, Латвія та Словаччина – по 2,4 %, Норвегія – 2,2 %, Естонія – 2,1 %, Чеська Республіка - 2,0 %. Варто зазначити, що спаду реального ВВП зазнали такі країни: Кіпр (на 2,3 %), Хорватія та Італія (по 0,4 %), Фінляндія (на 0,1 %)4, що спричинено кризовими ситуаціями, які склались у вищезазначених країнах.

Номінальний ВВП склав 1 566,7 млрд грн, що на 111,8 млрд грн, або на 7,8 % більше, ніж у попередньому році. У 2014 році зовнішньоекономічна кон'юнктура залишалася несприятливою. Це стало однією з причин

продовження тенденції до зменшення обсягів промислового виробництва. Так, індекс виробництва промислової продукції у 2014 році становив 89,9 % порівняно з 95,7 % у 2013 році. В 2014 році обсяги виробництва за більшістю галузей продовжили скорочуватись [133].

Відношення державного боргу України до ВВП наведено на рис. 2.17.

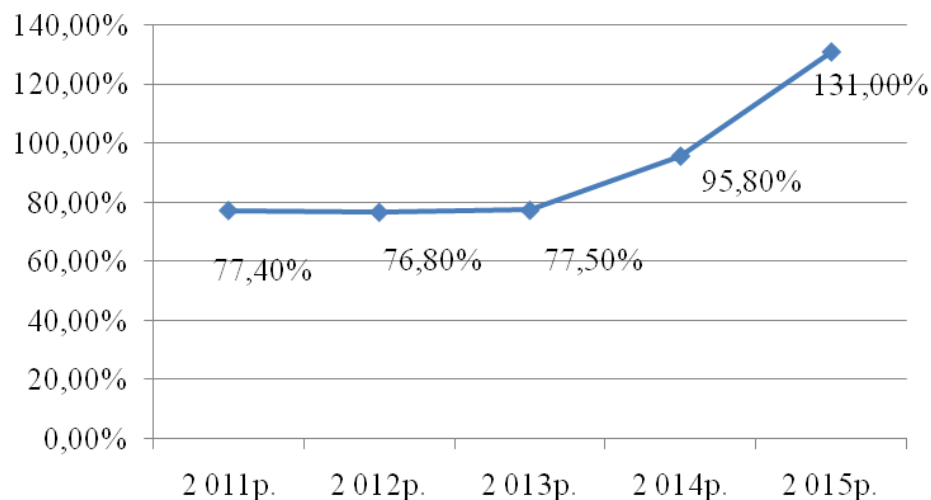

Рис.2.17. Відношення державного боргу України до номінального ВВП (%) у 2011-2015 рр.(побудовано на підставі даних [133])

Аналізуючи рис. 2.17 слід звернути увагу, що за досліджуваний період співвідношення державою боргу на кінець бюджетного періоду та річного номінального обсягу ВВП України значно (у 2015 році – більше ніж у 2 рази) перевищує встановлений законодавством поріг у 60% [133].

Суттєве падіння виробництва промислової продукції спостерігалось за видами діяльності, на які припадають найбільші обсяги реалізованої промислової продукції [133]:

у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування (19,2 % реалізованої продукції у загальному обсязі по переробній промисловості) – на 14,5 %, з них по металургійному виробництву – на 14,7 %;

у машинобудуванні (7,9 % реалізованої продукції у загальному обсязі по

переробній промисловості) – на 20,6 %, з них виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів – на 35,7 %.

Попри негативну тенденцію, у деяких галузях виробництва промислової продукції спостерігалось зростання. До них належать такі галузі: виробництво харчових продуктів (4,0 %, із них:

виробництво олії та тваринних жирів (на 21,6 %), цукру (на 66,8 %);

виробництво тютюнових виробів (4,5 %), текстильне виробництво (3,9 %), а також оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння (3,0 %).

При цьому обсяги виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів скоротились на 35,7 %; виробництво коксу, продуктів нафто перероблення зменшилось на 21,4 %, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування, – на 14,9 %. Також знизилось виробництво хімічних речовин і хімічної продукції на 14,7 % та скоротилася в цілому добувна промисловість і розроблення кар'єрів на 13,7 %. Позитивна динаміка спостерігалася за індексом сільськогосподарського виробництва, де відбулося зростання на 2,8 %, а також збільшилося виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів на 2,5 % [133].

Слід зазначити, що проблема державного боргу вже давно є однією з найважливіших не лише у багатьох країнах світу, а й на рівні міжнародних організацій, тому вона перебуває у центрі уваги вчених економістів. І це, насамперед, відбувається тому, що на протязі останніх років спостерігається стійка тенденція зростання боргової залежності більшості держав, а внутрішні та зовнішні борги є невід'ємною складовою фінансових систем більшості країн світу. Це зумовлено такими чинниками, як: збільшення соціальних виплат та, водночас, соціального навантаження на бюджет; несприятлива демографічна ситуація, пов'язана зі старінням населення, в результаті чого зростають витрати на охорону здоров'я та інші; лібералізація податкового

законодавства і, як наслідок зниження податкових ставок, що призводить до зменшення доходної частини бюджету; збільшення обсягів державного боргу та, зрештою, бюджетних витрат на його обслуговування.

Варто зазначити, що за аналізований період державний бюджет виконано з дефіцитом, який становить 78,1 млрд.грн., що становить 113,8 % граничного обсягу, встановленого законом про Державний бюджет України на 2014 рік, та 88,1 % річного плану з урахуванням змін (рис.2.18).

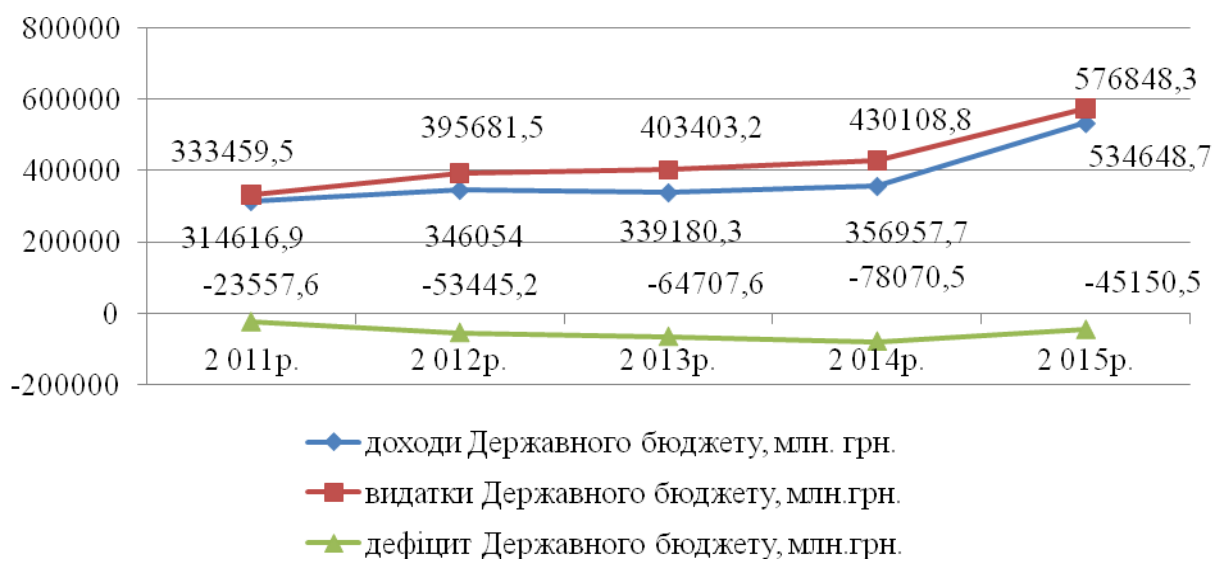

Рис. 2.18. Державний бюджет України за період 2011-2015 рр.(побудовано на підставі даних [133])

Дефіцит загального фонду державного бюджету за 2014 рік становив 61,1 млрд грн, що на 4,0 млрд грн менше за аналогічний показник минулого року. Дефіцит спеціального фонду становив 16,8 млрд грн, порівняно з минулорічним профіцитом у сумі 0,5 млрд грн. Дефіцит спеціального фонду утворився в результаті випуску ОВДП понад обсяги, затверджені законом про Державний бюджет України на 2014 рік, у сумі 18,0 млрд грн. Зазначені ОВДП були випущені для: спрямування коштів на субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам для компенсації різниці в тарифах (на суму 11,1 млрд грн); відшкодування податку на додану вартість платникам, у яких суми податку задекларовані до відшкодування до 1 січня 2014 року (на суму 6,9 млрд грн) [133].

Фінансування державного бюджету за борговими операціями склало 201,6 млрд грн, що становить 96,1 % річного планового показника. Порівняно з минулим роком цей показник збільшився майже у 2,5 рази.

Запозичення здійснені у сумі 322,4 млрд грн, або 96,9 % річного планового показника, у тому числі до загального фонду – у сумі 300,3 млрд грн. Із них річний план по внутрішніх запозиченнях виконано на рівні 97,2 %, по зовнішніх – 96,1 % [133].

Із загального обсягу запозичень до загального фонду державного бюджету випущено ОВДП для:

збільшення статутного капіталу НАК «Нафтогаз України» на суму 96,6 млрд грн;

збільшення статутного капіталу ПАТ «Ощадбанк» на суму 11,6 млрд грн;

збільшення статутного капіталу ПАТ «Державний експортно-імпортний банк України» на суму 5,0 млрд грн;

обміну на такі облігації векселів, виданих Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, на суму 10,1 млрд грн.

Погашення боргу здійснено у сумі 120,8 млрд грн, що більше за показники минулого року на 51,4 %.

Виконання річного планового обсягу склало 98,2 %, що на 0,3 в. п. менше відповідного показника 2013 року. Погашення внутрішнього боргу становило 68,0 млрд грн, або 99,6 % річного планового обсягу, зовнішнього боргу – 52,8 млрд грн, або 96,5 % [133].

Спостерігається подальше збільшення розриву між обсягами запозичень та погашення боргу, що може призвести до посилення боргового навантаження на бюджет у майбутньому.

Перевищення фактичного дефіциту над граничним обсягом, визначеним законом про державний бюджет, пов'язано з випуском облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) на суму більшу, ніж було затверджено законом у межах внутрішніх запозичень. Такий випуск ОВДП здійснювався відповідно до наданого законом про Державний бюджет України на 2014 рік права [108].

Сьогодні в Україні діють Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277 (далі – Методичні рекомендації) [111]. Ці рекомендації визначають методику розрахунку рівня економічної безпеки України, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки. Також у них визначено поняття фінансової безпеки та її складові, однією з яких є боргова безпека («такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи»), а також критерії безпеки і значення індикаторів - порогові (кількісні величини, порушення яких зумовлює несприятливі тенденції в економіці) та граничні (кількісні величини, порушення яких спричиняє загрозливі процеси в економіці).

Однак, перелік індикаторів фінансової безпеки, наведений у Методичних рекомендаціях та їхні порогові значення, навіть за умови додержання, не дали б змоги утримувати боргове навантаження в прийнятних межах та контролювати рівень боргової безпеки сектору державних фінансів.

В той же час використання державних запозичень як інструменту фінансової політики держави, з макроекономічного погляду, до певних меж є обґрунтованим. Проте надмірне використання державою позик з метою фінансування дефіциту бюджету створює значні загрози фінансовій безпеці країни. Негативні наслідки впливу зростання державного боргу на безпеку фінансового сектору країни наведені на рис. 2.19 [121, с. 108].

Зазначені загрози потребують постійної уваги і детального аналізу як з боку контролюючих органів так і керівництва держави і фінансових інституцій оскільки вони, по суті є вирішальними для стійкості фінансового сектору вітчизняної економіки.

Негативні наслідки впливу зростання державного боргу на безпеку фінансового сектору країни	
	уповільнення економічного зростання внаслідок боргової залежності держави
	зростання залежності країни від кредиторів, а саме – від міжнародних організацій та іноземних держав, у проведенні фінансово-економічної політики, виходячи з власних національних інтересів
	збільшення витрат на обслуговування державного боргу при значних його розмірах або неефективному використанні державних позик, що призводить в подальшому до підвищення податків та загострення бюджетних проблем
	державні запозичення на фінансових ринках, з метою рефінансування боргу або його обслуговування, можуть стати причиною зростання відсоткової ставки та, відповідно, скорочення інвестицій у реальному секторі економіки, посилення кризи неплатежів, подальшого збільшення борг
	значні обсяги запозичень протягом двох – трьох років призводять до формування фінансових пірамід, які є передвісниками фінансової кризи, оскільки повернення боргів та відсотків за ними спричиняє постійне збільшення боргу
	запозичення на внутрішньому ринку можуть стати чинником інфляційних процесів, якщо для придбання цінних паперів використовується кредитна емісія
	необхідність обслуговування зовнішнього державного боргу (при значних його розмірах) зумовлює суттєве скорочення внутрішнього споживання
	запозичення на зовнішньому ринку створюють загрозу для всіх елементів фінансового ринку країни, оскільки проблеми значної зовнішньої заборгованості безпосередньо пов'язані з грошово-кредитною, валютною, бюджетною, податковою політикою, платіжним і торгівельним балансом, стійкістю банківської системи та національної валюти, розвитком економіки, а також з процесами, що відбуваються на внутрішніх та світових ринках капіталу
	надмірні обсяги зовнішнього боргу можуть призвести до контролю нерезидентами ситуації в країні та негативно позначення на стані фінансової безпеки держави

Рис. 2.19. Негативні наслідки впливу зростання державного боргу на безпеку фінансового сектору України

Однак, високий рівень державного боргу не є однозначним свідченням загрози фінансовій безпеці країни. Нерідко, чим багатша країна і вищій у ній рівень життя, тим більші у неї обсяги державного боргу, адже соціальні зобов'язання та реалізація масштабних державних програм потребують додаткових коштів, які можна залучити. Прикладами цього можуть бути такі держави як Японія та США так у 2011 році Японія посідала перше місце в

рейтингу країн які за показниками відношення державного боргу до ДВП (229,8%) та і за показниками обсягу державного боргу на одну особу (105512 дол.США). А США в цьому рейтингу посідали шосте місце за показником відношення державного боргу до ВВП (102,9%) та третє за показником обсягу державного боргу на одну особу (49808 дол.США). Але економіки цих країн є одними з найбільш ефективними та конкурентоспроможних. Більш того, ці країни є емісійними центрами резервних валют світу, що дає їм можливість отримувати емісійні доходи та, в разі потреби в будь-який час профінансувати свої видатки за рахунок багатомільярдної емісії, яка буде використана світовою економікою. Державний борг США є виключно внутрішнім, відповідно і в Японії переважна частина державного боргу сформована за рахунок внутрішніх запозичень. Більш того, ці країни є одними з найбільших кредиторів світової економіки, вони мають не тільки державні борги, а й активи під них у вигляді боргових зобов'язань інших країн. Саме тому, незважаючи на тенденцію зростання державного боргу, що безумовно є фактором ризику, Японія і США далекі від проблем країн Південної Європи в яких державний борг рівень ВВП таких як Греція (160,8%), Італія (120,1%) та Португалія (106,8%). У цих країнах, на відміну від Японії та США, державний борг сформовано переважно за рахунок зовнішніх запозичень [168, с. 125].

Разом з тим низький рівень державного боргу не завжди є свідченням відсутності фінансових проблем у країні. Так за обсягом державного боргу на 1 особу в кінці рейтингу 96 країн світу перебувають Ефіопія (134 дол США) та Узбекистан (143 дол.США) [168, с.251-260]. Проте такий низький рівень державного боргу в цих країнах пов'язаний не з достатніми для фінансування державних витрат доходами, а з політичною нестабільністю в цих країнах та слабкістю їхніх економік, що обмежують можливості запозичень на фінансових ринках. Україна в рейтингу за показником відношення державного боргу до ВВП в 2012 році займала 58 місце (36,5%), а за обсягом державного боргу на одну особу 60 місце (1322 дол.США) [168, с. 260].

Завдання з виявлення реальних та потенційних загроз фінансовій

безпеці держави, на нашу думку, повинно бути покладено на Рахункову палату України. Для виконання такого завдання Рахункові палаті необхідно розробити нові методичні підходи до проведення контрольних заходів, а також удосконалити напрямки «традиційного» контролю. Наприклад, при перевірці питань формування та погашення державного боргу України предметом ретельного контролю повинні стати:

- 1) його загальний обсяг на контрольні дати;
- 2) його відповідність законодавчо затвердженим граничним розміром;
- 3) обсяг державних запозичень у певному бюджетному році загалом і в розмірі зовнішньої та внутрішньої складових і окремих кредиторів;
- 4) обсяг загальних виплат за державним боргом, що мають бути здійсненні в певному періоді за рахунок бюджетних коштів;
- 5) обсяг виплат Національним банком України за державним боргом за рахунок офіційних валютних резервів.

Визначальне значення для поліпшення аналітичної складової роботи Рахункової палати є запровадження в її діяльність прикладного бюджетного аналізу, який є не підготовчим аналітичним етапом для розробки прогнозів у сфері фінансової безпеки та внесення практичних пропозицій для вирішення проблем питань у цій сфері. Важливим елементом покращення контрольної аналітичної роботи Рахункової палати є її тісна співпраця з відповідними комітетами Верховної Ради України. Основними функціями цих комітетів повинно стати:

- 1) розгляд фінансових питань, що потребують контрольної перевірки;
- 2) розгляд звітів про результати таких перевірок;
- 3) проведення парламентських слухань за результатами перевірок;
- 4) обговорення результатів перевірок на пленарних засіданнях парламенту;
- 5) розроблення резолюцій, які містять рекомендації за результатами звітів про результати перевірок на адресу уряду або міністерств, відомств, що

перевірялися.

Що ж стосується прогнозування рівня фінансової безпеки, то сам термін «прогноз» вже передбачає багато варіантність передбачення. Оскільки будь які показники фінансової безпеки, що кількісно визначають якісні характеристики окремих явищ, унеможлиблюють визначення універсальних показників такої безпеки, бо всі вони, в тій чи іншій мірі, мають відбиток суб'єктивності.

Таким чином, визначено, що одним із найважливіших елементів економічної безпеки країни є фінансова безпека, так як характерною рисою сучасного розвитку нашої держави є стрімке зростання фінансового сектору економіки та його впливу на різні сторони суспільного життя. Кризові явища, що останнім часом відбуваються на фінансових ринках, безпосередньо позначаються на соціально-політичній ситуації країн, а фінансові потрясіння, що час від часу виникають як на національному, так і на світовому просторі, ускладнюючи виробничі процеси, призводять до погіршення життєвого рівня населення та зростання соціальної нестабільності у суспільстві. Все це посилює увагу до проблем забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання та країни в цілому, адже без вирішення цієї проблеми неможливо проводити будь-які як адміністративно-територіальні, так і соціально-економічні реформи.

Автором визначено основні фактори (внутрішні та зовнішні), що впливають на фінансову безпеку держави, виокремлено основні загрози фінансовій безпеці держави. Також слід підняти проблеми забезпеченості однієї з основних складових фінансової безпеки – боргової безпеки.

Крім того, для більш ґрунтовного окреслення основних макроекономічних показників, що характеризують рівень фінансової безпеки держави, на думку автора доцільно проаналізувати наступні її індикатори:

- 1) рівень монетизації економіки, % до ВВП;
- 2) рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (відношення доходів зведеного бюджету до ВВП);

- 3) рівень дефіциту бюджету, % до ВВП;
- 4) рівень трансфертів з державного бюджету щодо ВВП;
- 5) рівень тінізації доходів зведеного бюджету, % до ВВП;
- 6) інфляцію, приріст за рік, %;

Порядок розрахунку наведених індикаторів та їх порогові значення наведені табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Індикатори, що характеризують рівень фінансової безпеки держави
(узагальнено автором на підставі даних [121, 151, 168])

Індикатор	Порядок розрахунку	Порогові значення
Рівень монетизації економіки, % до ВВП	$k_{\text{р.м.е.}} = \frac{M2}{\text{ВВП}} * 100\%$	нижній поріг – 50; нижнє оптимальне –70; верхнє оптимальне – 120; верхній поріг –175.
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет	$k_{\text{пер.ВВП}} = \frac{D_{\text{зв.б.}}}{\text{ВВП}} * 100\%$ де, D зв.б. – доходи зведеного бюджету	нижній поріг – 25; нижнє оптимальне –30; верхнє оптимальне –32; верхній поріг –36,5.
Рівень дефіциту бюджету	$k_{\text{пер.ВВП}} = \frac{Def_{\text{зв.б.}}}{\text{ВВП}} * 100\%$ де, Def зв.б. – дефіцит зведеного бюджету	нижній поріг – 5,0; нижнє оптимальне – 3,0; верхнє оптимальне – 2,0; верхній поріг –1,0
Рівень трансфертів з державного бюджету щодо ВВП	$k_{\text{пер.ВВП}} = \frac{G_{\text{трансф.}}}{\text{ВВП}} * 100\%$	нижній поріг – 10; нижнє оптимальне –6; верхнє оптимальне –4; верхній поріг –3.
Рівень тінізації доходів зведеного бюджету	$k_{\text{пер.ВВП}} = \frac{D_{\text{тінь}}}{\text{ВВП}} * 100\%$ де, D зв.б. – доходи частини зведеного бюджету внаслідок тінізації економіки	нижній поріг – 7; нижнє оптимальне –5; верхнє оптимальне – 3,5; верхній поріг –2

Продовження таблиці 2.6

Індикатор	Порядок розрахунку	Порогові значення
Інфляція (індекс споживчих цін -ІСЦ), приріст за рік (%, рік до року)	$k = \frac{ІСЦ_1 - ІСЦ_0}{ІСЦ_0} * 100\%$ де, k –приріст інфляції за рік, $ІСЦ_1$ – рівень цін в поточному році $ІСЦ_0$ – рівень цін в базовому році	нижній поріг – 12; нижнє оптимальне – 10; верхнє оптимальне –4; верхній поріг –2.

Зупинимося більш детально на кожному з зазначених індикаторів.

За формулюванням Національного банку України (НБУ), монетизація економіки – макроекономічний показник, що характеризує ступінь забезпеченості економіки грошима, необхідними для здійснення платежів і розрахунків, та відображає забезпеченість процесів виробництва та споживання відповідною грошовою масою.

Як наведено в табл. 2.6, рівень монетизації економіки розраховується, зазвичай, як відношення грошового агрегату М2 (готівка, грошові кошти на рахунках підприємств і внески населення в банках) до ВВП у відсотках.

Динаміка рівня монетизації економіки в Україні за 2011-2015 рр. наведена на рис. 2.20.

Аналізуючи рис. 2.20 слід зауважити рівень монетизації економіки ледве перевищив поріг у 60,0 % тільки у 2013-2015 рр., але за рахунок зменшення ВВП. В той же час для розвинених країн (Центральної і Східної Європи), в коло яких прагне потрапити Україна, характерною є висока ємкість внутрішнього ринку, що значною мірою зумовлює рівень монетизації економіки 80-100 і більше процентів 106 . На жаль, насиченість національного ринку грошовою масою в Україні набагато менша, ніж у країнах, які прагнуть розширеного відтворення свого економічного потенціалу. Високий рівень монетизації економіки є характерним для розвинутих країн, де фінансовий сектор функціонує чітко та ефективно і, навпаки, низький рівень монетизації – демонетизація – є характерним для менш розвинутих економік [133].

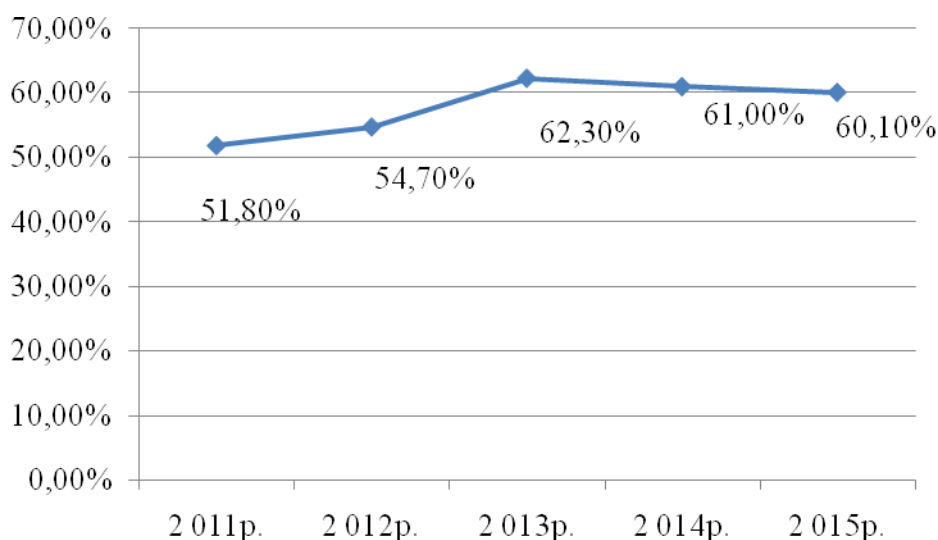

Рис. 2.20. Рівень монетизації економіки в Україні за 2011-2015 рр.(побудовано на підставі даних [133])

Так, за даними Світового банку за 2010 р., в Японії рівень монетизації перебував на рівні 207,2 %, Швейцарії – 140,7, Китаї – 139,9, Канаді – 118, Сінгапурі – 115,3. До країн з монетизацією 90 – 120 % відносяться США, Індія і Південно-Африканська республіка. В 2011 р. рівень монетизації в Японії становив 239, Німеччині – 181, Великобританії – 171, Франції – 150, Китаї – 165, в середньому по ЄС – 175, по світу – 121 % 109 . Світовий досвід свідчить, що соціально-економічне зростання і пропозиція грошей пов'язані між собою. Динаміка зростання грошової маси не повинна сковувати економічну діяльність господарюючих суб'єктів.

Що стосується рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет, то варто зазначити, що індикатор розраховується як відношення доходів зведеного бюджету до ВВП. Він відображає обсяг фінансових ресурсів держави, які перерозподіляються через систему державних фінансів, і свідчить про рівень централізації фінансової системи держави. З іншого боку, масштаби перерозподілу ВВП через зведений бюджет є одним з основних факторів, що впливають на темпи економічного розвитку країни.

Динаміка рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет у 2011-2015 рр. наведена на рис. 2.21.

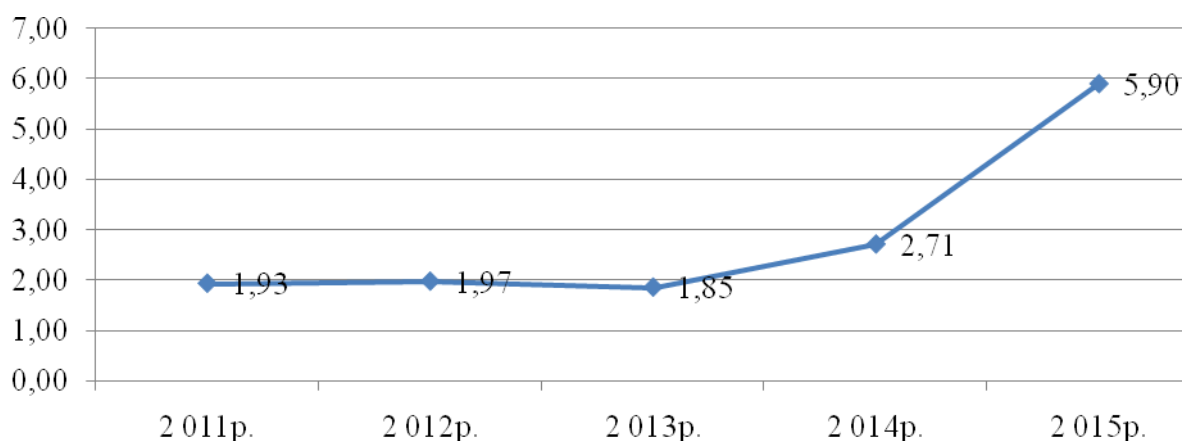

Рис. 2.21. Динаміка рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет у 2011-2015 рр.(побудовано на підставі даних [133])

Слід зауважити, що оскільки за основу формування зведеного бюджету України береться розрахунок річного обсягу ВВП, то від нього залежатиме розмір бюджетного фонду. Тому завданням учасників бюджетного процесу є визначення необхідного рівня зростання ВВП та, відповідно, доходної частини бюджету, оскільки при заниженому значенні даного показника відбудеться недофінансування галузей економіки та виникне відсутність достатньої кількості готівки для здійснення розрахунків, а при завищеному рівні відбудеться збільшення грошово-кредитної емісії, що призведе до тенденцій зростання інфляційних процесів та рівня видатків (за умови збільшення споживання, а не інвестицій), які у майбутньому не зможуть бути забезпеченими.

Аналізуючи дані рис. 2.21 та порогові значення рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет, наведені в табл. 2.6, можна зробити висновок, що рівень зростання ВВП в Україні низький.

В частині такого індикатора фінансової безпеки як рівень дефіциту бюджету, слід зауважити, що показник дефіциту бюджету є надзвичайно важливим для оцінювання макроекономічних ризиків взагалі та бюджетних ризиків зокрема: він дає можливість оцінити фінансову позицію держави та

вплив бюджетно-податкової політики на обсяги внутрішнього попиту, стан грошово-кредитної системи і платіжного балансу.

У країнах ЄС з метою управління ризиками дефіциту бюджету правове регламентування бюджетного дефіциту включає: маастрихтські критерії (державний борг не повинен перевищувати 60 % ВВП, а бюджетний дефіцит – 3 % ВВП); фінансові санкції за їх порушення; моніторинг з боку Єврокомісії (із застосуванням скоригованого дефіциту для своєчасного виявлення негативних тенденцій, а також для вжиття запобіжних заходів); процедура надмірного дефіциту, за результатом якої можуть вживатися фінансові санкції до країн – порушниць маастрихтських критеріїв.

Рівень бюджетного дефіциту, як представлено в табл. 2.6, визначається як відношення обсягу дефіциту до валового внутрішнього продукту, виражене у відсотках.

Динаміка рівня бюджетного дефіциту у 2011-2015 рр. наведена на рис.2.22.

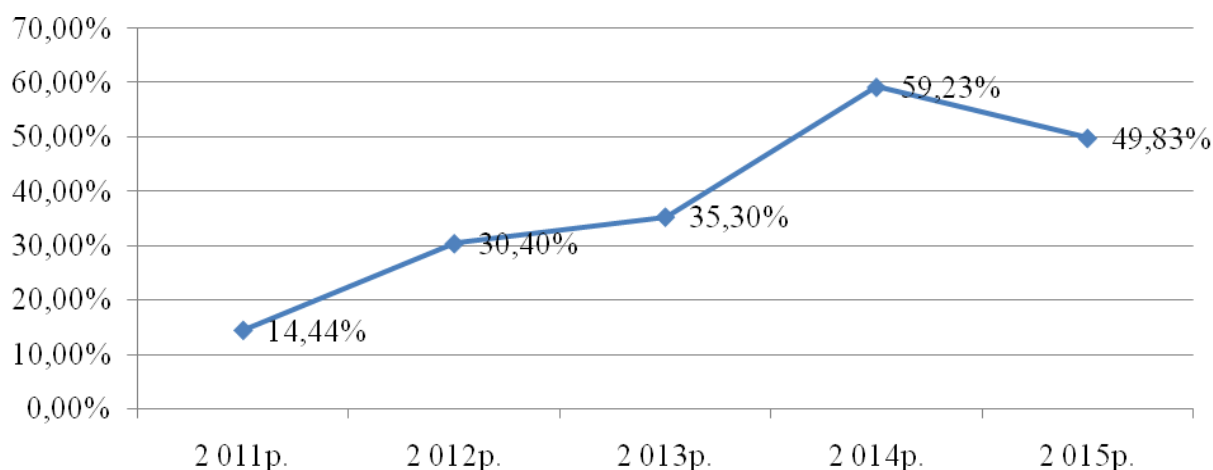

Рис.2.22. Рівень бюджетного дефіциту у 2011-2015 рр.(побудовано на підставі даних [133])

Якщо порівняти наведені в табл. 2.6 порогові значення з рівнем бюджетного дефіциту, представленому на рис. 2.22, то варто зауважити, що в

Україні у 2015 році він в 10 разів перевищує порогове значення.

Такий індикатор фінансової безпеки держави як рівень трансфертів з державного бюджету щодо ВВП вказує на ступінь залежності місцевих бюджетів від державного бюджету. За даними Рахункової палати, найбільш залежними від трансфертів із державного бюджету (понад 70 % доходів місцевих бюджетів) були місцеві бюджети шести із двадцяти семи регіонів.. Ще у семи регіонах вона становила від 60,0 до 70,0 %, і лише у восьми регіонах – менше 50,0 %. Отже, дохідна база більшості місцевих бюджетів в основному формується за рахунок трансфертних платежів. Найвагомим за обсягом джерелом дохідної частини місцевих бюджетів залишається податок на доходи фізичних осіб [133].

Індикатор розраховується як відношення обсягів трансфертів з державного бюджету до ВВП у відсотках. Динаміка індикатора наведена на рис.2.23.

Аналізуючи рис. 2.23, необхідно зазначити, що рівень трансфертів з державного бюджету щодо ВВП у 2011-2015 рр. значно перевищує порогові значення, наведені в табл. 2.6.

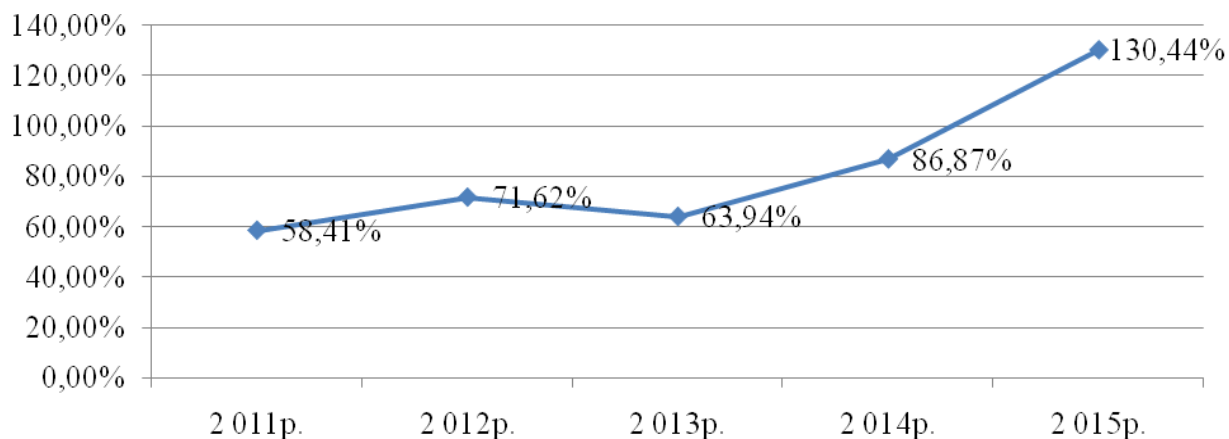

Рис. 2.23. Рівень трансфертів з державного бюджету щодо ВВП у 2011-2015 рр.(побудовано на підставі даних [133])

В частині рівня тінізації доходів зведеного бюджету, % до ВВП, варто зауважити наступне. Індикатор характеризує рівень втрачених обсягів

доходної частини зведеного бюджету внаслідок тінізації економіки та розраховується за допомогою макроекономічної моделі як відношення обсягів тіньових доходів зведеного бюджету до ВВП [133].

За даними експертів динаміка рівня тінізації доходів зведеного бюджету, % до ВВП у 2011-2015 рр. наведена на рис. 2.24.

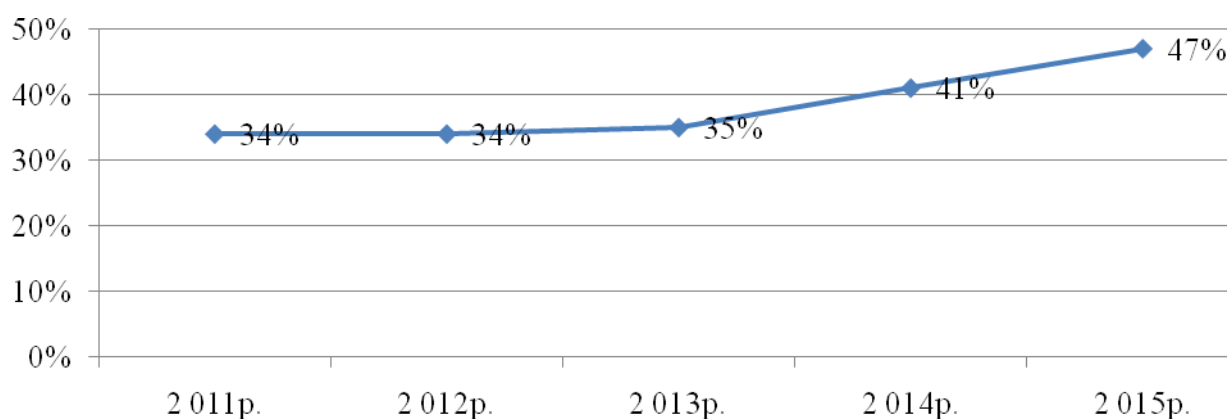

Рис.2.24. Рівень тінізації доходів зведеного бюджету, % до ВВП у 2011-2015 рр.(побудовано на підставі даних [133])

Аналізуючи рис. 2.23, слід зазначити, що Державна служба статистики України останніми роками визначає обсяги тіньової економіки у середньому від 15 % до 18 % ВВП. Варто зазначити, що ці дані значно відрізняються від даних інших служб та науковців. В той же час відповідно до розрахунків Міністерства економічного розвитку та торгівлі України обсяг тіньової економіки в Україні за останні роки становить від 28 % до 39 % ВВП, а у 2015 році він складав 47% [133].

Що стосується такого індикатора фінансової безпеки держави як інфляція (індекс споживчих цін), приріст за рік (%), рік до року), то необхідно зазначити, що він показує темп середньої зміни цін усієї сукупності товарів і послуг, зроблених чи спожитих у поточному періоді щодо базового періоду. Оскільки в реальних розрахунках практично неможливо врахувати вичерпний перелік споживаних населенням товарів та послуг,

Держкомстатом враховуються найбільш типові товари чи усереднені

товарні групи - споживчий кошик.

Зазвичай, кожній країні притаманний свій оптимальний рівень інфляції, який залежить від стану соціально-економічного розвитку: чим вище стан розвитку, тим менший рівень інфляції, та навпаки. Динаміка індексу інфляції в Україні за 2011-2015 рр. наведена на рис.2.25.

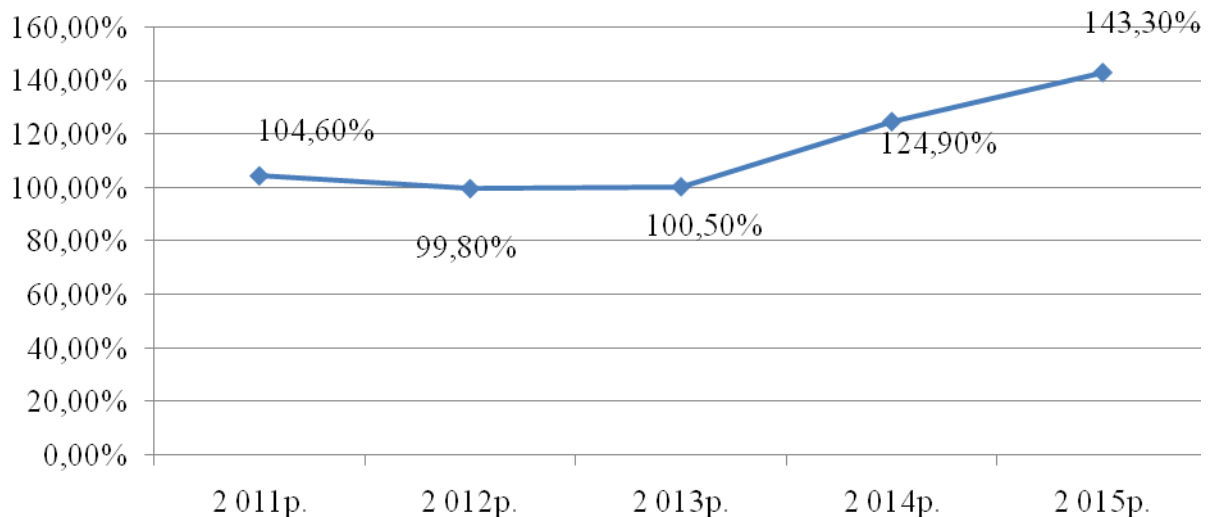

Рис. 2.25. Індекс інфляції в Україні за 2011-2015 рр.(побудовано на підставі даних [133])

В той же час вважаючи, що відтворювальні процеси в економіці, за оцінками експертів, настають при темпах економічного зростання вище 6 %, можемо окреслити оптимальні значення інфляції, при яких спостерігаються найбільш позитивні темпи приросту реального ВВП в Україні – 4-10 %.

Як випливає з рис.2.25 в Україні значення інфляції у десятки разів перевищує його оптимальне значення.

Отже, автором визначені індикатори, що характеризують фінансову безпеку держави. В цьому сенсі необхідно наголосити, що всі розглянуті індикатори перевищують свої порогові значення, що говорить про низьку фінансову безпеку держави.

Подальшим напрямом дослідження є визначення індикаторів та оцінка рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що й буде зроблено у третьому розділі.

2.3. Аналіз стану державного фінансового контролю окремих суб'єктів господарювання як критерія забезпечення їх фінансової безпеки

Для ринкової економіки державний фінансовий контроль є особливою сферою діяльності, в якій на практиці відбувається природна, органічна взаємодія матеріальних і фінансових відносин в рамках єдиного товарно-грошового комплексу.

Забезпечення ефективності державного фінансового контролю суб'єктів господарювання є пріоритетним завданням у даній економічній ситуації в країні, бо саме він спрямований на забезпечення ефективного та законного використання державними фінансовими ресурсами.

При цьому застосування різних форм державного впливу на економіку не означає, що ринкові відносини замінюються адміністративними, оскільки держава здійснює контрольні повноваження лише в рамках матеріальних і фінансових ресурсів, що знаходяться в його розпорядженні. Удосконалення державного фінансового контролю є важливою гарантією збереження соціальної спрямованості економічної, а також фінансової політики держави в процесі здійснення нею фінансової діяльності.

Тобто особлива роль і функції держави в нових соціально-економічних (ринкових) умовах, що характеризують її дії у фінансово-економічному полі, стає однією з характерних змістовних складових сутності державного фінансового державного контролю. А розроблена й юридично обґрунтована концепція реформування державного фінансового контролю покликана сприяти ефективному і сталому розвитку держави з високими темпами економічного зростання.

Варто зазначити, що сьогодні головною особливістю державного фінансового контролю є його ретроспективний та реконструктивний характер, тобто вивчення подій та фактів, що відбулися раніше та відтворення цих подій з метою виявлення ланцюгів взаємопов'язаних фактів.

Ще однією з особливостей державного фінансового контролю є його

чітко закріплений правовий статус (межі поширення, строки проведення, права та обов'язки посадових осіб, порядок формування та розгляду результатів ревізії) та примусовий характер.

В рамках даного дисертаційного дослідження проведений аналіз стану державного фінансового контролю окремих суб'єктів господарювання, а саме: акціонерних, холдингових компанії, інших суб'єктів господарювання, у статутному капіталі яких частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі або органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів.

Такий вибір обумовлений по-перше тим, що для зазначених суб'єктів господарювання ще не розроблено нормативно-правового, організаційного та методологічного забезпечення, спрямованого, з одного боку на реформування державного фінансового контролю, а з іншого на підвищення їх фінансової безпеки, а по-друге тим, що обрані автором суб'єкти господарювання є підприємствами реального сектору економіки, пов'язані безпосередньо з матеріальним виробництвом, отриманням прибутку та поповненням державного бюджету.

Для дослідження автором обрані десять суб'єктів господарювання. Процедура відбору охоплювала декілька стадій так, перш за все було відібрано тих суб'єктів господарювання, які за даними Міністерства економічного розвитку і торгівля України входять до ста найбільших підприємств державного сектору економіки. Після цього, було виокремлено тих суб'єктів господарювання, які відповідно до розпорядження КМУ «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» від 4.08.2013р. № 843-р[157], належать підприємства, що входять до пріоритетних галузей економіки, а також таких, що за досліджуванний період 2011-2015рр. мають значні фінансові порушення.

Враховуючи зазначене, автором пропонується простежити суми виявлених правопорушень та їх характеристики для кожного з досліджуваних

суб'єктів господарювання (додаток Д).

Аналізуючи інформацію про суми та характер виявлених правопорушень на досліджуваних суб'єктах господарювання, слід зауважити, що більшість з них пов'язана з проведенням безтоварних чи безгрошових операцій. Такі правопорушення хоча й носять інтелектуальний характер, проте повинні бути виявлені при проведенні попереднього контролю співробітниками суб'єктів господарювання, тобто при проведенні внутрішнього контролю та/чи внутрішнього аудиту.

Слід звернути увагу, що діюче законодавство в рамках реформування державного фінансового контролю ще не містить у собі вимоги обов'язково створювати відділи внутрішнього контролю чи аудиту.

Тому створення таких структурних підрозділів є або бажанням керівництва, або, як у випадку з акціонерними товариствами, наглядової ради, яка може прийняти рішення щодо запровадження в товаристві посади внутрішнього аудитора (створення служби внутрішнього аудиту). При цьому внутрішній аудитор (служба внутрішнього аудиту) призначається наглядовою радою і є підпорядкованим та підзвітним безпосередньо члену наглядової ради - голові комітету з питань аудиту. Враховуючи зазначене, автором пропонується проаналізувати стан внутрішнього контролю чи внутрішнього аудиту досліджуваних суб'єктів господарювання та фактори впливу на нього. Результати аналізу стану внутрішнього контролю (внутрішнього аудиту) досліджуваних суб'єктів господарювання наведені в табл. 2.7

Досліджуючи табл. 2.7., необхідно зауважити, що майже на всіх з досліджуваних суб'єктів господарювання є відокремлений підрозділ, який займається внутрішнім контролем чи внутрішнім аудитом такого суб'єкта господарювання [164].

Проте наявність таких підрозділів не сприяла зниженню обсягів фінансових правопорушень.

Аналіз стану внутрішнього контролю (внутрішнього аудиту) досліджуваних суб'єктів господарювання

Суб'єкт господарювання	Наявність відокремленого підрозділу ВК (ВА)	Наявність системи планування ВК (ВА)	Чисельність працівників відділу ВК (ВА) узгоджується з кількістю	Стабільність кадрового складу	Заходи з підвищення кваліфікації	Визначення причин системних порушень та механізмів їх впровадження	Рекомендації містять чіткі алгоритми їх реалізації та очікуваний результат	Кому підпорядковується відділ ВК (ВА)	Чи проводиться ідентифікування ризиків	Чи існує на підприємстві взаємозамінність	Фінансова звітність до затвердження керівництвом перевіряється відділом ВК (ВА)	Чи здійснюються перевірки обліку та фінансової звітності ревізійною комісією
Дочірня компанії „Укртрансгаз” ПАТ „НАК „Нафтогаз України”	+	+	+	+	+	-	+	Наглядом ввій раді	-	+	+	+
ПАТ „Лисичанськ-вугілля”	+	+	-	-	+	-	+	Наглядом ввій раді	-	-	+	+
ПАТ „Державна продовольчо-зернова корпорація України” (ПАТ „ДПЗКУ”)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+
ДПАТ „Національна акціонерна компанія „Укргролізинг”	+	+	+	+	+	-	-	Наглядом ввій раді	-	+	+	+

Суб'єкт господарювання	Наявність відокремленого підрозділу ВК (ВА)	Наявність системи планування ВК (ВА)	Чисельність працівників відділу ВК (ВА) узгоджується з кількістю	Стабільність кадрового складу	Заходи з підвищення кваліфікації	Визначення причин системних порушень та механізмів їх усунювання	Рекомендації містять чіткі алгоритми їх реалізації та очікуваний результат	Кому підпорядковується відділ ВК (ВА)	Чи проводиться ідентифікування ризиків	Чи існує на підприємстві взаємозамінність	Фінансова звітність до затвердження керівництвом перевіряється відділом ВК (ВА)	Чи здійснюються перевірки обліку та фінансової звітності ревізійною комісією
ПАТ „Укртрансгаз”	+	+	+	+	+	-	-	Наглядом вий раді	-	+	+	+
ПАТ „Укргазвидобування”	+	+	+	+	+	-	+	Наглядом вий раді	+	+	+	+
ПрАТ „Індар”	+	+	+	+	+	-	-	Наглядом вий раді	-	+	+	+
ПАТ „Укргідроенерго”	+	+	+	+	+	-	+	Наглядом вий раді	-	+	+	+
ПАТ „Українське Дунайське пароплавство”	+	+	+	+	+	-	+	Наглядом вий раді	-	+	+	+
ДП «Укрелектротяжмаш»	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+

Більш того, майже на всіх суб'єктах господарювання через брак коштів існує взаємозамінність одних спеціалістів іншими, особливо це стосується працівників бухгалтерії та внутрішніх аудитів.

Такий підхід, на думку автора є неприйнятним, оскільки від знижує об'єктивність та незалежність внутрішнього контролю (внутрішнього аудиту). Що стосується факторів впливу на стан внутрішнього контролю чи внутрішнього аудиту суб'єктів господарювання, то слід зазначити, що досліджуючи роботи провідних вчених в галузі державного фінансового контролю можна виділити наступні фактори впливу на нього, які наведені у табл. 2.8.

Автором запропоновано визначення впливу вищезазначених факторів за допомогою методу експертних оцінок.

При цьому група експертів оцінила по шкалі від 0 до 100 балів вплив тих, чи інших факторів. [174]

Таблиця 2.8

Фактори впливу на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання (узагальнено автором на підставі даних [62, 90])

Сфери дослідження	Фактори впливу
1. Діяльність суб'єктів господарювання	1.1. зміни, внесені до нормативно-правових актів, якими встановлюються додаткові регламенти, необхідні для здійснення певних господарських операцій; 1.2. зміни схем посадових окладів чи порядку розрахунку конкретних видів нарахувань заробітної плати; 1.3. зміни в організаційній структурі, внаслідок яких конкретні функції у фінансово-господарській діяльності виконуватимуться працівники яких не мають відповідного досвіду чи кваліфікації; 1.4. Створення відокремлених підрозділів; 1.5. Зміни у видах діяльності тощо
2. Система бухгалтерського обліку	2.1. Зміни, внесені до нормативно-правових актів, якими змінюється порядок відображення в обліку тих чи інших операцій 2.2. відсутність положення про бухгалтерію, посадових інструкцій

Продовження таблиці 2.8

Сфери дослідження	Фактори впливу
суб'єктів господарювання	<p>облікових працівників, правил документообігу, наказів керівника про надання права підпису конкретних документів посадовим особам;</p> <p>2.3. суттєві зміни показників фінансової звітності порівняно з попередніми роками;</p> <p>2.4. значне зростання дебіторської та/або кредиторської заборгованості;</p> <p>2.5. відсутність внутрішніх регламентів для системних та несистемних операцій тощо;</p> <p>2.6. періодичність внесення змін в наказ про облікову політику</p>
3. Оцінка результатів попереднього контролю	<p>3.1. Виявлені систематичні порушення законодавства, які сприяли втраті бюджетних коштів</p> <p>3.2. Виявлено недостачу, однак матеріально відповідальна особа продовжує працювати на тій самій посаді, недостачу нею не відшкодовано, річна інвентаризація не проводилася;</p> <p>3.3. Виявлено факти переплати заробітної плати внаслідок встановлення необґрунтовано завищених (порівняно з нормативно-правовими актами) надбавок чи доплат, однак система встановлення надбавок а доплат не змінилася тощо</p>
4. Визначення пов'язаних з суб'єктом господарювання сторін	<p>4.1. Укладення договорів з тими самими суб'єктами господарювання, які мають значну дебіторську заборгованість, або з суб'єктами господарювання, щодо яких аудитор має інформацію про завищення ними обсягів робіт, ціни товарів або послуг, розцінок чи тарифів;</p> <p>4.2. укладення договорів з маловідомими суб'єктами господарювання, які нещодавно створені або предмет договору не є їх основною діяльністю;</p> <p>4.3. укладення договорів з суб'єктами господарювання, які мають невідповідну репутацію тощо</p>
5. Стан використання суб'єктом господарювання інформаційних технологій	<p>5.1. Застосування суб'єктом господарювання неліцензійних (несертифікованих) програм;</p> <p>5.2. відсутність розмежування доступу до ділянок обліку, доступ до комп'ютерної програми осіб, які не мають відповідних повноважень, внаслідок чого можливе внесення несанкціонованих змін тощо</p> <p>5.3. взаємозамінність персоналу</p>
6. Стан внутрішнього контролю (внутрішнього аудиту) суб'єктів господарювання	<p>6.1. Керівництвом суб'єкта господарювання не встановлено правила здійснення внутрішнього контролю (внутрішнього аудиту) - немає наказів, розпоряджень тощо;</p> <p>6.2. аналіз встановлених правил свідчить про їх формальність, неврахування специфіки діяльності суб'єктів господарювання чи наявності ризиків, внаслідок чого важко попередити, виявити та виправити помилки, неможливо попередити та виявити факти обману, правила не забезпечують досягнення мети;</p> <p>6.3. встановлені правила фактично не виконуються тощо</p>

Нуль присвоюється в тому випадку, якщо фактор, на думку експерта, не має суттєвого значення. [174]

100 балів присвоюється тому фактору, який має найбільш важливе вирішальне значення [174, с.24].

Оцінка ступеня впливу факторів на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання (матриця балів) наведена у додатку Е табл. Е.1.

При обробці матеріалів колективної експертної оцінки відносно ваги факторів використовується метод рангової кореляції.

Матрицю балів (додаток Е табл. Е.1) перетворюємо в матрицю рангів, для визначення середньої суми рангів та квадратів відхилень від середньої суми, що необхідно для визначення коефіцієнта конкордації (додаток Е табл. Е.2).

Коефіцієнт конкордації характеризує ступінь погодженості суджень експертів по всім факторам та визначається за формулою 2.1 [174]:

$$W = \frac{12 \times S}{n^2(m^3 - m)} = \frac{12 \times 70182,75}{10^2(23^3 - 23)} = 0,7 \quad (2.1)$$

де, W - коефіцієнт конкордації, в межах $0 < W < 1$;

S - сума квадратів відхилень;

n - кількість експертів;

m - кількість факторів.

Коефіцієнт конкордації дорівнює 0,7, що свідчить про достатню узгодженість думок експертів. Наступним кроком є визначення методом експертних оцінок ступеня вирогідності впливу факторів (додаток Е табл. Е.3).

Аналогічно матрицю балів (додаток Е табл. Е.3) перетворюємо в матрицю рангів (додаток Е табл. Е.4).

З отриманих даних, розраховуємо коефіцієнт конкордації (формула 2.2):

$$W = \frac{12 \times 93906,5}{10^2 \times (23^3 - 23)} = 0,9 \quad (2.2)$$

Коефіцієнт конкордації дорівнює 0,9, що свідчить про достатню узгодженість думок експертів.

Отже, розрахунок коефіцієнтів конкордації $W1=0,7$ та $W2=0,9$ свідчить про майже повну узгодженість думок експертів, тобто проведений експертний аналіз є основою для прийняття рішень, стосовно визначення впливу факторів на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання.

Узагальнюючи проведений аналіз впливу виявлених внутрішніх та зовнішніх факторів, розрахунок ступені та вірогідності впливу цих факторів на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання можна побудувати матрицю впливу факторів на стан державного фінансового контролю суб'єкта господарювання, в якій визначити вплив таких факторів як високий, середній та низький (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Матриця впливу факторів на стан державного фінансового контролю суб'єкта господарювання

Вплив факторів	Фактори					
	Діяльність суб'єкта господарювання	Система бухгалтерського обліку	Результати попередньої ревізії	Пов'язані з суб'єктом господарювання сторони	Використання інформатичних технологій	Внутрішній контроль (внутрішній аудит)
Високий	+	+				
Середній			+	+		
Низький					+	+

Найбільший впливовими на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання є фактори ризику у сфері діяльності суб'єкт господарювання та системі бухгалтерського обліку, їх негативний вплив може істотно зашкодити.

Значний негативний вплив факторів у сфері попередніх контрольних заходів та стану внутрішньогосподарського контролю та пов'язаних з суб'єктами господарювання сторін.

Фактори у сфері стану використання суб'єктом господарювання інформаційних технологій мають зовсім незначний вплив на її діяльність.

Таким чином, автором виявлено фактори впливу на стан державного фінансового контролю суб'єктів господарювання та за допомогою методу експертних оцінок розраховано вплив кожного фактору. Так, визначено, що найбільший впливовими на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання є фактори ризику у сфері діяльності суб'єкт господарювання та системі бухгалтерського обліку. Ці фактори й доцільно буде враховувати при розробці рекомендації щодо вдосконалення державного фінансового контролю суб'єктів господарювання.

Висновки до розділу 2

Досліджено стан реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки держави, а саме:

1. Проаналізовано стан реформування державного фінансового контролю в Україні. За допомогою експоненціальних моделей побудовано прогноз виявлених фінансових порушень, що призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, сум відшкодованих витрат фінансових й матеріальних ресурсів та сум усунутих фінансових порушень. Визначено, що у майбутніх роках обсяги виявлених, відшкодованих та усунутих фінансових правопорушень будуть поступово знижуватися.

2. Проаналізовано основні макроекономічні показники, що характеризують стан фінансової безпеки держави, до яких належать рівень монетизації економіки; рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет; рівень дефіциту бюджету; рівень трансфертів з державного бюджету щодо ВВП; рівень тінізації доходів

зведеного бюджету; інфляція. Встановлено, що значення всіх показників перевищують порогові, що говорить про низький рівень фінансової безпеки держави та необхідність його підвищення в тому числі й за рахунок дієвого інструментарію державного фінансового контролю.

3. Досліджено стан державного фінансового контролю десяти суб'єктів господарювання, які є підприємствами реального сектору економіки, пов'язані безпосередньо з матеріальним виробництвом, отриманням прибутку та поповненням державного бюджету. Виявлено значні суми фінансових правопорушень, що говорить про недосконалість внутрішнього контролю та/чи внутрішнього аудиту цих суб'єктів господарювання.

За допомогою експертного опитування встановлено, що на стан державного фінансового контролю суб'єкта господарювання найбільший вплив оказують такі фактори як фактори ризику у сфері діяльності суб'єкта господарювання та системі бухгалтерського обліку.

Основні наукові результати розділу відображено у публікаціях [36,40].

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

3.1. Діагностування рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Ключовим питанням забезпечення фінансової безпеки держави, на думку багатьох фахівців і науковців, є узгодження всіх рівнів фінансової безпеки – міжнародної, національної, фінансової безпеки регіонів і галузей, безпеки суб'єктів господарювання і окремих осіб. Причому на перше місце має вийти саме фінансова безпека суб'єктів господарювання як основа фінансової безпеки держави.

На жаль, сьогодні ані Господарський кодекс України, ані інші чинні законодавчі акти чітко не визначають, хоча й не обмежують права суб'єктів господарювання на власну фінансову безпеку. Тому не дивно, що дії держави і підприємств, установ та організацій із забезпечення власної фінансової безпеки набули протилежної спрямованості, і результати їх сьогодні часто досягаються за рахунок один одного.

При здійсненні діяльності підприємствами в період кризи і в посткризовий період виникають проблеми, вирішення яких не можна відкладати. З метою усунення негативних наслідків кризи підприємства повинні приділяти особливу увагу забезпечення фінансової безпеки.

Своєчасна і повна оцінка рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання набуває дуже важливе значення: дає можливість своєчасно виявити проблеми в стані фінансової безпеки підприємства і виправити їх без загрози втрати фінансової стійкості і платоспроможності.

Необхідно зазначити, що крім питання забезпечення фінансової безпеки тієї чи іншої підсистеми визначені в роботах О. Ареф'євої, О.

Бандурки, О. Барановського, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Єрмошенка, М. Кизима, М. Куркіна, В. Мунтіяна, Г. Пастернака-Тарушенка, В. Пономаренка, В. Симоненка та ін. В роботах цих авторів багато уваги приділяється визначенню ризиків та потенційних загроз фінансовій безпеці окремих суб'єктів ринкової економіки для забезпечення їх сталого та прогресивного розвитку. Однак слід зазначити, що в теоретичному плані і в прикладній області дослідження даного найважливішого питання ще багато невирішеного. Особливо це стосується діагностики фінансової безпеки.

В результаті проведеного дослідження визначено, що діагностика фінансової безпеки суб'єктів господарювання має бути спрямована на встановлення ознак і оцінювання її рівня. Призначенням діагностики є також виявлення проблем розвитку й ефективного функціонування підконтрольного об'єкту. Дані діагностики є джерелом розробки заходів з усунення потенційних і наявних загроз фінансовій безпеці підприємства.

Впровадження в економіку України ринкових методів господарювання іноді призводить до того, що багато суб'єктів господарювання не можуть підтримувати задовільним свій фінансовий стан і часто стають банкрутами. Тому саме фінансова безпека є критичною сферою у забезпеченні економічної безпеки підприємств, оскільки у цій сфері формується оптимальний перерозподіл фінансових ресурсів, створюються об'єктивні умови для забезпечення розвитку відтворювальних процесів капіталу підприємства, ефективної структурної перебудови економічного базису та формуються передумови майбутнього прогресивного розвитку. Тобто фінансова безпека регулює питання фінансово-економічної заможності суб'єктів господарювання та їх стійкості до банкрутства. Фінансова безпека суб'єкта господарювання, на думку автора, може бути визначена як: ступінь захищеності фінансових інтересів усіх пов'язаних з його діяльністю суб'єктів зовнішнього середовища та працівників підприємства; достатній рівень забезпечення фінансовими ресурсами процесів задоволення потреб підприємства та всіх пов'язаних з його діяльністю суб'єктів; високий

професіоналізм і кваліфікація фінансових менеджерів та виконавців функцій контролю діяльності суб'єкта господарювання.

Питання забезпечення та підтримки фінансової безпеки суб'єктів господарювання в умовах конкурентного ринку набувають винятково важливого значення. Тому сьогодні кризові явища ставлять нові завдання перед системою внутрішнього контролю щодо визначення та оцінки критеріїв фінансової безпеки й забезпечення сталої роботи підприємств, установ та організацій. В умовах ринкової економіки саме сталість роботи суб'єктів господарювання є основною умовою їх розвитку та життєдіяльності.

Причому для ефективного ринкового господарювання істотне значення має встановлення оптимального рівня фінансової безпеки для кожного конкретного підприємства, установи, організації.

Підтвердженням актуальності проблеми забезпечення фінансової безпеки вітчизняних підприємств є той факт, що в даний час багато з них, у тому числі більшість провідних фінансово-промислових груп, створюють у своїй структурі спеціальні підрозділи, основною функцією яких є забезпечення фінансової безпеки. Проте такі підрозділи поки що не мають достатніх наукових систем оцінки і забезпечення безпеки, теоретичні бази, що істотно знижує ефективність їх функціонування і обумовлює великий попит на наукові розробки в області проблем забезпечення фінансової безпеки підприємств.

І сьогодні багато вчених [70,99, 138] відмічають, що:

- 1) існуючі підходи, методи та прийоми до оцінки фінансової безпеки підприємств недостатньо структуровані та систематизовані;
- 2) різноманітність підходів до оцінки фінансової безпеки підприємств обумовлюється різними цілями, які ставилися під час оцінки;
- 3) більшість з них пов'язана з аналізом економічної діяльності підприємства і не враховує питання виробничо-технологічної сфери;
- 4) система показників, що характеризують фінансову безпеку, перевантажена, що викликає труднощі й ускладнює проведення оцінки і, в

свою чергу, знижує точність і достовірність оцінки;

5) досі відсутня комплексна оцінка управління та контролю фінансової безпеки та галузева спрямованість її аналізу.

Для забезпечення високого рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання автором пропонується його діагностувати. При цьому діагностику доцільно розглядати як процес спостереження за відповідністю вектора розвитку фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Для цього автором запропоновано концептуальні положення діагностики рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що наведені на рис. 3.1.

Як впливає з рис. 3.1 діагностувати фінансову безпеку суб'єктів господарювання автор пропонує з урахуванням її ризиків та загроз.

Варто зауважити, що одним із важливих компонентів фінансової безпеки підприємства є наявність у нього певних фінансових ресурсів, достатніх для розвитку конкурентоспроможного виробництва. Самі фінансові ресурси можуть бути в необхідному обсязі сформовані як за результатами ефективної роботи самого підприємства, тобто за рахунок прибутку, так і за рахунок позикових коштів.

За рахунок власного прибутку підприємство може створити фінансову базу як для самофінансування поточної діяльності, так і для здійснення розширеного відтворення. Але в ринкових умовах підприємство не влаштовує і наявність надлишкових власних фінансових ресурсів. Це відбувається через накопичення понаднормових запасів та інших елементів обігових коштів, і відтягнення, таким чином, власного капіталу з виробничого процесу. Тому одне із важливих завдань служби фінансової безпеки підприємства є розробка оптимального рівня всіх елементів обігових коштів та контроль за додержанням нормативів цих коштів. Причому для досягнення та підтримання фінансової безпеки важливим є не тільки абсолютний обсяг прибутку, а й рівень щодо витрат, тобто рентабельність. Величина і динаміка рентабельності з точки зору фінансової безпеки характеризує ступінь ділової активності суб'єкта господарювання та його фінансове благополуччя.

Рис.3.1. Концептуальні положення діагностики рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання

З іншого боку, високий рівень рентабельності діяльності пов'язаний, перш за все, зі сплатою значної кількості податків. Тому контроль за рівнем рентабельності та оптимізації, у рамках чинного законодавства, податкових платежів, є також однією із функцій підрозділу фінансової безпеки.

Також слід зауважити, що значний практичний інтерес має вирішення питання про кількісні характеристики фінансової безпеки суб'єктів господарювання, іншими словами, при яких саме показниках фінансовий стан можна вважати стійким.

В цьому сенсі необхідно зауважити, що залежно від підходів до визначення фінансової безпеки по-різному формулюються критерії, що визначають її рівень.

Так, Гудзь О.Є. вважає що «фінансова безпека підприємства повинна розглядатися в площині забезпечення їх сталого розвитку, протистояння зовнішнім і внутрішнім загрозам. Тобто, можна сказати, що сутність фінансової безпеки підприємств зводиться до їх стабільному функціонуванню та захищеності від негативного впливу зовнішнього середовища протягом всієї господарської діяльності [138]».

Виходячи з цього визначення, можна вважати, що важливим критерієм, що обумовлює рівень фінансової безпеки, є фінансова стійкість підприємства.

При цьому фінансова стійкість підприємства - це комплексне поняття, яке відображає такий стан фінансів, при якому підприємство здатне стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку в умовах додаткового рівня ризику. Умовами фінансової стійкості підприємства є: наявність фінансових ресурсів для розвитку і платоспроможність.

В той же час, варто зауважити, що фінансова стійкість може мати різні рівні. Так, абсолютна фінансова стійкість характеризується наступним співвідношенням між величиною запасів і витрат (ЗП) і власних оборотних коштів (ВОК) [99]:

У разі реалізації даного типу фінансової стійкості (що трапляється на практиці досить рідко, оскільки використання позик для формування оборотних активів є поширеною політикою фінансування) підприємство не використовує переваги, властиві зовнішньому фінансуванню. Тобто, є певні обмеження, що визначають доцільний рівень фінансової стійкості підприємства.

Відповідно і при визначенні рівня фінансової безпеки підприємства необхідно спиратися на систему економічних показників, величина яких повинна відповідати певній доцільності.

Однак, більшість науковців вважають, що оцінка рівня фінансової безпеки підприємства потребує застосування індикаторного методу – використання критичних порогових значень фінансових показників.

При цьому під граничними значеннями фінансових показників розуміються їх гранично допустимі величини, перевищення яких призводить до формування негативних тенденцій у фінансовій системі підприємства, викликає виникнення і розвиток загроз його фінансової безпеки, служить причиною диспропорцій в господарській діяльності підприємства і призводить до порушення його розвитку в цілому [99].

У табл. 3.1 приведена запропонована Р. Папехінім [138] система фінансових показників і їх граничних значень, яка враховує найбільш розповсюджені точки зору інших дослідників.

Також для оцінки рівня фінансової безпеки можна використовувати ряд моделей: СТЕП-аналіз, SWOT і SPACE аналізи, п'ятифакторну модель Альтмана, модель Спрінгейна, модель Фулмера і інші.

Значною увагою серед вчених та практиків для оцінки фінансової безпеки в розрізі взаємозв'язку її з фінансовою стійкістю користується модель оцінки фінансової безпеки credit-men [7].

Таблиця 3.1

Індикатори фінансової безпеки підприємства [138]

Індикатор	Порогове значення	Примітки
1. Коефіцієнт покриття (оборотні засоби / короткострокові зобов'язання)	1,0	Значення показника повинно бути не менше порогового
2. Коефіцієнт автономії (власний капітал / валюта балансу)	0,3	Значення показника повинно бути не менше порогового
3. Рівень фінансового левериджу (довгострокові зобов'язання / власний капітал)	3,0	Значення показника повинно бути не більше порогового
4. Коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати (прибуток до сплати відсотків і податків / відсотки до сплати)	3,0	Значення показника повинно бути не менше порогового
5. Рентабельність активів (Чистий прибуток / валюта балансу)	$i_{\text{інф}}$	Значення показника повинно бути не менше порогового ($i_{\text{інф}}$ – індекс інфляції)
6. Рентабельність власного капіталу (чистий прибуток / власний капітал)	15%	Значення показника повинно бути не менше порогового
7. Середньозважена вартість капіталу (WACC)	Рентабельність інвестицій	Значення показника повинно бути не менше порогового
8. Показник розвитку компанії (відношення валових інвестицій до амортизаційних відрахувань)	1,0	Значення показника повинно бути не менше порогового
9. Тимчасова структура кредитів	Кредити, терміном до 1 року <30%; кредити, терміном понад 1 року < 70%	Значення показника повинно бути не менше порогового

Продовження таблиці 3.1

Індикатор	Порогове значення	Примітки
10. Показники диверсифікації: - диверсифікація покупців (частка в виручці одного покупця); - диверсифікація постачальників (частка в виручці одного постачальника)	10%	Значення показника повинно бути не більше порогового
11. Темпи росту прибутку, реалізації продукції, активів	Темпи росту прибутку > темпів росту реалізації продукції > темпів росту активів	
12. Співвідношення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості	Період обороту дебіторської заборгованості > період обороту кредиторської заборгованості	

Цей метод розроблений у Франції Ж. Депаляном, який довів, що фінансова ситуація підприємства може характеризуватися 5 показниками:

1) коефіцієнт швидкої ліквідності = (дебіторська заборгованість + грошові кошти) / короткострокова кредиторська заборгованість;

2) коефіцієнт кредитоспроможності = власний капітал / довгострокова, середньострокова і короткострокова заборгованість;

3) коефіцієнт іммобілізації власного капіталу = власний капітал / залишкова вартість необоротних активів;

4) коефіцієнт оборотності запасів = собівартість продажів / середній запас;

5) коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості = обсяг продажів (Виручка) до оподаткування / (клієнти + векселі (до отримання та враховані)).

Потім до цього підприємству застосовують наступне рівняння, в якому

комплексний індикатор фінансової стійкості визначається за формулою:

$$N = 25R_1 + 25R_2 + 10R_3 + 20R_4 + 20R_5, \quad (3.2)$$

де R_1, R_2, R_3, R_4, R_5 - коефіцієнти відповідно обороту запасів, поточної ліквідності, левериджу, рентабельності, ефективності.

Варто зауважити, що ефективність такої системи атестації базується, перш за все, на обґрунтованості нормативних значень, прийнятих до розгляду. Щоб визначити ці значення, фахівці спираються не тільки на свій досвід, але і на статистичні дослідження, що проводяться спеціальними організаціями, оскільки типові коефіцієнти подібні в цілому із середніми коефіцієнтами галузі досліджуваного підприємства. Отриманий показник порівнюється зі значенням рівним 100.

Якщо виконується N нерівність <100 , то підприємство має високий рівень фінансової безпеки, а інакше – низький.

Отже, у моделі *credit-men*[112] пропонується оцінювати фінансову безпеку за показниками фінансової стійкості підприємств незалежно їх від зовнішніх джерел фінансування.

Окрім окреслених методик оцінки рівня фінансової безпеки у зарубіжних країнах використовують й такі загальні індикатори фінансової безпеки й розроблені їх порогові значення [7, 8]:

- 1) коефіцієнт власності (незалежності) - не нижчий 0,7;
- 2) коефіцієнт позичкових коштів - не нижчий 0,3;
- 3) співвідношення позичкових і власних коштів - не вище 1,0;
- 4) коефіцієнт абсолютної ліквідності - не нижчий 0,2-0,25;
- 5) проміжний коефіцієнт покриття - не нижчий 0,7-0,8;
- 6) загальний коефіцієнт покриття - не нижчий 1,0 (до 2,0 – 2,5).

Проте, слід враховувати, що наведені показники та їх порогові значення є лише загальнотеоретичними і вони не можуть слугувати для оцінки рівня фінансової безпеки реального суб'єкта господарювання.

На думку автора, ними можна користуватися лише як орієнтирами для оцінки фінансового стану підприємства в цілому порівняно з аналогічними (середніми) індикаторами галузі, об'єднання тощо. Тому що за своєю сутністю порогові значення цих і, відповідно, аналогічних показників є сувро індивідуальними для конкретних суб'єктів господарювання залежно від специфіки їх діяльності.

Більш значний досвід оцінки фінансової безпеки нагромаджено у країнах з розвинутою економікою. Там, зокрема, виділяють дві групи факторів та індикаторів для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. До першої групи належать такі індикатори, внаслідок прояву яких у недалекому майбутньому суб'єкт господарювання може очікувати значні фінансові труднощі (табл. 3.2)[99,121, 138].

Таблиця 3.2

Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки, прояв яких може викликати фінансові труднощі суб'єкта господарювання (узагальнено автором на підставі)

Індикатор (фактор) оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання	Автор					
	Куркін М.В.	Барановський О.І.	Симоненко В.К.	Мунтян В. І.	Кизим М.О.	Геєць В.М.
нестача обігових коштів	+	+	+	+	+	+
низькі значення коефіцієнтів ліквідності	+	+	+			+
перевищення розмірів позичкових коштів над встановленими нормативними		+		+	+	+
надмірне використання короткострокових позичкових коштів як джерел фінансування довгострокових вкладень		+				
невиконання зобов'язань перед кредиторами та акціонерами щодо своєчасного повернення позик, виплати відсотків і дивідендів	+		+	+	+	+

Продовження таблиці 3.2

Індикатор (фактор) оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання	Автор					
	Куркін М.В.	Барановський О.І.	Симоненко В.К.	Мунтян В.І.	Кизим М.О.	Геєць В.М.
перевищення встановленого порогового рівня простроченої кредиторської заборгованості				+	+	+
наявність простроченої дебіторської заборгованості	+					
наявність наднормативних виробничих запасів і готової продукції та товарів, що залежали	+	+	+	+	+	+
істотні втрати у виробничій діяльності, що часто повторюються	+					
погіршення відносин з банківськими установами	+					
використання нових джерел фінансових ресурсів на досить не вигідних умовах	+					
застосування у виробничому процесі повністю зношеного обладнання				+	+	+
потенційні втрати довгострокових контрактів					+	
несприятливі зміни в портфелі замовлень	+					
неправильна інвестиційна політика	+					

До другої групи включені такі індикатори, наявність яких дозволяє оцінити ступінь фінансової безпеки суб'єкта господарювання як критичний. Разом з тим вони свідчать, що за певних умов або ж внаслідок невжиття або несвоєчасного вжиття необхідних заходів ситуація на підприємстві може різко погіршитись (табл. 3.3.)[99]

Наведені в табл. 3.3 індикатори та фактори певною мірою умовні, не всі з них мають кількісні виміри, та й значення їх для оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання досить різке. Однак постійний контроль цих показників та розгляд їх у комплексі з урахуванням можливої позитивної та негативної динаміки розвитку, може створити необхідну базу для розробки прогнозу щодо зміни рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Таблиця 3.3

Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки, наявність яких дозволяє оцінити ступінь фінансової безпеки суб'єкта господарювання як критичний (узагальнено автором на підставі)

Індикатор (фактор) оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання	Автор						
	Куркін М.В.	Барановський О.І.	Симоненко В.К.	Мунтіян В. І.	Вороб'єва Ю.М.	Бажанович О.Г.	Бандурка О.М.
звільнення ключових співробітників апарату управління	+		+			+	+
нерегламентовані зупинки, а також порушення ритмічності виробничо-технологічного процесу	+	+		+			
надмірна залежність підприємства, установи та організації від будь-якого одного конкретного проекту, типу устаткування, виду активів					+	+	
перебільшені очікування прибутковості нового проекту					+	+	
участь підприємства в судових справах непередбачуваним результатом	3+						+
недооцінка необхідності постійного технічного оновлення виробництва		+	+				
втрати ключових партнерів					+	+	
неефективні довгострокові угоди					+	+	
погіршення кон'юктури ринків внаслідок міжнародної кризи							+
політичний ризик							+

Варто зауважити, що автор згоден з думкою Вороб'єва Ю.М. та Бажановича О.Г., що до критеріальних характеристик ФБ СГ також належать:

- 1) обсяги фінансових ресурсів;
- 2) джерела формування фінансових ресурсів;

- 3) напрями та обсяги використання фінансових ресурсів;
- 4) співвідношення доходів і витрат;
- 5) співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів;
- 6) обрана стратегічна і оперативно-тактична модель фінансування активів; рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку;
- 7) якість формованого прибутку і його достатність для самофінансування; частка і якість позикових коштів у складі фінансових ресурсів;
- 8) наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх, джерел;
- 9) гнучкість системи фінансового планування; здатність фінансової системи суб'єкта господарювання до необхідних змін під впливом зовнішнього і внутрішнього середовища.

Крім зазначених індикаторів, які характеризують рівень фінансової безпеки суб'єктів господарювання, на думку автора, доцільно виокремити й такі характеристики, які окреслюють стан фінансово-бюджетної дисципліни суб'єкта господарювання. До них насамперед належать:

- кількість та обсяги виявлених фінансових порушень;
- кількість та обсяги усунутих фінансових порушень;
- кількість об'єктів контролю.

При цьому слід враховувати, що значення індикаторів (критеріальних характеристик), які дозволяють визначити рівень фінансової безпеки для суб'єкта господарювання можуть бути або позитивними, або нейтральними, або негативними. Якщо індикатори мають позитивне значення для суб'єкта господарювання, то рівень його ФБ достатній. Якщо вони мають нейтральне значення, то ФБ суб'єкта господарювання нестійка. Якщо індикатори мають негативний значення, то фактично суб'єкт господарювання має низький рівень фінансової безпеки. Виходячи з цього положення дуже важливо точно знати позитивні, нейтральні або негативні для суб'єкта господарювання ті чи

інші індикатори або критеріальні характеристики. Це можна визначити за схемою, наведеною в табл. 3.4.

Аналізуючи наведені в табл. 3.4 індикатори та критеріальні характеристики, слід зауважити, що для того, щоб процес розвитку СГ співвідносився із забезпеченням достатнього рівня фінансової безпеки, у системі управління суб'єктом господарювання повинна бути вироблена чітка позиція стосовно характеру залучення і використання позикового капіталу.

Тому необхідно визначити, за рахунок яких фінансових джерел, власних або позикових, буде здійснюватися функціонування та розвиток суб'єкта господарювання, а також встановити кількісне співвідношення власного та позикового капіталу.

Таблиця 3.4

Значення індикаторів (критеріальних характеристик) фінансової безпеки суб'єкта господарювання (доповнено автором на підставі [99])

Індикатори (критеріальні характеристики)	Значення		
	Позитивні	Нейтральні	Негативні
1. Обсяги фінансових ресурсів	великі	середні	обмежені
2. Джерела формування фінансових ресурсів	Різні джерела в оптимальному співвідношенні (власні (внутрішні) > запозичені (зовнішні))	Декілька джерел (практично однакове співвідношення) (власні (внутрішні) = запозичені (зовнішні))	Одне джерело (це стосується запозичених фін.ресурсів) значно превалює над власними (запозичені (зовнішні) > власні (внутрішні))
3. Співвідношення доходів і витрат	>1	=1	<1
4. Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх	>1	=1	<1

Продовження таблиці 3.4

Індикатори (критеріальні характеристики)	Значення		
	Позитивні	Нейтральні	Негативні
джерел формування фінансових ресурсів			
5. Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	Прибуток домінує над ризиком	Прибуток та ризик врівноважені	Ризик домінує над прибутком
6. Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	Достатні резерви, є можливість швидко мобілізувати кошти	Резерви помірні, можливість мобілізації коштів обмежена	Можливість мобілізації коштів відсутня
7. Гнучкість системи фінансового планування	Висока гнучкість	Середня гнучкість	Низька гнучкість (жорсткі плани)
8. Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	Відсутні порушення	Виявлено декілька порушень	Виявлено значну кількість порушень
9. Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	Порушення усунуті внутрішнім контролем суб'єкта господарювання	Усунуто всі порушення виявлені органом державного фінансового контролю	Усунуто не всі порушення (не відшкодовано)
10. Кількість об'єктів контролю	Кількість внутрішніх контрольних заходів, що планується проводити у суб'єкта господарювання охоплює всі об'єкти контролю	Кількість внутрішніх контрольних заходів, що планується проводити у суб'єкта господарювання не дозволяє охопити всі об'єкти контролю	Внутрішніх контрольні заходи у суб'єкта господарювання не проводяться

В той же час, слід враховувати, що у сучасних умовах однією з важливих і, на жаль, негативних сторін економічного життя є гострий дефіцит фінансових ресурсів при одночасній необхідності реалізації широкомасштабних структурних

перетворень, впровадження інноваційних технологій, створення конкурентоспроможного виробництва. У значній мірі це пов'язано з тим, що внутрішні джерела фінансування підприємств накопичуються досить повільно, а доля національних кредитно-фінансових установ залишається недостатньою для впровадження серйозних дострокових програм стратегічного розвитку. І, як наслідок, виникає необхідність пошуку нових шляхів стимулювання інвестиційної активності у виробничій сфері за допомогою реалізації комплексу погоджених заходів у фінансовій, податковій, приватизаційній і зовнішньоекономічній сферах.

Однією з ланок цього комплексу є залучення додаткових фінансових ресурсів у формі інвестиційних і кредитних ресурсів розвинених країн та міжнародних фінансових організацій. Однак характер і спрямованість процесів інвестування суб'єктів господарювання свідчать про те, що інвестиційний клімат в Україні продовжує залишатися стійко непривабливим як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів.

У зв'язку з цим необхідно на загальнодержавному рівні створити механізм обліку та контролю іноземних інвесторів на предмет перевірки їх репутації в минулому, а також відстеження результативності конкретних інвесторів за кордоном. Одним із заходів такого обліку та контролю є постійний моніторинг наслідків залучення іноземного капіталу.

Моніторинг інвестиційної безпеки повинен вирішувати наступні завдання: контроль поточного стану інвестиційної безпеки зовнішньоекономічних зв'язків підприємств; оцінка ефективності використовуваних форм і методів захисту інвестиційної безпеки вітчизняних підприємств. У результаті моніторингу зацікавлені організації повинні мати можливість отримувати об'єктивну інформацію про стан інвестиційної безпеки та розробляти адаптивні та попереджувальні заходи із збереження або посилення фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

Система моніторингу економічних наслідків залучення іноземного капіталу є сукупністю елементів, що забезпечують певну цілісність

спеціально організованих систематично безперервних спостережень у часі та просторі за процесами накопичення та дослідження інформації щодо іноземних капіталовкладень, які складаються під впливом об'єктивних законів і суб'єктивних факторів. Для реагування на дію окремих факторів будь-яка економічна система повинна мати спеціальний апарат моніторингу, і чим він досконаліший, тим вища пристосованість системи до зовнішнього середовища та її фінансова безпека.

Основними процедурами, необхідними при проведенні моніторингу, повинні стати постійний збір та обробка інформації щодо всіх іноземних інвесторів, які помічені у відносинах з українськими підприємствами, аналіз їх попередньої діяльності і т.д. У випадку виявлення компрометуючих даних, служба, що проводить моніторинг, зобов'язана попередити підприємство про ненадійність партнера.

Зрозуміло, що окремих суб'єкт господарювання не в змозі проводити такого роду моніторинг, тому систему моніторингу треба організовувати централізовано на рівні держави, що забезпечить створення єдиної бази даних, до якої окремі суб'єкти господарювання зможуть звертатися із запитом стосовно потенційних іноземних інвесторів.

Застосування запропонованих концептуальних положень та провадження запропонованих заходів у комплексі дозволить сформулювати та посилити потужний політико-економічний інтерес до забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання і створення сприятливих умов для їх функціонування в умовах мінливого середовища.

Враховуючи зазначене автором для оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання пропонується методичний підхід, в основі якого лежить наступна послідовність оцінки (рис. 3.2).

Як представлено на рис.3.2 оцінку рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання пропонується проводити кількісно та якісно з подальшим їх порівнянням та співставленням результатів.

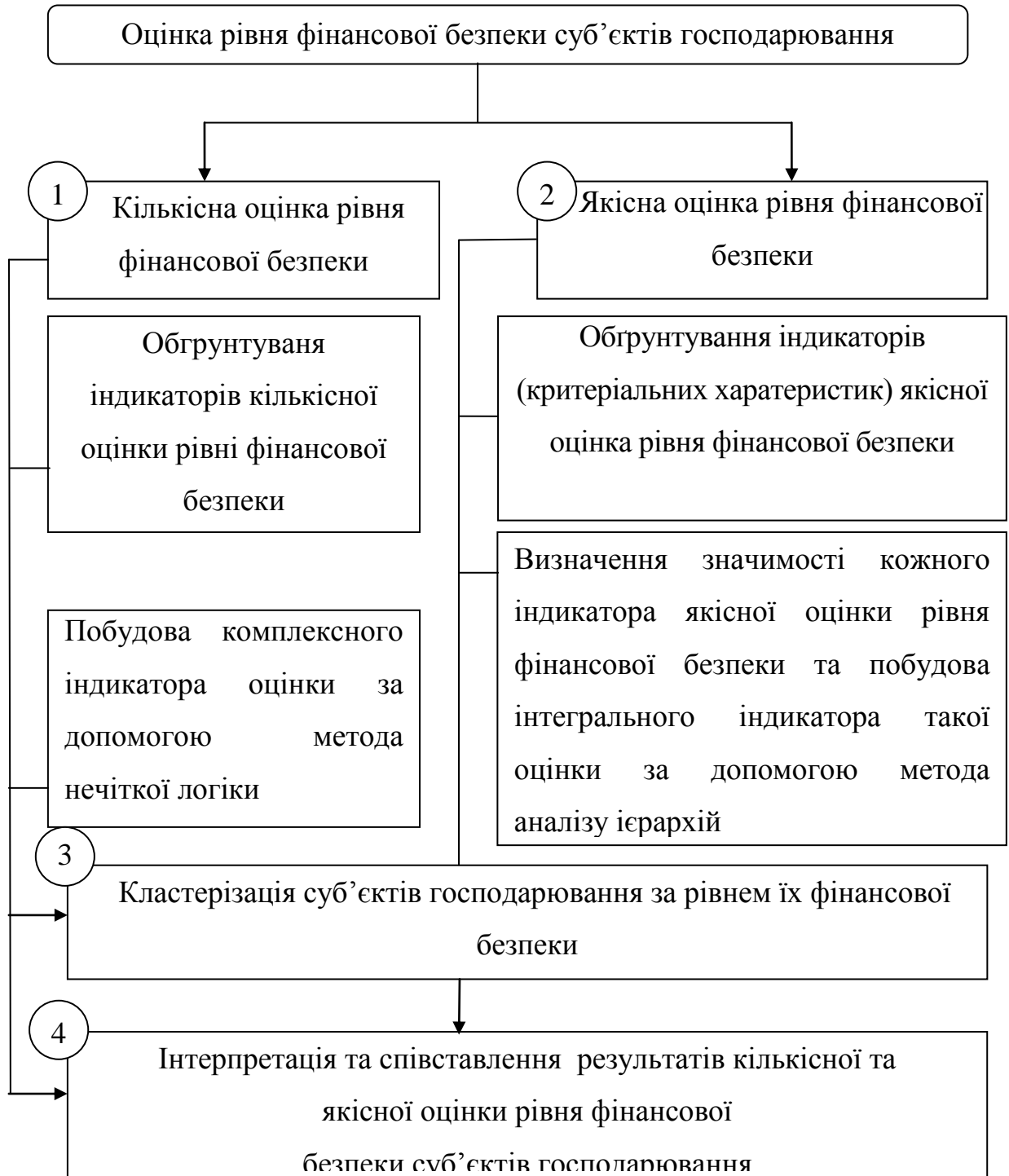

Рис. 3.2. Послідовність оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання (розроблено автором)

При проведенні кількісної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, перш за все, здійснюється відбір індикаторів за допомогою

експертного опитування. Так, були обрані наступні індикатори: коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{ш.л.}$); коефіцієнт кредитоспроможності ($K_{кр.}$); коефіцієнт іммобілізації власного капіталу ($K_{ім.вк.}$); коефіцієнт оборотності запасів ($K_{об.з.}$); коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($K_{об.д.з.}$) та коефіцієнт Бівера ($K_{Бівера}$).

Варто звернути увагу, п'ять з шести обраних експертами індикаторів фінансової безпеки суб'єктів господарювання, як зазначалося вище, лежать в основі методики оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання Ж. Депаляна.

Розрахунок цих індикаторів проводився за допомогою Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. N 14 в редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 N 1361 [91] на підставі даних [110].

Варто звернути особливу увагу не те, що наведені індикатори враховують тільки кількісні характеристики діяльності підприємства, які дозволяють, насамперед, окреслити фінансову стійкість підприємства до загроз, викликаних внутрішніми та зовнішніми факторами, а також можливість протистояти таким загрозам, використовуючи наявні фінансові, матеріальні та трудові ресурси. При цьому до уваги не приймаються якісні індикатори, які хоча й можуть скоректувати рівень фінансової безпеки з урахуванням ступеня впливу, наприклад, людського чиннику, проте носять суб'єктивних характер та потребують від суб'єкта господарювання додаткових витрат на аналітичні роботи. Побудова комплексного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання буде проводитися на десяти суб'єктах господарювання, наведених у другому розділі дисертаційної роботи, за допомогою методу нечіткої логіки [5].

Вхідні дані для побудови комплексного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання наведені в додатку Ж табл.Ж.1.

Слід зауважити, що перш ніж побудувати комплексний індикатор оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання дані буди стандартизовані.

Для побудови комплексного індикатора оцінки фінансової безпеки слід ввести деякі позначення:

1) нехай задано p тимчасових інтервалів I, II, \dots, V (тобто період за який проводилося дослідження 2011-2015 рр.), в яких проводилося дослідження фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Нехай досліджувані суб'єкти господарювання в кожному з періодів характеризується набором $N=6$ індикаторів фінансової безпеки. У періоді I це індикатори X_I, \dots, X_{Ip} із значеннями x_{I1}, \dots, x_{IN} , в періоді II — ті ж індикатори із значеннями x_{II1}, \dots, x_{IIN} , й таким чином у періоді V - ті ж індикатори із значеннями x_{V1}, \dots, x_{VN} . Причому передбачається, що система індикаторів $\{X\}$ достатня для достовірного аналізу (для класифікації і зіставлення рівнів фінансової безпеки суб'єктів господарювання).

2) можливі стани A фінансової безпеки суб'єктів господарювання слід розбити на три (у загальному випадку пересічних) нечітких підмножин вигляду: A_1 — нечітка підмножина станів «нормальний»; A_2 — нечітка підмножина станів «задовільний»; A_3 — нечітка підмножина станів «критичний».

Тобто терм-множина лінгвістичної змінної «Стан фінансової безпеки суб'єктів господарювання» складається з трьох компонентів. Кожній з підмножин A_1, A_2, A_3 відповідають свої функції приналежності $\mu_1(V), \mu_2(V), \mu_3(V)$, де V — комплексний індикатор фінансової безпеки суб'єктів господарювання, причому чим вище V , тим краще фінансова безпека суб'єктів господарювання. Якісний вид функцій $\mu_i(V)$ представлений на рис. 3.3.

Слід зауважити, що для уникнення великої кількості графіків, слід ввести який-небудь математичний формалізм, що дозволить компактно описати наведені на рис. 3.3 функції приналежності. Тобто поставимо в однозначну відповідність функції приналежності $\mu(V)$ нечітке число:

$$\beta(a_1, a_2, a_3, a_4), \quad (3.3)$$

де a_1 й a_4 - абсциси нижньої підстави, a_2 й a_3 — абсциси верхньої основи трапеції (рис. 3.3), що задає μ в області з ненульовою приналежністю носія V відповідній нечіткій підмножині [5].

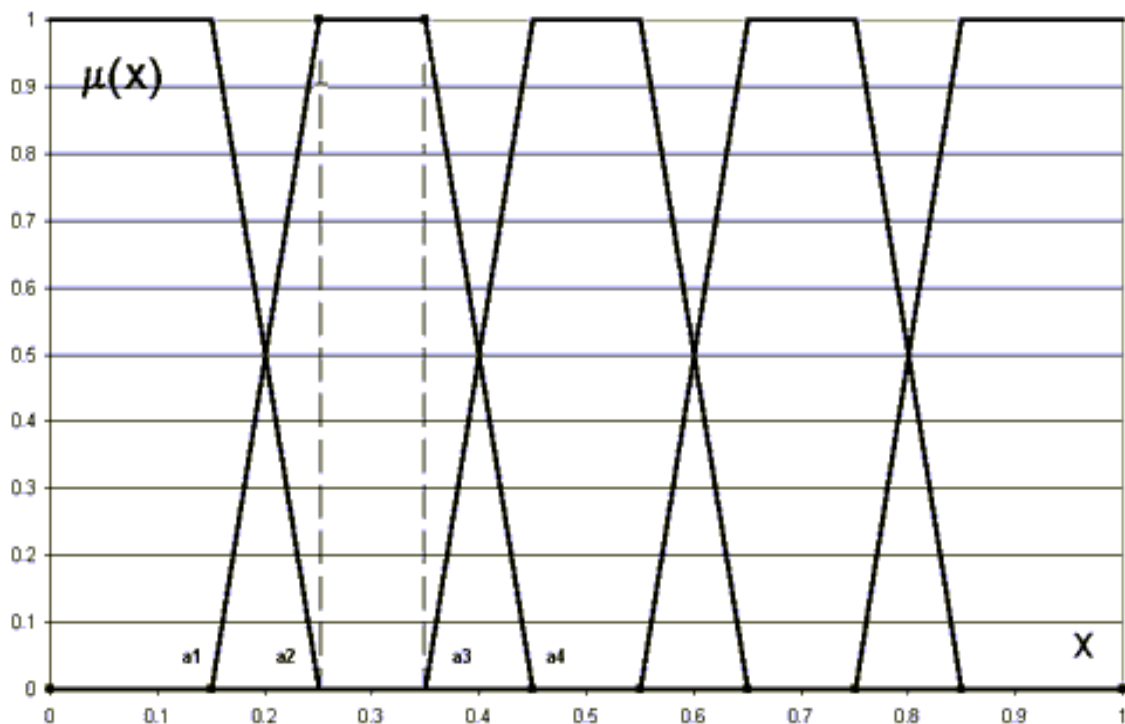

Рис. 3.3. Якісний вигляд функції приналежності [5]

При цьому числа β трапецієвидними або, коротко, T- числами [5].

Слід зазначити, що комплексний індикатор V функціонально або алгоритмічно пов'язаний з набором індикаторів оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання:

$$\begin{aligned} V_I &= \psi(X_{I1}, \dots, X_{IN}), & V_{II} &= \psi(X_{II1}, \dots, X_{IIN}) \\ V_{III} &= \psi(X_{III1}, \dots, X_{IIIN}), & V_{IV} &= \psi(X_{IV1}, \dots, X_{IVN}) \\ & & V_V &= \psi(X_{V1}, \dots, X_{VN}), \end{aligned} \quad (3.4)$$

Слід зауважити, що вигляд функції ψ - невідомий та підлягає визначенню.

3) відносно кожного індикатора оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання X_1, \dots, X_n відомо, як його зміна впливає на зміну (збільшує чи зменшує) комплексного індикатора V . Це можна позначити $X_i \downarrow \rightarrow V \downarrow$, якщо це виконується, то виконується й зворотнє $X_i \rightarrow V$. У функціональному записі:

$$r(V) = \delta_i r(X_i), \quad (3.5)$$

де

$$\delta = \begin{cases} 1, \text{ якщо } X_i \uparrow \rightarrow V \uparrow \\ -1, \text{ якщо } X_i \downarrow \rightarrow V \downarrow \end{cases} \quad (3.6)$$

Необхідно зазначити, що всі індикатори оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання мають позитивний вплив на фінансову безпеку суб'єктів господарювання.

4) для кількісної оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання слід ввести лінгвістичну змінну «Рівень фінансової безпеки суб'єктів господарювання» зі значеннями {високий, середній, низький}.

Тоді завдання комплексного аналізу може бути сформульована таким чином:

а) визначити процедуру ψ (функцію або алгоритм), що зв'язує набір індикаторів $\{X\}$ з комплексним індикатором V . Тоді, по мірі отримання кількісних значень V_i на підставі функцій $\{\mu\}$ слід виходити з поточного стану фінансової безпеки суб'єктів господарювання, який може бути представлений наступними видами: критичний - з рівнем відповідності $\mu_1(V)$; загрозливий - з рівнем відповідності $\mu_2(V)$; нормальний - з рівнем відповідності $\mu_3(V)$.

Це твердження додає певну вагу кожній з гіпотез приналежності поточного стану фінансової безпеки суб'єктів господарювання до однієї з нечітких підмножин $\{A\}$. При цьому особа, що ухвалює рішення відносно підприємства, може задовольнитися тією гіпотезою, для якої значення $\mu(V)$ максимально, і таким чином для себе оцінити рівень фінансової безпеки

суб'єктів господарювання.

б) визначити, покращилася чи погіршилася фінансова безпека суб'єктів господарювання за період II, III, IV, V, по відношенню до періоду I. Це завдання вирішується попутно з попереднім: якщо $V_{II,III,IV,V} > V_I$, то стан покращав; якщо $V_{II,III,IV,V} < V_I$ — то погіршав.

Необхідно зазначити, що якісно позитивна або негативна динаміка фінансової безпеки суб'єктів господарювання розпізнається з аналізом змін значень $\{\mu\}$, чи перемістився максимум $\{\mu\}$ з підмножини в підмножину, і якщо так, то в якому напрямі.

в) діагностувати фінансову безпеку суб'єктів господарювання, використовуючи раніше зазначену відповідність лінгвістичних замінів.

Для побудови комплексного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання V , перш за все, слід побудувати функцію приналежності $\{\mu\}$ нечітких підмножин $\{A\}$. Це можливо, за допомогою аналізу видів стану лінгвістичної змінної «Стан фінансової безпеки суб'єктів господарювання». Тобто слід задати набір $\{\mu\}$, якому відповідає трійка T -чисел $\{\beta\}$ виду (3.3): $\beta_1 = (0,0000; 0,3333)$; $\beta_2 = (0,3333; 0,6667)$; $\beta_3 = (0,6667; 1,0000)$.

З цього описання слідує, що комплексний індикатор стану V повинен приймати значення від нуля до одиниці.

Далі була проведена оцінка значимостей індикаторів для комплексної оцінки. При цьому враховувалося, що кожному i -му індикатору відносно кожного k -го стану фінансової безпеки суб'єктів господарювання можна зіставити оцінку p_{ki} значущості даного індикатора для розпізнавання даного стану фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Тобто побудова системи вагів p_{ik} проводилася по кожному досліджуваному суб'єкту господарювання строго індивідуально.

Систему оцінок значимостей $\{p\}$ була пронумерована таким чином:

$$\sum_{i=1}^N p_{ik} = 1, \quad k = 1, 2, \dots, 6 \quad (3.7)$$

Тому індикатори були проранжировані по убутанню значущості для аналізу:

$$X_1, X_2, \dots, X_n \quad (3.8)$$

Для оцінки значимостей була використана шкала Фішберна [6]:

$$p_i = 2 * (N - I + 1) / (N * (N + 1)), \quad i = 1 \dots N, \quad (3.9)$$

Таким чином значимість індикаторів становить: $p_1 = 0,2857$; $p_2 = 0,2381$; $p_3 = 0,1905$; $p_4 = 0,1429$; $p_5 = 0,0952$; $p_6 = 0,0476$.

Наступним кроком визначення комплексного індикатору стану фінансової безпеки суб'єктів господарювання була побудова показника X_i по порядку убутання значущості для аналізу. Далі вважаємо, що набір функцій приналежності $I_{i-6,1}$ по кожному показнику X_i побудований. Цьому набору відповідає система Т-чисел $\{\mu\}$. Після чого були розраховані проміжні коефіцієнти:

$$Y_k^I = \frac{\sum_{i=1}^N \delta_i p_{ik}^I x_{ki}^I}{\sum_{i=1}^N \delta_i p_{ik}^I} \leq 1, \quad I = 1, \dots, 6, \quad k = 1, \dots, 5, \quad (3.10)$$

де δ_i має вигляд, наведений (3.6), p_{ik} будувався за схемою (3.7), та, як вже зазначалося, був розрахований по кожному досліджуваному суб'єкту господарювання строго індивідуально.

Проміжні коефіцієнти, розраховані для досліджуваних суб'єктів господарювання за 2011-2015 рр. наведені додатку Ж табл. Ж.2.

Варто зауважити, що як визначено в роботах [5], оптимальним способом побудови V є його узгодження з вибраною системою чисел $\{\beta\}$. Це

припускає пошук V в нечіткій формі:

$$V(v_1, v_2, v_3) = \sum_{k=1}^3 Y_k \otimes \beta_k, \quad (3.11)$$

де знак « \otimes » виражає операцію множення дійсного числа на нечітке число.

При цьому перехід від нечіткого числа V до дійсного вигляду, був здійснений за допомогою формули (3.12):

$$V \&M = \frac{(v_1 + v_2)}{2} \quad (3.12)$$

Побудований для досліджуваних суб'єктів господарювання комплексний індикатор оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання наведений в табл. 3.5.

Для визначення рівня фінансової безпеки досліджуваних суб'єктів господарювання, доцільно провести кластерний аналіз (додаток З).

Таблиця 3.5

Динаміка комплексного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання за 2011-2015 рр.

Суб'єкт господарювання	2011	2012	2013	2014	2015
Дочірна компанії «Укртрансгаз» ПАТ «НАК «Нафтогаз України»	0,1454	0,0376	0,0405	0,0455	0,1291
ПАТ «Лисичанськ-вугілля»	0,0449	0,0283	0,0294	0,0288	0,0362
ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (ПАТ «ДПЗКУ»)	0,0420	0,0330	0,0265	0,0425	0,0364

Продовження таблиці 3.5

Суб'єкт господарювання	2011	2012	2013	2014	2015
ДПАТ «Національна акціонерна компанія «Украгролізинг»	0,1646	0,1575	0,0456	0,1414	0,1213
ПАТ «Укртрансгаз»	0,0177	0,0178	0,0221	0,0281	0,0202
ПАТ «Укргазвидобування»	0,0274	0,0344	0,0350	0,1359	0,1440
ПрАТ «Індар»	0,1388	0,3514	0,1444	0,2974	0,1531
ПАТ «Укргідроенерго»	0,0236	0,0203	0,0162	0,0225	0,0232
ПАТ «Українське Дунайське пароплавство»	0,1199	0,0398	0,0384	0,0365	0,0333
ДП «Укрелектротяжмаш»	0,0414	0,0420	0,1217	0,1206	0,1192

Досліджуючи дані додатку 3, слід звернути увагу, що за період з 2011 по 2015 рр. високий рівень фінансової безпеки спостерігався на ПАТ «НАК «Нафтогаз України», ДПАТ «Украгролізинг», ПАТ «Укргазвидобування» та ДП «Укрелектротяжмаш», середній рівень фінансової безпеки був притаманний ПрАТ «Індар». Половина з досліджуваних суб'єктів господарювання (ПАТ «Лисичанськ-вугілля», ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (ПАТ «ДПЗКУ»), ПАТ «Укртрансгаз», ПАТ «Укргідроенерго», ПАТ «Українське Дунайське пароплавство») мали низький рівень фінансової безпеки.

Що стосується якісної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, то автором пропонується провести її за допомогою експертних оцінок. Для цього, перш за все, проводилося визначення індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Слід зазначити, що автором для визначення індикаторів пропонується бальна оцінка за шкалою від 0 до 10. При цьому, чим більший, на думку експерта, рівень певного індикатора у суб'єкта господарювання, тим більшу кількість

балів слід йому присвоїти.

Результат експертної оцінки визначення індикаторів рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання 2011–2015 рр., сума балів та середній бал наведені в додатку И табл. И.1– табл. И.5.

Варто зазначити, що в цьому дослідженні приймали участь по десять експертів. Така кількість експертів є цілком достатньою, оскільки при проведенні оцінки n об'єктів, при умові, що кожний об'єкт представлений хоча б один раз, необхідно $(n-1)$ думок [174, с. 23].

Після визначення середнього балу в оцінці рівня показника фінансової безпеки суб'єктів господарювання, на думку автора необхідно провести нормування отриманих значень. Оскільки запропоновані показники за своїми характеристиками є уніполярними, тобто такими, що виражають ступінь наявності певної якості, то функція перетворення може мати вигляд:

$$x'_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{j\min}}{x_{j\max} - x_{j\min}}, \quad (3.13)$$

де x_{ij} – значення j -го показника для i -го об'єкта;

$x_{j\max}$, $\tilde{o}_{j\min}$ – максимальне та мінімальне значення j -го показника для i -го об'єкта.

Нормовані значення показника оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання за 2011–2015 рр. також наведені в додатку И табл. И.6.

Після цього за допомогою метода аналізу ієрархій визначалася значимість кожного індикатора оцінки рівня захисту окремого елемента інтелектуального капіталу.

Варто зауважити, що пріоритетний індикатор оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання визначався за допомогою побудови матриць попарних порівнянь з послідуною їх нормалізацією шляхом ділення суми елементів кожної строки на суму всіх елементів [174, с. 24].

При цьому для визначення узгодженості думок експертів в пакеті Statistica розраховувався коефіцієнт конкордації (3.13):

$$W = \frac{12S}{n^2(m^3 - m)}, \quad (3.14)$$

де S - сума квадратів відхилень всіх оцінок рангів кожного об'єкту експертизи від середнього значення;

n - число експертів;

m - число об'єктів експертизи.

Після чого для агрегування думок експертів, тобто визначення значимості, приймалося середнє геометричне, що розраховувалося за наступною формулою (3.14):

$$a_{ij}^A = \sqrt[n]{a_{ij}^1 a_{ij}^2 \dots a_{ij}^n}, \quad (3.15)$$

де a_{ij}^A — агрегована оцінка елементу, що належить i -й рядку і j -му стовпцю матриці парних порівнянь, значимість кожного індикатора фінансової безпеки суб'єктів господарювання;

n — число матриць парних порівнянь, кожна з яких складена одним експертом.

Визначення пріоритетного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання наведено у додатку И табл. И.6. Слід зазначити, що коефіцієнт конкордації (додаток И рис. И.1) дорівнює 0,8820.

Після визначення значимості кожного індикатора фінансової безпеки суб'єктів господарювання, слід перейти до розрахунку інтегрального індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання(додаток И рис. И.2).

Інтегральний індикатор оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів

господарювання визначено за допомогою формули [174] (3.16):

$$I_{A_i} = \sum_{i=1}^n a_i^A A_i, \quad n = \overline{1,10} \quad (3.16)$$

де I_{A_i} - інтегральний індикатор оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання;

a_i^A - значимість кожного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання;

A_i - індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Інтегральні індикатори оцінки суб'єктів господарювання для досліджуваних суб'єктів господарювання за 2011-2015 рр. наведені в табл. 3.6.

Результати кластеризації інтегрального індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання наведені в додатку К.

Таблиця 3.6

Динаміка інтегрального індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання за 2011-2015 рр.

Суб'єкт господарювання	2011	2012	2013	2014	2015
Дочірня компанії «Укртрансгаз» ПАТ «НАК «Нафтогаз України»	0,6459	0,1766	0,4354	0,0806	0,5321
ПАТ «Лисичанськ-вугілля»	0,6999	0,3162	0,2623	0,2206	0,3454
ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (ПАТ «ДПЗКУ»)	0,4005	0,2616	0,2010	0,2766	0,1785
ДПАТ «Національна акціонерна компанія «Украгролізінг»	0,4703	0,3481	0,1865	0,8022	0,4356

Продовження таблиці 3.6

Суб'єкт господарювання	2011	2012	2013	2014	2015
ПАТ «Укртрансгаз»	0,4316	0,5353	0,2768	0,3185	0,5402
ПАТ «Укргазвидобування»	0,2392	0,1346	0,2191	0,3343	0,1635
ПрАТ «Індар»	0,2304	0,3414	0,2252	0,2354	0,2528
ПАТ «Укргідроенерго»	0,2539	0,1769	0,0781	0,2425	0,0549
ПАТ «Українське Дунайське пароплавство»	0,8174	0,3560	0,4785	0,2181	0,0325
ДП «Укрелектротяжмаш»	0,7488	0,4423	0,6224	0,3892	0,2612

Аналізуючи додаток К, необхідно зазначити, що високий рівень фінансової безпеки притаманній тільки ПАТ «НАК «Нафтогаз України», середній - ПАТ «Лисичанськ-вугілля», ПАТ «Укртрансгаз», ПАТ «Українське Дунайське пароплавство», ДП «Укрелектротяжмаш», низький - ПАТ «ДПЗКУ», ДПАТ «Украгролізинг», ПАТ «Укргазвидобування», ПрАТ «Індар», ПАТ «Укргідроенерго». Якщо порівняти результати кількісної та якісної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, то можна простежити певні невідповідності, що є закономірним та відповідає дійсності, оскільки якісні індикатори оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання на відміну від кількісних, дозволяють визначити не тільки фінансову стабільність суб'єктів господарювання, а й оцінити його фінансову стратегію з урахуванням критеріальних характеристик, що окреслюють стан державного фінансового контролю в системі забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Таким чином, проведене в даному підрозділі діагностування рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, підтверджує необхідність розробки комплексних заходів щодо його поліпшення.

3.2. Інструментарій державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Характерною рисою вітчизняної економіки на сучасному етапі її розвитку є необхідність врахування суб'єктами господарювання (далі - СГ) наслідків світової фінансової кризи. Відтак виникає необхідність постійного вдосконалення забезпечення їх фінансової безпеки (далі - ФБ) та виявлення загроз, які можуть вплинути на її рівень. Фінансова безпека та використання інструментарію державного фінансового контролю (далі - ДФК) (в даному контексті інструментарій ДФК – комплекс заходів (або інструментів), що використовується для належного рівня забезпечення ФБ всіх суб'єктів економіки) сприяє створенню передумов для якісних перетворень у діяльності СГ та обумовлює своєчасне виявлення загроз у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Варто зазначити, що в якості інструментів ДФК (в процесі його реформування) задля забезпечення ФБ СГ доцільно розглядати три складові, що корелюють з досвідом розвинутих європейських країн, а саме: внутрішній контроль (далі - ВК), внутрішній аудит (далі - ВА) та їх гармонізацію.

Отже, в сучасних умовах реформування ДФК в Україні, станом на сьогодні відбуваються процеси, що враховують світові тенденції та пов'язані із підвищенням ролі ВК та розвитком функції ВА в діяльності органів державного та комунального секторів економіки, серед яких СГ державного та комунального секторів економіки займають левову частку. До того ж, саме на цих (зазначених вище) базових складових реформування державного внутрішнього фінансового контролю (далі- ДВФК) зроблено наголос в Концепції розвитку ДВФК в Україні до 2017 року [93].

Зарубіжний досвід свідчить, що значних успіхів в своїй діяльності досягають СГ державного та комунального сектору в тих країнах, які провели модернізацію ДФК і запровадили принципово нову модель ДВФК, що передбачає перехід до формування систем ВК (далі – СВК) і здійснення

ВА у СГ державного та комунального сектору, а також базується на відповідальності керівника і управлінській підзвітності. Слід наголосити, що дане твердження буде справедливим також і для вітчизняних СГ державного і комунального сектору, що не є бюджетними установами (система управління на яких переважно – корпоративна, та на які розповсюджуються реформи згідно Концепції розвитку ДВФК до 2017 року) (склад останніх визначено в п.п. 1.3 дисертаційної роботи), адже в діяльності зазначених СГ відбуваються такі процеси, як закупівлі, постачання, реалізація послуг, залучення фінансування, маркетинг тощо, що мають місце і в діяльності бюджетних установ (за діяльністю яких ДФК націлено першочергово).

Доцільно відмітити, що на сучасному етапі євроінтеграційного розвитку економіки країни особливо актуальним є питання становлення та налагодження ефективної СВК у суб'єктів господарювання. Проте максимальну дієвість та ефективність функціонування такої системи, зокрема і задля забезпечення фінансової безпеки, можливо забезпечити саме через впровадження і розвиток ВА як обов'язкової складової (згідно реформи ДФК) такої СВК.

Адже процеси реформування, що наразі відбуваються в державному і комунальному секторі економіки (особливо це стосується тих СГ досліджуваного сектору економіки, система управління на яких переважно – корпоративна) спонукають власників СГ державного та комунального секторів економіки (серед яких є держава в особі органів державної влади та органів місцевого самоврядування) до організації цивілізованого та ефективного контролю за діяльністю керівника (виконавчого керівництва, найманих менеджерів). Оскільки відповідальність несе за прийняття поточних рішень, в тому числі і фінансових (тим більше, в частині використання державних фінансів), саме керівник. При цьому власники досліджуваних СГ зацікавлені в отриманні гарантій того, що керівник та виконавче керівництво керують в інтересах власників у найбільш ефективний спосіб, що дії та прийняті управлінські та фінансові рішення останніх націлені на досягнення основної

мети СГ, та що керівник розуміє ступінь відповідальності, покладеної на нього. За таких умов в якості головного інструменту ДФК виступає внутрішній аудит на рівні СГ державного та комунального секторів економіки (обв'язковість якого бажано, щоб було закріплено у вітчизняному законодавстві).

На сьогодні в Україні, згідно з міжнародним досвідом, внутрішній аудит в державному секторі економіки (саме так його визначено в міжнародному законодавстві) залежно від його призначення та мети має різні види (рис. 3.4).

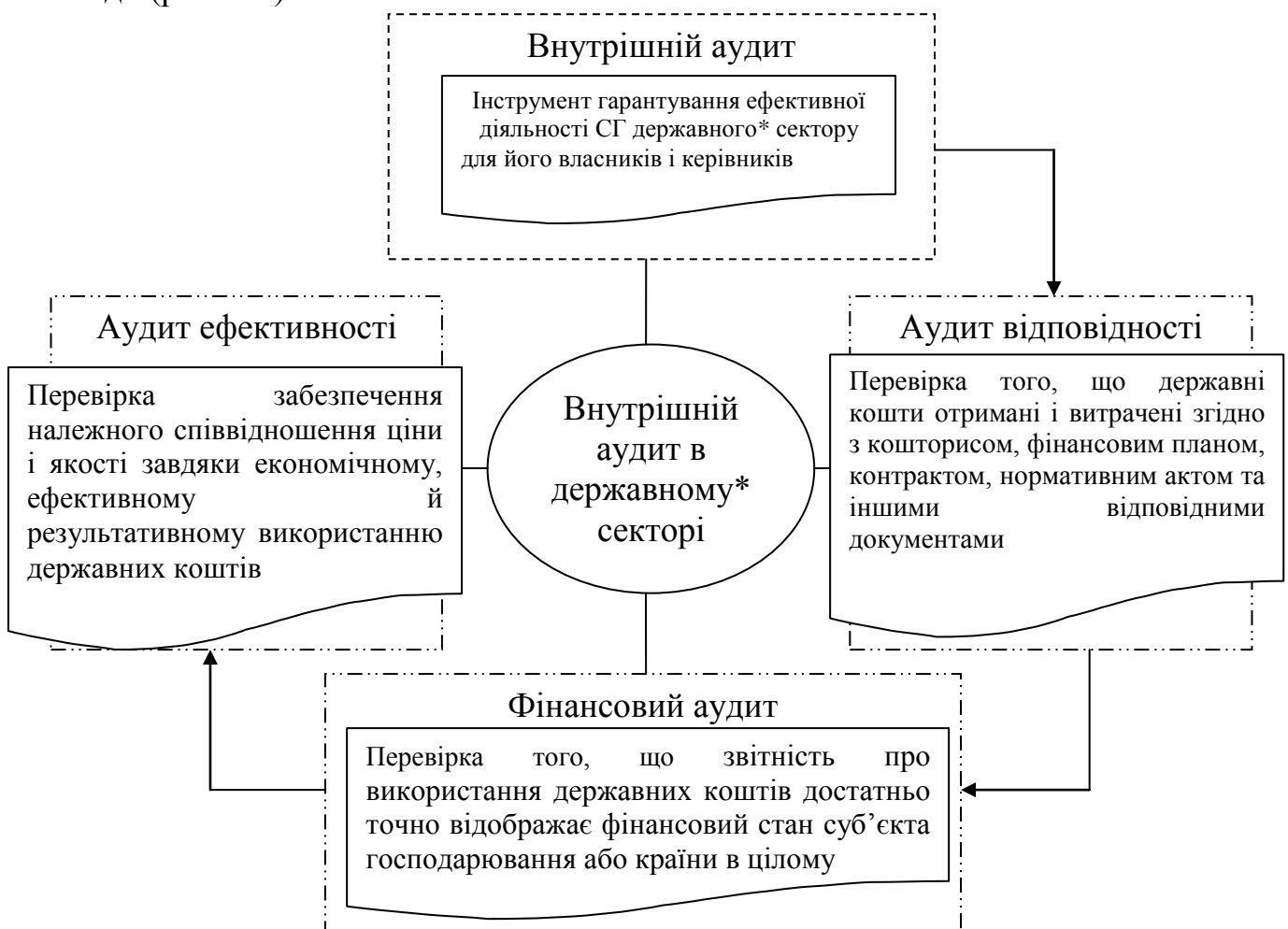

Рис. 3.4. Види внутрішнього аудиту в державному секторі* (залежно від мети та призначення) (узагальнено автором на основі [13; 15;20; 27; 90, 170])

*поняття «державний сектор», під яким розуміється державний та комунальний сектор економіки згідно вітчизняного законодавства, використано згідно діючого міжнародного законодавства

Застосування представлених на рис. 3.4 видів ВА буде корисним не лише в бюджетних установах, а й у СГ державного і комунального сектору економіки (система управління на яких переважно - корпоративна), адже сприятиме своєчасному виявленню загроз фінансовій безпеці в ході використання, перш за все, державних фінансових ресурсів останніми.

Дослідивши вітчизняний досвід функціонування ВА у всіх учасників відносин у сфері господарювання, на яких розповсюджуються реформи згідно діючої в Україні Концепції розвитку ДВФК до 2017 року [93] (а саме: органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також організацій, створених ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету – бюджетних установ; СГ державного і комунального сектору (у формі підприємств, організацій та установ, окрім бюджетних) та інших одержувачів бюджетних коштів), можна зробити висновок, що, на відміну від бюджетних установ, впровадження внутрішнього аудиту в діяльність СГ державного і комунального сектору здійснюється повільніше, бо стосовно останніх обов'язковість функціонування внутрішнього аудиту й досі не закріплено у вітчизняному законодавстві.

Отже, зазначена вище проблема не є єдиною. Окрім неї, існує також проблема, пов'язана із відсутністю організаційного та методичного забезпечення ВК та ВА суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки (перш за все, тих, що належать до пріоритетних для держави сфер економіки, національної безпеки і оборони, соціальної та гуманітарної сфери, а також найбільших суб'єктів господарювання державного сектору), особливо в частині аналітичного інструментарію щодо оцінки фінансового стану досліджуваних суб'єктів господарювання, а отже - і фінансової безпеки останніх. Характерною негативною рисою сучасного стану розвитку ВА в державному секторі економіки є ще й нерозуміння сутності внутрішнього аудиту керівниками організацій, підприємств, установ досліджуваного сектору економіки, його

призначення та ролі як інструменту підвищення ефективності діяльності СГ вищим менеджментом (керівниками) та власниками компаній, які розуміють аудит виключно як перевірку бухгалтерської звітності (тобто асоціюють зміст ВА із змістом зовнішнього незалежного аудиту).

Зважаючи на окреслені проблеми, в межах даного дисертаційного дослідження зроблено спробу запропонувати власний методичний підхід до впровадження внутрішнього аудиту в забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки. Логіка вирішення цього наукового завдання окреслює виконання наступних етапів дослідження:

перш за все, це обґрунтування авторської позиції щодо доцільності запровадження функції внутрішнього аудиту задля забезпечення фінансової безпеки у СГ державного і комунального сектору, окрім бюджетних установ (система управління на яких переважно - корпоративна), на які розповсюджуються реформи згідно Концепції розвитку ДВФК в Україні до 2017 року [93]);

по-друге, це розробка послідовності впровадження внутрішнього аудиту в систему забезпечення фінансової безпеки СГ державного і комунального сектору, окрім бюджетних установ (система управління на яких переважно - корпоративна), на які розповсюджуються реформи згідно Концепції розвитку ДВФК в Україні до 2017 року [93]).

Як вже зазначалося вище, зміна ідеології державного фінансового контролю в процесі його реформування в Україні, головною інновацією якого є, з одного боку, надання керівникам більшої свободи дій, а, з іншого боку, і більш високого ступеню фінансової відповідальності, можлива за рахунок, перш за все, започаткування ВА у суб'єктів господарювання досліджуваного сектору економіки та розвитку зовнішнього аудиту як одного із елементів, що формують концептуальну основу задля забезпечення належного рівня фінансової безпеки.

На важливості реформування ДФК та необхідності запровадження

функції ВА у державному секторі за міжнародними і європейськими стандартами наголошується у працях багатьох вітчизняних науковців та практиків, зокрема таких як М. Бариніна [9], І. Басанцов [10], С. Булгакова [20], І. Дрозд [65], А. Мамишев [105], Є. Мних [116], В. Невідомий [126], Р. Рудницька [172], І. Стефанюк [186], Ю. Футоранська [199], С. Чорнуцькій [206], Б. Шевчук [211] та ін. Серед зарубіжних вчених, варто відмітити праці: Р. де Конінга [218], А.-Д. Кохена [217], Ф. Мерчана [220], А. Пратли [222], М. Сіммоні [224] та ін.

Аналіз праць зазначених авторів, дозволив дійти висновку, що наразі процес запровадження ВА у СГ державного і комунального сектору має достатнє теоретичне і практичне підґрунтя. Однак, такий процес потребує врахування міжнародного законодавства та законодавства ЄС, досвіду розвинених європейських країн, а також вітчизняних традицій і досвіду у цій сфері.

Враховуючи аналіз стану реформування державного фінансового контролю в Україні, що здійснено за останні п'ять років (див. підрозділ 2.1), варто зазначити, що з метою запобігання фінансово-бюджетним порушенням як індикатору забезпечення фінансової безпеки органів державного та комунального секторів економіки, попередження їх причини і можливих наслідків, треба запровадити відповідні інструменти ДВФК. Одним із таких інструментів, на думку автора, і є внутрішній аудит в органах державного і комунального секторів.

При цьому головна мета запровадження ВА як інструменту ДВФК, а отже – і ДФК (в контексті забезпечення фінансової безпеки СГ) – це забезпечення управління ризиками, підвищення якості надання державних послуг і виконання державних функцій (тобто якості управління), ефективне використання як державних фінансових ресурсів в цілому, так і бюджетних коштів зокрема, зниження можливих збитків від непрофесійних дій працівників і зміцнення фінансової безпеки СГ державного і комунального сектору.

В даному контексті об'єктом ВА є фінансово-господарська діяльність СГ державного і комунального сектору та заходи, що здійснюються його власниками (керівниками) для забезпечення ефективного функціонування СВК. До таких заходів належать:

- дотримання принципів законності, економічної доцільності, ефективності і результативності під час формування та використання фінансових ресурсів СГ державного і комунального сектору ;

- досягнення результатів відповідно до встановленої мети;

- виконання завдань, фінансових планів, кошторисів і дотримання вимог щодо діяльності СГ державного і комунального сектору .

Для суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки, що використовують в своїй діяльності державні фінансові ресурси, внутрішній аудит є необхідним, адже його запровадження сприятиме удосконаленню систем управління і внутрішнього контролю, прозорості прийняття управлінських рішень при виконанні покладених завдань, ефективному використанню як фінансових ресурсів в цілому, так і, перш за все, державних фінансових ресурсів, виявленню загроз у зовнішньому та внутрішньому середовищі, а відтак зміцненню як рівня фінансової безпеки, так і рівня її забезпеченості.

Внутрішній аудит виконує, перш за все, функцію оцінювання, адже його основне призначення – виявлення слабких місць в системі управління (перш за все, корпоративного) як в цілому, так і в системі внутрішнього контролю зокрема на основі ризик-орієнтованого підходу з метою розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності таких систем і процесів. До того ж, наявність або відсутність внутрішнього аудиту у суб'єктів господарювання можна розглядати як важливий фактор ефективності їх діяльності, а отже, і забезпеченості їх фінансової безпеки в цілому.

ВА дійсно є найбільш дієвим інструментом пошуку можливостей стосовно підвищення ефективності діяльності та зміцнення фінансової безпеки СГ державного і комунального сектору, так як формується суб'єктом

самостійно, всередині суб'єкта та дозволяє отримати інформацію, необхідну для досягнення цілей та вирішення завдань, найбільш ефективним способом - способом, який максимально знижує ризик шахрайства, марнотратства, допущення помилок, здійснення фінансово-бюджетних порушень чи нерентабельності.

Як вже зазначалося, ВА виконує важливі завдання з удосконалення системи внутрішнього контролю (далі- СВК) та сприяє зміцненню забезпеченості фінансової безпеки СГ державного і комунального сектору, попереджує факти незаконного, неефективного та нерезультативного використання фінансових ресурсів (перш за все, державних), запобігає виникненню помилок та інших недоліків у діяльності підприємства.

Поряд із цим, на практиці не є поодинокими випадки, коли керівники суб'єктів господарювання, зокрема в державному та комунальному секторі, розглядають внутрішній аудит як універсальне вирішення усіх проблем підприємства, установи чи організації. Але за допомогою внутрішнього аудиту не можна ліквідувати або ідентифікувати всі випадки людських помилок або зловживань; не є можливим також і проведення ВА кожного процесу щороку. У протилежному випадку це буде суперечити основним принципам внутрішнього аудиту, зокрема (і перш за все), принципу незалежності, об'єктивності; професійної компетентності та належної ретельності; забезпечення підвищення якості.

Однак в Україні значення ВА як самостійного виду контролю як з боку власників, так і керівників, недооцінюється. Тим більше – у СГ державного сектору економіки, система управління на яких переважно - корпоративна. На даному проміжку часу найактуальнішим для вітчизняної практики ДФК є становлення, передусім, СВК у СГ державного і комунального сектору . Наявність у останніх СВК, що ефективно функціонує, і є обов'язковою умовою подальшого впровадження і розвитку внутрішнього аудиту через те, що саме ВА є такою складовою СВК, яка дозволяє оцінювати, перш за все, ефективність СВК, а отже – і всієї системи управління СГ державного і

комунального сектору та управління державними фінансовими ресурсами зокрема (тим більше в контексті забезпечення фінансової безпеки СГ) [4].

Призначення внутрішнього аудиту в державному секторі на рівні СГ визначається рядом міжнародних правових актів, що були видані різними міжнародними організаціями на різних етапах становлення та розвитку СВК та внутрішнього аудиту (Додаток К).

Отже, за підходом, прийнятим в ЄС, внутрішній контроль (за термінологією ЄС – фінансове управління і контроль) та внутрішній аудит є дієвими інструментами власника або керівника для реалізації власних повноважень і відповідальності, досягнення цілей та реалізації завдань очолюваного ним СГ (органу). Від того, наскільки достовірною є інформація, що надається СВК, залежить обґрунтованість та ефективність рішень, прийнятих керівниками, зокрема, і стосовно зміцнення забезпеченості фінансової безпеки у таких суб'єктів.

Стосовно вітчизняних здобутків на теренах законодавчого та нормативно-правового забезпечення ВА в державному секторі (див.п.п. 1.3), то слід відзначити, що оцінка відомих документів з ВА, що діють сьогодні у таких учасників господарських відносин в державному сектору, як ЦОВВ та ОДА, дає підстави стверджувати, що переважна більшість серед останніх затвердили Положення про порядок здійснення внутрішнього аудиту та Положення про відділ фінансового контролю та аудиту. Нажаль, серед СГ державного і комунального сектору (окрім бюджетних установ) на сьогоднішній день така практика є поодинокую, або зовсім відсутня.

Однак, враховуючи те, що ВА не може функціонувати без належно створеної та ефективно функціонуючої СВК у СГ державного і комунального сектору, доцільно розглянути основні засади ВК на основі системного підходу (що дає підстави використовувати абревіатуру - СВК).

У забезпеченні дієвості системи внутрішнього контролю кожен працівник відіграє важливу роль, однак загальна відповідальність за ефективність СВК покладається на керівника і не може бути ним делегована. Для того, щоб

забезпечити впевненість керівника у тому, що діяльність провадиться економно, ефективно, результативно та згідно із законодавством і досягає визначеної підприємством (установою, організацією) мети, керівник має бути зацікавлений та, відповідно, повинен забезпечити розробку загальних організаційно-правових засад щодо функціонування надійної та дієвої СВК.

Внутрішній контроль не є подією або явищем, тобто він не зосереджений тільки на перевірках, призначених на конкретний день або місяць. Він являє собою постійний процес, що поширюється на всю діяльність підприємства [226]. Його не можна розглядати як окремий напрям діяльності, він повинен бути не доданий, а саме інтегрований у функції суб'єкта господарювання як його невід'ємна частина. Максимально ефективним внутрішній контроль є в тому випадку, якщо він вбудований в організаційну структуру і в основні управлінські процеси. Саме в такому разі забезпечується зниження витрат і марнотратства діяльності СГ.

При цьому керівництво як будь-якого суб'єкта господарювання, так і, перш за все, СГ державного і комунального сектору, відповідає за визначення базових положень внутрішнього контролю як частини управління ризиками і за його оновлення при змінах у ризиках. Реалізуючи контрольні функції під час здійснення звичайних управлінських, наглядових та інших видів діяльності, керівництво повинне гарантувати ефективність функціонування у СГ СВК шляхом проведення регулярних заходів огляду, отримання періодичної звітності від усіх підрозділів. Такі гарантії є невід'ємною частиною належного функціонування системи внутрішнього контролю.

Здійснення ВК у суб'єктів господарювання державного і комунального сектору напряму залежить від механізму управління. Так, у корпоративному секторі (на відміну від бюджетних установ, де існує проблема реалізації принципу персоналізації відповідальності за неефективне витрачання бюджетних коштів завдяки відсутності належної правової бази, управлінської культури, поведінки та інших чинників) завдяки існуванню в структурі управління ради директорів (наглядової ради) або іншого

колегіального органу, що пильно спостерігає за діями виконавчого керівництва (дирекції; правління) задля максимізації добробуту акціонерів, проблему ідентифікації відповідальності вирішено. Важливо наголосити, що у СГ державного і комунального сектору (система управління на яких переважно - корпоративна) ні власники, ні внутрішні аудитори відповідальності за створення і підтримання надійної та ефективної системи внутрішнього контролю не несуть. Відповідальність несе керівництво СГ державного і комунального сектору.

Слід відзначити, що у системі управління будь-якого суб'єкта господарювання, в тому числі державного сектору (або – державного і комунального секторів економіки), внутрішній контроль і внутрішній аудит являють собою механізми зворотного зв'язку між об'єктом і суб'єктом управління, оскільки за їх допомогою до керівника доводиться об'єктивна інформація про стан функціонування об'єкта управління. Тому згідно з міжнародними нормами, досліджуючи внутрішній фінансовий контроль, який є одним з елементів СВК поряд із внутрішнім функціональним контролем і контролем ефективності, варто зауважити, що він спрямований на запобігання вчиненню порушень, перш за все, фінансово-бюджетної дисципліни, виявлення відхилень і вжиття коригуючих заходів [225].

Отже, в розвинутих європейських країнах внутрішній контроль не обмежується бухгалтерським контролем і традиційним фінансовим управлінням та адміністративним контролем. Його ключові положення є частиною відповіді на ризики, тобто являють собою сукупність дій, вбудованих у систему управління суб'єкта господарювання та сумісних з основними управлінськими процесами, що здійснюються у СГ: плануванням, виконанням, моніторингом. СВК у суб'єктів господарювання буде ефективною за наявності адекватної нормативної бази. І саме керівник є головною відповідальною особою за формування такої бази на рівні СГ.

Отже, внутрішній контроль є справою кожного керівника, а ролі та відповідальність персоналу повинні бути чітко визначені, формалізовані та

ефективно доведені до кожного працівника. Саме тому такі положення повинні бути визначені у посадових інструкціях кожного працівника. Це, в свою чергу, забезпечує можливість кожного бути відповідальним за належне функціонування внутрішнього контролю.

Формулювання ролей і обов'язків для кожного працівника СГ державного і комунального сектору слід здійснювати, базуючись на концепції внутрішнього контролю, визначеній у Керівництвах з внутрішнього контролю для державного сектору INTOSAI (зокрема INTOSAI GOV 9100), в основу яких покладено модель COSO [219].

Згідно моделі COSO, ВА є важливою складовою СВК та здійснює моніторинг реалізації процедур внутрішнього контролю, оцінку їхньої ефективності та розробку пропозицій і рекомендацій щодо укріплення внутрішнього контролю.

Таким чином, сучасний внутрішній аудит у СГ державного і комунального сектору з будь-якою системою управління (унітарною, корпоративною), може та повинен виконувати різні та масштабні завдання. По-перше, він оцінює систему внутрішнього контролю стосовно достовірності інформації, дотримання законодавства, збереження активів, ефективності та результативності діяльності окремих операційних та структурних підрозділів, а отже – оцінює всю систему управління. По-друге, здійснює аналіз та оцінку ефективності системи управління ризиками (на основі пошуку та виявлення можливих фактів шахрайства, марнотратства, допущення помилок, здійснення фінансово-бюджетних порушень чи нерентабельності) та пропонує методи зниження ризиків. По-третє, оцінює рівень забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Зазначені тези підтверджують позицію автора щодо доцільності запровадження внутрішнього аудиту задля забезпечення фінансової безпеки у СГ державного і комунального сектору (система управління на яких переважно - корпоративна), а отже, є підґрунтям для розробки власного методичного підходу до впровадження внутрішнього аудиту задля забезпечення фінансової

безпеки досліджуваних суб'єктів господарювання.

Отже, слід зазначити, що забезпечення ефективної діяльності суб'єктів господарювання як в цілому, так і державного та комунального сектору зокрема, вимагає комплексного вирішення численних проблем, зумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, які можуть призводити до виникнення фінансових порушень, ризикових операцій, фактів шахрайств, а отже - загрожувати фінансовій безпеці суб'єктів господарювання та її забезпеченню.

Останнє потребує формування нових підходів до підвищення ефективності діяльності СГ, які б забезпечували і максимальну оперативність інформування власників (керівництва) СГ про необхідність упровадження певних заходів з метою попередження фінансово-бюджетним порушенням, виникненню фактів шахрайства, а також запобігання та протидії певним загрозам фінансовій безпеці останніх.

Проте інформація, що надається власникам (керівникам), має носити характер не виключно констатації фактів фінансових порушень, шахрайства, їх професійної оцінки, але й містити інформацію про виявлені причини виникнення останніх, містити рекомендації та пропозиції щодо попередження порушень і фактів шахрайств, їх мінімізації та (у кінцевому) уникнення останніх з урахуванням змін обставин у внутрішньому та, що надзвичайно важливо, у зовнішньому середовищі.

Виходячи із сутності поняття «фінансова безпека суб'єктів господарювання» (п.п. 1.2. дисертаційної роботи) та її спрямованості на забезпечення захисту від загроз та формування передумов для сталого стабільного розвитку суб'єкта господарювання, простежується необхідність упровадження дієвого інструменту задля належного рівня забезпечення фінансової безпеки, який дозволить повною мірою використовувати можливості суб'єкта господарювання для досягнення мети та відповідальності, що ставлять перед собою суб'єкти господарювання в особі їх власників (керівників), особливо коли серед власників є держава (в особі органів державної влади та органів місцевого самоврядування), та задовольняти в повному обсязі фінансові інтереси

власників на основі здійснення оцінки та координації фінансово-господарської діяльності.

У міжнародній і європейській практиці та сучасній економічній науці таким інструментом є внутрішній аудит, який трактують дослідники, по-перше, як сучасну прогресивну форму внутрішнього контролю (який включає, перш за все, фінансовий (бухгалтерського) контроль) [17; 21 ; 32; 97]; по-друге, як нову складову управлінської діяльності, що допомагає організації досягати поставлених цілей завдяки систематичному, послідовному підходу до оцінки ефективності процесів управління та систем контролю й управління ризиками [1; 137; 150; 156; 170; 196]. Більшість же дослідників визначають внутрішній аудит як процес експертної оцінки адекватності та ефективності функціонування систем управління підприємством (організацією, установою), бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, а також системи управління ризиками з метою надання незалежних та об'єктивних гарантій зацікавленим у такій інформації користувачам (перш за все, це власники та керівники підприємства (організації, установи) щодо досягнення останнім його основної мети та функціонування системи управління найбільш ефективним способом [3; 19; 23; 25; 91; 97; 127].

Отже, виходячи з того, що більшість дослідників вказує на таку сутнісну складову ВА, що пов'язана з оцінюванням ефективності системи управління та внутрішнього контролю СГ з метою недопущення помилок, зловживань, фактів шахрайства, фінансових порушень та нерентабельності, це вказує на пряму залежність між дієвим та ефективним ВА та рівнем забезпеченості фінансової безпеки СГ. Тобто чим з меншою кількістю та обсягами помилок та фінансових порушень з ознаками шахрайства будуть працювати СГ (тобто, чим більш ефективно вони будуть використовувати фінансові ресурси (особливо, коли серед них є державні фінансові ресурси)), тим вищим буде рівень забезпечення фінансової безпеки СГ.

Отже, забезпечення фінансової безпеки СГ державного і комунального сектору (система управління на яких переважно – корпоративна) із

використанням внутрішнього аудиту дозволить розширити напрями фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання із протидії загрозам зовнішнього та внутрішнього середовища та забезпечити захист фінансових інтересів власників останніх (серед яких є держава в особі органів державного управління та органів місцевого самоврядування), а саме – збільшення вартості суб'єкта господарювання та ефективного управління державними фінансовими ресурсами (рис. 3.5.).

Упровадження ВА в забезпечення фінансової безпеки СГ (далі- ФБ СГ) дозволить діагностувати загрози зовнішнього та внутрішнього середовища у короткостроковій та довгостроковій перспективах та захищати інтереси власників СГ, серед яких є держава.

Крім того, внутрішній аудит є інструментом, який дозволяє не тільки оцінювати систему корпоративного управління, систему внутрішнього контролю та управління ризиками, але й аналізувати та прогнозувати інформаційні потоки, оцінювати діяльність із забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання на різних напрямках та рівнях, забезпечувати досягнення основної стратегічної мети діяльності суб'єкта господарювання.

Необхідність упровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного і комунального сектору (система управління на яких переважно – корпоративна) в сучасних українських реаліях обумовлюється нестійким фінансовим та політичним станом держави, необхідністю забезпечувати високий рівень конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання та законне, ефективне, результативне та раціональне використання державних фінансових ресурсів.

У свою чергу, впровадження внутрішнього аудиту в забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання дозволить своєчасно діагностувати загрози зовнішнього середовища та розробляти заходи протидії цим загрозам.

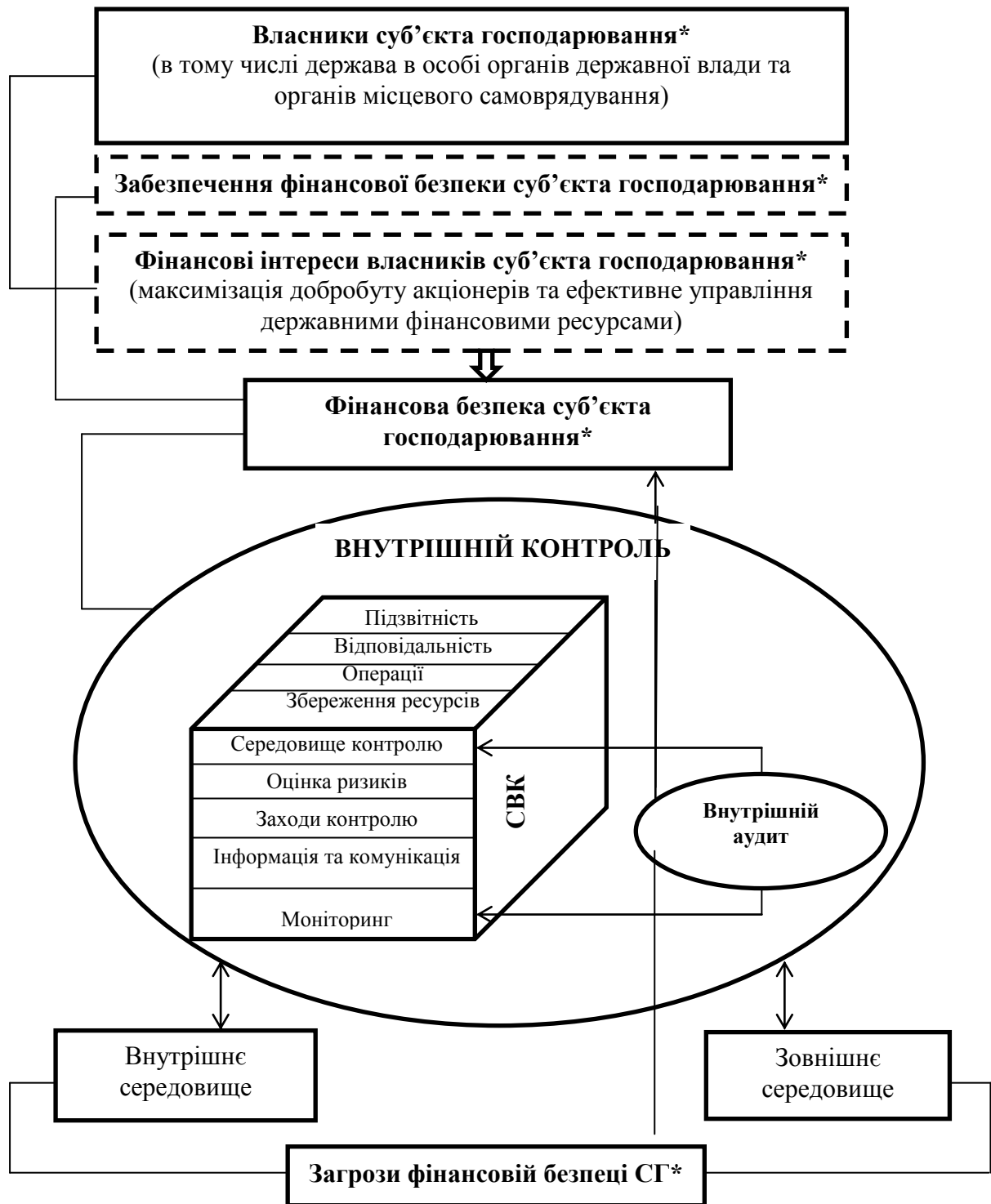

Рис. 3.5. Місце внутрішнього аудиту в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів господарювання* (розроблено автором)

* Під суб'єктами господарювання (СГ*) розуміються суб'єкти господарювання державного та комунального сектору, що не є бюджетними установами (система управління на яких переважно – корпоративна, та на які розповсюджуються реформи згідно Концепції розвитку ДВФК до 2017 року)

Отже, впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання не може бути відокремленим заходом, воно повинно мати комплексний характер, тобто внутрішній аудит як складова внутрішнього контролю інтегрується в інші підсистеми суб'єкта господарювання.

До того ж, слід зазначити, що для досліджуваних суб'єктів господарювання державного і комунального сектору (система управління на яких переважно – корпоративна) внутрішній аудит виступає більш динамічним, гнучким та менш регламентованим поняттям (чим, наприклад, в бюджетних установах), його застосування можливе на різних рівнях та етапах діяльності суб'єктів господарювання, оскільки виробничо-господарська діяльність передбачає наявність тривалого виробничого циклу та значні обсяги обміну інформацією.

Окреслений погляд підтверджується більшістю вітчизняних та зарубіжних вчених, що займаються вивченням досліджуваного питання, які зазначають, що в сучасних умовах господарювання необхідне введення комплексної методології та заснованою на ній інструментарію, які дозволять модернізувати організаційну й інформаційну структуру підприємств, що є об'єктом державної та комунальної власності (система управління на яких переважно корпоративна), а отже, вирішувати базові проблеми їх розвитку. Для цього і пропонується використовувати внутрішній аудит [20; 88; 105; 199; 217; 220; 222 - 224]. Дослідники зазначають, що внутрішній аудит - це система, яка орієнтована на майбутній розвиток підприємства. Це процес оцінки системи управління, ризиків та внутрішнього контролю конкретного підприємства і розробки шляхів для досягнення мети, яку воно ставить перед собою.

В Міжнародних стандартах професійної практики внутрішнього аудиту (далі- МСППВА), до яких сьогодні адаптується вітчизняне законодавство, внутрішній аудит визначено як складову управлінської діяльності, що допомагає організації досягати поставлених цілей завдяки систематичному, послідовному підходу до оцінки ефективності процесів управління та систем

контролю й управління ризиками [115].

Отже, виходячи із огляду наукових праць, в яких розглядається впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання, враховуючи міжнародні стандарти, що сьогодні регламентують внутрішній аудит, та вітчизняні концептуальні документи щодо впровадження та розвитку останнього в державному секторі, основна мета внутрішнього аудиту сформульована таким чином: надання незалежних та об'єктивних гарантій зацікавленим у такій інформації користувачам (перш за все, власникам та керівникам підприємства (організації, установи) щодо досягнення останнім його основної мети та функціонування системи управління найбільш ефективним способом. На сутність поняття «внутрішній аудит» різні автори хоча і мають специфічні погляди, однак погляди узгоджені стосовно того, що: внутрішній аудит – це системний та послідовний процес; спрямований на досягнення конкретної мети у найбільш ефективний спосіб; внутрішній аудит здійснює оцінку прийнятих управлінських рішень керівниками суб'єктів господарювання, систему внутрішнього контролю та ризики; внутрішній аудит орієнтований на досягнення основної стратегічної мети суб'єктів господарювання; внутрішній аудит використовує свій інструментарій – методичні прийоми та способи, серед яких левову частку займають способи і прийоми економічного аналізу, зумовлені різноманітністю інформації та завдань внутрішнього аудиту, складністю та взаємопов'язаністю сторін і елементів фінансово-господарської діяльності підприємств; внутрішній аудит надає об'єктивну та релевантну впевненість перш за все, власникам (керівникам) та іншим зацікавленим користувачам у досягненні основної мети суб'єктів господарювання та функціонування системи управління; внутрішній аудит включає безпосередньо як аудиторську діяльність, так і консультаційну.

Грунтуючись на узагальненні вітчизняного законодавства стосовно внутрішнього аудиту як інструменту державного внутрішнього фінансового контролю (а отже, і державного фінансового контролю), міжнародного

законодавства та поглядів провідних науковців на розуміння сутності внутрішнього аудиту, пропонується під внутрішній аудитом розуміти систематичний та послідовний процес оцінки внутрішніми аудиторами стану та якості корпоративного управління, управління ризиками та системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання на основі використання методів та прийомів внутрішнього аудиту з метою надання незалежних та об'єктивних гарантій (забезпечення впевненості в межах розумного) власникам (керівникам) та іншим зацікавленим користувачам щодо досягнення суб'єктом господарювання його основної мети та функціонування системи управління у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, марнотратства, допущення помилок, здійснення фінансово-бюджетних порушень чи нерентабельності, а також надання консультацій (рекомендацій).

Однак, стосовно визначення поняття «забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання із використанням внутрішнього аудиту», що в межах дисертаційного дослідження є вкрай необхідним, то останнє пропонується розглядати відносно сутності наступних понять: фінансова безпека суб'єктів господарювання; забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання; внутрішній аудит (див. рис. 3.6.).

Отже, на рис. 3.6 відображено формування комплексного характеру визначення забезпечення ФБ СГ із використанням ВА, оскільки має місце поєднання ФБ СГ та ВА в процесі її забезпечення.

Саме така функціональна особливість ВА як здатність надавати своєчасну та повну інформацію про стан зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єкта господарювання, спроможність своєчасно оцінювати процеси та функції управління на різних напрямках діяльності та спрямованість на управління ризиками привертає до внутрішнього аудиту увагу в аспекті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

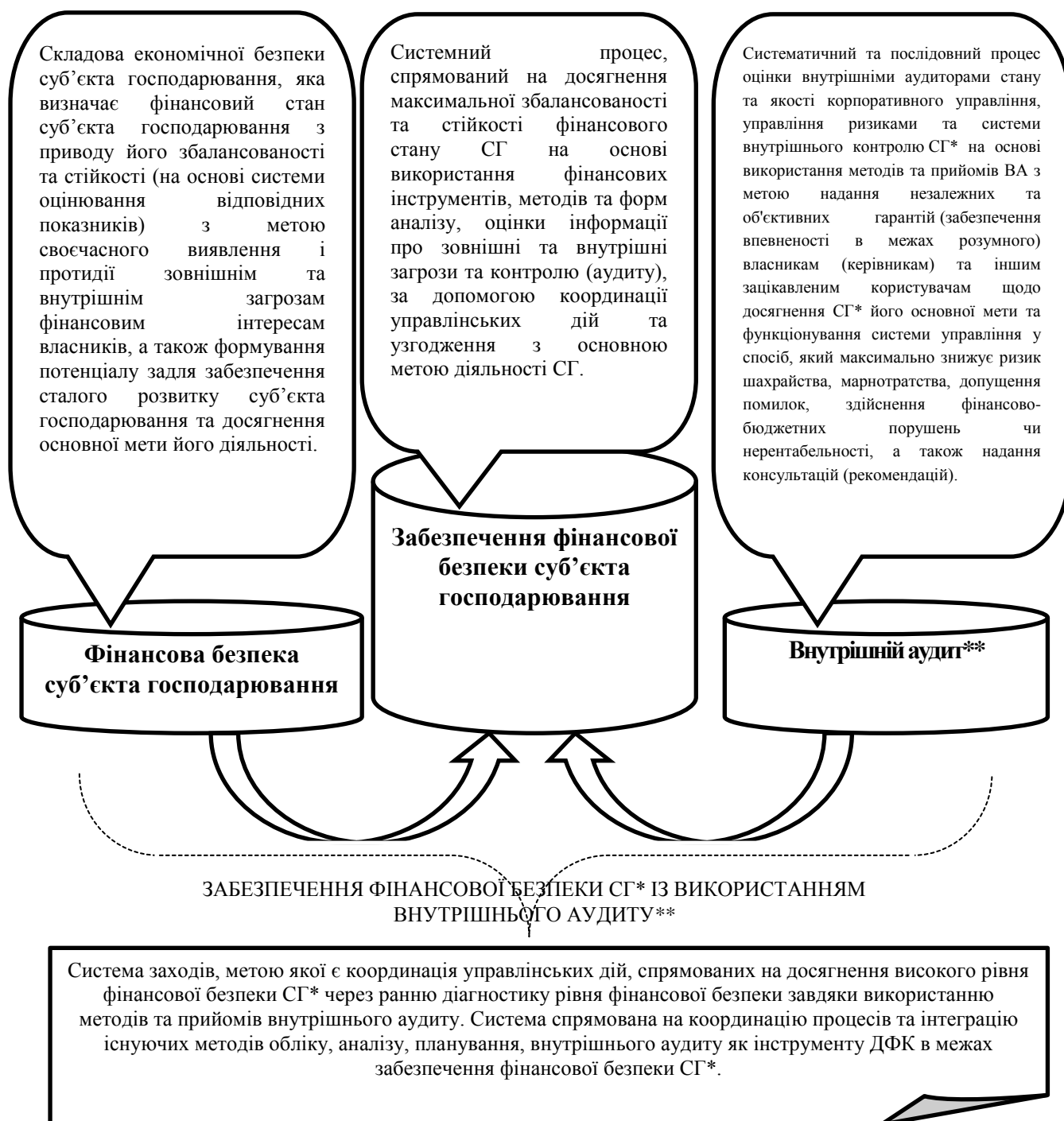

Рис. 3.6. Формування комплексного характеру забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання* на засадах ВА як інструменту ДФК (розроблено автором)

* Під суб'єктами господарювання (СГ*) розуміються суб'єкти господарювання державного та комунального сектору, що не є бюджетними установами (система управління на яких переважно – корпоративна, та на які розповсюджуються реформи згідно Концепції розвитку ДВФК до 2017 року)

** Внутрішній аудит (ВА) розглядається як інструмент ДФК на рівні СГ*

Саме така функціональна особливість ВА як здатність надавати своєчасну та повну інформацію про стан зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єкта господарювання, спроможність своєчасно оцінювати процеси та функції управління на різних напрямках діяльності та спрямованість на управління ризиками привертає до внутрішнього аудиту увагу в аспекті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Отже, наступним завданням є визначення складових елементів забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання із використанням внутрішнього аудиту як системи. Останні сформовані на основі узагальнення визначень значення та напрямів поєднання внутрішнього аудиту та забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання різними авторами-дослідниками (рис. 3.7.) [4; 9; 105; 127; 217; 220; 223]. Особлива цінність інформації, що надається внутрішнім аудитом (в організаційному плані - службою (підрозділом) ВА), полягає у її незалежності та об'єктивності, оскільки завдання, що ставляться перед внутрішніми аудиторами власниками (керівниками), полягають саме в оцінці та інтерпретації даних про функціонування системи управління СГ, системи внутрішнього контролю та управління ризиками з метою надання впевненості власникам (керівникам), що діяльність СГ відбувається у відповідності до основної мети, а система управління СГ функціонує ефективно. Крім того, сучасні інструменти внутрішнього аудиту дозволяють узгоджувати спрямованість різних підрозділів у досягненні визначених керівництвом цілей.

Слід підкреслити, що служба (підрозділ) внутрішнього аудиту безпосередньо не приймає рішення, а здійснює їх оцінку, а також сприяє їх підготовці, функціональній та інформаційній підтримці і моніторингу за реалізацією рекомендацій та пропозицій, що надається службою ВА [4]. Інформаційне забезпечення підрозділів суб'єктів господарювання має здійснюватись у зрозумілій для користувачів формі. З цією метою відповідна інформація спочатку обробляється, узагальнюється, аналізується і подається користувачам (перш за все, власникам та керівникам СГ) у формі звітів внутрішніх аудиторів, резюме, рекомендацій, пропозицій тощо [4].

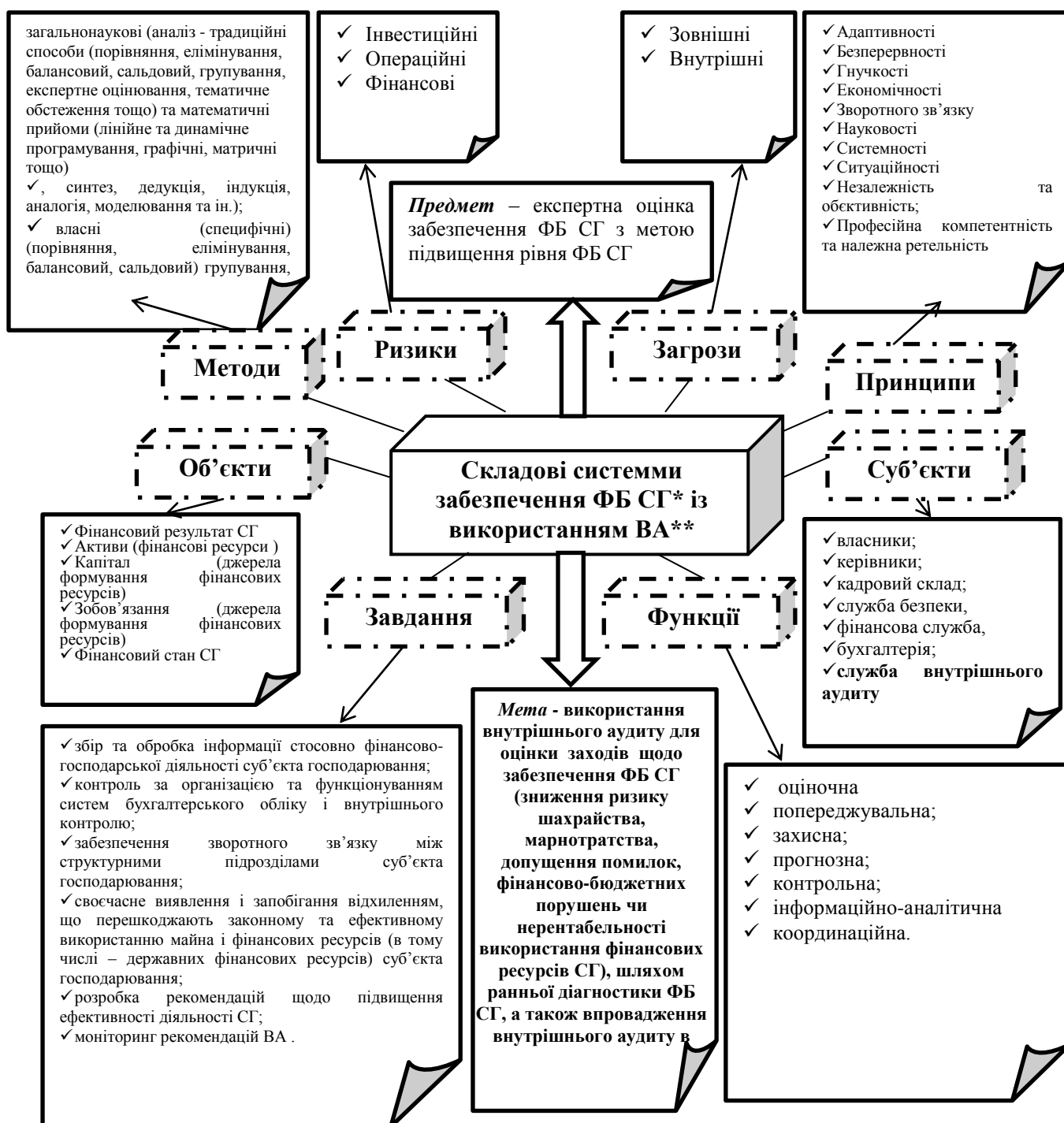

Рис. 3.7. Складові системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання* із використанням внутрішнього аудиту** (розроблено автором)

* Під суб'єктами господарювання (СГ*) розуміються суб'єкти господарювання державного та комунального сектору, що не є бюджетними установами (система управління на яких переважно – корпоративна, та на які розповсюджуються реформи згідно Концепції розвитку ДВФК до 2017 року)

** Внутрішній аудит (ВА) розглядається як інструмент ДФК на рівні СГ*

Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання державного і комунального сектору (система управління на яких переважно – корпоративна) з використанням принципів засад внутрішнього аудиту дозволить оптимізувати процес забезпечення захисту фінансових інтересів власників (серед яких є держава) від загроз, оскільки внутрішній аудит дозволяє оцінювати функції різних підрозділів, реалізовувати їх комплексно.

Ця думка підтверджується визначенням внутрішнього аудиту у МСППВА та у Практичних рекомендаціях до застосування основних положень Міжнародної професійної практики внутрішнього аудиту [115; 132], які виділяють провідною функцією внутрішнього аудиту оцінку всієї системи управління фінансово-господарської діяльністю СГ для забезпечення цілеспрямованого управління СГ. Враховуючи наведене вище, необхідно сформулювати етапи впровадження внутрішнього аудиту в систему забезпечення ФБ СГ (рис. 3.8).

Варто відмітити, що в науковій літературі існує достатня кількість напрацювань з приводу вдосконалення забезпечення ФБ СГ із застосуванням різноманітних заходів та інструментів [73; 146]. До того ж, в переважній більшості, автори в своїх доробках розглядають фінансову безпеку суб'єктів господарювання, не враховуючи їх приналежності до державного і комунального сектору, а також не враховують особливості їх системи управління, що узагальнює вже існуючі положення та послаблює їх прикладну цінність.

Безперечною перевагою запропонованих науково-методичних положень (рис. 3.8) з приводу зміцнення фінансової безпеки суб'єктів господарювання державного і комунального сектору (система управління на яких переважно – корпоративна) є впровадження внутрішнього аудиту (як одного з інструментівДФК), доцільність запровадження якого в умовах реформуванняДФК обґрунтовано раніше.

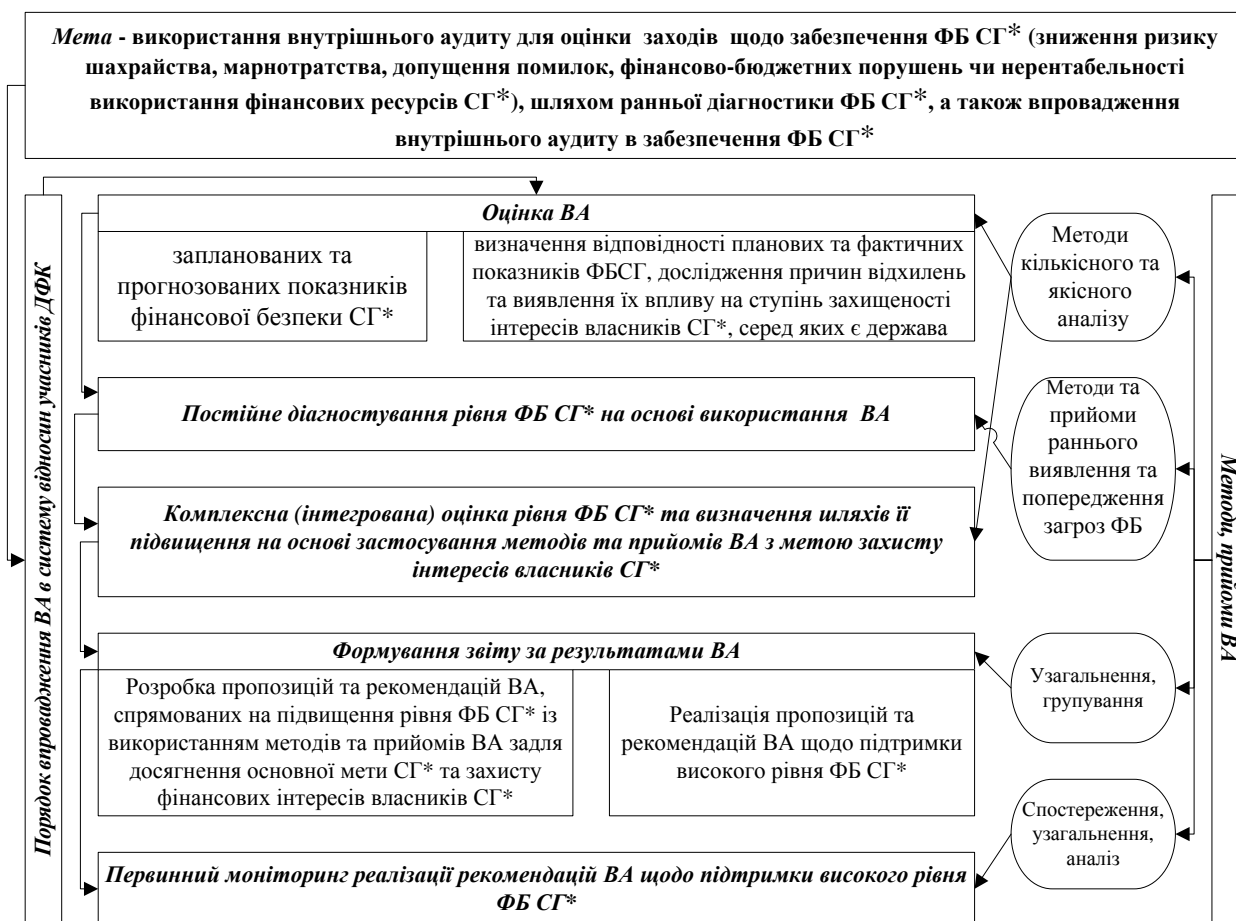

Рис. 3.8. Науково-методичні положення з впровадження внутрішнього аудиту в систему відносин учасників ДФК

* Під суб'єктами господарювання (СГ*) розуміються комерційні СГ державного та комунального сектору (система управління на яких переважно – корпоративна, та на які розповсюджуються реформи згідно Концепції розвитку ДВФК до 2017 року)

Виконання означених функцій (рис.3.8.) та дотримання наведеного на рис. 3.8. порядку впровадження внутрішнього аудиту в систему відносин учасників ДФК дозволить максимально ефективно побудувати систему забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання державного та комунального сектору, що, у свою чергу, приведе до забезпечення захисту фінансових інтересів власників СГ, серед яких є держава в особі органів державної влади та органів місцевого самоврядування, тим самим додаючи вартості СГ (та його зацікавленим сторонам) та збільшуючи корисність СГ державного та комунального сектору для суспільства.

3.3. Методичні рекомендації щодо вдосконалення державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Вдосконалення державного фінансового контролю на досліджуваних суб'єктах господарювання автором пропонується впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Для цього автором пропонується науково-методичний підхід, схема якого зображена на рис. 3.9.

Як впливає з рис. 3.9 впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного сектору економіки пропонується проводити в з урахуванням восьми блоків.

Перший блок спрямований на визначення необхідності впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Варто зауважити, що ця необхідність в визначена Концепцією розвитку державного внутрішнього фінансового контролю та підтверджена результати впровадження внутрішнього аудиту в центральні органи виконавчої влади, державні адміністрації та бюджетні установи;

Другий блок передбачає визначення підходів до упорядкування внутрішнього аудиту в діяльності суб'єктів господарювання. Суб'єкт господарювання може обирати чи створювати власний підрозділ внутрішнього аудиту (вводити посаду внутрішнього аудитора), чи залучати до внутрішнього аудиту державних аудиторів. Також суб'єкт господарювання може використовувати технологію ко-сорсингу, коли залежно від поставлених завдань при наявності відокремленого підрозділу чи посади внутрішнього аудитора можуть залучатися й державні аудитори.

При впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання, перш за все, необхідно визначити обов'язки, завдання, функції.

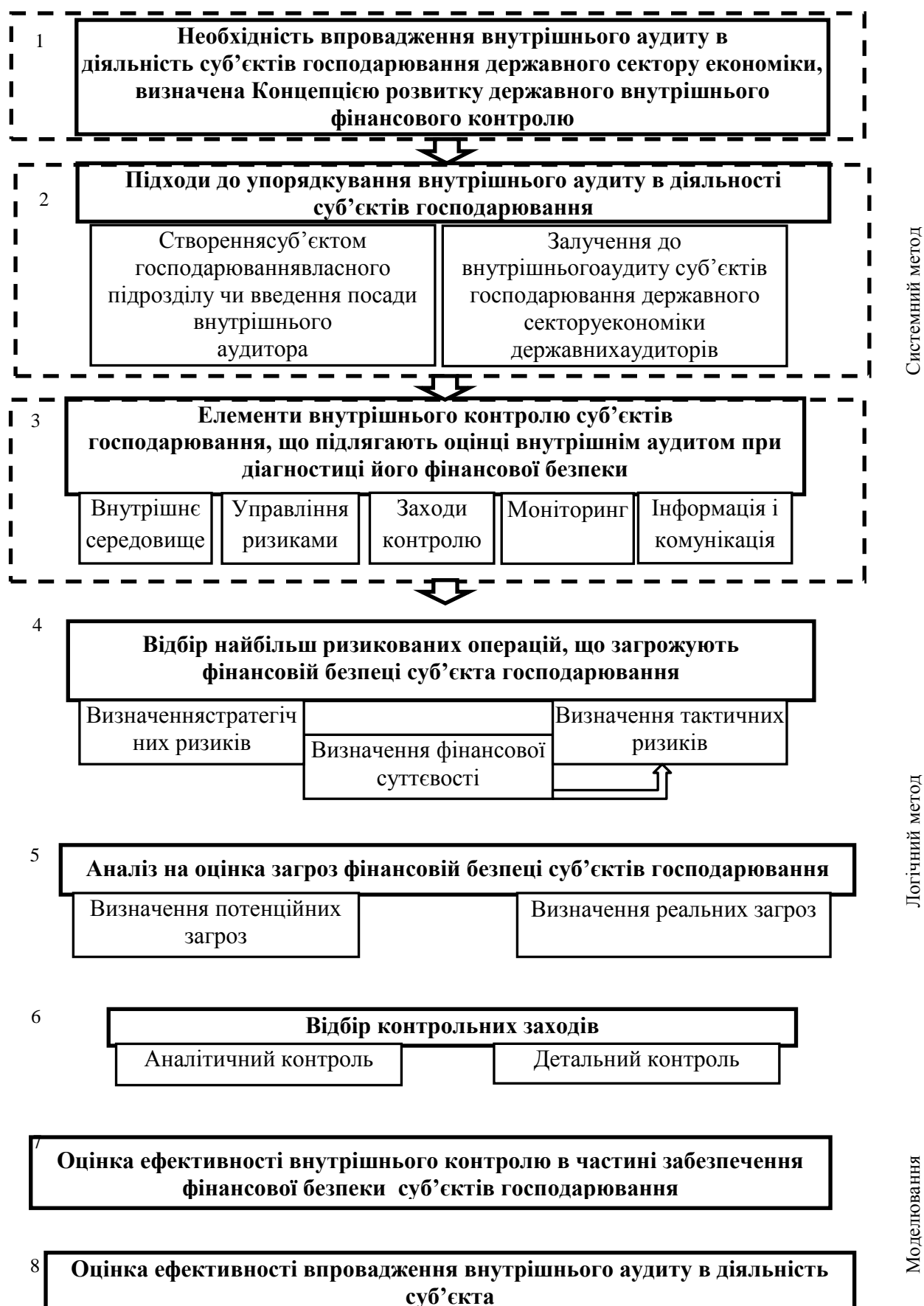

Рис. 3.9. Науковий підхід до впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного сектору економіки в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання

При цьому визначення обов'язків повинне обновлятися після кожної їхньої зміни (перерозподілу) між окремими співробітниками.

Поділ завдань повинен бути побудований таким чином, щоб можна здійснювати взаємний контроль їхнього виконання, як мінімум, двома співробітниками.

Розподіл функцій повинне роз'єднати:

1. Операції: всі відділи та діяльність, необхідна для експлуатації (відділ збуту, виробництва, реклами і т.д.).

2. Захист і збереження: всі відділи, які мають у своєму розпорядженні майно та забезпечують його фізичне збереження (комірники, касир).

3. Облік як базовий елемент контролю (загальний, допоміжний та аналітичний), складання фінансових кошторисів, статистику, централізацію всієї інформації, що сприяє прийняттю стратегічних управлінських рішень.

Приблизна схема повного контролю над фінансово-господарською діяльністю підприємства, включаючи фінансові й не фінансові показники, подана на рис. 3.10.

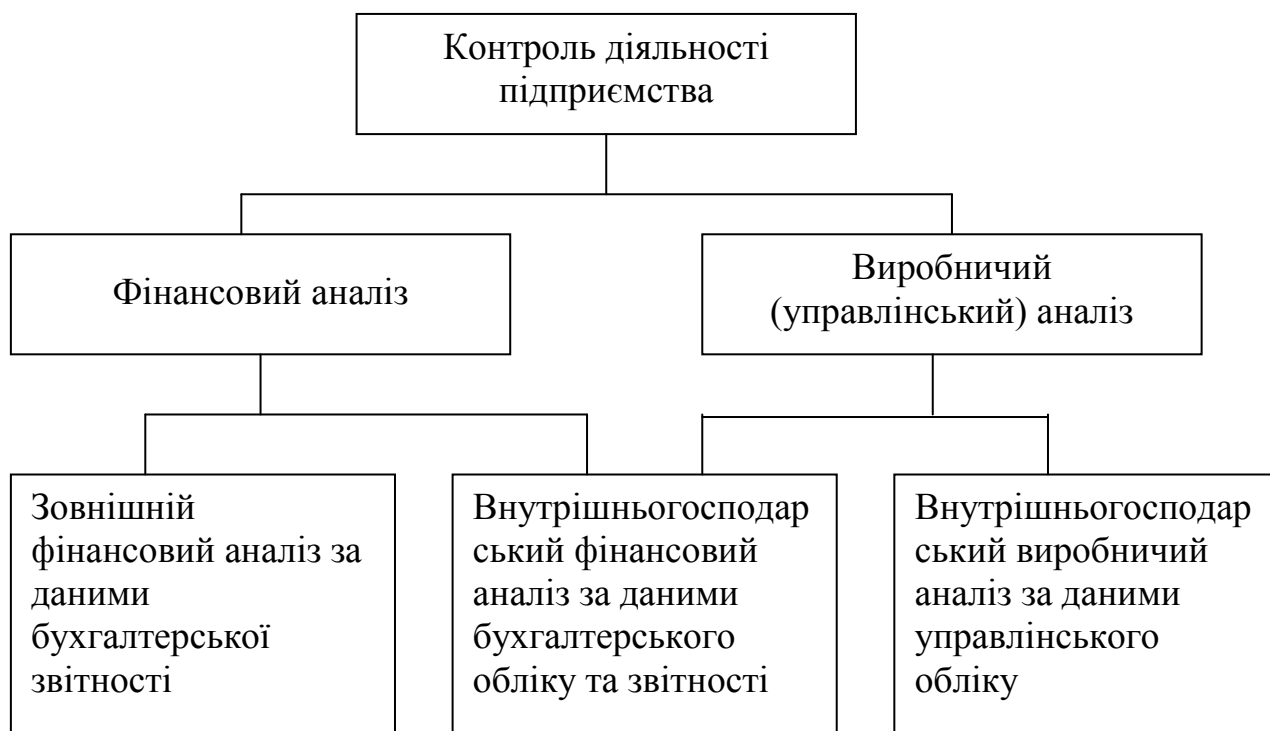

Рис. 3.10. Схема повного контролю фінансово-господарської діяльності підприємства

При цьому ефективність організації внутрішнього аудиту визначається умовами, поданими на рис. 3.11.

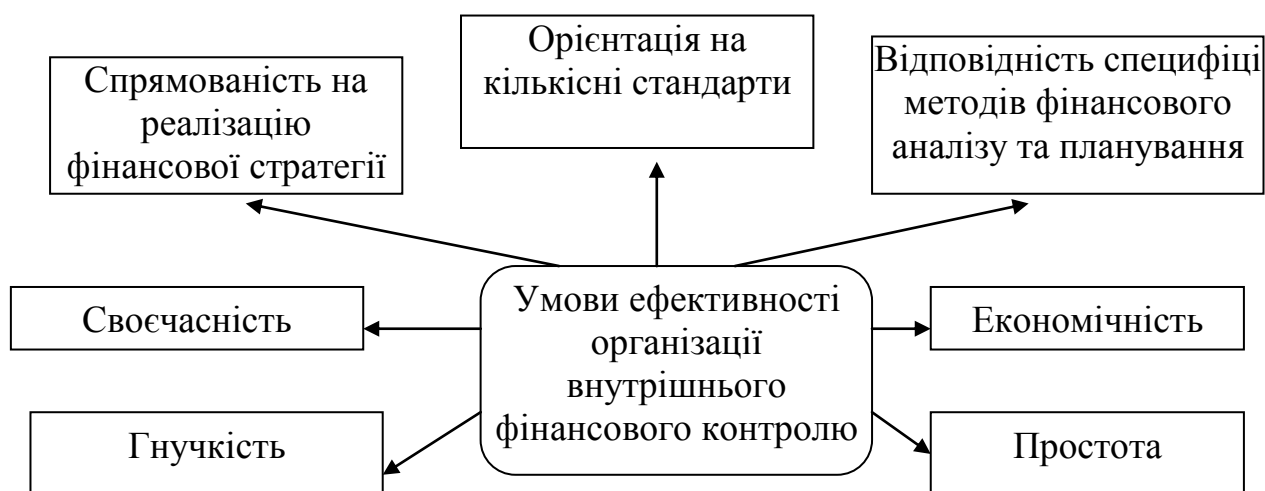

Рис. 3.11. Умови ефективності організації внутрішнього аудиту

Третій блок спрямований на дослідження елементів внутрішнього контролю суб'єктів господарювання, що підлягають оцінці внутрішнім аудитом при діагностиці його фінансової безпеки.

Варто зауважити, що особливе місце в системі внутрішнього аудиту займає організація моніторингу фінансової діяльності підприємства.

Вона повинна являти собою механізм постійного спостереження за найважливішими результатами поточної діяльності в умовах постійно мінливої кон'юнктури фінансового ринку.

Побудова системи моніторингу фінансової діяльності підприємства базується на використанні наступних основних методичних принципів (рис. 3.12).

Реалізація принципу вибору для спостереження найбільш важливих напрямків і цільових показників фінансової діяльності підприємства базується на раніше сформовані цільові стратегічні фінансові нормативи й найважливіші показники фінансових планів і бюджетів, які визначають пріоритетні напрямки фінансового контролю. У першу чергу спостереження

повинне бути організоване за результатами фінансової діяльності, що забезпечує підвищення ринкової вартості підприємства (або його акцій).

Принцип побудови системи інформативних (первинних) звітних показників за кожним напрямком фінансової діяльності дозволяє формувати первинну інформаційну базу контролю, необхідну для наступного підрахунку окремих аналітичних показників.

Рис. 3.12. Методичні принципи побудови системи моніторингу суб'єктів господарювання державного сектору економіки

Принцип розробки системи узагальнюючих оціночних (аналітичних) показників, що відображають фактичні результати фінансової діяльності в розрізі різних її аспектів, припускає, що в процесі розробки такої системи будуються алгоритми розрахунку окремих оціночних показників з використанням первинної інформаційної бази контролю та методів фінансового аналізу. Система фактичних оціночних показників повинна повністю співвідноситись із системою спостережуваних цільових стратегічних нормативів і найважливіших показників фінансових планів і бюджетів.

Установлення періодичності формування звітної бази даних як принципу побудови системи моніторингу фінансової діяльності підприємства полягає в тому, що така періодичність визначається необхідністю оперативного реагування, тобто своєчасністю здійснення внутрішнього контролю за окремими аспектами фінансової діяльності. При цьому показники річної звітності не є об'єктами поточного моніторингу фінансової діяльності.

Принцип встановлення розмірів відхилень фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених припускає, що на кожному підприємстві з урахуванням специфіки його діяльності повинен бути визначений критерій «критичних відхилень». Розмір цих відхилень може бути прийнятий у відсотковому відношенні з використанням коефіцієнта варіації. При цьому коливання показника варіації повинно зменшуватися зі зростанням часу спостереження. Так, для декади це відхилення може бути прийняте в розмірі, наприклад, близько 20 %, для місяця - близько 15 %, для кварталу - близько 10 %.

У процесі аналізу основних причин, що викликають відхилення фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених, як принципової процедури результатів контролю пропонується, у першу чергу, виділяти ті показники, за якими спостерігаються «критичні відхилення» від цільових нормативів та показників фінансових планів і бюджетів. По

кожному «критичному відхиленню» (а при необхідності, і по менш значимих величинах відхилень найбільш важливих для підприємства показників) повинні бути оперативно виявлені причини, що їх викликали.

Принципова схема дій фінансового менеджменту при встановлених відхиленнях фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених полягає в трьох алгоритмах:

а) «нічого не вживати» - ця форма реагування може використатися в тих випадках, коли розмір відхилень значно нижче встановленого «критичного критерію»;

б) «усунути відхилення» - така система дій передбачає розробку й впровадження заходів щодо забезпечення виконання нормативних або планових показників;

в) «змінити систему нормативних або планових показників» - така система дій вживається в тих випадках, коли виконання встановлених стратегічних або тактичних нормативних і планових показників нереально.

Процес реалізації принципу виявлення резервів з метою нормалізації фінансової діяльності й підвищення її ефективності пов'язаний з використанням алгоритму «усунути відхилення». При цьому резерви розглядаються в розрізі різних аспектів фінансової діяльності або окремих фінансових операцій. У якості однієї з таких можливостей може бути розглянуте використання сформованого резерву коштів.

Принцип обґрунтування пропозицій щодо зміни окремих цільових стратегічних і тактичних нормативів і планових показників пояснюється тією обставиною, що в ряді випадків можливості захисту й нормалізації окремих аспектів фінансової діяльності досить обмежені або взагалі відсутні, що обумовлює необхідність використання відповідного алгоритму системи дій. У цьому випадку за результатами контролю вносяться пропозиції по коректуванню системи цільових фінансових установок, а в окремі критичні моменти може бути обґрунтоване припущення щодо припинення окремих фінансових операцій у зв'язку з виникнення серйозних загроз порушення або

руйнування існуючої бізнес-діяльності підприємства.

Четвертий блок впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного сектору економіки передбачає визначення найбільш ризикованих операцій, що загрожують його фінансовій безпеці.

Варто зауважити, що до найбільш ризикових фінансових потоків та операцій відносять насамперед ті, що містять стратегічні ризики (є політично значущими, важливими для керівництва або не надійними з точки зору контролю). При цьому слід враховувати фінансову суттєвість господарських операцій (значний відсоток загальної суми фінансової звітності), тобто ту інформацію яка може вплинути на рішення її користувачів.

На думку автора, фінансову суттєвість доцільно розраховувати відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, впевненості та етики [114]

Також аналіз ризиків передбачає й дослідження тих, які впливають на фінансову звітність суб'єктів господарювання державного сектору економіки та найбільш важливі господарські операції. За результатами такого аналізу здійснюється відбір найбільш ризикових операцій та проводиться аналіз й оцінка загроз, які можуть бути викликані такими ризиками, що й є п'ятим блоком запропонованого науково-методичного підходу.

При цьому важливо пам'ятати, що загрози можуть бути як реальними, так і потенційними.

Потенційні загрози визначаються шляхом аналітичного контролю, тобто на основі професійного судження аудитора під час проведення аналізу процесу та вивчення окремих операцій, заходів контролю та супутньої інформації.

Реальні загрози – це помилки, недоліки або неточності у фінансовій звітності, встановлені в ході попереднього тестування надійності системних заходів контролю, яке проводиться на етапі попереднього дослідження з метою визначення розміру аудиторської вибірки, яка буде здійснена на етапі проведення аудиту. Такі ризики визначаються шляхом проведення перевірок

окремих фінансових бухгалтерських та первинних документів, такзваним детальним контролем.

Сьомим та восьмим блоками запропонованого автором науково-методичного підходу до впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного сектору економіки є оцінка ефективності внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту відповідно.

Оцінку ефективності внутрішнього контролю можна проводити за допомогою існуючих наробок науковців та практиків в сфері державного фінансового контролю.

Що стосується ефективності внутрішнього аудиту то, слід зазначити, що ефективність внутрішнього аудиту - це характеристика, яка визначає її результативність. Тобто під ефективністю внутрішнього аудиту слід розуміти відповідність досягнутих в процесі її здійснення результатів поставленим завданням (встановленим вимогам до порядку проведення та узагальнення результатів) та витратам на його проведення.

При визначенні ефективності внутрішнього аудиту необхідно застосовувати системний підхід та враховувати її подвійну природу: ефективність окремого внутрішнього аудиту, ефективність роботи внутрішнього аудитора. У зв'язку з чим визначається ефективність окремих елементів системи і в кінцевому рахунку інтегральний показник

Ефективний внутрішній аудит – це система, яка надає об'єктивну та достовірну інформацію про фактичні обставини справи, що підтверджена наданими матеріалами справи.

Ефективність внутрішнього аудиту передбачає отримання наступних ефектів: соціального ефекту (який полягає в тому, що за результатами внутрішнього аудиту застосовуються каральні заходи); економічного ефекту (полягає в тому, що за результатами внутрішнього аудиту забезпечується повернення коштів, використаних не за цільовим призначенням до державного бюджету або суб'єктам господарювання).

На думку автора, необхідно виокремити основні критерії оцінки

ефективності внутрішнього аудиту:

1. Результативність - передбачає виявлення обсягу засобів, що використовувалися з порушенням законодавства, або тих, що використовувалися неефективно, або тих, що використані не за цільовим призначенням;

2. Дієвість - полягає у виявленні обсягу засобів повернутих до державного та місцевого бюджетів, кількість рішень прийнятих за результатами проведеного експертного дослідження.

3. Економічність - передбачає визначення обсягу засобів затрачених на проведення внутрішнього аудиту (витрати часу та витрати коштів).

За допомогою автокореляції спрогнозовано суми відшкодованих фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових й матеріальних ресурсів, виявлених внутрішнім аудитом, у 2016 та 2017 роках (додатокЛ). Регресійна динамічна модель має наступний вигляд (3.17):

$$y_t = 0,5750 + 0,6015y_{t-1} \quad (3.17)$$

y_t – прогнозна сума відшкодованих фінансових порушень, що призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, виявлених внутрішнім аудитом, млрд. грн.

y_{t-1} – сума відшкодованих фінансових порушень, що призводять до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, виявлених внутрішнім аудитом, в попередньому млрд. грн.

t - період прогнозу

Наведена модель є адекватною та значущою. Це підтверджується коефіцієнтом детермінації (0,86), критерієм Фішера, більшим за табличне, p -рівнем, близьким до нуля.

За допомогою моделі (3) розраховано, що економічний ефект від подальшого впровадження внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання державного сектору економіки за наступні два року для

держави буде сягати близько 11,33 млн. грн.

В той же час ефективність роботи внутрішнього аудитора доцільним є визначення наступних показників:

1. Коефіцієнт завантаженості внутрішніх аудиторів, що враховує кількість проведених окремим внутрішнім аудитором перевірок та кількість об'єктів контролю

2. Коефіцієнт результативності роботи внутрішнього аудитора, що враховує кількість успішних внутрішніх аудитів, тобто тих, за результатами яких не було призначення додаткових чи повторних перевірок, та загальну кількість внутрішніх аудитів, які були проведені.

Для визначення ефективності безпосередньо внутрішнього аудиту доцільним є визначення коефіцієнту окупності витрат на внутрішній аудит, що враховує обсяг коштів, повернутих до бюджету чи господарюючим суб'єктам за результатами судового розгляду справи на підставі експертного висновку, витрати на проведення експертизи та індекс інфляції.

Підвищення ефективності внутрішнього аудиту можливе на основі дії інтенсивних та екстенсивних факторів.

До інтенсивних факторів пропонуємо відносити: застосування науково-обґрунтованих методів та сучасних методик проведення досліджень; застосування комп'ютерних технологій в ході проведення дослідження;; підвищення професійної компетентності внутрішніх аудиторів.

Екстенсивні фактори включають: збільшення часу для проведення внутрішніх аудитів; збільшення кількості осіб, що залучаються до проведення внутрішнього аудиту; матеріальне стимулювання внутрішніх аудиторів.

Рекомендації щодо вдосконалення державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання розглянемо на прикладі ДП «Укрелектротяжмаш».

При впровадженні внутрішнього аудиту в діяльність досліджуваного суб'єкта господарювання пропонується врахувати наступні заходи:

1) розробка внутрішньої документації, що регулює порядок здійснення та відображення фінансових операцій, незалежно від часу їх здійснення. На думку автора, вона обов'язково повинна включати графік документообігу та посадові інструкції.

2) створення раціональної структури внутрішнього аудиту. Автором пропонується на досліджуваному підприємстві створити окремий відділ внутрішнього аудиту. Це обумовлено особливостями виробництва досліджуваного підприємства та вимогами діючого законодавства.

3) вибір оптимальної форми організації внутрішнього аудиту. Автором пропонується на ДП «Укрелектротяжмаш» використовувати синтезовану форму контролю.

4) визначення кола питань, що підлягають додатковому контролю. В цілому вони визначаються кожним суб'єктом господарювання окремо, виходячи із специфіки діяльності. Проте, на думку автора, найбільш важливими є питання валютного (експортні та імпорتنі операції, операції на валютних рахунках в банках, розрахунки по закордонних відрядження, і ін.) та податкового (визначення та час виникнення валових доходів та витрат, момент визнання податкового кредиту чи зобов'язання) контролю, оскільки саме з них існує жорстке нормативне регулювання.

Варто зауважити, що найбільш ефективним методом аналізу сильних та слабких сторін суб'єкта господарювання для обґрунтування напрямів додаткового контролю та оцінки загроз його фінансовій безпеці та можливостей їх усунення виступає SWOT-аналіз, який, на думку автора, доцільно застосовувати при проведенні внутрішнього контролю чи аудиту суб'єктів господарювання. Це дозволить регулярно виявляти, оцінювати і контролювати фінансові можливості суб'єкта господарювання та адаптувати свою фінансову діяльність з метою зменшення потенційних наслідків загроз.

При цьому слід враховувати, що встановлення характеру та рівня загроз фінансовій діяльності суб'єкта господарювання, полягає в визначенні її значущості, що є безпосередньо її якісною оцінкою. Саме така оцінка є

найбільш важливою для опису та логічного пояснення виникнення загрози діяльності суб'єкта господарювання, ситуації та факторів, що її викликають, а також властивих проявів такої загрози.

Саме SWOT-аналіз є методом аналізу сильних та слабких сторін суб'єкта господарювання в цілому, та, на думку автора, служби внутрішнього контролю/аудиту зокрема, а також його можливостей та загроз для оцінки наявності внутрішніх ресурсів для реалізації потенційних можливостей та попередження або зниження наслідків фінансової небезпеки суб'єкта господарювання.

Проведеному SWOT-аналізу досліджуваного суб'єкта господарювання. Перед здійсненням вибору показників аналізу визначено «ключові фактори успіху» тобто фактори, що визначають успішність реалізації запланованих заходів з внутрішнього контролю, а саме, додаткові можливості підприємства в результаті організації та здійснення внутрішнього контролю по боротьбі з фінансово-бюджетними правопорушеннями (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Показники SWOT-аналізу для цілей внутрішнього аудиту суб'єкта господарювання

СИЛЬНІ СТОРОНИ	МОЖЛИВОСТІ
Досвід роботи підприємства. Кваліфікація, рівень освіти та досвід роботи внутрішніх контролерів. Налагодженість обліку на підприємстві. Сумлінність працівників. Своєчасне відстеження та реагування на потенційні факти корпоративного шахрайства. Постійне здійснення заходів внутрішнього контролю по боротьбі з корпоративним шахрайством. Контроль за ефективністю цих заходів.	Здійснення контрольних заходів - зовнішній і внутрішній аудит. Здійснення грамотної кадрової політики (перевірка персоналу, розмежування повноважень і т.д.). Здійснення інформаційних та психологічних заходів. Побудова чіткої системи документообігу. Введення правил колегіального прийняття рішень і незалежного узгодження документів. Прозорість бізнесу, договірних відносин, бізнес-процесів, легальність роботи компанії; грамотна робота юриста; Проведення оперативних контрольних заходів (перевірка своєї компанії під виглядом контрагентів і т.д.).

Продовження таблиці 3.7

СЛАБКІ СТОРОНИ	ЗАГРОЗИ
Відсутність або недостатність заходів контролю, що знижують фінансову безпеку суб'єкта господарювання	Аномалії в діяльності або організаційній структурі суб'єкта господарювання.
Максимально надані повноваження.	Робота на межі кризи.
Неможливість або нездатність оцінити якість виконаної роботи.	Висока плинність управлінських кадрів.
Порушення принципу невідворотності покарання.	Особливі відносини зі сторонніми партнерами.
Відсутність виробничої дисципліни.	Недостатність основного капіталу.
Наявністю доступу та інформації в обмеженого кола осіб.	Висока заборгованість, велика питома вага накладних витрат;
Можливість надання спотвореної або недостатньої інформації.	Збільшення запасів при зменшенні кредиторської заборгованості;
Кругова порука в трудовому колективі.	Збільшення запасів при зменшенні витрат на обслуговування складів;
Байдужість до подій з боку начальства і / або колег.	Участь суб'єкта господарювання у великих судових справах;
Некомпетентність посадових осіб або клієнтів.	Наявність труднощів у стягненні дебіторської заборгованості та інші проблеми, пов'язані з рухом фінансових коштів;
Відсутність державного фінансового контролю та / або аудиторських перевірок.	Більш швидке зростання витрат у порівнянні з доходами;
Можливість керівництва впливати на висновки внутрішнього контролю та аудиту	Приховування викрик внутрішнім контролем та внутрішнім аудитом недоліків в діяльності СГ, які погіршують фінансову безпеку СГ

Більш ретельний аналіз доцільно провести шляхом розбиття виявлених можливостей та загроз на групи за пріоритетністю, необхідністю концентрації зусиль та засобів на їх усунення, а також ретельністю моніторингу. Результати такого аналізу наведено у табл.3.8.

Даний етап дозволив зробити певні висновки з проведеного аналізу, структурувати проблеми та завдання, що постають перед суб'єктами господарювання, його керівництвом та службою внутрішнього контролю.

Таким чином, автором визначено можливості та загрози, що потребують концентрації всіх необхідних ресурсів суб'єкта господарювання для їх реалізації та загрози, що вимагають підвищеної уваги та постійного моніторингу та оцінки слід віднести до пріоритетної частини моніторингу та внутрішнього контролю управлінського персоналу та керівництва підприємства.

Таблиця 3.8

SWOT-Комплексна якісна оцінка можливостей та загроз з суб'єкта господарювання щодо забезпечення його фінансової безпеки

	Опис	СИЛЬНІ СТОРОНИ			СЛАБКІ СТОРОНИ		
		Кваліфікація, рівень освіти та досвід роботи внутрішніх контролерів	Досвід роботи та сумлінність працівників	Постійне здійснення заходів внутрішнього контролю / внутрішнього аудиту	Відсутність або недостатність заходів контролю, некомпетентність	Порушення принципу невідворотності покарання; кругова порука в трудовому колективі	Відсутність державного фінансового контролю та / або аудиторських перевірок
1	2	3	4	5	6		
МОЖЛИВОСТІ	здійснення контрольних заходів - зовнішній і внутрішній аудит	Проведення ефективних заходів	При постійному здійсненні менша вірогідність настання факту зменшення ФБ	Низька ефективність; значні втрати через фінансово-бюджетні правопорушення	«Сприятливі умови» для здійснення фінансово-бюджетних правопорушень		
МОЖЛИВОСТІ	побудова чіткої системи документообігу	усунення «вузьких» місць в системі документо-обігу	виявлення можливих фактів фінансово-бюджетних порушень у рамках поточного контролю навіть на етапі первинного обліку, що підвищує ефективність контролю через превентивне зменшення потенційних збитків	Несвоєчасне виявлення можливих фактів фінансово-бюджетних правопорушень або його виявлення після здійснення операцій що значно знижує ефективність контролю через можливі потенційні збитки	«Сприятливі умови» для здійснення фінансово-бюджетних правопорушень подальшими втратами суб'єкта господарювання		

Продовження таблиці 3.8

1	2	3	4	5	6	
МОЖЛИВОСТІ	здійснення грамотної кадрової політики	Підбір перевірених та надійних кадрів;	Перевірка виконавчої дисципліни	Висока плінність кадрів, через вірогідні факти фінансово-бюджетних правопорушень, загрозу їх виявлення. Критичні для роботи персоналу умови, з точки зору психологічного тиску	Можливість здійснення фінансово-бюджетних правопорушень	
ЗАГРОЗИ	недостатність основного капіталу		Усунення факторів, що негативно впливають на фінансову стабільність		Потенційні втрати у майбутньому	
ЗАГРОЗИ	робота на межі кризи; аномалії в діяльності або організаційній структурі компанії			«Сприятливі умови» для здійснення фінансово-бюджетних правопорушень		
ЗАГРОЗИ	висока плінність управлінських кадрів; висока заборгованість, велика питома вага накладних витрат	Створення сприятливих для роботи умов		Витік цінної інформації		
ЗАГРОЗИ	участь суб'єкта господарювання у великих судових справах	Налагоджена робота	Законність роботи	Недопущення	Вірогідність	«Сприятливі умови» для здійснення фінансово-бюджетних правопорушень

Всі зазначені заходи повинні знаходити своє відображення при складанні робочих та звітних документів та прийнятті управлінських рішень щодо вдосконалення внутрішньогосподарського контролю підприємства.

На думку автора, з точки зору системного підходу при упорядкуванні внутрішнього аудиту на досліджуваному підприємстві найбільш важливою є

проблема неналежного інформаційного забезпечення контрольної діяльності, оскільки саме воно, як зазначалося у першому розділі, є входом до системи при її функціонуванні.

Водночас доцільно зазначити, що автор згоден з думкою Пишної О.Б. про те що, об'єднання загальних та специфічних методів організації внутрішнього аудиту слід реалізовувати на практиці у вигляді наказу про контрольну політику, в якому потрібно визначити:

- 1) форму організації та тип організації структури апарату внутрішнього аудиту;
- 2) форму ведення внутрішнього аудиту;
- 3) організацію та ступінь деталізації внутрішнього аудиту при застосуванні комп'ютерних інформаційних систем;
- 4) формування систем захисту конфіденційної інформації в системі внутрішнього аудиту;
- 5) метод моніторингу надійності, ефективності, якості внутрішнього аудиту [52, с. 9].

На думку автора, розробка такого наказу можлива в умовах наявності даних про механізми виникнення, рух та обробку інформації, а також направленість та інтенсивність документообігу на підприємстві.

На досліджуваному суб'єкті господарювання відсутній графік інформаційних потоків, тому він був розроблений автором (рис.3.13).

Слід зауважити, що при його розробці враховувалися, наступні положення:

- 1) кожний інформаційний потік має наступні ознаки:
 - а) документ (на ньому фізично знаходиться інформація);
 - б) проблематику (до якої сфери діяльності належить інформація: до постачання, виробництва, збуту; до якого етапу обробки інформації: плануванню, отриманню сукупних витрат і т.д.);
 - в) виконавця (людина, яка передає цю інформацію);
 - г) періодичність (частота передачі інформації: щомісячно,

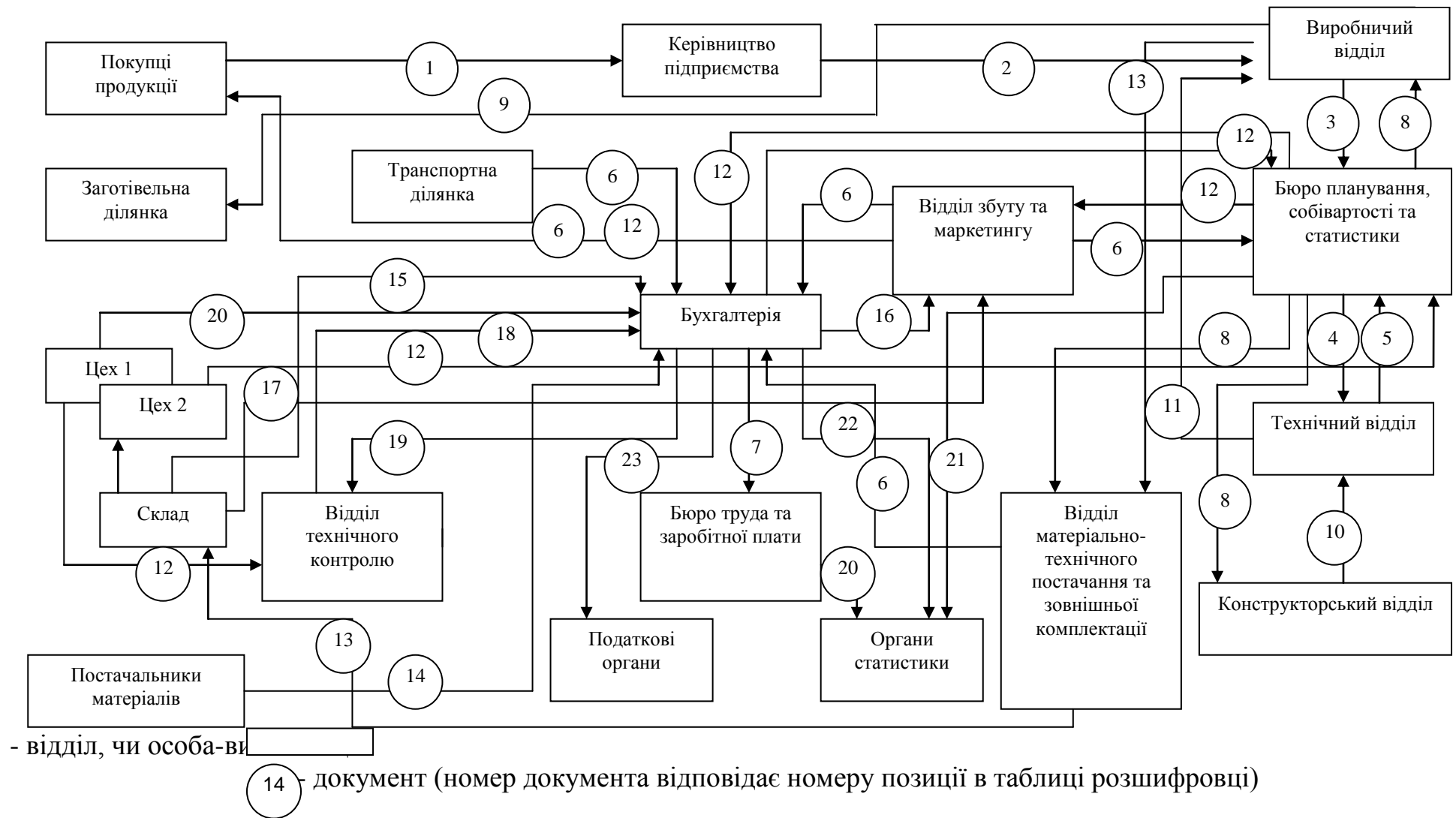

Рис. 3.13.Графік документообігу по ДП «Укрелектротязмаш» (розроблено автором)

щоквартально, щоденно і т.д.);

2) деталізацію інформаційних потоків можна здійснювати на двох рівнях:

а) на рівні всього підприємства (деталізація проводиться до рівні цеха (підрозділу), тобто інформація передається між цехами та службами підприємства);

в) на рівні відділу, цеху (підрозділу) підприємства (деталізація проводиться до рівня робочого місця, тобто інформація передається між робітниками відділу, цеху (підрозділу) та пов'язаних з ними служб.

Необхідно зазначити, що складання графіків інформаційних потоків має як свої переваги так і недоліки.

До переваг, насамперед, слід віднести можливість візуального відстеження взаємозв'язків між підрозділами або між робітниками окремих підрозділів та можливість контролю за виконанням функціональних обов'язків кожним працівником підприємства. Водночас суттєвим недоліком побудови графіків є велика кількість інформаційних зв'язків, що затрудняє його читання та аналіз.

Доцільно зауважити, що для підприємства ДП «Укрелектротяжмаш» автором складався графік документообігу на рівні всього підприємства. При цьому була врахована фінансова та технічна інформація тільки по плануванню виробництва, постачанню, виробництву і збуту готової продукції. Крім того, зважаючи на те, що саме аналіз інформаційних потоків є метою складання графіка, до нього автором був розроблений опис, розшифровка інформаційних потоків (додаток Л).

Досліджуючи складений графік документообігу, необхідно звернути увагу на те, що внутрішній аудит охоплює всі підрозділи підприємства. Однак найбільшої уваги потребує бухгалтерія, планово-економічний відділ, до якого входять бюро планування, собівартості та статистики й бюро праці і заробітної плати, виробничий відділ, відділ технічного контролю та відділ збуту та маркетингу. При цьому документальний контроль проводиться у

бухгалтерії, планово-економічному відділі та відділу збуту та маркетингу, а фактичний – на виробничому відділі та відділі технічного контролю.

Для забезпечення ефективного документообігу кожному виконавцю з вищезазначених підрозділів, через якого проходить той чи інший документ, необхідно видати витяг з документообігу. В ньому необхідно навести перелік документів, створення яких відноситься до функціональних обов'язків виконавця, строки їх формування та підрозділи до яких передаються документи. Крім того, для взаємного контролю слід вказати посадових осіб, які повинні попередньо візувати отримані документи. Це, на думку автора дисциплінує виконавців, що відповідають за складання та просування документів, конкретизує відповідальність, виявляє порушників та допомагає своєчасному прийняттю управлінських рішень.

Все це буде сприяти підвищенню ефективності функціонування внутрішнього аудиту суб'єкта господарювання..

Отже, при впровадженні внутрішнього аудиту в діяльність ДП «Укрелектротяжмаш» особливого значення набувають питання раціональної побудови його апарату та оптимального застосування його організаційних форм.

Висновки до розділу 3

1. Запропоновано концептуальні положення діагностики рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, які є теоретичним підґрунтям для оцінки фінансову безпеку суб'єктів господарювання з урахуванням її ризиків та загроз. При цьому доведено, що під діагностикою доцільно розуміти процес спостереження за відповідністю вектора розвитку фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

2. Розроблено методичний підхід до оцінки фінансової безпеки суб'єктів господарювання. В основі цього підходу лежить два напрями оцінки рівня

фінансової безпеки суб'єктів господарювання – кількісна та якісна оцінки.

В межах кількісної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання за допомогою метода нечіткої логіки побудовано комплексний індикатор оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Встановлено, що за 2011-2015 рр., спостерігається загальна тенденція до зниження значення комплексного показника, а, відповідно, й рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання

3. Визначено інструментарій державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання як теоретико-методичне підґрунтя для розробки науково-методичних положень з впровадження внутрішнього аудиту (як одного з інструментівДФК) в систему відносин учасників ДФК. Запропоновані положення враховують складові забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання та сприяють ранній діагностиці загроз фінансовій безпеці, а також дозволяють забезпечити захист фінансових інтересів власників суб'єктів господарювання, тим самим додаючи вартості останньому (та його зацікавленим сторонам) та збільшуючи його корисність для суспільства.

4. Обґрунтовано методичні рекомендації до вдосконалення державного фінансового контролю в контексті забезпечення державного фінансового контролю суб'єктів господарювання, в межах яких запропоновано впровадити внутрішній аудит в систему забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що дозволить підвищити рівень останньої.

Основні наукові результати розділу відображено у публікаціях [35, 36, 41].

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе науково-практичне завдання щодо теоретичного обґрунтування та розроблення методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Основні теоретичні та практичні результати полягають у такому.

1. Розвинуто понятійно-категоріальний апарат реформування ДФК: визначено поняття «ДФК» як систему безупинних контрольних дій з боку органів загального державного управління (переважно, законодавчої та виконавчої гілок влади) за функціонуванням всіх суб'єктів фінансових відносин, з метою забезпечення законності, доцільності та ефективності формування, розпорядження і використання державних фінансових ресурсів. Встановлено взаємозв'язок між категоріями «фінанси», «ДФК» та «ФБ СГ» на основі побудови логічного ланцюга понять: «фінанси» – «фінанси держави» – «фінансова система держави» – «фінансові ресурси держави» – «фінансовий контроль в державі» – «ДФК» – «ФБ держави» – «ФБ СГ».

2. Доведено, що між поняттями «державний фінансовий контроль» та «фінансова безпека суб'єктів господарювання» існує тісний взаємозв'язок, що використано як підґрунтя задля уточнення поняття ФБ СГ, яке враховує її ключові сутнісні ознаки щодо сфери фінансових відносин, а також визначає спрямованість ФБ на забезпечення захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз, з одного боку, та на формування передумов для сталого розвитку СГ, з іншого. Уточнено класифікаційні ознаки ФБ СГ, що дозволяє розкрити її зміст з урахуванням взаємозв'язку між ДФК та ФБ СГ і сприяє своєчасному виявленню загроз зовнішнього та внутрішнього середовища СГ, попередженню фінансово-бюджетних порушень, здійсненню ранньої діагностики ФБ СГ, що є вирішальним в підвищенні ефективності використання державних фінансів.

3. Сформовано концептуальні положення реформування ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ з урахуванням усунення існуючих недоліків, що притаманні ДФК України на сучасному етапі його розвитку,

систематизації організаційних засад побудови європейської моделі функціонування ДФК, до якої адаптується в процесі реформування вітчизняна модель функціонування системи ДФК, та результатів аналізу законодавчо-нормативного забезпечення ВК та ВА органів державного сектору (що підлягають реформуванню згідно існуючої в Україні Концепції розвитку ДВФК), враховуючи потребу в забезпеченні фінансової безпеки СГ. Це дозволяє визначити напрями системного вдосконалення реформування ДФК в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

4. Проаналізовано стан реформування ДФК в Україні. Визначено, що обсяги виявлених, усунутих фінансових правопорушень та відшкодування втрат фінансових та матеріальних цінностей поступово зменшувалися. Ці тенденції підтверджуються експоненціальним трендом. Це пов'язано з впровадження в діяльність ДАСУ державного фінансового аудиту та ДВФК в частині ВК й ВА та гармонізації. Проаналізовано стан ВК СГ державного сектору економіки. Виявлено наявність фінансових правопорушень на кожному з досліджуваних СГ, що свідчить про необхідність вдосконалення їх ВА та підвищення рівня ФБ. За допомогою експертного ранжування факторів зовнішнього та внутрішнього середовища виявлено найвпливовіші фактори на ДФК СГ.

5. Удосконалено методичний підхід до оцінки рівня ФБ СГ, який, на відміну від існуючих, передбачає: розрахунок комплексного індикатора методом нечіткої логіки; побудову інтегрального індикатора методом аналізу ієрархій; кластеризацію та інтерпретацію отриманих результатів. Застосування розробленого методичного підходу довело, що у досліджуваних комерційних СГ державного сектору економіки здебільшого спостерігається низький рівень ФБ, що свідчить про низький стан фінансової дисципліни та потребує впровадження дієвих інструментів ДФК в діяльність СГ.

6. Розроблено науково-методичні положення з впровадження ВА в систему відносин учасників ДФК. Запропоновані положення дозволяють розширювати межі забезпечення ФБ та захищати фінансові інтереси власників комерційних СГ державного сектору, система управління на яких є переважно корпоративною.

7. Обґрунтовано науковий підхід щодо впровадження ВА в діяльність СГ державного сектору економіки. Він дозволяє поетапно впроваджувати ВА в діяльність СГ з урахуванням необхідності такого впровадження, вибору шляху упорядкування ВА в діяльності СГ, оцінці елементів ВК СГ при діагностиці його ФБ, відбору найбільш ризикованих операцій, що загрожують ФБ СГ з урахуванням рівня їх фінансової суттєвості, визначенням загроз СГ з відповідним використанням процедур аналітичного та детального контролю а також SWOT – аналізу, оцінкою ефективності ВК в частині забезпечення ФБ СГ та з оцінкою ефективності впровадження ВА в діяльність СГ з урахуванням їх сильних та слабких сторін. Це дозволяє виявити шляхи підвищення ефективності ДФК та оптимізувати фінансові потоки СГ.

8. Практичне значення результатів роботи полягає в доведенні до рівня практичних рекомендацій обґрунтованих теоретичних положень та розроблених науково-методичних підходів і положень щодо реформування ДФК в контексті забезпечення ФБ СГ. Наукові результати дисертаційної роботи, що мають прикладний характер, знайшли практичне застосування в діяльності: АК «Харківобленерго» (довідка № 01-6653 від 07.09.2016 р.), де впроваджено методичний підхід до оцінки рівня ФБ СГ; Держфінінспекції в Харківській області (довідка № 20-09-25-14/6273 від 13.09.2016 р.), де застосовано методичні рекомендації щодо впровадження інструментів ДФК в діяльність СГ з урахуванням їх рівня ФБ; КПТМ «Криворіжтепломережа» (довідка № 2475/01 від 15.09.2016 р.), у якому застосовано науково-методичний підхід до впровадження ВА (як одного з інструментів ДФК) в діяльність СГ задля забезпечення ФБ останніх, який враховує складові забезпечення ФБ СГ. Викладені в дисертації розробки використовуються в навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні навчальних дисциплін «Державний фінансовий контроль» під час підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр» напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит», «Державний аудит» при підготовці фахівців освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 8.03050901 «Облік і аудит» (довідка № 16/86-04Д-295/1 від 05.09.2016 р.).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамс Р. Основы аудита / под ред. Я.В. Соколова. – М.: ЮНИТИ, 2005. – 35 с.
2. Александрович О. О. Теоретичні засади та історичні передумови модернізації системи державного фінансового контролю в Україні [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Александрович Ольга Олександрівна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. - Харків, 2016. – 21 с.
3. Андреев В.Д. Внутренний аудит: уч. пособ./ В.Д.Андреев — М.: ФиС, 2003. — 456 с.
4. Андреев П. П. Реформування фінансового контролю як складової інституційних реформ у системі управління державними фінансами : Том 2 / П. П. Андреев, О. О. Чечуліна, І. Ю. Чумакова, С. П. Чорнуцький, Л. І Литвиненко, А. Ю. Єрмілова, Ю. П. Кравченко, В. М. Лазарева, О. О. Шестакова: ДННУ «Академія фінансового управління», Київ, 2013. – 267 с.
5. Андрейчиков А .В. Анализ, синтез, планирование решений в экономике / А. В. Андрейчиков, О. Н. Андрейчикова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 368 с.
6. Аренс А. Аудит / А. Аренс, Дж. Лоббек ; пер. с англ. ; гл. редактор серии проф. Я. В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.
7. Барановський О.І. Проблеми фінансової безпеки в умовах інтеграції України у світовий фінансовий простір [Текст] / О.І. Барановський // Вісник національного банку України. – 2003. – № 10. – С.18-19.
8. Барановський О.І. Фінансова безпека України (методологія оцінки та механізм забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
9. Бариніна М. Уроки шведської, або Тривалий шлях від «елементів аудиту» до повноцінного аудиту державних фінансів за міжнародними

стандартами / М. Бариніна // Фінансовий контроль. - 2008. - № 4. - С. 19-23.

10. Басанцов І. Інститут державного фінансового контролю: вдосконалення на часі / І. Басанцов // Фінансовий контроль. – 2009. – №4. – с. 44 – 48.

11. Басанцов І.В. Розвиток державного фінансового контролю в умовах ринкової економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / І.В. Басанцов. – Ірпінь, 2008. – 34 с.

12. Белуха Н.Т. Теория финансово-хозяйственного контроля и аудита: Учебник. – К.: ПП «Влад и Влада», 1996. – 320 с.

13. Берлач А.І. Безпека бізнесу: [навч. посіб.] / А.І. Берлач – К. : Університет «Україна», 2007. – 280 с.

14. Білик М. Д. Роль стабільної діяльності підприємств у їх фінансовій безпеці [Текст] / М. Д. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 4(83). – С.129-133.

15. Біломістна І. І. Особливості формування теоретичних підходів до визначення фінансової безпеки підприємства як економічної категорії [Текст] / І. І. Біломістна, О. В. Олійник // Економічні науки : зб. наук. праць / Луцький національний технічний університет ; редкол. : відп. ред. д-р екон. наук, проф. З. В. Герасимчук. – Луцьк, 2013. – Вип. 10(37). – Ч. 1. – С.31-40. – (Серія «Облік і фінанси»).

16. Біломістний О.М. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / О.М. Біломістний, І. І. Біломістна // Вісник Університету банківської справи. – Київ, 2015. – № 1(22). – С.37-42.

17. Білуха М.Т. Курс аудиту / М.Т.Білуха — К.: «Вища школа», 1998. — 223 с.

18. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 776 с.

19. Богомолов А.М. Внутренний аудит. Словарь-справочник. М.: «Издательство ПРИОР». 2002. -336 с.

20. Булгакова С. Удосконалення державного фінансового контролю / С. Булгакова, Н. Яковлева // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2003. - № 1. - С 28-32.

21. Бурцев В.Б. Организация системы государственного финансового контроля в Российской Федерации: теория и практика / В.Б. Бурцев. – М. : Дашков и К, 2002. – 32 с.

22. Бурцев В.В. Организация системы внутреннего контроля коммерческой организации / В.В.Бурцев — М: «Экзамен», 2000. — 287 с.

23. Бутинець Ф.Ф. Аудит: підручник/ Ф.Ф. Бутинець — Ж. і ІГГ Рута, 2002. – 342 с.

24. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія : Підруч. для вищ. навч. закл. / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Бардаш, Н. М. Малюга, Н. І. Петренко; Житомир. інж.-технол. ін-т. - 2-ге вид., доп. і переробл. - Житомир : ПП «Рута», 2000. - 509 с.

25. Бычкова СМ. Основы аудита /С.М.Бычкова-М.: «Бухгалтерский учет», 2000. — 232 с.

26. Бюджетний кодекс України від 09.07.2010 № 2478-VI [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17&p=1282847394309931>.

27. Василик О.Д. Державні фінанси України: підручник / О. Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: НІОС, 2002. – 608 с.

28. Ващенко І. В. Державний фінансовий контроль та його вдосконалення у трансформаційній економіці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / І. В. Ващенко ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2005. – 20 с.

29. Вечканов Г.С. Экономическая безопасность : учебник [для студ. ВНЗ] / Г.С. Вечканов. – СПб. : Изд-во «Питер», 2007. – 384 с.

30. Виговська Н. Г Розвтиок системи фінансового контролю в Україні / автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. екон. наук : спец. 08.00.08/ Н. Г. Виговська.– Київ : Б.в., 2010.– 36 с.

31. Виговська Н.Г. Господарський контроль: системний підхід. – Вісник ЖІТІ, № 1(23), 2003. – с. 72 – 76.
32. Виноградова М.О. Аудит: навч. посібн./М.О. Виноградова, Л. І. Жидеева – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 654 с.
33. Виссер А. XXI век и наши дальнейшие перспективы / А. Виссер // EUROSАI. – 2015. – № 21. – С. 92-94.
34. Владимірова Н. П. Роль фінансової безпеки в сучасних умовах / Н. П. Владимірова // Актуальні проблеми інноваційного розвитку економіки : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції професорсько-преподавального складу та аспірантів (г. Белгород, 8 – 10 квітня 2014 р.). – Белгород : Видавництво БУКЭП, 2014. – С. 57-59.
35. Владимірова Н. П. Фінансова безпека підприємства: теоретичні аспекти питання / Н. П. Владимірова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 – 26 вересня 2014 р.). – Х. : НБУ, 2014. – 1 електрон. оптич. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP; Adobe Acrobat Reader. – Назва з контейнера.
36. Владимірова Н. П. Аналіз факторів впливу на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання / Н. П. Владимірова // Шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 23 – 24 жовтня 2015 р.). – Львів : ЛЕФ, 2015. – С. 97-99.
37. Владимірова Н. П. Діагностика рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владимірова // Соціально-економічний розвиток держави: досвід, проблеми, перспективи : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 – 24 жовтня 2015 р.). У 2-х частинах – К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Ч. 2. – С. 47-50.
38. Владимірова Н. П. Інструментарій державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владимірова // Бізнес Інформ. – 2016. – №8. – С. 83 – 88.

39. Владімірова Н. П. Концептуальні основи діагностики фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Бізнес Інформ. – 2015. – № 10. – С. 383-388.

40. Владімірова Н. П. Макроекономічне підґрунття забезпечення фінансової безпеки держави / О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова // Проблеми Економіки. – 2015. – №4. – С. 114 – 119.

41. Владімірова Н. П. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання / О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої видатному вченому-економісту О. Г. Ліберману (м. Харків, 18 –19 листопада 2015 р.). – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М., 2015. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP; Adobe Acrobat Reader. – Назва з контейнера.

42. Владімірова Н. П. Методичні рекомендації щодо вдосконалення внутрішнього контролю суб'єктів господарювання в контексті забезпеченні їх фінансової безпеки/ Н. П. Владімірова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент» – 2016. – №20. – С. 112 – 119.

43. Владімірова Н. П. Напрями реформування державного фінансового контролю задля забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 17. – С. 46-52.

44. Владімірова Н. П. Оцінка рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Проблеми економіки. – 2016. – № 3. – С. 159-164

45. Владімірова Н. П. Розвиток державного фінансового контролю: європейський досвід / Т. О. Кривцова, Н. П. Владімірова // Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця : матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 26 –28 травня 2016 р.). – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М., 2016. – С. 138-142.

46. Владімірова Н. П. Сутність державного фінансового контролю

/ Н. П. Владімірова // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 40-44.

47. Владімірова Н. П. Сутність державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Т. О. Кривцова, Н. П. Владімірова // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – 2015. – №2. – Режим доступу до журналу : <http://www.economy.nauka.com.ua>

48. Владімірова Н. П. Сутність дефініції «контроль» / Н. П. Владімірова // Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (м. Харків, 24 квітня 2015 р.). – Х. : Издательство «НТМТ», 2015. – С. 714-718.

49. Владімірова Н. П. Сутність дефініції «фінансова безпека» / Н. П. Владімірова // Сучасні проблеми управління підприємствами в умовах глобалізації та інтернаціоналізації: теорія, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27 – 28 березня 2015 р.). – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2015. – С. 160-163.

50. Владімірова Н. П. Теоретичні засади визначення поняття «фінансова безпека суб'єктів господарювання» / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Science and Education in Australia, America and Eurasia: Fundamental and Applied Science : Proceedings of the 1st International Academic Conference (Australia, Melbourne, 23 June 2014). – Melbourne : Melbourne IADCES Press, 2014. – Vol. 1. – P. 379-382.

51. Владімірова Н. П. Теоретичні засади фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». - 2015. – Випуск 10. – частина 3 – С. 140 – 145.

52. Воронин Ю.М. Государственный финансовый контроль: вопросы теории и практики / Ю.М. Воронин. – Минск: Книжный Дом, 2005. –С.50.

53. Гончаренко Л.П. Процесс обеспечения экономической безопасности предприятия [Електронний ресурс] / Л. П. Гончаренко. – 2004. - № 12. – Режим

доступу: <http://www/profiz.ru>.

54. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.01 / К. С. Горячева. – К. : НАУ, 2006. – 17 с.

55. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: . <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

56. Грицюк І. В. Фінансовий контроль формування та використання коштів місцевих бюджетів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / І. В. Грицюк ; Львівська Державна Фінансова Академія.– Львів, 2010. – 20 с.

57. Губанова Т.О. Правове забезпечення державного фінансового контролю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец.12.00.07 / Т. О. Губанова ; КМ України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2013. – 20 с.

58. Дейнеко Є. В. Внутрішній контроль в умовах реформування системи державного фінансового контролю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Э.В. Дейнеко; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Х., 2012. – 23 с.

59. Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001. [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Державної фінансової інспекції України. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua>.

60. Дишкант О. Державний фінансовий контроль в Україні: стан і перспективи розвитку // Світ фінансів. – 2010. – №4. – с. 98 – 106.

61. Дікань Л.В. Фінансовий контроль: теорія та методологія. Монографія. / Л.В. Дікань, Ю.О. Голуб, Н.В. Синюгіна - Харків: Вид. ХНЕУ,

2009. – 92 с.

62. Дмитренко Г. В. Фінансовий контроль в Україні: проблеми і шляхи розвитку / Монографія. – К.: «К. І. С.», 2010. – 374 с.

63. Дмитренко Г.В. Організація і здійснення державного контролю в Україні (фінансово-економічні аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 – механізми державного управління / Г.В. Дмитренко. – К., 2011. – 36 с.

64. Дорошенко О. О. Контроль господарської діяльності бюджетних установ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / О. О. Дорошенко; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – Київ, 2011. – 20 с

65. Дрозд І. К. Єдність зовнішнього та внутрішнього контролю в системі фінансово-економічного контролю / І. К. Дрозд // Фінанси України. - 2006. - № 3. - С 135-140.

66. Дрозд І. К. Система фінансово-економічного контролю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук : спец. 08.06.04 / І. К. Дрозд; Київський національний університет імені Т. Шевченка. – Київ, 2006. – 20с.

67. Енциклопедичний словник бізнесмена: менеджмент, маркетинг, інформатика. – К.: Техніка, 1993. – 856 с.

68. Есманов О. М. Державний фінансовий контроль в системі забезпечення фінансової безпеки України: автореф. дис. канд. екон. наук: спец: 08.00.08/ О. М. Есманов; Укр. акад. банк. справи НБУ, Суми, 2015. – 22с.

69. Єна Р. О. Правове регулювання документальних перевірок, які здійснюються органами фінансового контролю України [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Єна Руслан Олександрович ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя, 2015. - 20 с.

70. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави і національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2001. – 309с.

71. Жила В.Г. Ревізія та аудит. – К.: МАУП, 1998. – 96 с.
72. Журавка Ф. О. Сутність і роль фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в контексті забезпечення його економічної безпеки [Текст] / Ф. О. Журавка, Л. А. Могила // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2012. – Вип. 35. – С.16-24.
73. Забезпечення фінансової безпеки на мікро- та макрорівнях: кол. монограф. / [кол. авт.: О. А. Бурбело]; МВС України, Луганск. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – 336 с. – Бібліогр.: С.311-335.
74. Зайцев В. М. Удосконалення фінансового контролю в системі державного управління: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / В. М. Зайцев; Акад. муніцип. упр. – Київ, 2009. – 20 с.
75. Закон України «Про основи національної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
76. Звіти про стан розвитку державного внутрішнього фінансового контролю в Україні за 2014 – I півріччя 2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/105197;jsessionid=0E7765DE286EEVB842106667379FA875.app1>
77. Іванова І. І. Державний фінансовий контроль: Парадигми розвитку: монографія / І. І. Іванова. – К.: Академвидав, 2010. – 168 с.
78. Івашова Л.М. Фінансовий контроль і аудит: реалії та перспективи розвитку : монографія / Л.М. Івашова, О.М. Гнезділова, Н.Г. Волик. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2012. – 260 с.
79. Іващенко Л. А Розвиток державного фінансового контролю в умовах ринкової економіки : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон наук : спец. 08.04.01 / Іващенко Людмила Анатоліївна. – Дніпропетровськ, 2005. – 189 с

80. Калінкін. Д. В. Внутрішній аудит бюджетних установ в умовах реформування системи державного фінансового контролю [Текст] : автореферат ... канд. екон. наук, спец.: 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / Калінкін Д. В. ; Міністерство освіти і науки України, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. – Х., 2016. – 20 с.

81. Катроша Л. В. Науково-методичне забезпечення розвитку фінансового контролю у сфері державних закупівель : автореф. дис. на здобуття канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Л. В. Катроша; Нац. банк України, ДВНЗ «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». – Суми, 2013. – 21 с.

82. Керівні принципи з аудиту державних фінансів: збірник базових документів INTOSAI: Проект ПРООН з врядування «Доброчесність на практиці». – К. : Кондор, 2003. – 122 с.

83. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи // Финансовые рынки и ценные бумаги, 2009. – №16. – 2009. – С. 22-28

84. Кодекс етики працівників підрозділу внутрішнього аудиту : затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.09.2011 № 1217 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1195-11>.

85. Козырин А.Н. Финансовый контроль // Финансовое право / Под ред. проф. О.Н. Горбуновой. – М.: Юристъ, 1996. – 196 с.

86. Койчева О. С. Рахункова палата як суб'єкт фінансового контролю [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Койчева Ольга Семенівна ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». - Одеса, 2016. - 24 с.

87. Коломийчук Н. М. Державний внутрішній фінансовий контроль в бюджетному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Н. М. Коломийчук; Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 20 с.

88. Конинг Р. П. Дж., де. Государственный внутренний финансовый контроль / Р. П. Дж. де Конинг; пер. с англ. Р. Рудницкой. - Словения, 2007. - 336 с.

89. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.zakon.rada.gov.ua>

90. Контроль в бюджетних установах: теорія та практика : монографія / Л. В. Дікань, О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова та ін. ; за заг. ред. канд. екон. наук, професора Л. В. Дікань. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 360 с.

91. Контроль і ревізія: підручник / Ф. Ф. Бутипець, С. В. Бардаш, Н. М. Малюга, Н. Ч. Петренко-Ж. : Ж1 ТІ. 2000. — 322 с.

92. Концепція національної безпеки у фінансовій сфері : Розпорядження КМУ від 15 серпня 2012 р. № 569-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p>

93. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2005 р. № 158 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

94. Концепція розвитку системи управління державними фінансами: розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2012 р. № 633-р [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/633-2012>

95. Кузенко Т.Б. Управление финансовой безопасностью на предприятии [Текст] / Т. Б. Кузенко, В. В. Прохрова, Н. В. Саблина // Бизнес Инфрм. – 2008. – № 12(1). – С. 27-29.

96. Кузьменко О. А. Контроль за виконанням Державного бюджету України як функція управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. А. Кузьменко; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2002. – 21 с.

97. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: навч. посіб / Л.П.Кулаковська, Ю.В.Піча — К.: Каравела. 2004.- 342 с.

98. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ucerps.org/ua/show/251/>

99. Куркін М.В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності

підприємств / М.В. Куркін, В.Д. Понікаров – Харків: ФОП Павленко О.Г., 2010. – 388с.

100. Лаврова Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства [Текст] / Ю.В. Лаврова // Вісник економіки і промисловості. – 2010. – № 29. – С.127-130.

101. Лімська декларація керівних принципів аудиту державних фінансів. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/>

102. Лин Я. І. Державний фінансовий контроль і аудит в управлінні ефективністю використання бюджетних коштів : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Я. І. Лин; Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ). –К., 2015. – 21 с.

103. Любенко А.М. Концептуальні засади державного фінансового контролю відповідно до міжнародних стандартів: монографія / А.М. Любенко. – К.: УБС НБУ, 2014. – 406 с.

104. Малярець Л. М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці : методологія та практика : наукове видання / Л. М. Малярець. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2006 – 384 с.

105. Мамишев А. В. Шляхи європеїзації державного аудиту / А. В. Мамишев // Фінанси України. - 2004. - № 8. - С 144-150.

106. Мамишев А. В. Розвиток та вдосконалення контрольно-ревізійної системи в державному управлінні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / А.В. Мамишев; К. : НАДУ при Президентіві України, – 2005. – 20 с.

107. Мартюшева Л. С. Фінансова безпека підприємства : наук.-техн. зб. [Текст] / Л. С. Мартюшева, Т. Е. Петровська, Н. І. Трихліб. – К. : Либідь, 2006. – 235 с.

108. Мельник М.В., Пантелеев А.С., Звездин А.Л. Ревизия и контроль: Учебное пособие. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. – 369 с.

109. Методика проведення Державною фінансовою інспекцією, її

територіальними органами державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання від 26.06.2014 № 728 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

110. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. N 14 в редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 N 1361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

111. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277 України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html.

112. Микитюк І. С. Єдина система державного фінансового контролю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / І. С. Микитюк; К., 2008. – 21 с.

113. Михаліцька Н. Я. Фінансової безпека підприємств та її індикатори [Текст] / Н. Я. Михаліцька // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С.67-80.

114. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua/1038-mizhnarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-auditu-oglyadu-inshogo-nadannya-vpevnenosti-ta-suputnikh-poslug-vidannya-2015-roku>

115. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (Стандарти). Редакція: трав. 2013 р. / пер. з англ. ВГО «Ін-т внутр. аудиторів України (ІА)» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/IPPF%202013962OUkrainian.pdf>.

116. Мних Є. Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового

контролю на новому етапі розвитку ринкових відносин в Україні / Є. Мних // Фінансовий контроль. - 2009. - № 4. - С 56-59.

117. Мних Є. Фінансовий контроль бюджетних ресурсів: Монографія / Є. В. Мних, Г. О. Кравченко, Н. С. Барабаш та ін., за заг. Ред. Є.В. Мниха. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 186 с.

118. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон підприємство / В.М.Геєць, М.О.Кизим, Т.С.Клебанова, І.О.Черняк та ін.; За ред.В.М.Гейця: Монографія. – Харків:ВД «ИНЖЕК», 2006. – 240 с.

119. Могиліна Л. А. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності: автореф. дис. канд. екон. наук: спец: 08.00.08/ Л. А. Могиліна; Укр. акад. банк. справи НБУ, Суми, 2015. – 20с

120. Мозер Й. Вклад ВОФК в добросовестное управление и устойчивое развитие благодаря содействию прозрачности и подотчетности государственной администрации / Й. Мозер // EUROSAI. – 2015. – № 21. – С. 102 - 105.

121. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.

122. Наказ Мінфіну України « Про затвердження Порядку здійснення Держфінінспекцією контролю за станом ВА в органах державної влади» від 31.07.2014 № 794 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

123. Наказ Мінфіну України «Про затвердження форми звітності № 1-ДВА (піврічна) «Звіт (зведений звіт) про результати діяльності підрозділу внутрішнього аудиту в міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, в Раді міністрів Автономної Республіки Крим, в обласній, Київській або Севастопольській міській державній адміністрації» та інструкції про її складання та подання» від 27.03.2014 № 347 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

124. Наказ Мінфіну України Про затвердження Методичних рекомендацій з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах від 14.09.2012 № 995 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua>

125. Нападовська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 224 с.

126. Невідомий В. І. Аудит фінансової та бюджетної звітності як виклик часу для держави і суспільства / В. Невідомий // Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16738058>.

127. Норматив № 24 «Врахування роботи спеціалістів внутрішнього аудиту»: ННА: Рішення АПУ № 73 від 18.12.1998 (втратив чинність) [Ел. ресурс]]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/.html

128. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка [Текст] / С. И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – 4-е узд., доп. – Москва : IT Технологии, 2006. – 944 с.

129. Олексіч Ж. А. Науково-методичні засади організації системи державного аудиту ефективності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Ж. А. Олексіч; – ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 24 с.

130. Олексіч Ж.А. Формування єдиної системи державного фінансового контролю / Олексіч Ж.А. // Ефективна економіка: науковий економічний журнал. – 2017. – №7.

131. Олендій О. Т. Державний фінансовий аудит бюджетних програм розвитку туризму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / О. Т. Олендій; Київ : КНТЕУ, 2012. – 23 с.

132. Основні положення Міжнародної професійної практики внутрішнього аудиту. Практичні рекомендації. Редакція: трав. 2013 р. / пер. з англ. ВГО «Ін-т внутр. аудиторів України» [Електронний ресурс]. — Режим

доступу: <https://na.theiia.org/standards-guidance/mandatory-guidance/Pages/Standards.aspx>.

133. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

134. ПА Position Paper on Internal Audit in Europe [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.eciia.eu>.

135. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: моногр. / К.В. Павлюк. – К.: НДФІ, 2006. – 584 с.

136. Панов І. В. Контрольна діяльність обласних державних адміністрацій у сфері фінансів та бюджету: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / І. В. Панов; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2005. – 20с.

137. Пантелеев В.П. Аудит: Навч. посібник / В.П. Пантелеев — К. : «ВД «Професіонал», 2008 — 471 с.

138. Папехін Р.С. Индикаторы финансовой безопасности предприятия / Р.С. Папехін. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.

139. Піхоцький В.Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики: моногр. / Львів: Вид. Львівської політехніки. - 2014. – 336 с.

140. Піхоцький В. Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики: автореф. дис. д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 / В. Ф. Піхоцький; Львівський нац. унів. ім. І. Франка, Львів, 2015. – 40 с.

141. Піхоцький В.Ф. Зовнішній державний фінансовий контроль за діяльністю виконавчої влади – важливий чинник захисту суспільства. / Піхоцький В.Ф.// Журнал Бізнес-Інформ. 2016. – № 2.

142. Піхоцький В.Ф. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його використання в Україні. / Піхоцький В.Ф. //– Журнал Економіст. – 2016 – № 1.

143. Питома вага державного сектору в економіці [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=UpravlinniaDerzhavnimSektoromEkonomikiIs>.

144. Погосова М.Ю. Аналіз методичного забезпечення оцінювання фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / М.Ю. Погосова, В.С. Лебедева // Экономические науки. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

145. Пожар Т. О. Розвиток фінансово-бюджетного механізму державного фінансового контролю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спеціальність 08.00.08 / Т. О. Пожар; НБУ України ДВНЗ «Українська академія банківської справи національного банку України». Суми – 2012. – 23 с.

146. Пожуєва Т. О. Інноваційні засади до формування захищеності суб'єкта господарювання. Монографія. – Дніпропетровськ: Видавництво ДВНЗ УДХТУ, 2015. – 340 с.

147. Полінець О. П. Контроль в державному управлінні України : теоретико-організаційні питання : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 / О. П. Полінець; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2003. – 20 с.

148. Положення про Державну аудиторську службу України від 03.02.2016 №43, затверджене Постановою КМУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

149. Положення про Державну фінансову інспекцію України від від 23.04.2011 року N 499/2011[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

150. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України; Правління НБУ № 114 від 20.03.1998 [Ел. ресурс] . – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0548500-98>

151. Пономаренко В.С. Экономическая безопасность региона:анализ, оценка, прогнозирование / В.С. пономаренко, Т.С. клеванова, Н.Л. Чернова –

Харьков; НД «ИНЖЕК», - 2004. – 144с

152. Порядок проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту окремих господарських операцій : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2014 р. № 214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

153. Порядок проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм Постанова від 10.08.2004 р. №1017[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

154. Порядок проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів від 12.05.2007 № 698[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

155. Порядок проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання від 25.03.2006 р. №361[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

156. Правила (стандарти) аудиторской деятельности / [Под ред. д.е.н. Ю.А.Данилевского] — М: «Бухгалтерский учет», 1997.— 282 с.

157. Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4.08.2013р. № 843-р 375 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-p>

158. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 375 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-n>.

159. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.93 р. № 2940-ХІІ №3202–IV (зі змінами станом на 16.10.2012). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

www.zakon.rada.gov.ua

160. Про проведення внутрішньої контрольно-ревізійної роботи в системі центрального органу виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 06.01.2010 № 2 (втратила чинність) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2-2010-n.laws/show/zl219-11>.

161. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII - ВР [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної ради України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-19>

162. Про утворення Державної аудиторської служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 868 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248594452>

163. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь. / Б. А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский. — М.: ИНФА-М, 1996. — 496 с.

164. Результати діяльності Державної аудиторської служби [Електронний ресурс]. — Офіційний сайт Верховної ради України. — Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/128452>

165. Результати діяльності підрозділів внутрішнього аудиту [Електронний ресурс]. — Офіційний сайт Верховної ради України. — Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/category/40416>

166. Реформування фінансового контролю в Україні: проблемні питання та напрями їх вирішення : монографія / Л. В. Дікань, О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова та ін. ; за заг. ред. канд. екон. наук, професора Л. В. Дікань. — Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015.— 220 с.

167. Рибачук В. Л. Механізми вдосконалення фінансового контролю в системі державного управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / В.Л. Рибачук; КИЇВ – 2009.—21 с.

168. Ризики і загрози фінансовій безпеці сектору державних фінансів та шляхи їх подолання / О.С. Білоусова, В.І. Гаркавенко, А.І.Даниленко та ін..

– К.: ДННУ «Аналіз фінансового управління», 2013 – 308с.

169. Річні звіти підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua>.

170. Робертсон Джек К. Аудит/ К.Джек Робертсон — М.: КРМГ «Контакт», 1993.— 367 с.

171. Родионова В.М., Шлейников В.И. Финансовый контроль: Учебник. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2002. – 37 с.

172. Рудницька Р. Методичні підходи до оцінки державного врядування в Україні / Р. Рудницька, М. Аесечко // Науковий вісник. - 2010. - Вип. 5: Демократичне врядування [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2010_5/fail/Lesech.pdf.

173. Рябухин С.Н. Аудит эффективности использования государственных ресурсов / С.Н. Рябухин. – М.: Наука, 2004. – 8 с.

174. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати ; пер. с англ. Р. Г. Вачнадзе. – М. : Радио и связь, 1993. – 278 с.

175. Сенчагов В. Экономическая безопасность как основа обеспечения национальной безопасности России [Текст] / В. Сенчагов // Вопросы экономики. – 2001. - №8. – С. 64-79.

176. Сірош М. В. Реалізація принципів фінансового контролю у контрольному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / М. В. Сірош; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. - Київ, 2015. - 21 с.

177. Симоненко В. К. Основи єдиної системи державного фінансового контролю в Україні (макроекономічний аспект) : монографія / В. К. Симоненко, О. І. Барановський, П. С. Петренко. – К.: Знання України, 2006. – 280 с.

178. Слободяник Ю. Б. Формування системи державного аудиту в Україні [Текст] : монографія / Ю. Б. Слободяник. – Суми : ФОП Наталуха А. С., 2014. – 321 с.

179. Словник української мови: в 11 томах. — Том 3, 1972. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/zabezpechennja>

180. Смоквіна Г.А. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України [Електронний ресурс] / Г.А. Смоквіна // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3 (13). – С. 30-36. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>

181. Собкова Н. Д. Державний фінансовий контроль місцевих бюджетів в умовах трансформації бюджетних відносин [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Собкова Наталія Дмитрівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2016. - 21 с.

182. Современный словарь по общественным наукам / под ред. О. Г. Данильяна, Н.И. Панова. – М.: Эксмо, 2005. – 196 с.

183. Стандарти внутрішнього аудиту: затв. наказом Міністерства фінансів України від 04.10.2011 № 1247 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>

184. Степашин С.В., Столяров Н.С., Шохин С.О., Жуков В.А. Государственный финансовый контроль: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2004. – 88 с.

185. Стефанюк І. Б. Державний фінансовий контроль підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / І. Б. Стефанюк; Науково-дослідн. фінан. інстит. при МФУ. – Київ, 2002. – 20 с.

186. Стефанюк І. Б. Державний фінансовий контроль: класифікаційні характеристики / І. Б. Стефанюк // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 4. – с. 42 – 51.

187. Стратегія підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 травня 2015 р. № 662-р. [Електронний ресурс]: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248295032>

188. Стратегія розвитку системи управління державними фінансами: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.08. 2013 р. № 774-р. [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим

доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/

189. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

190. Суконников Е.С. Совершенствовать финансовый контроль // Финансы. – 2002. - №12. – 5 с.

191. Табенська Ю. В. Державний фінансовий контроль центральних органів виконавчої влади : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Ю. В. Табенська; Київ. Нац. торг.- екон. ун-т. – К., 2013. – 19 с.

192. Табунщикова Т.Ф. Становление и развитие муниципального финансового контроля: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение, кредит / Т. Ф. Табунщикова. – М., 2006. – 24 с.

193. Телепнева А.В. Финансовый контроль как функция государства / А.В. Телепнева // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2008. - №2. – 58 с.

194. Ткачук Т. Безпека суб'єктів господарювання: системний аналіз [Текст] / Т. Ткачук // «Бизнес и безопасность». – 2012. – № 4. – С.22-25.

195. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. — Режимдоступу:[http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreement_(body).pdf).

196. Усач Б.Ф. Аудит: Навч. Посіб./Б.Ф. Усач—К.: Знан-ня-Прес, 2003.— 345 с.

197. Фінанси: підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

198. Фінансова безпека суб'єктів господарювання : підручник / авт.кол. ; за ред. д-ра. екон. наук, проф. О.Б. Жихор. – К. : УБС НБУ, 2014. – 605 с.

199. Футоранська Ю. М. Передумови та шляхи реформування системи державного внутрішнього фінансового контролю в Україні / Ю. М. Футоранська // Фінанси України. - 2007. - № 9. - С, 151-158.

200. Фучеджи В. І. Управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва України: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / В. І. Фучеджи; Одеський національний економічний університет, м. Одеса, 2014. – 21 стр.

201. Хмельюк А.А. Фінансовий моніторинг в системі державного фінансового контролю України: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / А. А. Хмельюк; Національний університет ДПС України, м. Київ, 2017 – 22 с.

202. Хмельков А. В. Формування цілісної системи державного фінансового контролю в Україні: монографія / А. В. Хмельков. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 292 с.

203. Хома Д. М. Внутрішній аудит у підвищенні ефективності діяльності підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / Д. М. Хома; Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2010. – 21 с.

204. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

205. Чорна А. М. Правове регулювання аудиторського фінансового контролю в Україні : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / А. М. Чорна; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К., 2012. – 19 с.

206. Чорнуцькій С. П. Європейські ідеї для української реформи державного внутрішнього фінансового контролю / С. П. Чорнуцькій // Економіка і держава.-2011.-№1.-С. 115-117.

207. Чумакова І. Ю. Инновационные механизмы развития государственного финансового контроля в Украине / И. Ю. Чумакова // TerraEconomicus. – 2013. – Том 11, № 1 (Часть 3). – С. 86 – 92

208. Шевченко Н. В. Реформування системи державного фінансового контролю в Україні: проблеми та перспективи / Н.В. Шевченко // Вісник української академії банківської справи. – 2010. – № 2 (29). – С. 34 – 39.

209. Шевченко Н. В. Механізм оцінки ефективності державного фінансового контролю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / Н.В. Шевченко; Укр. акад банк. справи НБУ, Суми, 2011. – 20с.

210. Шевчук А. А. Фінансовий контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів місцевих бюджетів та їх прогнозуванням : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / А. А. Шевчук; НААН України, ННЦ «Ін-т аграр. економіки». - Київ, 2015. - 24 с. - укр.

211. Шевчук О. А. Державний фінансовий контроль: питання теорії та практики : монографія / О. А. Шевчук. – К.: УБС НБУ, 2013. – 431 с.

212. Шевчук О. А. Державний фінансовий контроль в Україні: теорія, методологія, практика: автореф. дис. канд. док. екон. наук: спец. 08.00.08 / О. А. Шевчук; Університет банківської справи НБУ, м. Київ, 2014. – 30с.

213. Шкарлет С.М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх іноваційного розвитку [Текст] : автореф. докт. екон. наук: 08.00.04. / С.М. Шкарлет. – Київ, 2007. – 24 с.

214. Шмеленко В.Т., Білько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. – К.: НІСД, 1997. -144с.

215. Шохин С.О., Воронина Л.И. Бюджетно-финансовый контроль и аудит. Теория и практика применения в России. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 144 с.

216. Britannica illustrated science library (16 vols) march 2008 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=1294204>

217. Cohen Alain-Gerard. 2005, Controle Interne et Audit Publics / Alain-Gerard Cohen // L.G.D.J, Paris, France.

218. De Koning, Robert. (1999). PIFC in the context of European Union

Enlargement, SIGMA Public Management Forum vol. 6 (Nov/Dec 1999), Paris, France.

219. INTOSAI GOV 9120 «Internal Control: Providing a Foundation for Accountability in Government» [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [http://www.issai.org/media\(599,1033\)/INTOSAI_GOV_9120_E.pdf](http://www.issai.org/media(599,1033)/INTOSAI_GOV_9120_E.pdf).

220. Merchan Francisco, 2002, Risk Management at the European Commission/ Francisco Merchan [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://fomm.europa.eu.int/Members/irc/budg>.

221. Oleksich Zh. A. Principles of assessing the level of independence of the supreme body of external financial control / Oleksich Zh. A., Oleksich D. V. // Socio-economic aspects of economics and management: Collection of scientific articles. Vol. 1 – Aspekt Publishing, Taunton, MA, United States of America, 2015. – P. 99-103.

222. Pratley Alan. 1997, Financial Control and .Audit in the European Union / Alan Pratley // SIGMA Paper. - Nr. 19. - Paris, France, 1996. - P. 145 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.oecd.org/dataoecd>.

223. Public financial management and control law No. 5018. - Republic of Turkey, Ministry of Finance [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.sgb.gov.tr>.

224. Simmony Marc. 2002, Le Controle Financier Public dans le cadre de l'Union Europeenne de son elargissement / Marc Simmony Revue Francaise de Finances Publiques. - No. 77. - Paris, France.

225. The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. Internal Control - integrated Framework [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.coso.org/guidance.htm>.

226. Welcome to the world of PIFC - Introducing PIFC into Candidate, Western Balkan and European Neighbourhood Policy countries PifC, European Commission, 2006 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://ec.europa.eu/budget>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Законодавчо-нормативне забезпечення внутрішнього контролю (ВК) та внутрішнього аудиту (ВА) в ЦОВВ та ОДА (обласних державних адміністраціях) як учасників відносин у сфері господарювання, що підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК

Таблиця А.1

Законодавчо-нормативне забезпечення ВК в ЦОВВ та ОДА (обласних державних адміністраціях) як учасників відносин у сфері господарювання, що підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК

Законодавчий або нормативно-правовий акт	Призначення
1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI	ст. 26 надає визначення поняттю "внутрішній контроль" та встановлює відповідальність розпорядників бюджетних коштів в особі їх керівників за обов'язковість організації у своїх закладах та у своїх підвідомчих бюджетних установах[25]
2. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2005 р. № 158	деталізує сутність внутрішнього контролю та його п'яти елементів, а також окреслює стратегічні напрями та основні етапи розвитку внутрішнього контролю [78]
3. Стратегія розвитку системи управління державними фінансами від 1 серпня 2013 р. N 774-р. (розділ IX) та План заходів з реалізації її положень (розділ VIII)	визначає існуючі в Україні проблеми та ризики у сфері внутрішнього контролю, окреслює завдання, заходи та очікувані результати щодо розвитку внутрішнього контролю, встановлює відповідальних виконавців за виконання визначених завдань/заходів [152]
4. Методичні рекомендації з організації внутрішнього контролю	визначають організаційні засади побудови внутрішнього контролю, принципи, на яких має ґрунтуватися внутрішній контроль, а також деталізують сутність п'яти елементів внутрішнього контролю, відповідно до яких має будуватися внутрішній контроль у розпорядників бюджетних коштів. Проте ці Методичні рекомендації носять рекомендаційний характер та не є обов'язковими до виконання розпорядниками бюджетних коштів (фактично, саме з цієї причини органи державної влади не користуються ними в практичній діяльності) [102]

Законодавчо-нормативне забезпечення внутрішнього аудиту (ВА) в ЦОВВ та ОДА як учасників відносин у сфері господарювання, що підлягають реформуванню згідно Концепції розвитку ДВФК

Законодавчий або нормативно-правовий акт	Призначення
1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI	ст. 26 надано наступне визначення внутрішньому аудиту : «діяльність підрозділу ВА в бюджетній установі, спрямована на вдосконалення системи управління, запобігання фактам незаконного, неефективного і нерезультативного використання бюджетних коштів, виникнення помилок або інших недоліків в діяльності бюджетної установи і підвідомчих йому бюджетних організацій, поліпшення системи ВК (далі – СВК)» [25]
2. Порядок утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади від 28.09.2011 р. N 1001	визначає базові засади для утворення та функціонування підрозділів ВА, а саме: порядок їх утворення, критерії для визначення чисельності внутрішніх аудиторів, основні завдання, функції та права підрозділів ВА, вимоги стосовно звітування про результати діяльності підрозділів ВА та зовнішнього оцінювання їх діяльності [53]
3. Стандарти внутрішнього аудиту, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 04.10.2011 N 1247	встановлюють єдині підходи до практичної реалізації вимог постанови № 1001 (планування, організації та проведення ВА, підготовки аудиторських звітів, висновків та рекомендацій, здійснення внутрішніх оцінок якості ВА) [148]
4. Кодекс етики внутрішніх аудиторів	визначає морально-етичні принципи професійної діяльності працівників підрозділу ВА та правила поведінки державного внутрішнього аудитора [129]
5. Наказ Мінфіну України «Про затвердження форми звітності № 1-ДВА (піврічна) «Звіт (зведений звіт) про результати діяльності підрозділу внутрішнього аудиту в міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерства, іншого	Цією звітністю встановлено єдині підходи до складання та подання до Держфінінспекції звітності про результати діяльності підрозділів ВА органів державної влади [133]

Продовження додатку А

Продовження таблиці А.2

Законодавчий або нормативно-правовий акт	Призначення
<p>центрального органу виконавчої влади, в Раді міністрів Автономної Республіки Крим, в обласній, Київській або Севастопольській міській державній адміністрації» та інструкції про її складання та подання» від 27.03.2014 № 347</p>	
<p>6. Наказ Мінфіну України « Про затвердження Порядку здійснення Держфінінспекцією контролю за станом ВА в органах державної влади» від 31.07.2014 № 794</p>	<p>визначено процедуру здійснення такого контролю шляхом проведення зовнішніх оцінок якості ВА у формі дослідження, взаємовідносини Держфінінспекції з суб'єктами дослідження, механізми організації і проведення таких досліджень, оформлення та реалізації їх результатів [100]</p>

Додаток Б

Законодавчо-нормативне забезпечення державного фінансового аудиту

Таблиця Б.1

**Законодавчо-нормативне забезпечення державного фінансового аудиту
(ДФА) за діяльністю бюджетних установ (міністерств, інших ЦОВВ,
інших розпорядників бюджетних коштів)**

Нормативно-правовий акт	Витяг з нормативно-правового акту стосовно визначення державного фінансового аудиту
1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456 -VI	<p>Ст. 26 «Контроль за дотриманням бюджетного законодавства спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками відповідно до цього Кодексу та іншого законодавства, а також забезпечує: оцінку управління бюджетними коштами (включаючи проведення державного фінансового аудиту)...»</p> <p>Ст. 113 «До повноважень органів державного фінансового контролю з контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить здійснення контролю за:</p> <p>1) цільовим та ефективним використанням коштів державного бюджету та місцевих бюджетів (включаючи проведення державного фінансового аудита) [32];;</p>
2. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.93 р. № 2940-XII №3202-IV	<p>Ст. 2 «Державний фінансовий контроль забезпечується органом державного фінансового контролю через проведення державного фінансового аудит, перевірки державних закупівель та інспектування.»</p> <p>Ст. 3 «Державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. Результати державного фінансового аудиту та їх оцінка викладаються у звіті.»</p> <p>Ст. 8. «Орган державного фінансового контролю:</p> <p>1) здійснює державний фінансовий контроль та контроль за: станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів;...» [30].</p>
3. Положення про Державну аудиторську службу України від 03.02.2016 №43, затверджене Постановою КМУ	<p>«п.1. Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України та який забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю...»</p> <p>п.3. Основними завданнями Держаудитслужби є:</p> <p>1) забезпечення формування і реалізація державної політики</p>

Продовження додатку Б

Продовження таблиці Б.1

	<p>у сфері державного фінансового контролю;</p> <p>3) здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів;</p> <p>4) надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг...» [55].</p>
<p>4. Порядок проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм Постанова від 10.08.2004 р. №1017</p>	<p>«...Порядок визначає механізм здійснення Держфінінспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм (далі - аудит ефективності). Аудит ефективності - це форма державного фінансового контролю, яка спрямована на визначення ефективності використання бюджетних коштів для реалізації запланованих цілей та встановлення факторів, які цьому перешкоджають. Аудит ефективності здійснюється з метою розроблення обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності використання коштів державного та місцевих бюджетів у процесі виконання бюджетних програм. Аудит ефективності проводиться Держфінінспекцією, її територіальними органами...» [50].</p>
<p>5. Порядок проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів від 12.05.2007 № 698</p>	<p>«...Порядок визначає механізм проведення Держфінінспекцією, її територіальними органами (далі - контролюючий орган) державного фінансового аудиту виконання місцевого бюджету (далі - аудит). Аудит проводиться з метою перевірки та аналізу фактичного виконання місцевого бюджету, ефективності використання комунальних коштів, майна та інших активів, достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю.» [51].</p>

Додаток В

Результати контрольно–ревізійної роботи

Таблиця В.1

Основні результати контрольно–ревізійної роботи за 2007 – 2015 рр.

Рік	Квартал	Виявлено фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів	Усунуто фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових та матеріальних ресурсів	Відшкодовано і поновлено витрат фінансових і матеріальних ресурсів
		сума, грн.	сума, грн.	сума, грн.
2011	1	1752982,11	1078400,44	764762,85
	2	1317468,95	6320677,16	6224110,34
	3	1675210,44	447998,20	331228,01
	4	662078,68	343663,08	216972,89
2012	1	1526956,42	583891,77	389739,20
	2	810103,44	436740,63	368623,64
	3	671609,73	410974,17	299810,75
	4	719187,68	495873,94	137768,36
2013	1	341474,47	124508,37	94353,87
	2	1778742,20	638307,08	436689,75
	3	798422,59	467704,89	376869,43
	4	770538,90	243481,32	176184,76
2014	1	1 413 596,85	450 004,60	348 532,34
	2	541433,91	223545,66	173042,60
	3	3166521,52	238869,32	159180,49
	4	2462327,32	77843,20	56564,82
2015	1	955 209,59	264 132,18	192 273,60
	2	349872,07	95511,96	72112,48
	3	1766885,31	234715,26	153052,84
	4	798618,37	158618,28	131696,95

Додаток Д

Суми виявлених правопорушень та їх характеристики для кожного з досліджуваних суб'єктів господарювання

Таблиця Д.1

Суми правопорушень та характер їх виявлення для кожного з досліджуваних суб'єктів господарювання

Суб'єкт господарювання	Рік перевірки	Характер виявлених правопорушень	Сума правопорушень, млн. грн.
Дочірня компанії „Укртрансгаз” ПАТ „НАК „Нафтогаз України”	2014 р., 2015 р.	<p>несвоєчасне підписання двосторонніх актів про надані у 2010-2011 роках послуги із зберігання природного газу та невідображення в обліку відповідної заборгованості;</p> <p>ненарахування штрафних санкцій за несвоєчасне виконання зобов'язань за договорами на проведення ремонтних робіт газоперекачувальних агрегатів;</p> <p>прийняття до оплати завищених підрядниками обсягів та вартості виконаних ремонтно-будівельних робіт</p>	12,5
ПАТ „Лисичанськвугілля”	2014 р.	<p>перераховано кошти за роботи з капітального ремонту гірничошахтного обладнання, який фактично не здійснювався;</p> <p>непроведення претензійно-позовної роботи щодо своєчасного стягнення дебіторської заборгованості ;</p> <p>включення до розрахунку витрат із собівартості готової вугільної продукції та результату від виробництва товарної продукції до програми економічного розвитку на 2010 рік амортизації на обладнання, придбане за бюджетні кошти;</p> <p>проведено закупівлю товарно-матеріальних цінностей без проведення конкурсних торгів</p>	7,5

Суб'єкт господарювання	Рік перевірки	Характер виявлених правопорушень	Сума правопорушень, млн. грн.
ПАТ „Державна продовольчо-зернова корпорація України” (ПАТ „ДПЗКУ”)	2014 р., 2015 р.	<p>зайва сплата страхових платежів у відповідному розмірі, які розраховувалися щомісячно із застосуванням повної річної ставки страхового платежу, а не 1/12 річної ставки;</p> <p>встановлено операцію, яка може свідчити про приховане кредитування суб'єктів господарювання;</p> <p>не нараховано штрафні санкції за невиконання контрагентами своїх зобов'язань з поставки зернових;</p> <p>не забезпечено виконання обсягів поставки зернових за укладеними договорами, у тому числі за міжнародними;</p> <p>незавершений на момент перевірки процес формування статутного капіталу, що створює передумови для подальшого відчуження державного майна;</p> <p>філіям суб'єкта господарювання передано ще 8 цілісних майнових комплексів залишковою вартістю 35,4 млн грн. Однак незалежну оцінку необоротних активів цих комплексів не проведено та, як наслідок, не включено до статутного капіталу;</p> <p>зустрічними звірками у 8-ми дочірніх підприємствах встановлено, що частину майна шести цілісних майнових комплексів на загальну суму 11,2 млн грн ПАТ „ДПЗКУ” не передано, тобто, на сьогодні перепон для відчуження непереданого майна не існує.</p>	2500,0

Продовження додатку Д
Продовження таблиці Д.1

Суб'єкт господарювання	Рік перевірки	Характер виявлених правопорушень	Сума правопорушень, млн. грн.
ДПАТ „Національна акціонерна компанія „Укragenrolizing”	2014 р., 2015р.	<p>інвентаризацією, яка проведена під час ревізії, встановлена нестача майна, яке передано на відповідальне зберігання 38 суб'єктам господарювання (зберігачам) у кількості 1965 одиниць;</p> <p>фактичним оглядом майна, наданого у фінансовий лізинг сільгоспвиробникам (лізингоодержувачам), виявлена його відсутність у кількості 16 401 одиниць;</p> <p>невиконання лізингоодержувачами умов договорів фінансового лізингу стосовно сплати у повному обсязі лізингових платежів за отриману сільськогосподарську техніку, відсутність контролю з боку посадових осіб Компанії за їх виконанням, неналежна претензійно-позовна робота в частині стягнення заборгованості зумовило втрату активів та призвело до нанесення збитків державі;</p> <p>відсутність чітких критеріїв відбору посадовими особами сільгоспвиробників при передачі сільськогосподарської техніки та обладнання у фінансовий лізинг та закупівля такої техніки без наявної потреби призвело до зайвого витрачання бюджетних коштів на її закупівлю;</p> <p>надання грошових позик різним суб'єктам господарювання, у тому числі комерційним, які не передбачені у фінансовому плані, призвело до незаконного використання державних коштів</p>	342

Продовження додатку Д
Продовження таблиці Д.1

Суб'єкт господарювання	Рік перевірки	Характер виявлених правопорушень	Сума правопорушень, млн. грн.
ПАТ „Укртрансгаз”	2014 р.	<p>в порушення вимог Господарського кодексу України не затверджено фінансових планів на 2012, 2013 та 2014 роки., проте здійснено нарахування резерву сумнівних боргів та витрат на капітальні інвестиції;</p> <p>надання послуг зі зберігання (закачування, відбору) природного газу здійснювалося з порушенням законодавства та призвело до недоотримання (втрати) доходів;</p> <p>через несвоєчасне стягнення дебіторської заборгованості та непроведення у визначені законодавством терміни відповідної претензійно-позовної роботи втрачено боржників у зобов'язаннях;</p> <p>внаслідок ненарахування штрафних санкцій та пені за порушення умов договорів через невиконання контрагентами договірних зобов'язань втрачено можливість отримати дохід;</p> <p>внаслідок завищення вартості виконаних ремонтно-будівельних робіт зайво понесено витрати;</p> <p>безпідставне надання пільг фізичним особам з проживання в гуртожитках, проведення витрат на утримання профспілок з порушенням законодавства, нестачі незавершеного будівництва тощо;</p> <p>в порушення договірних умов, допущено псування та незаконне розбирання переданого у монтаж обладнання.</p>	1400,4

Продовження додатку Д
Продовження таблиці Д.1

Суб'єкт господарювання	Рік перевірки	Характер виявлених правопорушень	Сума правопорушень, млн. грн.
ПАТ „Укргазвидобування”	2014 р.	<p>у порушення вимог Господарського кодексу України не затверджено фінансових планів на 2012, 2013 та 2014 роки. При цьому, незважаючи на це здійснено відрахування до резерву сумнівних боргів, витрат на капітальні інвестиції, які безпосередньо не пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, , на благодійну допомогу, на добровільне страхування, інформаційно-консультаційні, аудиторські і консалтингові та оренду і придбання автомобілів;</p> <p>реалізація природного газу операторами спільної діяльності здійснювалася з порушенням законодавства та призвела до недоотримання доходів;</p> <p>перераховано кошти за обладнання іноземного виробництва, ввезення якого на митну територію України не підтверджено митними органами;</p> <p>внаслідок застосування занижених орендних ставок недоотримано орендної плати за оренду свердловин;</p> <p>безпідставне списання з обліку дебіторської заборгованості, відшкодування витрат на відрядження без належного документального підтвердження, нестачі основних засобів та товарно-матеріальних цінностей тощо призвело до матеріальної шкоди;</p> <p>з порушенням вимог законодавства отримувалися доходи від реалізації природного газу, видобутого на площах та родовищах при відсутності спеціальних дозволів</p>	1939,9

Продовження додатку Д
Продовження таблиці Д.1

Суб'єкт господарювання	Рік перевірки	Характер виявлених правопорушень	Сума правопорушень, млн. грн.
ПрАТ „Індар”	2014 р.	<p>в порушення вимог законодавства боржниками не виконано своїх зобов'язань перед за укладеними договорами, а ПрАТ „Індар”, в особі посадових осіб, не проведено відповідної претензійно-позовної роботи та не вжито вичерпних заходів щодо своєчасного стягнення з них дебіторської заборгованості у визначені законодавством терміни;</p> <p>пропущено терміни позовної давності та втрачено право на вимогу виконання обов'язків боржниками. Зазначене призвело до втрати боржників у зобов'язаннях та втрати активів</p>	4
ПАТ „Укргідроенерго”	2011 р.	<p>завищено витрати по капітальним інвестиціям на загальну внаслідок завищення вартості та обсягу виконаних підрядних ремонтно-будівельних, налагоджувальних та монтажних робіт на власних об'єктах, чим завдано збитків в зазначеному розмірі;</p> <p>здійснено витрати на реконструкцію об'єкту, який належить іншій юридичній особі та при відсутності в обліку дебіторської заборгованості;</p> <p>внаслідок встановлення непередбачених надбавок, доплат, премії, матеріальної допомоги та інших заохочень працівникам проведено завищені витрати на оплату праці на загальну та зайво сплачено внесків до державних цільових фондів;</p> <p>внаслідок надання в оренду іншим юридичним особам нежитлових площ та</p>	28,4

Суб'єкт господарювання	Рік перевірки	Характер виявлених правопорушень	Сума правопорушень, млн. грн.
		<p>основних засобів без укладання договору оренди або за заниженою ставкою, недоотримано фінансових та матеріальних ресурсів, що призвело до збитків;</p> <p>працівниками підприємства недоотримано доходів внаслідок не проведення індексації грошових доходів, несвочасного проведення перерахунку мінімального розміру тарифної ставки працівників, які виконують некваліфіковану роботу, а також заниження розміру витрат на відрядження (добових);</p> <p>через не проведення належних відрахувань від отриманої орендної плати по договорах оренди нерухомого майна державним бюджетом недоотримано доходів;</p> <p>в порушення вимог законодавства з фонду заробітної плати виплачено матеріальну допомогу, премії та інші доплати працівникам окремої юридичної особи - профспілки, внаслідок чого зайво понесено витрати та завдано відповідних збитків;</p> <p>внаслідок проведення оплати комунальних послуг та податку на землю за сторонню юридичну особу при відсутності в обліку дебіторської заборгованості завищено інші операційні витрати та нанесено збитки;</p> <p>проведено витрати на надання благодійної допомоги по надобсяги, затверджені фінансовими планами, на загальну суму 117 тис. грн, чим завдан</p>	

Продовження додатку Д
Продовження таблиці Д.1

Суб'єкт господарювання	Рік перевірки	Характер виявлених правопорушень	Сума правопорушень, млн. грн.
		<p>збитків підприємству в цьому ж розмірі.</p> <p>вході інвентаризації встановлено недостачу обладнання та матеріальних цінностей; внаслідок укладання додаткових угод з порушенням вимог законодавства про державні закупівлі безпідставно збільшено вартість придбаного обладнання</p>	
ПАТ „Українське Дунайське пароплавство”	2012 р.	<p>не відображено в обліку та не отримано від контрагента дебіторську заборгованість;</p> <p>в порушення вимог законодавства вивезено за межі митної території України судна „ у режимі „експорт 10” за задекларованим кодом української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності як „судна призначені на злам” за нульовою ставкою мита, замість коду „відходи та брухт чорних металів, несортовані”. Внаслідок зазначеного державним бюджетом недоотримано доходів;</p> <p>внаслідок придбання дизельного мастила за цінами, вищими ніж передбачено умовами тендерної пропозиції та договором, укладеним допущено зайвих витрат коштів та завдано збитків;</p> <p>не забезпечення проведення претензійно-позовної роботи та своєчасного повернення дебіторської заборгованості по п'яти контрагентам, строк позовної давності за якою минув, призвело до втрати активів;</p>	5,5

Продовження додатку Д
Продовження таблиці Д.1

Суб'єкт господарювання	Рік перевірки	Характер виявлених правопорушень	Сума правопорушень, млн. грн.
		<p>на виплату працівникам доплат (персональних надбавок стимулюючого характеру працівникам, нагородженим урядовими нагородами та званням „Почесний працівник транспорту України”), які не передбачені умовами колективного договору зайво витрачено кошти;</p> <p>в недотримання законодавства про державні закупівлі придбано товарно-матеріальних цінностей без проведення процедур закупівлі;</p> <p>внаслідок непроведення перерахунку заборгованості по кредиту в іноземній валюті занижено суму заборгованості по довгостроковим кредитам</p>	
ДП «Укрелектротяжмаш»	2014	<p>при списанні палива на роботу автомобілів мали місце випадки зайвого списання палива в результаті безпідставного завищення базової лінійної норми витрат палива</p> <p>завищення виробничої собівартості реалізованої продукції та вартості незавершеного виробництва</p> <p>списання матеріалів в розмірах, які перевищують установленні плановою калькуляцією</p>	51,4

Додаток Е

Визначення впливу факторів на стан внутрішнього контролю чи внутрішнього аудиту суб'єктів господарювання за допомогою методу експертних оцінок

Таблиця Е.1

Оцінка ступеня впливу факторів на стан внутрішнього контролю чи внутрішнього аудиту суб'єктів господарювання за допомогою методу експертних оцінок (матриця балів)

Фактори	Експерти										Середня оцінка	Зважений коефіцієнт
	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10		
1												
1.1	100	90	80	100	90	80	100	100	90	80	91	0,05
1.2	90	100	80	90	90	100	100	90	80	100	92	0,05
1.3	90	80	100	100	70	90	90	80	100	90	89	0,05
1.4	60	70	50	70	80	70	70	80	60	70	68	0,04
1.5	70	60	50	50	70	70	60	50	60	50	59	0,03
												0,22
2												
2.1	90	100	100	80	90	90	80	100	90	80	90	0,05
2.2	100	80	90	100	100	100	90	100	100	90	95	0,05
2.3	80	70	90	90	70	80	80	70	90	70	79	0,04
2.4	60	50	70	70	60	80	60	60	50	50	61	0,03
2.5	70	80	80	80	70	90	90	90	80	90	81	0,04
2.6	60	70	60	60	80	60	70	70	50	60	64	0,04
												0,26
3												
3.1	90	100	100	80	90	90	80	90	100	100	92	0,05
3.2	80	90	90	80	100	80	80	80	90	80	85	0,05
3.3	100	100	90	100	100	80	90	100	100	90	95	0,05
												0,15
4												
4.1	90	80	100	90	90	100	80	90	100	100	92	0,05
4.2	60	50	60	40	70	60	70	40	50	60	56	0,03
4.3	70	80	80	70	90	80	90	60	80	90	79	0,04
												0,13

Продовження додатку Е

Продовження таблиці Е.1

Фактори	Експерти										Середня оцінка	Зважений коефіцієнт	
	Е1	Е2	Е3	Е4	Е5	Е6	Е7	Е8	Е9	Е10			
5													
5.1	100	80	90	90	100	90	90	80	90	90	90	90	0,05
5.2	40	60	70	50	60	60	70	70	40	60	58	0,03	
5.3	80	70	90	80	80	70	90	80	70	80	79	0,04	
												0,13	
6													
6.1	80	100	100	90	80	90	100	100	90	100	93	0,05	
6.2	70	50	60	60	60	80	70	50	50	80	63	0,03	
6.3	60	70	60	60	50	40	60	50	70	60	58	0,03	
												0,12	
Всього											1809	1,00	

Таблиця Е.2

Матриця рангів (1 перетворення)

№ з\п	Фактори	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	Сума рангів	Ввідхилення	Квадрат відхилення
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	1.1	2,5	6,5	13,5	2,5	7,5	13	2	3	8,5	80	139	17	289
2	1.2	7	3	13,5	7	7,5	2	2	7,5	13	2,5	65	-57	3249
3	1.3	7	10,5	3	2,5	17	6,5	7	12	3	7	75,5	-46,5	2162,25
4	1.4	20	16	22,5	16	12,5	18	18	12	17,5	16,5	169	47	2209
5	1.5	15,5	19,5	22,5	21,5	17	18	22	21	17,5	22,5	197	75	5625
6	2.1	7	3	3	12	7,5	6,5	13	3	8,5	12,5	76	-46	2116
7	2.2	2,5	10,5	8,5	2,5	2,5	2	7	3	3	7	48,5	-73,5	5402,25
8	2.3	11,5	16	8,5	7	17	13	13	16	8,5	16,5	127	5	25
9	2.4	20	22	16,5	16	21	13	22	18,5	20,5	22,5	192	70	4900
10	2.5	15,5	10,5	13,5	12	17	6,5	7	7,5	13	12,5	115	-7	49
11	2.6	20	16	19,5	19	12,5	21	18	16	20,5	19,5	182	60	3600
12	3.1	7	3	3	12	7,5	6,5	13	7,5	3	2,5	65	-57	3249
13	3.2	11,5	6,5	8,5	12	2,5	13	13	12	8,5	12,5	100	-22	484
14	3.3	2,5	3	8,5	2,5	2,5	13	7	3	3	7	52	-70	4900
15	4.1	7	10,5	3	7	7,5	2	13	7,5	3	2,5	63	-59	3481
16	4.2	20	22	19,5	23	17	21	18	23	20,5	19,5	203,5	81,5	6642,25
17	4.3	15,5	10,5	13,5	16	7,5	13	7	18,5	13	7	121,5	-0,5	0,25
18	5.1	2,5	10,5	8,5	7	2,5	6,5	7	12	8,5	7	72	-50	2500
19	5.2	23	19,5	16,5	21,5	21	21	18	16	23	19,5	199	77	5929
20	5.3	11,5	16	8,5	12	12,5	18	7	12	15,5	12,5	125,5	3,5	12,25
21	6.1	11,5	3	3	7	12,5	6,5	2	3	8,5	2,5	59,5	-62,5	3906,25
22	6.2	15,5	22	19,5	19	21	13	18	21	20,5	12,5	182	60	3600
23	6.3	20	16	19,5	19	23	23	22	21	15,5	19,5	198,5	76,5	5852,25
												2827,5	S=70182,75	
												122		

Таблиця Е.3

Матриця балів

Фактори	Зважене коефіцієнт(1)	Напрям впливу	Експерти (вірогідність впливу)										Середня оцінка	Зважена середня	
			Е1	Е2	Е3	Е4	Е5	Е6	Е7	Е8	Е9	Е10			
1.1	0,05	-	90	100	100	90	90	100	100	100	100	100	90	96	4,83
1.2	0,05	-	100	90	90	90	100	100	90	90	100	100	100	95	4,83
1.3	0,05	-	60	50	50	60	70	60	60	50	70	50	58	2,85	
1.4	0,04	-	30	40	40	50	50	40	30	30	40	50	40	1,50	
1.5	0,03	-	20	10	20	20	10	10	20	20	10	20	16	0,52	
														14,54	
2															
2.1	0,05	-	100	80	100	100	90	100	90	100	90	100	95	4,73	
2.2	0,05	-	70	80	90	80	80	90	90	70	90	80	82	4,31	
2.3	0,04	-	50	60	50	40	60	50	60	40	50	60	52	2,27	
2.4	0,03	-	60	80	70	60	60	50	60	80	60	70	65	2,19	
2.5	0,04	-	70	60	70	80	80	70	60	70	60	80	70	3,13	
2.6	0,04	-	30	20	20	20	30	40	30	40	20	30	28	0,99	
														17,62	
3															
3.1	0,05	-	70	80	90	70	70	80	80	70	90	80	78	3,97	
3.2	0,05	-	90	100	80	90	90	80	80	80	100	80	87	4,09	
3.3	0,05	-	100	90	100	100	100	90	100	90	90	100	96	5,04	
														13,10	
4															
4.1	0,05	-	100	100	90	90	100	100	90	100	100	100	97	4,93	
4.2	0,03	-	60	50	50	60	60	60	70	70	50	60	59	1,83	
4.3	0,04	-	70	80	80	70	60	80	70	80	60	80	73	3,19	
														9,95	

Продовження додатку Е

Продовження таблиці Е.3

5														
5.1	0,05	-	80	70	90	90	80	80	70	80	90	70	80	3,98
5.2	0,03	-	30	40	50	30	40	50	30	50	50	40	41	1,31
5.3	0,04	-	60	70	50	50	60	70	70	60	60	70	62	2,71
														8,00
6														
6.1	0,05	-	100	90	100	100	100	80	100	90	80	80	92	4,73
6.2	0,03	-	60	50	70	70	70	60	50	50	60	70	61	2,12
6.3	0,03	-	80	70	80	80	70	70	80	60	70	80	74	2,37
														9,23
	1,00												1597	72,43

Таблиця Е.4

Матриця рангів (2 перетворення)

№ з/п	Фактори	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	Сума	Відхилення	Квадрат відхилення
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	1.1	6,5	2	2,5	6	6	2,5	2	2	2,5	5	37	-83	6889
2	1.2	3	5	7	6	2,5	2,5	5,5	5	2,5	2,5	41,5	-78,5	6162,25
3	1.3	16	18	18	16	12,5	16	16,5	18	11,5	19,5	162	42	1764
4	1.4	21	20,5	21	18,5	20	21,5	21	22	21	19,5	206	86	7396
5	1.5	23	23	22,5	20	23	23	23	23	23	23	226,5	106,5	11342,2
6	2.1	3	9	2,5	2	6	2,5	5,5	2	7	2,5	42	-78	6084
7	2.2	11,5	9	7	10	9	5,5	5,5	12,5	7	8	85	-35	1225
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
8	2.3	19	15,5	18	22,5	17	19	16,5	21	19	17,5	185	65	4225
9	2.4	16	9	14	16	17	19	16,5	8,5	13	14,5	143,5	23,5	552,25
10	2.5	11,5	15,5	14	10	9	13	16,5	12,5	13	8	123	3	9
11	2.6	21	22	22,5	22,5	22	21,5	21	40	22	22	236,5	116,5	13572,5
12	3.1	11,5	9	7	13	12,5	9	9	12,5	7	8	98,5	-21,5	462,25
13	3.2	6,5	2	11	6	6	9	9	8,5	2,5	8	68,5	-51,5	2652,25
14	3.3	3	5	2,5	2	2,5	5,5	2	5	7	2,5	37	-83	6889
15	4.1	3	2	7	6	2,5	2,5	5,5	2	2,5	2,5	35,5	-84,5	7140,25
16	4.2	16	18	18	16	17	16	12,5	12,5	19	17,5	162,5	42,5	1806,25
17	4.3	11,5	9	11	13	17	9	12,5	8,5	13	8	112,5	-7,5	56,25
18	5.1	8,5	13	7	6	9	9	12,5	8,5	7	14,5	95	-25	625
19	5.2	21	20,5	18	30	21	19	21	18	19	21	208,5	88,5	7832,25
20	5.3	16	13	18	18,5	17	13	12,5	15,5	13	14,5	151	31	961
21	6.1	3	5	2,5	2	2,5	9	2	5	10	8	49	-71	5041
22	6.2	16	18	14	13	12,5	16	19	18	13	14,5	154	34	1156
23	6.3	8,5	13	11	10	12,5	13	9	15,5	11,5	8	112	-8	64
												2772	S=93906,5	
												120		

Додаток Ж

Побудова комплексного індикатору оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання за 2011-2015 рр.

Таблиця Ж.1

Система вихідних (стандартизованих) даних

Рік	$K_{ил.}$	$K_{кр}$	$K_{им.вк}$	$K_{об.д.з}$	$K_{об.з.}$	$K_{Бівера}$
1	2	3	6	7	8	10
Дочірня компанії „Укртрансгаз” ПАТ „НАК „Нафтогаз України”						
2011	0,3908	1,8089	-0,6858	1,8227	-0,4017	0,2737
2012	1,0663	-0,5934	-0,0202	-0,2569	-1,0443	1,7523
2013	-0,3919	-0,5934	1,4883	-0,4100	0,3695	0,1910
2014	-1,6964	-0,5934	0,9129	0,3591	1,7191	-0,8813
2015	0,8054	0,5648	-0,6991	-0,4683	-0,7955	-0,3946
ПАТ „Лисичанськвугілля”						
2011	0,8155	-0,5486	1,1819	-0,6904	-0,6291	-0,2854
2012	0,5272	-0,6842	1,1250	-1,5387	-0,5388	-1,1573
2013	0,9308	-0,6133	0,2810	1,1564	-0,6609	1,8719
2014	-0,8196	0,2079	-0,7971	0,2245	0,3013	-0,2097
2015	0,1281	-0,2921	-0,9950	-0,0279	-0,3807	-0,0497
ПАТ „Державнапродовольчо-зернової корпорація України” (ПАТ „ДПЗКУ”)						
2011	1,2075	-0,6946	1,9026	0,6990	-0,4454	0,1276
2012	0,7137	-0,4339	0,2171	0,8603	-0,4182	1,1827
2013	0,4561	0,4910	-0,2660	0,8714	-0,3989	1,1917
2014	-1,5030	1,5041	-0,4561	-0,4197	2,0394	-1,0219
2015	-0,7399	0,4183	-0,8955	-1,6433	-0,4469	-0,6277
ДПАТ „Національна акціонерна компанія „Укргролізінг”						
2011	1,5099	-0,5999	1,7257	-0,0447	-1,4082	0,1741
2012	0,8757	-0,5999	0,7077	-0,4394	-0,9249	-0,5236
2013	-0,8695	0,6158	-0,7124	1,1878	0,9102	0,6169
2014	-0,1059	-0,5999	-0,6491	1,0973	-0,0048	1,4293
2015	-0,3954	1,7837	-0,4410	-0,3675	0,3176	-0,2032
ДПАТ „Національна акціонерна компанія „Укргролізінг”						
2011	0,7527	-0,9393	0,9480	0,4086	-0,7666	0,7602
2012	1,3952	-1,2173	-0,1543	1,4023	-1,2303	1,5967
2013	-0,5940	0,8237	-1,5153	0,1891	0,5030	-0,5528
2014	-1,4386	1,3619	0,9294	-1,6419	1,6077	-1,1418
2015	-0,2276	0,2117	-0,7733	-0,3673	0,1083	-0,4798
ПАТ „Укргазвидобування”						
2011	0,7687	-1,0961	0,1579	-1,1899	-0,7088	-0,5463
2012	-0,5185	-1,2392	1,1008	1,1592	0,3682	1,3598
2013	-1,7517	-0,2199	1,1698	0,0508	1,8486	-0,9486
2014	0,0811	0,9131	-0,3000	-0,7123	-0,1787	-0,6712
2015	0,5420	0,6937	-0,9235	1,2095	-0,5440	1,1703

Продовження додатку Ж
Продовження таблиці Ж.1

Рік	$K_{ш.л.}$	$K_{кр}$	$K_{ім.вк}$	$K_{об.д.з}$	$K_{об.з.}$	$K_{Бівера}$
1	2	3	6	7	8	10
ПрАТ „Індар”						
2011	0,3908	1,8089	0,6858	1,8227	0,4017	0,2737
2012	1,0663	0,5934	0,0202	0,2569	1,0443	1,7523
2013	0,3919	0,5934	1,4883	0,4100	0,3695	0,1910
2014	1,6964	0,5934	0,9129	0,3591	1,7191	-0,8813
2015	0,8054	0,5648	0,6991	0,4683	0,7955	-0,3946
ПАТ „Укргідроенерго”						
2011	0,8155	0,5486	1,1819	0,6904	0,6291	-0,2854
2012	0,5272	0,6842	1,1250	1,5387	0,5388	-1,1573
2013	0,9308	0,6133	0,2810	1,1564	0,6609	1,8719
2014	0,8196	0,2079	0,7971	0,2245	0,3013	-0,2097
2015	0,1281	0,2921	0,9950	0,0279	0,3807	-0,0497
ПАТ „Українське Дунайське пароплавство”						
2011	1,2075	0,6946	1,9026	0,6990	0,4454	0,1276
2012	0,7137	0,4339	0,2171	0,8603	0,4182	1,1827
2013	0,4561	0,4910	0,2660	0,8714	0,3989	1,1917
2014	1,5030	1,5041	0,4561	0,4197	2,0394	-1,0219
2015	0,7399	0,4183	0,8955	1,6433	0,4469	-0,6277
ДП «Укрелектротяжмаш»						
2011	1,5099	0,5999	1,7257	0,0447	1,4082	0,1741
2012	0,8757	0,5999	0,7077	0,4394	0,9249	-0,5236
2013	0,8695	0,6158	0,7124	1,1878	0,9102	0,6169
2014	0,1059	0,5999	0,6491	1,0973	0,0048	1,4293
2015	0,3954	1,7837	0,4410	0,3675	0,3176	-0,2032

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж.2

**Проміжні коефіцієнти для побудови комплексного індикатора оцінки
рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання за 2011-2015 рр.**

Суб'єкти господарювання	2011	2012	2013	2014	2015
Дочірнякомпанії „Укртрансгаз” ПАТ „НАК „НафтогазУкраїни”	0,6470	0,1068	0,0159	0,2790	0,0700
ПАТ „Лисичанськ-вугілля”	0,1554	0,1242	0,3649	0,2857	0,2651
ПАТ „Державнапродовольчо- зерновакорпораціяУкраїни” (ПАТ „ДПЗКУ”)	0,6056	0,2814	0,3398	0,0726	0,5896
ДПАТ „Національнаакціонернакомпанія „Украгролізинг”	0,4851	0,0664	0,0482	0,0724	0,1958
ПАТ „Укртрансгаз”	0,1936	0,2386	0,2137	0,0456	0,2269
ПАТ „Укргазвидобування”	0,2748	0,0319	0,1919	0,0327	0,3208
ПрАТ „Індар”	0,3354	0,1327	0,0211	0,1777	0,0975
ПАТ „Укргідроенерго”	0,9693	0,0042	0,1938	0,1651	0,8096
ПАТ „УкраїнськеДунайськепароплавство”	0,3491	0,2323	0,0366	0,2057	0,0131
ДП «Укрелектротязмаш»	0,1266	0,3930	0,0982	0,2833	0,0547

Додаток 3

Результати кластеризації комплексного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання за 2011-2015 рр.

Cluster Number	Euclidean Distances between Clusters (Spreadsheet Distances below diagonal Squared distances above diagonal)		
	No. 1	No. 2	No. 3
No. 1	0,000000	0,024950	0,004156
No. 2	0,157954	0,000000	0,042467
No. 3	0,064469	0,206075	0,000000

Рис. 3.1. Евклідова відстань між кластерами

Members of Cluster Number 1 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 4 variables	
Variable	Distance
Var1	0,040413
Var4	0,053161
Var6	0,037898
Var10	0,038500

Members of Cluster Number 2 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 1 variables	
Variable	Distance
Var7	0,00

Members of Cluster Number 3 (Spreadsheet1) and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 5 variables	
Variable	Distance
Var2	0,003982
Var3	0,006993
Var5	0,015782
Var8	0,013921
Var9	0,032430

Рис. 3.2. Члени кластерів та їх відстані від центру кластера

Analysis of Variance (Spreadsheet1)						
Case ID	Between SS	df	Within SS	df	F	signif. p
C_1	0,008819	2	0,021542	7	1,4328	0,300889
C_2	0,087706	2	0,011067	7	27,7378	0,000471
C_3	0,012087	2	0,005293	7	7,9923	0,015589
C_4	0,061760	2	0,006172	7	35,0215	0,000226
C_5	0,027258	2	0,000611	7	156,0493	0,000002

Рис. 3.3. Таблиця дисперсійного аналізу

Cluster Means (Spreadsheet1)					
Case ID	Cluster No. 1	Cluster No. 2	Cluster No. 3		
C_1	0,094700	0,138800	0,049620		
C_2	0,067875	0,351400	0,027840		
C_3	0,060700	0,144400	0,026520		
C_4	0,110850	0,297400	0,031680		
C_5	0,128400	0,153100	0,029860		

Рис. 3.4. Середнє значення рівня важливості факторів впливу на захист інтелектуального капіталу підприємства в кожному кластері

Descriptive Statistics for Cluster 1 (Spreadsheet1)					
Cluster contains 4 variables					
Case ID	Mean	Standard Deviation	Variance		
C_1	0,094700	0,070301	0,004942		
C_2	0,067875	0,059831	0,003580		
C_3	0,060700	0,040896	0,001673		
C_4	0,110850	0,044447	0,001975		
C_5	0,128400	0,011238	0,000126		

Descriptive Statistics for Cluster 2 (Spreadsheet1)					
Cluster contains 1 variables					
Case ID	Mean	Standard Deviation	Variance		
C_1	0,138800	0,00	0,00		
C_2	0,351400	0,00	0,00		
C_3	0,144400	0,00	0,00		
C_4	0,297400	0,00	0,00		
C_5	0,153100	0,00	0,00		

Descriptive Statistics for Cluster 3 (Spreadsheet1)					
Cluster contains 5 variables					
Case ID	Mean	Standard Deviation	Variance		
C_1	0,049620	0,040974	0,001679		
C_2	0,027840	0,009049	0,000082		
C_3	0,026520	0,008299	0,000069		
C_4	0,031680	0,007837	0,000061		
C_5	0,029860	0,007624	0,000058		

Рис. 3.5. Описові статистики для кластерів

Додаток И

Експертна оцінка визначення індикаторів рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Таблиця И.1

Результат експертної оцінки визначення індикаторів рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання 2011 р.

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Дочірня компанії „Укртрансгаз” ПАТ „НАК „Нафтогаз України”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	6	5	5	6	5	6	6	6	6	56	5,6
Джерела формування фінансових ресурсів	5	5	4	5	5	4	4	5	6	5	48	4,8
Співвідношення доходів і витрат	4	4	3	4	4	5	5	4	4	4	41	4,1
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	6	5	5	6	5	6	5	5	6	54	5,4
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	5	4	4	4	4	4	5	5	4	43	4,3
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	6	6	7	6	6	6	7	7	6	64	6,4
Гнучкість системи фінансового планування	5	6	6	6	5	7	6	5	6	5	57	5,7
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	7	7	6	6	6	6	6	7	7	7	65	6,5
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	4	4	3	4	3	3	3	36	3,6
Кількість об'єктів контролю	7	7	8	8	8	8	8	8	6	7	75	7,5
ПАТ „Лисичанськ-вугілля”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	4	5	3	4	4	4	3	4	5	41	4,1
Джерела формування фінансових ресурсів	8	8	8	9	8	7	8	8	8	9	81	8,1
Співвідношення доходів і витрат	4	4	3	4	4	4	4	4	3	4	38	3,8
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	6	5	6	6	5	5	6	6	6	56	5,6
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	27	2,7
Наявність резервів і здатність СГ швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	6	6	7	6	7	7	7	6	6	65	6,5

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.1

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Гнучкість системи фінансового планування	3	3	3	4	4	3	4	3	4	3	34	3,4
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	5	5	6	5	6	5	5	6	6	54	5,4
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	6	6	6	7	7	6	6	7	7	6	64	6,4
Кількість об'єктів контролю	8	8	8	8	8	9	9	8	9	9	84	8,4
ПАТ „Державна продовольчо-зернова корпорація України” (ПАТ „ДПЗКУ”)												
Обсяги фінансових ресурсів	7	7	5	7	6	7	7	8	9	8	71	7,1
Джерела формування фінансових ресурсів	6	5	6	6	6	6	5	6	5	6	57	5,7
Співвідношення доходів і витрат	3	4	4	3	3	3	3	4	3	3	33	3,3
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	6	6	5	6	6	6	6	5	5	56	5,6
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	4	4	4	4	4	4	4	5	3	39	3,9
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	6	6	5	6	5	6	6	5	6	56	5,6
Гнучкість системи фінансового планування	4	4	5	4	5	4	4	4	4	4	42	4,2
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	5	6	6	6	5	6	5	6	6	56	5,6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	4	5	4	4	4	4	4	5	5	44	4,4
Кількість об'єктів контролю	7	7	7	8	8	8	7	7	8	8	75	7,5
ДПАТ „Національна акціонерна компанія „Укragenrolізінг”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	7	7	7	6	7	7	7	6	7	67	6,7
Джерела формування фінансових ресурсів	7	6	6	6	7	7	7	6	6	6	64	6,4
Співвідношення доходів і витрат	4	5	5	5	5	4	4	5	5	4	46	4,6
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	6	7	6	6	6	7	7	7	6	65	6,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	4	4	3	4	4	4	4	4	37	3,7

Продовження додатку II

Продовження таблиці II.1

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	7	6	6	6	6	6	6	6	6	62	6,2
Гнучкість системи фінансового планування	6	7	7	6	6	7	6	6	7	7	65	6,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	7	8	8	8	7	7	8	7	8	7	75	7,5
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	5	4	4	5	4	5	4	43	4,3
Кількість об'єктів контролю	4	4	4	3	4	4	3	4	4	4	38	3,8
ПАТ „Укртрансгаз”												
Обсяги фінансових ресурсів	7	6	6	7	7	7	7	7	7	7	68	6,8
Джерела формування фінансових ресурсів	8	8	8	7	8	7	7	7	7	8	75	7,5
Співвідношення доходів і витрат	5	5	6	5	6	6	6	6	5	6	56	5,6
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	6	6	6	6	7	7	7	66	6,6
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	6	4	5	4	4	5	5	5	5	5	48	4,8
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	6	6	5	6	6	6	6	5	6	58	5,8
Гнучкість системи фінансового планування	4	4	5	4	5	4	5	4	4	4	43	4,3
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	7	7	6	7	6	7	6	7	7	66	6,6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	4	5	4	5	4	5	4	4	4	44	4,4
Кількість об'єктів контролю	5	4	4	4	5	4	5	5	5	5	46	4,6
ПАТ „Укргазвидобування”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	7	6	6	6	6	6	6	7	7	63	6,3
Джерела формування фінансових ресурсів	6	7	6	6	7	7	7	7	7	6	66	6,6

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.1

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Співвідношення доходів і витрат	6	6	7	6	7	6	6	6	6	6	62	6,2
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	8	7	8	7	7	8	8	8	7	7	75	7,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	5	5	6	5	4	5	5	5	6	5	51	5,1
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	7	7	7	6	6	7	7	7	7	67	6,7
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	5	6	6	5	5	6	6	6	55	5,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	6	6	6	7	6	6	6	7	7	63	6,3
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	5	5	5	6	6	6	56	5,6
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	5	6	6	6	6	5	5	54	5,4
ПрАТ „Індар”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	6	6	5	6	6	6	6	5	5	56	5,6
Джерела формування фінансових ресурсів	7	7	8	7	8	8	7	7	7	7	73	7,3
Співвідношення доходів і витрат	5	6	5	5	6	6	6	6	6	6	57	5,7
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	6	7	7	6	6	7	7	7	7	7	67	6,7
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	5	5	5	5	5	5	5	4	47	4,7
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	6	6	6	6	5	7	7	6	6	62	6,2
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	6	7	7	7	6	6	7	7	65	6,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	5	5	6	6	6	5	7	7	7	60	6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	5	5	6	5	6	5	55	5,5
Кількість об'єктів контролю	4	4	4	4	4	5	5	5	5	5	45	4,5
ПАТ „Укргідроенерго”												

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.1

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Обсяги фінансових ресурсів	7	6	6	8	8	7	7	6	6	6	67	13,4
Джерела формування фінансових ресурсів	8	9	8	8	8	7	8	8	7	8	79	15,8
Співвідношення доходів і витрат	6	7	6	8	8	7	7	7	8	7	71	14,2
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	7	8	7	8	7	7	8	73	14,6
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	7	6	7	6	6	7	7	7	8	8	69	13,8
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	8	7	8	7	8	7	7	7	7	8	74	14,8
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	6	6	5	6	6	6	6	5	58	11,6
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	6	7	6	5	6	6	59	11,8
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	5	4	4	4	4	4	5	4	4	42	8,4
Кількість об'єктів контролю	3	4	3	5	3	3	3	3	3	4	34	6,8
ПАТ „Українське Дунайське пароплавство”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	6	6	5	6	6	6	6	5	6	57	5,7
Джерела формування фінансових ресурсів	7	8	7	7	7	7	7	7	8	7	72	7,2
Співвідношення доходів і витрат	6	6	7	6	7	7	7	6	6	6	64	6,4
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	6	7	8	8	7	7	8	8	8	8	75	7,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	6	6	7	5	7	6	6	6	7	6	62	6,2
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	8	8	6	7	7	8	7	8	8	8	75	7,5
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	6	6	6	5	5	5	6	6	57	5,7
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	4	4	5	5	5	5	4	44	4,4

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.1

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	5	5	5	5	5	4	4	45	4,5
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	5	6	6	6	6	6	5	55	5,5
ДП «Укрелектротязмаш»												
Обсяги фінансових ресурсів	4	4	5	5	4	5	5	5	5	5	47	4,7
Джерела формування фінансових ресурсів	4	3	4	4	3	3	4	4	4	4	37	3,7
Співвідношення доходів і витрат	3	4	3	3	4	4	4	4	4	4	37	3,7
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	5	6	6	6	6	6	6	5	6	57	5,7
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	2	2	2	3	3	3	3	3	27	2,7
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	5	6	5	6	6	5	5	5	5	54	5,4
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	5	5	5	6	6	5	6	6	54	5,4
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4	41	4,1
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	3	4	3	4	3	3	3	3	3	33	3,3
Кількість об'єктів контролю	5	6	6	6	6	6	6	5	6	6	58	5,8

Таблиця И.2

Результат експертної оцінки визначення індикаторів рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання 2012 р.

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Дочірня компанії „Укртрансгаз” ПАТ „НАК „Нафтогаз України”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	5	5	5	4	5	4	4	5	5	47	4,7
Джерела формування фінансових ресурсів	4	5	5	4	5	5	5	5	4	5	47	4,7

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.2

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Співвідношення доходів і витрат	4	3	3	4	3	4	4	4	4	4	37	3,7
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	6	5	5	5	5	5	5	5	6	52	5,2
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	5	5	4	5	5	4	4	5	5	4	46	4,6
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	6	6	7	6	6	6	6	7	6	62	6,2
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	6	5	5	6	6	5	5	5	53	5,3
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	7	7	6	6	6	6	6	7	7	7	65	6,5
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	4	4	3	4	3	3	3	36	3,6
Кількість об'єктів контролю	7	7	8	8	8	8	8	8	6	7	75	7,5
ПАТ „Лисичанськ-вугілля”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	4	5	3	4	4	4	3	4	5	41	4,1
Джерела формування фінансових ресурсів	8	8	8	9	8	7	8	8	8	9	81	8,1
Співвідношення доходів і витрат	4	4	3	4	4	4	4	4	3	4	38	3,8
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	6	5	6	6	5	5	6	6	6	56	5,6
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	2	3	2	3	3	3	2	3	27	2,7
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	6	6	7	6	7	7	7	6	6	65	6,5
Гнучкість системи фінансового планування	3	3	4	4	4	4	4	3	4	3	36	3,6
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	5	5	5	5	5	5	5	5	6	51	5,1
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	6	7	6	7	7	7	6	7	7	6	66	6,6
Кількість об'єктів контролю	8	8	8	8	8	7	8	8	7	7	77	7,7
ПАТ „Державна продовольчо-зернова корпорація України” (ПАТ „ДПЗКУ”)												
Обсяги фінансових ресурсів	6	6	5	7	6	7	7	6	7	8	65	6,5

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.2

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Джерела формування фінансових ресурсів	6	5	5	5	6	5	5	6	5	6	54	5,4
Співвідношення доходів і витрат	3	4	4	4	3	3	4	4	3	3	35	3,5
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	5	6	5	5	6	6	6	5	5	54	5,4
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	4	4	3	4	4	3	4	3	3	35	3,5
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	5	5	5	6	5	5	6	5	6	53	5,3
Гнучкість системи фінансового планування	4	5	5	5	5	4	4	4	4	4	44	4,4
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	5	5	5	6	5	6	5	6	6	54	5,4
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	4	5	4	4	4	4	4	4	4	42	4,2
Кількість об'єктів контролю	8	8	7	8	8	8	7	7	8	8	77	7,7
ДПАТ „Національна акціонерна компанія „Укргролізінг”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	6	7	6	6	7	7	6	6	7	64	6,4
Джерела формування фінансових ресурсів	7	6	6	6	6	7	7	6	6	6	63	6,3
Співвідношення доходів і витрат	4	5	5	5	5	4	4	5	5	4	46	4,6
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	6	7	6	6	6	7	7	7	6	65	6,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	39	3,9
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	7	6	7	6	6	6	6	6	6	63	6,3
Гнучкість системи фінансового планування	6	7	7	7	6	7	6	7	7	7	67	6,7
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	7	8	8	7	7	7	8	7	8	7	74	7,4
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	4	5	5	5	4	5	4	5	4	45	4,5

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.2

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Кількість об'єктів контролю	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40	4
ПАТ „Укртрансгаз”												
Обсяги фінансових ресурсів	7	6	6	7	7	7	7	7	7	7	68	6,8
Джерела формування фінансових ресурсів	8	7	7	7	8	7	7	7	7	8	73	7,3
Співвідношення доходів і витрат	5	5	6	5	6	6	6	6	5	6	56	5,6
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	6	6	6	6	7	7	7	66	6,6
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	5	4	5	4	4	5	5	5	5	5	47	4,7
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	5	6	5	6	6	6	6	5	6	56	5,6
Гнучкість системи фінансового планування	4	4	5	5	5	4	5	4	4	4	44	4,4
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	7	7	7	7	7	7	6	7	7	68	6,8
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	4	5	4	5	5	5	4	4	4	45	4,5
Кількість об'єктів контролю	5	4	4	4	5	5	5	5	5	5	47	4,7
ПАТ „Укргазвидобування”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	7	6	6	7	7	6	6	7	7	65	6,5
Джерела формування фінансових ресурсів	6	7	6	6	6	6	7	7	7	6	64	6,4
Співвідношення доходів і витрат	6	7	7	6	7	6	6	6	6	6	63	6,3
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	7	7	7	8	8	7	7	72	7,2
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	49	4,9
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	7	7	6	6	6	6	6	7	7	64	6,4
Гнучкість системи фінансового планування	5	6	6	6	6	5	5	6	6	6	57	5,7

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.2

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	6	6	6	6	6	6	6	7	7	62	6,2
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	6	6	5	6	6	6	58	5,8
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	6	6	6	6	6	5	5	55	5,5
ПрАТ „Індар”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	6	6	5	6	6	6	6	5	5	56	5,6
Джерела формування фінансових ресурсів	7	7	8	7	8	8	7	7	7	7	73	7,3
Співвідношення доходів і витрат	5	6	5	5	6	6	6	6	6	6	57	5,7
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	6	7	7	6	6	7	7	7	7	7	67	6,7
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	5	5	5	5	5	5	5	4	47	4,7
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	6	6	6	6	6	7	7	6	6	62	6,2
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	6	6	6	6	6	6	7	7	62	6,2
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	5	6	6	6	6	6	7	7	7	62	6,2
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	6	6	6	5	6	5	57	5,7
Кількість об'єктів контролю	4	4	5	5	4	5	5	5	5	5	47	4,7
ПАТ „Укргідроенерго”												
Обсяги фінансових ресурсів	7	6	6	8	8	7	7	7	7	7	70	14
Джерела формування фінансових ресурсів	8	7	8	8	7	7	8	8	7	8	76	15,2
Співвідношення доходів і витрат	7	7	6	7	7	7	7	7	8	7	70	14
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	7	8	7	8	7	7	7	72	14,4
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	7	6	7	6	6	7	7	7	7	7	67	13,4
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	7	8	7	8	7	7	7	7	7	72	14,4

Продовження додатку II

Продовження таблиці II.2

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	6	5	5	5	5	6	6	5	55	11
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	6	5	6	5	6	6	57	11,4
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	5	5	5	4	4	4	5	4	4	44	8,8
Кількість об'єктів контролю	3	4	5	5	5	3	5	5	3	4	42	8,4
ПАТ „Українське Дунайське пароплавство”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	6	5	5	5	5	6	6	5	6	54	5,4
Джерела формування фінансових ресурсів	7	6	7	7	6	7	7	6	6	7	66	6,6
Співвідношення доходів і витрат	6	6	7	6	7	6	6	6	6	6	62	6,2
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	8	7	7	8	8	8	8	75	7,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	6	6	6	5	6	6	6	6	6	6	59	5,9
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	8	7	7	7	7	8	7	8	8	8	75	7,5
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	6	6	5	5	5	5	6	6	56	5,6
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	5	5	5	5	5	5	4	46	4,6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	5	5	5	5	5	5	4	46	4,6
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	5	5	6	6	6	6	5	54	5,4
ДП «Укрелектротязмаш»												
Обсяги фінансових ресурсів	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	49	4,9
Джерела формування фінансових ресурсів	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	39	3,9
Співвідношення доходів і витрат	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	39	3,9
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	5	5	5	6	6	6	6	5	6	55	5,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	29	2,9
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	5	6	6	6	6	6	5	5	5	56	5,6

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.2

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	5	5	5	6	6	5	6	6	54	5,4
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	5	5	4	5	4	4	4	43	4,3
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	3	4	3	4	4	4	3	3	3	35	3,5
Кількість об'єктів контролю	5	6	6	5	6	5	6	5	6	6	56	5,6

Таблиця И.3

Результат експертної оцінки визначення індикаторів рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання 2013 р.

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Дочірня компанії „Укртрансгаз” ПАТ „НАК „Нафтогаз України”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	5	5	4	4	4	4	4	5	5	45	4,5
Джерела формування фінансових ресурсів	4	4	4	4	3	4	4	4	4	3	38	3,8
Співвідношення доходів і витрат	3	3	3	4	4	4	3	3	4	4	35	3,5
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	5	4	4	5	5	5	5	5	5	48	4,8
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	5	5	5	4	4	5	4	4	44	4,4
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	6	6	6	5	6	6	5	5	6	57	5,7
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	5	4	5	5	5	5	5	5	49	4,9
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	5	6	5	6	6	6	5	5	5	55	5,5
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	3	4	4	4	3	3	3	3	3	34	3,4
Кількість об'єктів контролю	8	8	8	7	8	7	7	8	8	8	77	7,7
ПАТ „Лисичанськ-вугілля”												
Обсяги фінансових ресурсів	3	4	4	4	4	3	4	4	4	5	39	3,9
Джерела формування фінансових ресурсів	6	7	7	7	6	7	6	6	6	7	65	6,5
Співвідношення доходів і витрат	4	3	3	4	4	4	3	4	3	4	36	3,6

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.3

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Співвідношення доходів і витрат	4	5	5	4	4	4	4	5	5	4	44	4,4
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	6	7	6	7	7	7	7	7	6	67	6,7
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	39	3,9
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	7	6	6	6	6	6	6	6	6	62	6,2
Гнучкість системи фінансового планування	6	7	6	6	6	7	6	7	7	7	65	6,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	7	8	8	7	7	7	7	7	7	7	72	7,2
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	5	5	5	5	4	5	4	5	4	46	4,6
Кількість об'єктів контролю	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40	4
ПАТ „Укртрансгаз”												
Обсяги фінансових ресурсів	7	6	6	6	6	7	7	7	7	7	66	6,6
Джерела формування фінансових ресурсів	8	7	7	7	7	7	7	7	7	7	71	7,1
Співвідношення доходів і витрат	5	5	6	5	6	5	6	6	5	6	55	5,5
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	6	6	6	6	6	7	7	65	6,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	5	4	5	4	4	5	4	5	5	5	46	4,6
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	5	6	5	6	6	6	6	5	6	56	5,6
Гнучкість системи фінансового планування	4	4	5	4	5	4	5	4	4	4	43	4,3
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	7	7	7	7	6	6	6	7	7	66	6,6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	4	5	4	5	4	4	4	4	4	43	4,3
Кількість об'єктів контролю	5	4	4	4	5	4	5	4	5	5	45	4,5
ПАТ „Укргазвидобування”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	7	6	6	7	7	6	6	6	7	64	6,4

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.3

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Джерела формування фінансових ресурсів	6	7	6	6	6	6	7	7	6	6	63	6,3
Співвідношення доходів і витрат	6	7	7	6	7	6	6	6	6	6	63	6,3
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	7	7	6	7	7	7	7	69	6,9
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	5	5	5	5	4	4	4	5	5	5	47	4,7
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	7	6	6	6	6	6	6	7	7	63	6,3
Гнучкість системи фінансового планування	5	6	6	5	5	5	5	6	6	6	55	5,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	6	6	6	6	6	6	6	6	7	61	6,1
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	5	6	5	6	6	6	57	5,7
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	6	6	5	5	6	5	5	53	5,3
ПрАТ „Індар”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	6	6	5	6	5	6	6	5	5	55	5,5
Джерела формування фінансових ресурсів	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	70	7
Співвідношення доходів і витрат	5	6	5	5	6	5	6	6	6	6	56	5,6
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	6	7	7	6	6	6	6	7	7	7	65	6,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	5	5	5	4	5	5	5	4	46	4,6
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	6	6	6	6	6	6	7	6	6	61	6,1
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	6	6	6	6	5	6	6	6	59	5,9
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	5	6	5	6	6	6	6	7	7	60	6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	5	6	6	5	6	5	56	5,6
Кількість об'єктів контролю	4	4	5	5	4	5	4	4	5	5	45	4,5

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.3

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
ПАТ „Укргідроенерго”												
Обсяги фінансових ресурсів	7	6	6	7	7	7	7	7	7	7	68	13,6
Джерела формування фінансових ресурсів	8	7	7	7	7	7	8	8	7	8	74	14,8
Співвідношення доходів і витрат	7	7	6	7	7	7	7	7	7	7	69	13,8
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	7	7	7	8	7	7	7	71	14,2
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	7	6	7	6	7	7	7	7	7	7	68	13,6
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	7	7	7	8	7	7	7	7	7	71	14,2
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	5	5	5	5	5	6	6	5	54	10,8
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	5	6	5	6	5	6	6	56	11,2
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	5	4	4	4	4	4	5	4	4	42	8,4
Кількість об'єктів контролю	3	4	5	4	4	3	4	5	3	4	39	7,8
ПАТ „Українське Дунайське пароплавство”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	6	5	5	5	5	5	6	5	6	53	5,3
Джерела формування фінансових ресурсів	7	6	7	7	6	6	7	6	6	7	65	6,5
Співвідношення доходів і витрат	6	6	7	6	6	6	6	6	6	6	61	6,1
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	8	7	7	7	7	8	8	73	7,3
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	6	6	6	5	5	5	6	6	6	6	57	5,7
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	8	7	7	7	7	7	7	8	8	8	74	7,4
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	6	5	5	5	5	5	5	6	54	5,4
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	4	4	4	5	5	5	5	5	5	5	47	4,7

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.3

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	4	5	5	5	5	5	5	5	5	48	4,8
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	5	5	5	5	6	6	5	52	5,2
ДП «Укрелектротязмаш»												
Обсяги фінансових ресурсів	5	5	5	4	4	5	5	5	5	5	48	4,8
Джерела формування фінансових ресурсів	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40	4
Співвідношення доходів і витрат	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	40	4
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	5	5	5	6	5	6	5	5	6	53	5,3
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	3	3	2	2	3	2	3	3	27	2,7
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	5	6	6	5	5	6	5	5	5	54	5,4
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	5	5	5	5	6	5	6	6	53	5,3
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	4	4	5	5	5	4	5	4	4	4	44	4,4
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	3	4	3	3	3	4	3	3	3	33	3,3
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	5	6	5	6	5	6	6	54	5,4

Таблиця И.4

Результат експертної оцінки визначення індикаторів рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання 2014 р.

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Дочірня компанії „Укртрансгаз” ПАТ „НАК „Нафтогаз України”												
Обсяги фінансових ресурсів	3	3	3	4	4	4	4	4	3	3	35	3,5
Джерела формування фінансових ресурсів	4	4	4	3	3	4	4	3	4	3	36	3,6
Співвідношення доходів і витрат	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	32	3,2
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	5	4	4	4	5	5	5	5	5	47	4,7

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.4

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	4	4	5	4	4	5	4	4	42	4,2
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	6	6	6	5	6	5	5	5	6	56	5,6
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	5	4	4	5	5	5	5	5	48	4,8
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	5	6	5	6	6	6	5	5	5	55	5,5
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	3	3	3	4	3	3	3	3	3	32	3,2
Кількість об'єктів контролю	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	80	8
ПАТ „Лисичанськ-вугілля”												
Обсяги фінансових ресурсів	3	3	3	3	4	3	4	4	4	5	36	3,6
Джерела формування фінансових ресурсів	6	6	6	7	6	7	6	6	6	7	63	6,3
Співвідношення доходів і витрат	4	3	3	3	3	3	3	4	3	4	33	3,3
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	4	5	5	5	4	5	4	4	6	47	4,7
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	2	2	3	3	2	3	2	3	26	2,6
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	6	6	6	6	6	6	6	6	6	59	5,9
Гнучкість системи фінансового планування	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	30	3
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	5	6	6	6	5	6	5	5	5	54	5,4
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	5	6	5	5	5	6	6	6	6	55	5,5
Кількість об'єктів контролю	7	7	7	7	7	7	7	6	6	6	67	6,7
ПАТ „Державна продовольчо-зернова корпорація України” (ПАТ „ДПЗКУ”)												
Обсяги фінансових ресурсів	6	5	5	5	6	6	5	6	6	6	56	5,6
Джерела формування фінансових ресурсів	6	5	5	5	5	5	5	5	5	5	51	5,1
Співвідношення доходів і витрат	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	31	3,1
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	4	4	4	4	4	4	4	4	5	5	42	4,2

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.4

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	4	3	3	3	3	3	4	3	3	32	3,2
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	5	4	4	4	5	5	5	4	6	47	4,7
Гнучкість системи фінансового планування	4	4	3	4	3	4	4	4	4	4	38	3,8
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	5	5	5	4	5	4	5	5	5	48	4,8
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	4	5	5	4	4	4	4	4	4	43	4,3
Кількість об'єктів контролю	8	8	7	8	8	8	8	8	8	8	79	7,9
ДПАТ „Національна акціонерна компанія „Укргролізинг”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	6	7	6	6	6	7	6	6	7	63	6,3
Джерела формування фінансових ресурсів	7	6	6	6	6	6	6	6	6	6	61	6,1
Співвідношення доходів і витрат	4	5	5	4	4	4	4	5	5	4	44	4,4
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	6	7	6	7	6	6	6	6	6	63	6,3
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	4	3	3	3	3	4	4	4	4	35	3,5
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	5	6	5	5	5	6	6	6	6	55	5,5
Гнучкість системи фінансового планування	6	5	5	6	6	5	6	5	5	6	55	5,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	8	8	8	8	8	8	7	7	7	7	76	7,6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	6	5	5	5	5	6	5	6	5	6	54	5,4
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4	46	4,6
ПАТ „Укртрансгаз”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	6	6	6	6	6	7	6	6	7	62	6,2
Джерела формування фінансових ресурсів	6	6	7	6	6	7	6	7	7	7	65	6,5
Співвідношення доходів і витрат	5	5	5	5	6	5	6	6	5	6	54	5,4
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	6	6	6	6	6	6	6	7	63	6,3

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.4

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	5	4	4	5	4	5	5	5	45	4,5
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	5	4	5	6	4	4	4	5	5	47	4,7
Гнучкість системи фінансового планування	4	4	3	4	3	3	3	4	4	4	36	3,6
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	7	7	7	7	7	7	7	6	7	7	69	6,9
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	5	5	4	5	4	4	4	4	4	44	4,4
Кількість об'єктів контролю	5	6	6	6	5	6	5	6	5	5	55	5,5
ПАТ „Укргазвидобування”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	6	6	6	6	6	6	6	6	5	59	5,9
Джерела формування фінансових ресурсів	6	5	6	6	5	6	5	5	6	6	56	5,6
Співвідношення доходів і витрат	6	5	5	6	5	6	5	5	6	6	55	5,5
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	6	6	6	6	6	6	6	6	7	7	62	6,2
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	5
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	5	6	6	6	5	6	6	5	5	56	5,6
Гнучкість системи фінансового планування	5	6	5	5	5	5	5	5	5	6	52	5,2
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	5	5	6	6	6	6	6	6	7	59	5,9
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	6	5	6	5	6	5	6	6	6	56	5,6
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	5	6	6	6	6	5	5	54	5,4
ПрАТ „Індар”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	5	5	5	5	5	4	4	5	5	48	4,8
Джерела формування фінансових ресурсів	7	6	6	6	6	6	6	7	7	7	64	6,4
Співвідношення доходів і витрат	5	6	5	5	5	5	5	5	6	6	53	5,3
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	6	5	5	6	6	5	6	5	5	5	54	5,4

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.4

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	4	4	5	4	5	4	5	4	43	4,3
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	6	6	6	6	6	5	5	6	6	57	5,7
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	5	5	5	5	5	6	6	6	55	5,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	7	6	7	6	6	6	7	7	7	65	6,5
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	6	6	6	5	6	5	57	5,7
Кількість об'єктів контролю	6	6	6	6	6	5	6	6	5	5	57	5,7
ПАТ „Укргідроенерго”												
Обсяги фінансових ресурсів	7	6	6	6	6	6	6	7	7	7	64	12,8
Джерела формування фінансових ресурсів	6	7	7	6	7	6	6	6	7	8	66	13,2
Співвідношення доходів і витрат	7	7	6	6	6	6	7	6	7	7	65	13
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	6	6	6	6	6	6	7	7	64	12,8
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	7	6	6	6	6	6	6	6	7	7	63	12,6
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	7	6	6	6	6	6	7	7	7	65	13
Гнучкість системи фінансового планування	4	4	4	5	4	5	5	4	4	5	44	8,8
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	6	6	5	6	5	6	6	57	11,4
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	5	6	6	6	4	4	5	4	4	48	9,6
Кількість об'єктів контролю	5	4	5	5	5	5	4	5	5	4	47	9,4
ПАТ „Українське Дунайське пароплавство”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	5	5	5	5	5	5	5	5	6	51	5,1
Джерела формування фінансових ресурсів	7	6	6	6	6	6	7	6	6	7	63	6,3
Співвідношення доходів і витрат	6	6	7	6	6	6	6	6	6	6	61	6,1
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	7	6	7	6	7	7	6	6	66	6,6

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.4

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	6	4	4	5	5	5	4	4	6	6	49	4,9
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	8	6	6	6	6	7	7	6	6	8	66	6,6
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	5	4	4	5	5	5	5	6	51	5,1
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	49	4,9
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	4	5	5	5	5	5	5	5	5	48	4,8
Кількість об'єктів контролю	5	5	6	6	5	6	5	6	6	5	55	5,5
ДП «Укрелектротяжмаш»												
Обсяги фінансових ресурсів	5	4	5	4	4	5	5	5	5	5	47	4,7
Джерела формування фінансових ресурсів	4	4	4	3	3	3	3	3	4	4	35	3,5
Співвідношення доходів і витрат	4	4	4	3	3	3	3	3	4	4	35	3,5
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	4	5	5	4	4	4	5	5	6	47	4,7
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	3	2	2	2	3	2	3	3	26	2,6
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	5	6	5	5	5	5	5	5	5	52	5,2
Гнучкість системи фінансового планування	5	4	5	5	5	5	6	5	6	6	52	5,2
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	4	5	5	5	5	5	5	4	4	4	46	4,6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	3	4	3	3	3	4	3	3	3	33	3,3
Кількість об'єктів контролю	5	6	5	6	6	6	6	6	6	6	58	5,8

Результат експертної оцінки визначення індикаторів рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання 2015 р.

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Дочірня компанії „Укртрансгаз” ПАТ „НАК „Нафтогаз України”												
Обсяги фінансових ресурсів	3	3	3	3	4	4	4	4	3	3	34	3,4
Джерела формування фінансових ресурсів	4	4	3	3	3	4	4	3	4	3	35	3,5
Співвідношення доходів і витрат	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	32	3,2
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	5	4	4	4	4	4	5	5	5	45	4,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	4	4	4	4	4	5	4	4	41	4,1
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	6	6	5	5	6	5	5	5	6	55	5,5
Гнучкість системи фінансового планування	5	4	4	4	4	5	5	5	5	5	46	4,6
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	5	5	5	5	5	6	5	5	5	52	5,2
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	31	3,1
Кількість об'єктів контролю	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	80	8
ПАТ „Лисичанськ-вугілля”												
Обсяги фінансових ресурсів	3	3	3	3	4	3	3	4	4	5	35	3,5
Джерела формування фінансових ресурсів	6	6	6	7	6	6	6	6	6	6	61	6,1
Співвідношення доходів і витрат	4	3	3	3	3	3	3	4	3	4	33	3,3
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	4	5	5	5	4	4	4	4	6	46	4,6
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	2	2	2	3	2	3	2	3	25	2,5
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	6	6	6	5	6	5	5	5	6	55	5,5
Гнучкість системи фінансового планування	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	30	3
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	5	6	5	5	5	6	5	5	5	52	5,2
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	5	6	5	5	5	6	6	6	6	55	5,5

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.5

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Кількість об'єктів контролю	7	7	7	7	7	7	7	7	7	8	71	7,1
ПАТ „Державна продовольчо-зернова корпорація України” (ПАТ „ДПЗКУ”)												
Обсяги фінансових ресурсів	6	5	5	5	5	5	5	6	6	6	54	5,4
Джерела формування фінансових ресурсів	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	5
Співвідношення доходів і витрат	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	31	3,1
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	4	4	4	5	5	4	4	4	5	5	44	4,4
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	31	3,1
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	5	4	4	4	4	4	5	4	6	45	4,5
Гнучкість системи фінансового планування	4	3	3	3	3	4	4	4	4	4	36	3,6
Кількість виявлених порушень	5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	49	4,9
Кількість усунутих порушень	5	4	5	5	5	4	4	4	4	4	44	4,4
Кількість об'єктів контролю	8	8	8	9	9	8	8	8	8	8	82	8,2
ДПАТ „Національна акціонерна компанія „Укragenrolізінг”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	6	6	6	6	6	6	6	6	7	61	6,1
Джерела формування фінансових ресурсів	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	60	6
Співвідношення доходів і витрат	4	4	4	4	4	4	4	5	5	4	42	4,2
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	6	6	6	6	6	6	6	6	6	61	6,1
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	4	3	3	3	3	3	3	4	4	33	3,3
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	5	6	5	5	5	6	6	6	6	55	5,5
Гнучкість системи фінансового планування	6	5	5	6	6	5	6	5	5	6	55	5,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	8	8	8	8	8	8	7	7	7	7	76	7,6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	6	5	5	5	5	6	5	6	5	6	54	5,4
Кількість об'єктів контролю	5	5	5	5	5	4	4	5	4	4	46	4,6

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.5

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
ПАТ „Укртрансгаз”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	6	6	6	6	6	7	6	6	7	62	6,2
Джерела формування фінансових ресурсів	6	6	7	6	6	7	6	7	7	7	65	6,5
Співвідношення доходів і витрат	5	5	5	5	6	5	6	6	5	6	54	5,4
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	7	6	6	6	6	6	6	6	7	63	6,3
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	5	4	4	5	4	5	5	5	45	4,5
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	4	4	5	4	4	4	4	5	5	44	4,4
Гнучкість системи фінансового планування	4	3	3	4	3	3	3	4	4	4	35	3,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	7	6	6	6	7	7	7	6	7	7	66	6,6
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	4	5	4	5	4	4	4	4	4	43	4,3
Кількість об'єктів контролю	5	6	6	6	6	6	5	6	5	5	56	5,6
ПАТ „Укргазвидобування”												
Обсяги фінансових ресурсів	6	6	6	5	5	5	5	5	6	5	54	5,4
Джерела формування фінансових ресурсів	6	5	5	5	5	5	5	5	6	6	53	5,3
Співвідношення доходів і витрат	6	5	5	6	5	5	5	5	5	5	52	5,2
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	6	6	6	5	5	5	6	6	5	5	55	5,5
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	5	5	4	4	4	5	5	5	5	5	47	4,7
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	5	5	5	5	5	6	6	5	5	53	5,3
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	4	4	5	5	4	5	5	4	46	4,6
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	5	5	5	5	6	6	6	6	7	57	5,7
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	5	5	5	5	6	5	6	6	6	54	5,4

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.5

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Кількість об'єктів контролю	5	6	6	6	6	6	6	6	6	5	58	5,8
ПрАТ „Індар”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	4	4	5	5	5	4	4	5	5	46	4,6
Джерела формування фінансових ресурсів	5	5	5	5	6	6	6	5	5	5	53	5,3
Співвідношення доходів і витрат	5	5	5	5	5	5	5	5	6	6	52	5,2
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	5	5	6	6	5	6	5	5	5	53	5,3
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	4	4	4	4	4	4	5	4	5	4	42	4,2
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	6	5	5	6	6	5	5	6	6	55	5,5
Гнучкість системи фінансового планування	6	6	5	5	5	5	5	6	6	6	55	5,5
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	6	6	6	6	6	6	7	7	7	63	6,3
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	6	6	5	6	6	6	5	6	5	56	5,6
Кількість об'єктів контролю	6	6	6	7	6	7	6	7	7	7	65	6,5
ПАТ „Укргідроенерго”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	6	6	6	6	6	5	5	5	7	57	11,4
Джерела формування фінансових ресурсів	6	5	5	6	5	6	6	6	5	6	56	11,2
Співвідношення доходів і витрат	7	6	6	6	6	6	7	6	7	7	64	12,8
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	7	6	6	6	6	6	6	6	6	7	62	12,4
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	6	6	6	6	6	6	6	6	7	6	61	12,2
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	7	6	6	6	6	6	6	7	6	7	63	12,6
Гнучкість системи фінансового планування	4	4	4	4	4	5	4	4	4	5	42	8,4
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	6	6	6	6	6	6	6	5	6	6	59	11,8
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	5	6	6	6	5	4	5	4	4	49	9,8

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.5

Показник	Розподіл балів за експертами										Сума балів	Середня оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Кількість об'єктів контролю	5	6	6	6	6	5	6	5	5	6	56	11,2
ПАТ „Українське Дунайське пароплавство”												
Обсяги фінансових ресурсів	5	5	5	4	4	5	4	5	5	4	46	4,6
Джерела формування фінансових ресурсів	5	5	5	6	6	6	5	6	6	5	55	5,5
Співвідношення доходів і витрат	6	6	5	5	5	5	6	6	6	6	56	5,6
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	5	5	5	6	6	6	6	6	6	6	57	5,7
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	6	4	4	5	5	5	5	4	6	6	50	5
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	5	6	6	6	6	5	5	6	5	5	55	5,5
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	5	4	4	5	5	5	5	5	48	4,8
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	5
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	5	4	5	5	5	5	5	5	5	5	49	4,9
Кількість об'єктів контролю	5	6	6	6	6	6	6	6	6	6	59	5,9
ДП «Укрелектротязмаш»												
Обсяги фінансових ресурсів	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	5
Джерела формування фінансових ресурсів	4	4	4	4	4	3	3	3	4	4	37	3,7
Співвідношення доходів і витрат	4	4	4	4	3	3	3	3	4	4	36	3,6
Співвідношення обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів	3	4	5	3	4	3	4	3	5	3	37	3,7
Рівень фінансового ризику та обсяги формованого прибутку	3	3	3	2	2	2	3	2	3	3	26	2,6
Наявність резервів і здатність суб'єкта господарювання швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів з різних, насамперед внутрішніх джерел	6	5	5	5	5	5	5	5	5	5	51	5,1
Гнучкість системи фінансового планування	5	5	5	5	5	5	6	5	6	6	53	5,3
Наявність виявлених фінансово-бюджетних порушень	5	5	5	5	5	5	5	4	4	4	47	4,7
Наявність усунутих фінансово-бюджетних порушень	4	3	4	3	3	3	4	3	3	3	33	3,3
Кількість об'єктів контролю	6	6	6	6	7	7	7	6	6	6	63	6,3

Побудова інтегрального індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Таблиця И.6

Визначення пріоритетного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізована значення	
K1	1,0000	3,0000	3,0000	9,0000	9,0000	3,0000	5,0000	5,0000	5,0000	5,0000	48,0000	0,1814	
K2	0,3333	1,0000	3,0000	7,0000	5,0000	3,0000	5,0000	7,0000	7,0000	5,0000	43,3333	0,1638	
K3	0,3333	0,3333	1,0000	9,0000	7,0000	3,0000	5,0000	5,0000	3,0000	5,0000	38,6667	0,1461	
K4	0,1111	0,1429	0,1111	1,0000	3,0000	0,1111	0,1429	0,1429	0,1111	0,1111	4,9841	0,0188	
K5	0,1111	0,2000	0,1429	0,3333	1,0000	0,1429	0,1111	0,1429	0,2000	0,1429	2,5270	0,0096	
K6	0,3333	0,3333	0,3333	9,0000	7,0000	1,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	36,0000	0,1361	
K7	0,2000	0,2000	0,2000	7,0000	9,0000	0,2000	1,0000	3,0000	3,0000	5,0000	28,8000	0,1088	
K8	0,2000	0,1429	0,2000	7,0000	7,0000	0,3333	0,3333	1,0000	3,0000	5,0000	24,2095	0,0915	
K9	0,2000	0,1429	0,3333	9,0000	5,0000	0,2000	0,3333	0,3333	1,0000	0,3333	16,8762	0,0638	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	9,0000	7,0000	0,2000	0,2000	0,2000	3,0000	1,0000	21,2000	0,0801	
											Сума	264,596	1,0000

1 думка

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізована значення	
K1	1,0000	4,0000	3,0000	9,0000	9,0000	3,0000	3,0000	5,0000	5,0000	5,0000	47,0000	0,1796	
K2	0,2500	1,0000	3,0000	7,0000	5,0000	3,0000	5,0000	7,0000	7,0000	5,0000	43,2500	0,1653	
K3	0,3333	0,3333	1,0000	8,0000	7,0000	4,0000	5,0000	5,0000	3,0000	5,0000	38,6667	0,1478	
K4	0,1111	0,1429	0,1250	1,0000	3,0000	0,1111	0,2000	0,1429	0,1429	0,1111	5,0869	0,0194	
K5	0,1111	0,2000	0,1429	0,3333	1,0000	0,1429	0,1111	0,1429	0,2000	0,1111	2,4952	0,0095	
K6	0,3333	0,3333	0,2500	9,0000	7,0000	1,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	35,9167	0,1373	
K7	0,3333	0,2000	0,2000	5,0000	9,0000	0,2000	1,0000	3,0000	3,0000	5,0000	26,9333	0,1029	
K8	0,2000	0,1429	0,2000	7,0000	7,0000	0,3333	0,3333	1,0000	3,0000	5,0000	24,2095	0,0925	
K9	0,2000	0,1429	0,3333	7,0000	5,0000	0,2000	0,3333	0,3333	1,0000	0,3333	14,8762	0,0569	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	9,0000	9,0000	0,2000	0,2000	0,2000	3,0000	1,0000	23,2000	0,0887	
											Сума	261,634	1,0000

2 думка

Продовження додатку И

Продовження таблиці И.6

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізова незначення	
K1	1,0000	3,0000	5,0000	9,0000	9,0000	3,0000	5,0000	5,0000	5,0000	5,0000	50,0000	0,1889	
K2	0,3333	1,0000	3,0000	7,0000	5,0000	3,0000	3,0000	7,0000	7,0000	5,0000	41,3333	0,1562	
K3	0,2000	0,3333	1,0000	9,0000	7,0000	4,0000	5,0000	3,0000	3,0000	5,0000	37,5333	0,1418	
K4	0,1111	0,1429	0,1111	1,0000	3,0000	0,1111	0,1667	0,1429	0,1111	0,1111	5,0079	0,0189	
K5	0,1111	0,2000	0,1429	0,3333	1,0000	0,1429	0,1111	0,1429	0,2000	0,1111	2,4952	0,0094	
K6	0,3333	0,3333	0,2500	9,0000	7,0000	1,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	35,9167	0,1357	
K7	0,2000	0,3333	0,2000	6,0000	9,0000	0,2000	1,0000	3,0000	3,0000	5,0000	27,9333	0,1056	
K8	0,2000	0,1429	0,3333	7,0000	7,0000	0,3333	0,3333	1,0000	3,0000	5,0000	24,3429	0,0920	
K9	0,2000	0,1429	0,3333	9,0000	5,0000	0,2000	0,3333	0,3333	1,0000	0,3333	16,8762	0,0638	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	9,0000	9,0000	0,2000	0,2000	0,2000	3,0000	1,0000	23,2000	0,0877	
											Сума	264,638	1,0000

3 думка

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізова незначення	
K1	1,0000	5,0000	5,0000	7,0000	9,0000	3,0000	4,0000	5,0000	5,0000	5,0000	49,0000	0,1853	
K2	0,2000	1,0000	3,0000	7,0000	3,0000	5,0000	5,0000	7,0000	7,0000	5,0000	43,2000	0,1634	
K3	0,2000	0,3333	1,0000	9,0000	9,0000	3,0000	5,0000	6,0000	3,0000	5,0000	41,5333	0,1571	
K4	0,1429	0,1429	0,1111	1,0000	3,0000	0,1111	0,1429	0,1429	0,1667	0,1111	5,0714	0,0192	
K5	0,1111	0,3333	0,1111	0,3333	1,0000	0,1429	0,1429	0,1429	0,1667	0,1429	2,6270	0,0099	
K6	0,3333	0,2000	0,3333	9,0000	7,0000	1,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	35,8667	0,1357	
K7	0,2500	0,2000	0,2000	7,0000	7,0000	0,2000	1,0000	3,0000	3,0000	5,0000	26,8500	0,1016	
K8	0,2000	0,1429	0,1667	7,0000	7,0000	0,3333	0,3333	1,0000	3,0000	5,0000	24,1762	0,0914	
K9	0,2000	0,1429	0,3333	6,0000	6,0000	0,2000	0,3333	0,3333	1,0000	0,3333	14,8762	0,0563	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	9,0000	7,0000	0,2000	0,2000	0,2000	3,0000	1,0000	21,2000	0,0802	
											Сума	264,400	1,0000

4 думка

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізова незначення	
K1	1,0000	3,0000	3,0000	7,0000	7,0000	3,0000	5,0000	5,0000	5,0000	5,0000	44,0000	0,1675	
K2	0,3333	1,0000	3,0000	7,0000	5,0000	3,0000	3,0000	7,0000	7,0000	5,0000	41,3333	0,1574	
K3	0,3333	0,3333	1,0000	9,0000	7,0000	5,0000	5,0000	5,0000	3,0000	5,0000	40,6667	0,1548	
K4	0,1429	0,1429	0,1111	1,0000	3,0000	0,1111	0,1429	0,1429	0,1111	0,1111	5,0159	0,0191	
K5	0,1429	0,2000	0,1429	0,3333	1,0000	0,1429	0,1111	0,1429	0,2000	0,1111	2,5270	0,0096	
K6	0,3333	0,3333	0,2000	9,0000	7,0000	1,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	35,8667	0,1366	
K7	0,2000	0,3333	0,2000	7,0000	9,0000	0,2000	1,0000	3,0000	3,0000	3,0000	26,9333	0,1026	
K8	0,2000	0,1429	0,2000	7,0000	7,0000	0,3333	0,3333	1,0000	3,0000	5,0000	24,2095	0,0922	
K9	0,2000	0,1429	0,3333	9,0000	5,0000	0,2000	0,3333	0,3333	1,0000	0,2000	16,7429	0,0638	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	9,0000	9,0000	0,2000	0,3333	0,2000	5,0000	1,0000	25,3333	0,0965	
											Сума	262,628	1,0000

5 думка

Продовження додатку II
Продовження таблиці II.6

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізована значення	
K1	1,0000	3,0000	3,0000	9,0000	9,0000	3,0000	5,0000	5,0000	5,0000	5,0000	48,0000	0,1855	
K2	0,3333	1,0000	3,0000	9,0000	5,0000	3,0000	5,0000	7,0000	7,0000	5,0000	45,3333	0,1752	
K3	0,3333	0,3333	1,0000	5,0000	7,0000	3,0000	5,0000	5,0000	3,0000	5,0000	34,6667	0,1340	
K4	0,1111	0,1111	0,2000	1,0000	3,0000	0,1429	0,1429	0,1429	0,1111	0,1111	5,0730	0,0196	
K5	0,1111	0,2000	0,1429	0,3333	1,0000	0,1429	0,1429	0,1429	0,2000	0,1429	2,5587	0,0099	
K6	0,3333	0,3333	0,3333	7,0000	7,0000	1,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	34,0000	0,1314	
K7	0,2000	0,2000	0,2000	7,0000	7,0000	0,2000	1,0000	3,0000	3,0000	5,0000	26,8000	0,1036	
K8	0,2000	0,1429	0,2000	7,0000	7,0000	0,3333	0,3333	1,0000	3,0000	5,0000	24,2095	0,0936	
K9	0,2000	0,1429	0,3333	9,0000	5,0000	0,2000	0,3333	0,3333	1,0000	0,3333	16,8762	0,0652	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	9,0000	7,0000	0,2000	0,2000	0,2000	3,0000	1,0000	21,2000	0,0819	
											Сума	258,717	1,0000

6 думка

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізована значення	
K1	1,0000	3,0000	3,0000	9,0000	9,0000	3,0000	5,0000	5,0000	5,0000	5,0000	48,0000	0,1815	
K2	0,3333	1,0000	3,0000	7,0000	5,0000	3,0000	5,0000	7,0000	7,0000	5,0000	43,3333	0,1638	
K3	0,3333	0,3333	1,0000	9,0000	7,0000	3,0000	5,0000	5,0000	3,0000	5,0000	38,6667	0,1462	
K4	0,1111	0,1429	0,1111	1,0000	3,0000	0,1111	0,1429	0,1429	0,1429	0,1111	5,0159	0,0190	
K5	0,1111	0,2000	0,1429	0,3333	1,0000	0,1429	0,1111	0,1429	0,2000	0,1429	2,5270	0,0096	
K6	0,3333	0,3333	0,3333	9,0000	7,0000	1,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	36,0000	0,1361	
K7	0,2000	0,2000	0,2000	7,0000	9,0000	0,2000	1,0000	3,0000	3,0000	5,0000	28,8000	0,1089	
K8	0,2000	0,1429	0,2000	7,0000	7,0000	0,3333	0,3333	1,0000	3,0000	5,0000	24,2095	0,0915	
K9	0,2000	0,1429	0,3333	7,0000	5,0000	0,2000	0,3333	0,3333	1,0000	0,2000	14,7429	0,0557	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	9,0000	7,0000	0,2000	0,2000	0,2000	5,0000	1,0000	23,2000	0,0877	
											Сума	264,495	1,0000

7 думка

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізована значення	
K1	1,0000	4,0000	5,0000	9,0000	7,0000	3,0000	5,0000	4,0000	5,0000	5,0000	48,0000	0,1789	
K2	0,2500	1,0000	3,0000	7,0000	5,0000	3,0000	5,0000	7,0000	7,0000	5,0000	43,2500	0,1612	
K3	0,2000	0,3333	1,0000	9,0000	9,0000	3,0000	5,0000	5,0000	3,0000	5,0000	40,5333	0,1511	
K4	0,1111	0,1429	0,1111	1,0000	3,0000	0,1111	0,1429	0,1667	0,1111	0,1111	5,0079	0,0187	
K5	0,1429	0,2000	0,1111	0,3333	1,0000	0,1429	0,1111	0,1429	0,2000	0,1429	2,5270	0,0094	
K6	0,3333	0,3333	0,3333	9,0000	7,0000	1,0000	6,0000	3,0000	5,0000	5,0000	37,0000	0,1379	
K7	0,2000	0,2000	0,2000	7,0000	9,0000	0,1667	1,0000	3,0000	3,0000	5,0000	28,7667	0,1072	
K8	0,2500	0,1429	0,2000	6,0000	7,0000	0,3333	0,3333	1,0000	3,0000	5,0000	23,2595	0,0867	
K9	0,2000	0,1429	0,3333	9,0000	5,0000	0,2000	0,3333	0,3333	1,0000	0,2000	16,7429	0,0624	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	9,0000	7,0000	0,2000	0,2000	0,2000	5,0000	1,0000	23,2000	0,0865	
											Сума	268,287	1,0000

8 думка

Продовження додатку II
Продовження таблиці II.6

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізована значення	
K1	1,0000	3,0000	3,0000	7,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	5,0000	5,0000	42,0000	0,1624	
K2	0,3333	1,0000	3,0000	7,0000	5,0000	3,0000	5,0000	7,0000	8,0000	5,0000	44,3333	0,1714	
K3	0,3333	0,3333	1,0000	9,0000	6,0000	3,0000	5,0000	6,0000	4,0000	5,0000	39,6667	0,1534	
K4	0,1429	0,1429	0,1111	1,0000	3,0000	0,1111	0,1429	0,1429	0,1250	0,1250	5,0437	0,0195	
K5	0,2000	0,2000	0,1667	0,3333	1,0000	0,1429	0,1111	0,1429	0,2000	0,1429	2,6397	0,0102	
K6	0,3333	0,3333	0,3333	9,0000	7,0000	1,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	36,0000	0,1392	
K7	0,2000	0,2000	0,2000	7,0000	9,0000	0,2000	1,0000	3,0000	3,0000	5,0000	28,8000	0,1114	
K8	0,2000	0,1429	0,1667	7,0000	7,0000	0,3333	0,3333	1,0000	3,0000	5,0000	24,1762	0,0935	
K9	0,2000	0,1250	0,2500	8,0000	5,0000	0,2000	0,3333	0,3333	1,0000	0,3333	15,7750	0,0610	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	8,0000	7,0000	0,2000	0,2000	0,2000	3,0000	1,0000	20,2000	0,0781	
											Сума	258,634	1,0000

9 думка

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	Сума за строкою	Нормалізована значення	
K1	1,0000	3,0000	3,0000	9,0000	9,0000	3,0000	5,0000	5,0000	5,0000	5,0000	48,0000	0,1788	
K2	0,3333	1,0000	3,0000	7,0000	5,0000	5,0000	5,0000	7,0000	7,0000	5,0000	45,3333	0,1689	
K3	0,3333	0,3333	1,0000	8,0000	7,0000	4,0000	5,0000	5,0000	3,0000	5,0000	38,6667	0,1440	
K4	0,1111	0,1429	0,1250	1,0000	3,0000	0,1111	0,1250	0,1429	0,1111	0,1111	4,9802	0,0186	
K5	0,1111	0,2000	0,1429	0,3333	1,0000	0,1429	0,1111	0,1429	0,2000	0,1250	2,5091	0,0093	
K6	0,3333	0,2000	0,2500	9,0000	7,0000	1,0000	5,0000	3,0000	5,0000	5,0000	35,7833	0,1333	
K7	0,2000	0,2000	0,2000	8,0000	9,0000	0,2000	1,0000	4,0000	2,0000	5,0000	29,8000	0,1110	
K8	0,2000	0,1429	0,2000	7,0000	7,0000	0,3333	0,2500	1,0000	3,0000	5,0000	24,1262	0,0899	
K9	0,2000	0,1429	0,3333	9,0000	5,0000	0,2000	0,5000	0,3333	1,0000	0,3333	17,0429	0,0635	
K10	0,2000	0,2000	0,2000	9,0000	8,0000	0,2000	0,2000	0,2000	3,0000	1,0000	22,2000	0,0827	
											Сума	268,441	1,0000

10 думка

Friedman ANOVA and Kendall Coeff. d				
ANOVA Chi Sqr. (N = 10, df = 4) = 39,2				
Coeff. of Concordance = ,98200 Aver.				
Variable	Average Rank	Sum of Ranks	Mean	Std.Dev.
Var1	2,900000	29,00000	0,16592	0,02502
Var2	1,000000	10,00000	0,03544	0,00214
Var3	4,000000	40,00000	0,25511	0,01708
Var4	2,100000	21,00000	0,09962	0,04040
Var5	5,000000	50,00000	0,44389	0,02117

Рис. II.1. Коефіцієнт конкордації, розрахований в пакеті Statistica, при визначенні пріоритетного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання

$$a_{ij}^{K1} = \sqrt[10]{0,1814 * 0,1796 * 0,1889 * 0,1853 * 0,1675 * 0,1855 * 0,1815 * 0,1789 * 0,1624 * 0,1788} = 0,5840$$

$$a_{ij}^{K2} = \sqrt[10]{0,1638 * 0,1653 * 0,1562 * 0,1634 * 0,1574 * 0,1752 * 0,1638 * 0,1612 * 0,1714 * 0,1689} = 0,5690$$

$$a_{ij}^{K3} = \sqrt[10]{0,1461 * 0,1478 * 0,1418 * 0,1571 * 0,1548 * 0,1340 * 0,1462 * 0,1511 * 0,1534 * 0,1440} = 0,5498$$

$$a_{ij}^{K4} = \sqrt[10]{0,0188 * 0,0194 * 0,0189 * 0,0192 * 0,0191 * 0,0196 * 0,0190 * 0,0187 * 0,0195 * 0,0186} = 0,2902$$

$$a_{ij}^{K5} = \sqrt[10]{0,0096 * 0,0095 * 0,0094 * 0,0099 * 0,0096 * 0,0099 * 0,0096 * 0,0094 * 0,0102 * 0,0093} = 0,2345$$

$$a_{ij}^{K6} = \sqrt[10]{0,1361 * 0,1373 * 0,1357 * 0,1357 * 0,1366 * 0,1314 * 0,1361 * 0,1379 * 0,1392 * 0,1333} = 0,5360$$

$$a_{ij}^{K7} = \sqrt[10]{0,1088 * 0,1029 * 0,1056 * 0,1016 * 0,1026 * 0,1036 * 0,1089 * 0,1072 * 0,1114 * 0,1110} = 0,4963$$

$$a_{ij}^{K8} = \sqrt[10]{0,0915 * 0,0925 * 0,0920 * 0,0914 * 0,0922 * 0,0936 * 0,0915 * 0,0867 * 0,0935 * 0,0899} = 0,4736$$

$$a_{ij}^{K9} = \sqrt[10]{0,0638 * 0,0194 * 0,0638 * 0,0563 * 0,0638 * 0,0652 * 0,0557 * 0,0624 * 0,0610 * 0,0635} = 0,4554$$

$$a_{ij}^{K10} = \sqrt[10]{0,0801 * 0,0887 * 0,0877 * 0,0802 * 0,0965 * 0,0819 * 0,0877 * 0,0865 * 0,0781 * 0,0827} = 0,4626$$

Рис. II.2. Розрахунок агрегованих значень думок експертів для кожного індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Додаток К

Результати кластеризації інтегрального індикатора оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання за 2011-2015 рр.

Cluster Analysis

Data variables:

Col_1

Col_2

Col_3

Col_4

Col_5

Number of complete cases: 10

Clustering Method: k-Means

Distance Metric: Squared Euclidean

Clustering: observations

Standardized: yes

Cluster Summary

<i>Cluster</i>	<i>Members</i>	<i>Percentage</i>
1	1	10,00
2	4	40,00
3	5	50,00

Centroids

<i>Cluster</i>	<i>Col_1</i>	<i>Col_2</i>	<i>Col_3</i>	<i>Col_4</i>	<i>Col_5</i>
1	0,6459	0,1766	0,4354	0,0806	0,5321
2	0,67442	0,41245	0,41	0,2866	0,29482
	5				5
3	0,31886	0,25252	0,18198	0,3782	0,21706

TheStatAdvisor

This procedure has created 3 clusters from the 10 observations supplied. The clusters are groups of observations with similar characteristics. To form the clusters, the procedure began with 3 groups based on specified seeds. It then matched each observation to the closest seed. To specify the seeds, press the alternate mouse button, select Analysis options, and press the Seeds button.

Membership Table

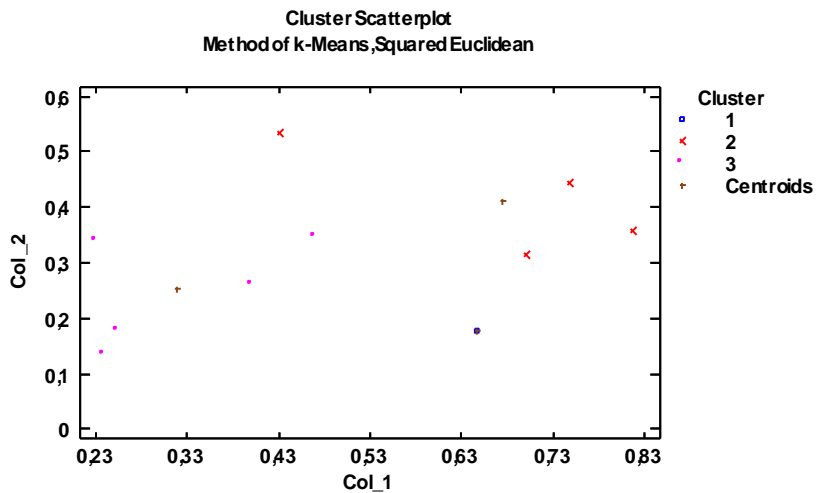
Clustering Method: k-Means

DistanceMetric: SquaredEuclidean

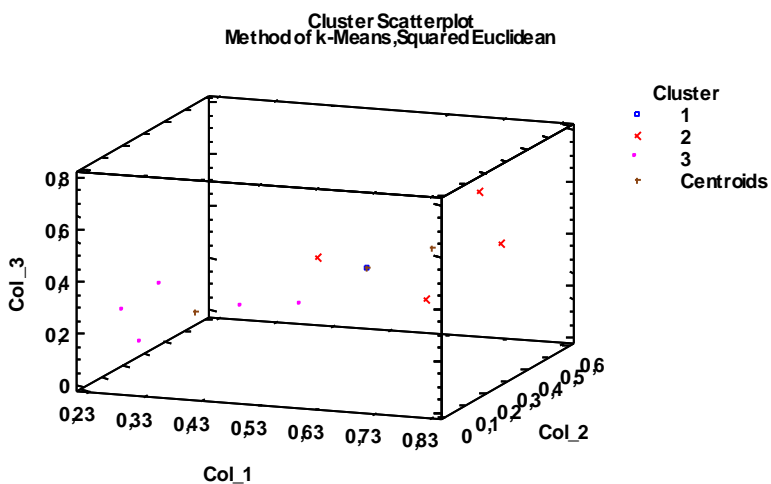
<i>Row</i>	<i>Cluster</i>
1	1
2	2
3	3
4	3
5	2
6	3
7	3
8	3
9	2
10	2

TheStatAdvisor

This table shows which cluster each observation belongs to. To plot these results, select 2D Scatterplot or 3D Scatterplot from the list of Graphical Options.

Icicle plot not available when using method of k-means.

Agglomeration schedule not available when using method of k-means.

Додаток Л

Результати побудови регресійної динамічної моделі

ВЫВОД ИТОГОВ

<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0,60147381
R-квадрат	0,861770744
Нормированный R-квадрат	0,290856382
Стандартная ошибка	0,402300775
Наблюдения	11

Дисперсионный анализ

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>
Регрессия	1	0,825659503	0,825659503	5,1015159	0,050287132
Остаток	9	1,456613224	0,161845914		
Итого	10	2,282272727			

	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>	<i>Нижние 95,0%</i>	<i>Верхние 95,0%</i>
Y-пересечение	0,574995021	0,429053885	2,340146403	0,00213046401	0,395592299	1,545582	-0,39559	1,545582
Переменная X 1	0,60147381	0,266297506	2,258653559	0,00050287132	0,000933001	1,203881	-0,00093	1,203881

Додаток М

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Владімірова Н. П. Оцінка факторів впливу на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Реформування фінансового контролю в Україні: проблемні питання та напрями їх вирішення : монографія / Л. В. Дікань, О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова та ін. ; за заг. ред. канд. екон. наук, професора Л. В. Дікань. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – С. 26-36.
2. Контроль в бюджетних установах: теорія та практика : монографія / Л. В. Дікань, О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова та ін. ; за заг. ред. канд. екон. наук, професора Л. В. Дікань. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 360 с.
3. Дікань Л. В. Теоретичні засади фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 10. – Ч. 3. – С. 140-144. – (Серія «Економічні науки»).
4. Кривцова Т. О. Сутність державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / Т. О. Кривцова, Н. П. Владімірова // Ефективна економіка. – 2015. – № 2. – Режим доступу до журналу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3837>.
5. Владімірова Н. П. Концептуальні основи діагностики фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Бізнес Інформ. – 2015. – № 10. – С. 383-388 (*RePEc, Index Copernicus, PИИЦ, SIS, Ulrichsweb*)
6. Кожушко О. В. Макроекономічне підґрунття забезпечення фінансової безпеки держави / О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова // Проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 114-119 (*RePEc, Index Copernicus, PИИЦ, EBSCOhost, Ulrichsweb, DOAJ*).

7. Владімірова Н. П. Напрями реформування державного фінансового контролю задля забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 17. – С. 46-52.

8. Владімірова Н. П. Аналіз тенденцій реформування державного фінансового контролю в Україні / Н. П. Владімірова // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 8. – С. 182-186.

9. Владімірова Н. П. Науково-методичний підхід до впровадження внутрішнього аудиту в систему забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Бізнес Інформ. – 2016. – № 9. – С. 191-197 (*RePEc, Index Copernicus, PИИЦ, SIS, Ulrichsweb*).

10. Дікань Л. В. Оцінка рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Проблеми економіки. – 2016. – № 3. – С. 159-164 (*RePEc, Index Copernicus, PИИЦ, EBSCOhost, Ulrichsweb, DOAJ*).

11. Владимирова Н. П. Роль финансовой безопасности в современных условиях / Н. П. Владимирова // Актуальные проблемы инновационного развития экономики : тезисы докладов Международной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава и аспирантов (г. Белгород, 8 – 10 апреля 2014 г.). – Белгород : Издательство БУКЭП, 2014. – С. 57-59.

12. Дікань Л. В. Теоретичні засади визначення поняття «фінансова безпека суб'єктів господарювання» / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Science and Education in Australia, America and Eurasia: Fundamental and Applied Science : Proceedings of the 1st International Academic Conference (Australia, Melbourne, 23 June 2014). – Melbourne : Melbourne IADCES Press, 2014. – Vol. 1. – P. 379-382.

13. Владимирова Н. П. Финансовая безопасность предприятия: теоретические аспекты вопроса / Н. П. Владимирова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 – 26 вересня 2014 р.). – Х. : НБУ, 2014. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium;

32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP; Adobe Acrobat Reader. – Назва з контейнера.

14. Владімірова Н. П. Сутність державного фінансового контролю / Н. П. Владімірова // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 40-44.

15. Владімірова Н. П. Сутність дефініції «контроль» / Н. П. Владімірова // Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (м. Харків, 24 квітня 2015 р.). – Х. : Издательство «НТМТ», 2015. – С. 714-718.

16. Владімірова Н. П. Сутність дефініції «фінансова безпека» / Н. П. Владімірова // Сучасні проблеми управління підприємствами в умовах глобалізації та інтернаціоналізації: теорія, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27 – 28 березня 2015 р.). – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2015. – С. 160-163.

17. Владімірова Н. П. Діагностика рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Соціально-економічний розвиток держави: досвід, проблеми, перспективи : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 – 24 жовтня 2015 р.). У 2-х частинах – К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Ч. 2. – С. 47-50.

18. Владімірова Н. П. Аналіз факторів впливу на державний фінансовий контроль суб'єктів господарювання / Н. П. Владімірова // Шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 23 – 24 жовтня 2015 р.). – Львів : ЛЕФ, 2015. – С. 97-99.

19. Кожушко О. В. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання / О. В. Кожушко, Н. П. Владімірова // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої видатному

вченому-економісту О. Г. Ліbermanу (м. Харків, 18 –19 листопада 2015 р.). – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М., 2015. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP; Adobe Acrobat Reader. – Назва з контейнера.

20. Кривцова Т. О. Розвиток державного фінансового контролю: європейський досвід / Т. О. Кривцова, Н. П. Владімірова // Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця : матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 26 –28 травня 2016 р.). – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М., 2016. – С. 138-142.

Код ЄДРПОУ 03342184

УКРАЇНА
 Комунальне підприємство теплових мереж
«КРИВОРІЖТЕПЛОМЕРЕЖА»

50000, м. Кривий Ріг, провул. Дежнева, 9, приймальня 409-51-01, (факс) +38(056)409-51-18, e-mail: kancelariya_kpts@ukr.net
 Р/рахунок 26003010028341, ПАТ «А-БАНК» м. Дніпропетровськ, МФО 307770 ЄДРПОУ 03342184

15 ВЕР 2016 № 2475/01

ДОВІДКА

про використання результатів та окремих пропозицій
 Владімірової Н.П., поданих в дисертації на здобуття наукового
 ступеня кандидата економічних наук на тему:
 «Реформування державного фінансового контролю в
 контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання».

На підставі проведення аналізу діяльності господарюючих суб'єктів державного та комунального сектору економіки в представленій дисертаційній роботі були наведені розробки з проблем реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Автором в дисертаційній роботі було докладно вивчено сучасні умови, в яких функціонують господарюючі суб'єкти державного та комунального сектору, обґрунтовано напрями підвищення ефективності реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Практичні та методичні рекомендації, що викладено в дисертаційній роботі, вивчено на КПТМ «Криворіжтепломережа». За активною участю автора удосконалено науково-методичний підхід до впровадження внутрішнього аудиту (як одного з інструментів державного внутрішнього контролю) в діяльність суб'єктів господарювання задля забезпечення фінансової безпеки останніх, який наведений в дисертації. Запропонований методичний підхід дозволяє своєчасно діагностувати загрози фінансовій безпеці господарюючих суб'єктів та сприяє економічному, ефективному та результативному управлінню державними фінансами. В процесі вдосконалення внутрішнього аудиту задля розширення меж забезпечення фінансової безпеки КПТМ «Криворіжтепломережа» будуть враховані рекомендації Владімірової Н.П. Практичний інтерес викликають пропозиції дисертанта стосовно визначення складових забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Зазначені методичні рекомендації впроваджено в роботу підприємства у 2016 році.

Довідка видана без фінансових зобов'язань підприємства перед автором.

Заступник директора

О.М. Качан

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ІНСПЕКЦІЯ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ІНСПЕКЦІЯ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Держпром, 4 під., 11 пов., м. Харків, 61022, тел. 700-96-36; факс 705-11-07
 E-mail: Kharkiv@dkrs.gov.ua Код ЄДРПОУ 21266914

13.09.2016 № 20-09-25-14/6243 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання результатів та окремих пропозицій
 Владімірової Н.П., поданих в дисертації на здобуття наукового
 ступеня кандидата економічних наук на тему:
 «Реформування державного фінансового контролю в контексті
 забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання»

Представлені в дисертаційній роботі розробки з проблем реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання були виконані на підставі проведення аналізу та узагальнення досвіду функціонування господарюючих суб'єктів державного та комунального сектору економіки.

Автором було докладно вивчено умови діяльності суб'єктів господарювання державного та комунального сектору, зроблено обґрунтовані висновки щодо удосконалення реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Практичні та методичні рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, вивчено в Держфінінспекції в Харківській області. Автором обґрунтовано та розроблено методичні рекомендації щодо впровадження інструментів державного фінансового контролю в діяльність суб'єктів господарювання з урахуванням їх рівня фінансової безпеки. Запропоновані методичні рекомендації дають можливість виявити резерви підвищення ефективності використання державних фінансових ресурсів та оптимізувати фінансові потоки на підприємствах державного та комунального сектору задля забезпечення високого рівня їх фінансової безпеки. Інструменти державного фінансового контролю, що пропонуються Владіміровою Н.П. в дисертаційній роботі до використання в практичній діяльності задля розширення меж забезпечення фінансової безпеки підприємств державного та комунального сектору, будуть враховані Держфінінспекцією в Харківській області. Практичний інтерес викликають також пропозиції дисертанта стосовно визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Зазначені методичні рекомендації впроваджено в роботу Держфінінспекції в Харківській області у 2016 році.

Довідка видана без фінансових зобов'язань перед автором.

В.о. начальника

А.А.Кулик

00653800

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ЕНЕРГЕТИКИ ТА ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

**Акціонерна компанія
«ХАРКІВБЛЕНЕРГО»**

Україна, 61037, м. Харків-37, вул. Плеканівська, 149
тел. (057) 731-10-71, факс (057) 731-24-86
E-mail: kalc@obk.kh.energy.gov.ua
лір 2600111646 ПІАТ «Метабанк»
МФО 351629 код ЄДРПОУ: 00131954
Свід. ПДВ № 100131208 І.П.Н. 001319520396

07.09.2016 № 01-6653

На № _____

ДОВІДКА

про використання результатів та окремих пропозицій
Владімірової Н.П., поданих у дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук на тему:
«Реформування державного фінансового контролю в контексті
забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання»

Розробки з проблем реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, представлені в дисертаційній роботі, були виконані на підставі проведення аналізу фінансових правопорушень та рівня фінансової безпеки господарюючих суб'єктів державного та комунального сектору економіки.

У дисертаційній роботі автором були докладно вивчені умови, в яких функціонують сьогодні суб'єкти господарювання державного та комунального сектору, обґрунтовані напрями удосконалення реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Викладені в дисертаційній роботі практичні та методичні рекомендації вивчені в АК «Харківобленерго». За активною участю автора удосконалено методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання, який наведений в дисертації. Запропонований методичний підхід дозволяє співставити рівень фінансової безпеки суб'єктів господарювання та стан їх фінансової дисципліни, що, в свою чергу, сприяє підвищенню ефективності використання державних фінансових ресурсів задля забезпечення захисту господарюючих суб'єктів від загроз зовнішнього та внутрішнього середовища. У процесі вдосконалення внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту (як основних інструментів державного фінансового контролю в процесі його реформування) задля розширення меж забезпечення фінансової безпеки АК «Харківобленерго» будуть враховані пропозиції Владімірової Н.П.

Зазначений методичний підхід впроваджено в роботу підприємства у 2016 році.

Довідка видана без фінансових зобов'язань підприємства перед автором.

В.о. голови правління

Яворський В.Г.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

61166, м. Харків, пр. Науки, 9-А, тел. (057) 702-03-04, факс: (057) 702-07-17
 E-mail: post@hneu.edu.ua, http://www.hneu.edu.ua

№ 16/16-ОЧД-295/1 від 05.09.16

На № _____ від _____

ДОВІДКА

В навчальному процесі при підготовці фахівців освітнього ступеня «бакалавр» напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит» використано здобутки дисертаційного дослідження Владімірової Наталії Петрівни на тему «Реформування державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання» при викладанні навчальних дисциплін:

«Державний фінансовий контроль» за темою 1 «Система державного фінансового контролю та її основні елементи» – окреслення напрямів та перспектив реформування державного фінансового контролю шляхом впровадження внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в діяльність суб'єктів господарювання з урахуванням їх рівня фінансової безпеки;

При підготовці фахівців освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю «Облік і аудит»:

«Державний аудит» за темою 5 «Організація державного аудиту, який здійснює ДФІ України» – уточнення сутності та змісту методичних прийомів державного аудиту, взаємозв'язок внутрішнього аудиту з системою фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Проректор з
науково-педагогічних робіт

В. І. Отенко